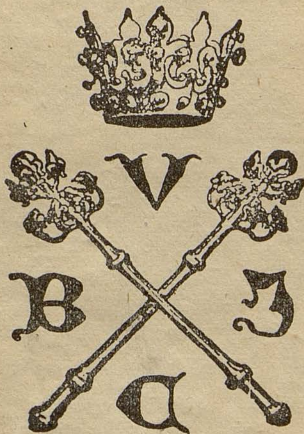
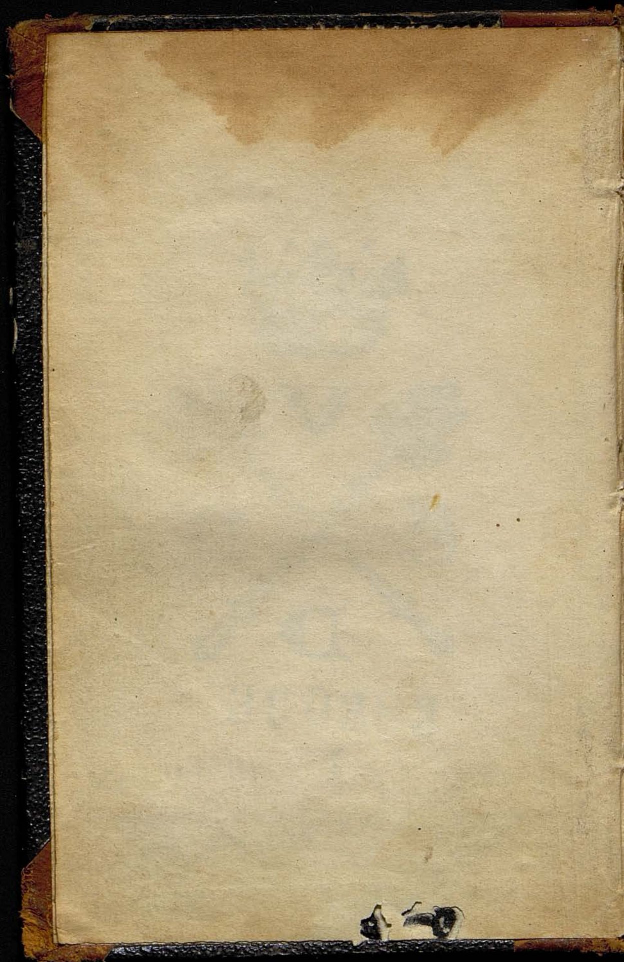

V
B J
D

ANNALES
STANISLAI ORICHOVI OKSZI.

Adjunximus
VITAM PETRI KMITÆ.

DANTISCI,
Apud GEORGIUM FORSTERUM. 1643.

Illuſtriſſimo Domino,

D O M I N O

CHRISTOPHORO de BNIN

O P A L I N S K Y,

PALATINO POSNANIENSI,

Srzemenſi, Oſiecenſi, &c.

Capitaneo,

Domino ac Patrono meo clementiſſimo.

Lluſtriſſime Domine, Domine & Mœcenas colendiſſime,

Rerum humanarum orbem, & cujuſque rei circulum, non è cœlorum tantum, aut Imperiorum Regnorumque, ſed ingeniorum etiam & judiciorum fato, libet admirari. Video enim, & experientia quotidiana diſco, ſuum quoque optimis Authoribus ſæculum eſſe, aut ex hominum, non idem uno ævo ſentientium, diverſo guſtu, aut arcano quodam, ne aliquid, rerum omnium creatarum viciſſitudini non obnoxium, reperiatur. Hinc quædam utiliſſima ſcientiarum monu-

menta, quæ tot, quot neglexerunt, sæcula requirunt, per intervalla non æstimantium, prorsus perierunt: quædam etiam inter Bibliothecarum supervacua projecta, fœdoque pulvere sepulta, in quotidianum fatum & squalorem, ni remedium propere adhibeamus, agonizant. *Quemadmodum enim* (ut sapientis *Senecæ lib.* 3 *de Ben.* verbis utar) *quæ in usu sunt, & manum quotidie tactumque patiuntur, nunquam periculum situs adeunt: sic illa, quæ ad oculos non revocantur, sed extra conversationem, ut supervacua jacuerunt; sordes ipsa colligunt vetustate.* Sic est, Illustrissime Domine. At non sine indignatione, inter hæc tam indecoro fato proximæ, magnum illum Orichovium nostrum, de Polonia nostra melius certe meritum, quam ut tam sordide periret, animadverti. Itaque & amoris & honoris patriæ zelo ductus, hunc tantum virum, eleganti typo rursus animatum,

tum,

tum, ceu redivivum, in hoc terrarum Orbis theatro ſiſto, &, ut abſque periculo perennis jam ad poſteros & æternitatem eat, Illuſtriſſimæ Celſ. ſuæ patrocinio potiſſimum commendo. Apud quem enim melius de calumniis & obtrectationibus triumphabit? Splendor hominis, virtutis, eruditionis, conſtantiæ, humanitatis, & rerum omnium experientiæ, continuum in vigorem aget, & perpetuam in vitam animabit. Ille amor etiam erga litteras & litteratos ſingularis, altæque ſapientiæ tuæ conformis, jugiter fovebit; qui tantus eſt, ut litterarum librorumque reſpectu, in me quoque, humillimum clientem ſuum, liberaliter exundet. Sed nolo jam, Illuſtriſſime Domine, Mœcenas colendiſſime, virtutum tuarum & gratitudinis meæ, me labyrintho velut implicare, ne queam exitum (qui in dotibus tuis nullus eſt, & in

in devotione mea esse non debet) invenire. Ad hoc enim, cum novis & annalibus integris, Orichovius alius requiratur, cum quo me nunc Illustrissimæ Cels. suæ quam humillime commendo

Illustrissimæ Cels. Suæ

Devotissimus cliens,

Georgius Försterus.

A D

VT fortissimis aliis septentrionis gentibus, sic Sarmatis, vel Polonis etiam, facere magis ab antiquo, semper, quam scribere, libuit. Præsertim cum, vigentibus armis, juventam cætera rudem, non nisi post Romanos debellatos, Romanis litteris excoluerint. Hinc barbaries longo tempore, & Scriptores, pro rerum gestarum magnitudine & diversitate, & hi quidem posterioribus tantum sæculis, pauci. Quos ut eo melius & tenerius foveri æquum, sic plerosque tamen ex illis non sine magno Reipublicæ Litterariæ detrimento, premi, vel squalere situ, indecorum arbitror. Ego certe hoc Opusculum Orichovii nactus, pro meo in patriam, bonumque publicum affectu, non potui non ab interitu, cui proximus erat, vindicare. Vtinam sic in aliis nobilissimos Authores proferendi, quam in me nitidissime prælo committendi, æmulatio surgat, & cito aliis gen-

gentibus, ut in reliquis, ſic hac quoque in parte, non facile concedemus. Nunc Orichovius, (quod felix fauſtumque ſit) & initium faciat & irritamentum, poſt nec ſumptui nec labori parcam, quin, ſi ratio placuerit, plures ſequentur. Tu fove modo, Lector, & vale.

SIGIS-

SIGISMVNDO AVGVSTO,

DEI GRATIA,

Poloniarum, Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Pomeraniæ, Masoviæ, Livoniæ, Samogitiæ, Volhiniæ, Kioviæ, Podoliæ, Maximo Regi.

Ihil minus convenire videbatur, quam me in hac mea privata, rusticaque vita, ea ad M. V. scribere, quæ nobis divinitus offeruntur, quæque in Polonia sub M. V. justissimo atque clementissimo REGE, *divinitus aguntur. Nam si* DEVS *dispensator est temporum, uti certe est, quis non reprehenderit consilii mei causam, rationemque ignorans, me opera Dei dijudicare, & ea sub gravissimo, M. V. nomine posteritati velle tradere? Itaque diu multumque cogitabam, primum, num hæc scripta mittenda M. V. forent, ne curiosum me rerum suarum inquisitorem esse existimaret. Deinde vero metuebam Deum ipsum, cum viderem me illius providentiæ parem orationem non afferre. Sed cum M. V. ut illa ederem imperaret; Divini vero numinis clementia, ut generi humano bene consultum sit, certo constaret, omni cogitatione & metu levatus fui. Statui ergo nos duas res in hac mortalitate nostra præstare oportere. Vnam, ut omnis vita nostra, ad summum illum omnium bonorum finem Deum pertineat: Alteram vero, ut qui qualesve fuerimus, generatio etiam altera cognoscat, & accessi ad res novissimorum*

morum dierum conſcribendas, in quibus notandis ac tradendis, & ad M. V. gratiam me perventurum, & à Deo Opt. Max. culpæ indulgentiam pro mea voluntate impetraturum confido, cum hos noviſſimos dies, ad hanc ſolam regulam exigam, ut ex ipſorum curſu intelligam, quam longe abſimus à Deo, & quo exemplo erimus futuris temporibus. Hæc cauſa hæc ratio etiam eſt horum ſcriptorum meorum. Non enim hæc ſcripſi, ut vel M. V. vel cuivis alteri me vendicare, aut innoteſcere vellem. Sed quoniam tubam illam Euangelii Divum Paulum, tanta autoritate canentem audieram, noviſſimos eſſe hos dies, inſtareque tempora periculoſa, ſcire volebam, quantum hoc illius ſanctiſſimi viri præconium ad nos quoque Polonos attineat. Atque hujus mei inſtituti, ampliſſimum cepi fructum. Nam non ita in ſpeculo apparent rerum formæ, quam in rebus præſentibus Polonicis, cum Paulo promiſſa tempora apparere mihi ſunt viſa, quæ mihi fidem fecerunt, veriſſime prædixiſſe Paulum, Dies autem, id eſt, Nos malos eſſe, quibus ira pro meritis imminet Divina, quæ omnium ſucceſſum à noſtris conſiliis excludit, quæ effundit contentionem ſuper nos, & quæ aperte clamitat, inter nos verſari Anathema illud, quod occulte peſtem, atque perniciem Poloniæ Regno molitur. Sapientiſſimi illi ac ſanctiſſimi veteres, quoties publica illis non ſuccedebant conſilia, toties dicere ſolebant triſtes: Non eſt in medio noſtri Deus, nec aliter Moſes, Ioſue, David, quique cum poteſtate antiquitus erant, qui iram leniebant divinam. Ex rerum noſtrarum incerto curſu, ad horum ſanctiſſi-

ctissimorum virorum exemplum inferat M. V. oculos in res Polonicas præsentes, dicet profecto in medio nostri Deum non esse. An ego Deum inter nos esse dicam, cum videam nullo certo exitu consilia publica terminari: cum tot quæstiones Comitiorum sine fine, quot annos, numerem; cum illam parendi, atque imperandi proportionem dissolvi quotidie, magis ac magis sentiam. Profecto, Serenissime Rex, hæc rerum nostrarum horribilis forma perterruisset Sanctissimos illos veteres, ut in cinere & cilicio pœnitentiam agerent, & rebus obviam irent, ac se suosque ante interitum corrigerent. Velim autem M. V. mihi ignoscat, si de communibus malis, communi more ad M. V. scribam, quod non facerem, nisi me ad id impelleret conscientia, ut ad M. V. scribam, in cujus manibus tot gentium, atque nationum vitam atque mortem Deus apud nos collocavit. Mitto autem hos Annales meos ad M. V. quemadmodum M. V. jussit, quos ego adhuc cum nemine communicaveram. Nam ipse mihi hæc commentabar, ut haberem propositam ceu tabellam domi, in qua voluntatem Dei erga nos assidue depictam viderem. Dignos vero puto, qui à M. V. legantur, non propter orationem, quæ nimium rudis, ac barbara est, sed propter res ipsas divina providentia ad nos permissas, quæ si ponderibus suis examinentur, digna videbuntur esse, quæ veterum Oratorum ac Historicorum stylo celebrentur. Reliqui Annales sunt duo apud me domi, quos ad Conventum Lublinensem, ac inde ad profectionem M. V. in Lithuaniam deduco. Hos retinui, quod turba molestus esse M. V. nolui. Illos quoque mittam,

mittam, cum id velle M. V. intellexero. Bene ac fœliciter valeat S. ac Serenifs. M. V. REGIA, *cui me, ſtudiaque mea, ac res meas tenues ſupplex commendo.*

Datæ ex Zurovicze meo paterno rure, municipii Præmiſlienſis, Vigeſima quarta, menſis Septembris, Anno Filii Domini noſtri 1554.

S. ac Sereniſſimæ M. V.

Fidelis ſubditus

STANISLAVS ORZECHOWSKY, OKSZYC.

STA-

STANISLAI ORICHOVI OKSZI

ANNALES POLONICI

ab exceſſu D. SIGISMVNDI PRIMI.

Annalium ratio hæc eſt, ne res geſtæ memoria dignæ ex hominum vita abeant neglectæ, utque actarum rerum præſcriptio acuat poſteros, ad idem vel fugiendum, vel expetendum, ut futurorum ſpem augeat præteritorum confirmatio.

C fuerunt in Polonia multi, qui ab incunabilis noſtræ gentis Polonicæ, majorum res poſteris tradiderunt, & eas uſque ad Sigiſmundi tempora deduxerunt. Ex quibus magna exemplorum copia ad vitam degendam, in utramque partem ſumi poteſt, qui cum opere defuncti, vel hac cura levati quieſcant, ſuccedendum mihi putavi, ac derelicto ab illis operi ſuccurrendum, quamvis non eodem ingenio, quo fuerunt illi, fide tamen ſimili, & voluntate. Ne res in Polonia eorum ſtudio conſecutæ ac me-

moratu dignæ maneant in ſilentio, ac oblivione ceu nocte jaceant ſepultæ. Itaque ab eo quo deſierant illi, res Polonorum geſtas literis ſervabimus, & eas non ſolum poſteritatis memoriæ, ſed etiam ſcribentium induſtriæ trademus, ut habeant à nobis, quod, adhibito majore orationis ſono, exedificent, ac locis, temporibus, conſiliis, actis, atque eventis diſtinguant ac expoliant, quod nos præſtare voluimus, ſed neſcio an potuimus, contenti certe Materiem rerum memorabilium in unum conferre, ac comportare. Vnde ii, qui harum rerum deinde volent ædificium conſtruant hiſtoriæ. His itaque commentariis ſtatui omnium rerum, qui SIGISMVNDO Auguſto Rege in Polonia acciderunt breviter ac fideliter, uti religioſum teſtem decet, memoriam complecti. Quod etiam veteres Romanos factitaſſe legimus apud M. Ciceronem. Pontifices maximos res omes ſingulorum annorum, mandaſſe literis, contuliſſeque in album ac propoſuiſſe tabulam domi, ut poteſtas eſſet, populo cognoſcendi, quid quoque anno actum Romæ geſtumque fuerat. Hunc ego morem ſequar, ut proponam meis civibus res nudas ordine, quas vel ipſe vidi, vel cum fierent probè audivi. In quibus proponendis illa prima & ſumma lex mihi erit, ut ne quid falſi ſcribam, deinde, ne quid veri prætermittam, nec gratiæ, aut ſimultati aliquid dem.

Quod cum ſim præfatus, Annus nos excepit Chriſti Dei noſtri 1548, quo Sigiſmundus Rex Cracoviæ mortuus eſt ipſo ſacro Paſchæ die, Anno Regni uno & quadrageſimo, Ætatis vero ſecundo & octuageſimo. Ac de hoc quidem Rege ſcripſerunt multi non tantum Hiſtorico, ſed Rhetorico etiam more. Erat enim

vir ille abundans exemplis, ac omni laude Rex illustris, sed qui, genus quodnam essent Poloni, quibus Rex ille præfuit, pro eo, ac res poscebat, explanarent, haud scio an fuerint ulli. Cum tamen par esset, eos qui de SIGISMVNDO Rege scripserunt, de Regno quoque illius cujusnam gentis essent scribere, neque pati homines errare, qui dum de Origine Polonorum ambigunt, obscuram esse gentem Polonos putant. Quorum ut tollatur error, operæ pretium videor facturus si Annalium meorum initio docuero, quod genus hominum, aut quibus ab oris venerint Poloni, atque in his regionibus consederint, in quibus nunc Regnum possident dives & armis potens.

ORIGO POLONORVM.

POlonos multi ex Scythis, nonnulli ex Germanis, plerique autem ex Slavis ortos credunt. At Scythas Polonos non esse, neque Germanos, refellit Polonorum patria, insitaque vox, in qua nulla prorsus apparent Scythici, atque Germanici sermonis vestigia. Nihil enim gentibus est tam intimum, tamque proprium, quam linguæ vis, atque commercium, quæ tametsi multis modis infici potest, evelli tamen funditus è nobis non potest, quin semper stirpem, atque originem suam redoleat. Italos, Gallos, Hispanos, diversas gentes esse scimus, non finibus tantum, sed etiam moribus, omnique cultu inter se differentes, quorum tamen os & verba Latino fonte oriri, ac in varios ceu rivos deduci palam sentimus. Vnde de primogena illorum origine existimari potest. Ad quem modum cùm in lingua Polona, neque Scythici, neque Germanici generis vestigium

ullum insit, Polonos neque Scythas neque Germanos esse, pro certo proponemus. Slavi igitur Poloni sunt, quo nomine, ab amplitudine laudis omnes hæ gentes sunt dictæ, quæ intra Illyricum Macedoniam Dalmatiamq; incolunt. Et quoniam hi populi præter cæteros habiti sunt bellicosi, utpotè, qui Philippo, Alexandroque Ducibus orbem terrarum sub jugum miserant; ideo Slavos, hoc est fama celebres & gloria plenos, ipsi sese voce patria appellitarant. Slava enim idem Illyriis est, quod gloria Latinis, atque huic nomini adhæc usque tempora genus illud Slavorum, magnificum atque bellicosum respondet. Non alio enim milite SolimanusTurcarum Rex orbem nunc domat, quam Slavonico, qui illi ex Macedonia & Dalmatia cæteroque Illyrico comparatur. Ab iis ergo Slavis orti sunt Poloni, id quod eadem lingua declarat, quam nunc indicem sequimur, quæ Bohemis, Polonis, atque Rutenis, variatis licet modis, cum Slavis, hoc est cum Macedonibus Dalmatis, & cum ejusdem generis reliquis Illyriis est communis. Quæ docet, omnes has gentes, ex Slavis ortas esse. Eas cum patriæ sedes non caperent, vel propter inopiam soli, vel propter motum belli, qui mortuo Alexandro ingens in Slavis fuit, ex Slavonica gente, ceu ex una familia proseminatæ sunt, quæ omnes, ad septentrionem profectæ domo, pars in ea loca venerunt, quæ ad Tanaim ac mare glaciale spectant, ubi nunc Moschovia est, pars ad mare Balthicum montemque Carpatum, Istulamque flumen, Duce Lecho consedit. Quæ quondam Lechia vulgari more, nunc vero Polonia dicta, non à Pole, hoc est planicie, quemadmodum quidam nugantur, sed ab eo quod quoniam durius fuerat prolatu,

tu, pro Polachia Polonia commodiore nomine eſt appellata. Denique Slavorum pars Cechum Lechi fratrem ſecuta Ducem, Moraviam atque omnem Bohemiam poſſedit, eodem caſu Ruteni, quos Roxolanos rerum ſcriptores appellant, à Slavis profecti, ampliſſimas in Sarmatia Europæa regiones tenuerunt.

Atqui non ſolum index lingua ortum nobis prodit noſtrum, verum etiam Alexandri Macedonis privilegium Annalibus Bohemorum vetuſtis poſteritati traditum, quo ſanè privilegio attribuuntur ab Alexandro, fidei ac victoriæ ergo, majoribus noſtris, omnes hæ Regiones quas nunc cum Bohemis partitis Provinciis obtinemus. Et quoniam ex iis quæ demonſtravimus, conſtat, majores ex Slavis Cecho ac Lecho Roxolanoque Ducibus in has oras veniſſe: fateamur Cechum atque Lechum Roxolanumque Alexandro Rege fortes ac præclaros Duces in re militari fuiſſe, atque has nationes in Sarmatia Europæa reliquiſſe, quibus Macedonia atque Dalmatia certiſſima, veriſſimaque patria eſt. Qui Duces quod egregia virtute erant cogniti poſteris, non tantum regionem, ſed etiam nomen Sarmatarum dederunt, ut non ſolùm Poloni ac Roxolani à Lecho, Roxolanoque, ſed etiam Sarmatæ à devicta ab illis Scythica gente appellarentur. Pari ratione Cechi Regiones ſubactas, tam imperio, quàm nomine poſſederunt.

Quamobrem imperium Sigiſmundi, atque illius regnum (nam de hoc agimus) ampliſſimum latiſſimumque fuit, tanta ſane magnitudine, ut nullius regnum Chriſtianorum cùm hoc finibus conferri queat, quod Boryſthene amne, Hypane atque Tyra fluminibus, monteque Carpato ac Odera flumine terminatur, ut

Borysthenes ad septentrionem, Tyras & Hypanis ad orientem, Mons Carpatus ad meridiem, Odera verò ad solis occasum Regni Poloniæ sint fines. Quod constat ex Polonis, Lituanis, Ruthenis ac Prutenis. Ad hunc ergo modum Slavonicam gentem in septentrione propagatam esse propalàm est, Polonam verò non solùm ex Slavis ortam, sed etiam Slavorum præstantissimam ac florem totius Slavoniæ esse, in qua vis Macedonum, ac virtus Dalmatarum palam cernitur. Quod quam verè scribam, res gestæ hujus invicti populi declarant. Hæc igitur sunt incunabula gentis Polonicæ, ut Poloni ad Slavonicum, hoc est ad Macedonicum atque Dalmaticum gloriosum referantur genus.

Sed hoc non est satis, neque enim Poloni ortus sui autores supremos ponunt Slauos esse, habent enim & illi superius ad quod pertineant genus, ac parentes & ipsi agnoscunt suos, ad quos eadem lingua, quæ nobis indicio nunc est, Slavos quoque deducit. Nam cum vel in ipsius Christi Dei nostri titulo, quem is præfetulit, in Cruce, trium linguarum genus proponatur, Hebraicum, Græcum & Latinum, quod hæ linguæ tres in summa omnes linguas contineant, quibus Christus Rex omnium gentium, mirificè renunciatur, rectè quæri videtur, Slavorum lingua cui nam ex his tribus linguis subjungatur. Vt hac via verum ac supremum genus reperiant Poloni, omnes adsentientur, qui Græcè norunt, Slavos, inprimis autem Polonos appello, verba Græca verbis Polonis comparata proferre, sed non fracta, nec mutila, ac diminuta, neque hiantia quasi dextra sono, atque more currentia. His profectò obscuris licet, certis tamen vestigiis, Græcam linguam

linguam in Polona deprehendent, ut inde facilis fiat existimatio, Polonos esse natione Slavos, gente verò Græcos. Iam ingenium mores atque omnem vitæ cultum in Polonis, quo cum facilius compares, quam cum Græcis? Idem enim est naturale utriusque stirpis bonum, eadem solercia, idem acumen, par humanitas, ac consimilis interdum cum levitate morum conjuncta facilitas, tùm verò comessationes, atque ille mos certandi poculis ac bona inter potandum precandi, in Græcia natus, atque inde in Poloniam à Slavis est importatus. Quæ res aperte docent, Græciam Slavis, & Polonis ab illis profectis, patriam esse non Scythiam neque Germaniam, ut falsò quidam existimarunt. Nam Scythæ ad Arabes pertinent, qui originem suam ad Ismaëlem referunt autorem. Germani quoque in quorum lingua leviter licet, ut in corrupto solet, sermo tamen recinit Latinus, ut linguam ita genus cum Polonis non habent commune. Scythas ergo ad Hæbreos. Germanos verò relegemus ad Latinos, ipsi nostra damus Græcis, quorum ut ferimus vitia, ita virtutes quoque imitemur, ut Græcorum artibus eruditi virtutibus vitia compensemus, & ad prudentiam rerum fortitudinisque laudem, quibus præstat genus nostrum, temperantiam, gravitatem, consiliumque addamus, ut ex Athenis doctrinam, atque Eloquentiam, ex Sparta verò gravitatem atque constantiam deportasse in Poloniam videamur. Atque hunc in modum parentes suos reperit Polonia, in qua cum longo tempore Sigismundus regnasset, Regnum decedens tradidit Sigismundo Augusto filio, qui tùm agebat annum octavum & vigesimum. Qui tametsi puer Rex designatus esset, nullam tamen

partem Regni vivo patre attigit, quò mortuo Regnum accepit, quod illi ut patrium ita avitum fuit. Et quoniam res maximè memorabiles, quæ hoc Rege mox quam Regnum iniret, in Polonia acciderunt, ſcripturus ſum, admonet me res ipſa, ut pauca de ſumma illius vitæ decerpam, & ea præſertim, quæ hiſce Annalibus adferent intelligentiæ lumen.

SIGISMVNDVS Auguſtus, Natus fuit Bona Sphortia, Bari Duce, Sigiſmundo Patri, Kalend. Auguſti, Anno Chriſti Dei noſtri, Milleſimo, quingenteſimo vigeſimo, à quo etiam menſe parentum omine nomen traxit. Erat hîc diligentia matris à puero doctus, & doctrina puerili eruditus, habuitque exquiſitum ex Sicilia Andream magiſtrum, qui iis artibus illum erudivit, quas illa capit ætas, ſed impeditum tempus illud ingenii formandi Auguſto fuit, mater enim hunc puerum habuit indulgenter, nec facile patiebatur illum à ſuo latere, etiam cum eſſet grandior, diſcedere, qua ex re ille habebat non parvam vulgo invidiam, quod cum magnam ſpem Regni in illo homines collocaſſent, ac jam tum primo Dux Lituaniæ, deinde Rex Poloniæ deſignatus eſſet, diutius tamen mulierum contuberniis adhæreſceret. Qua de re, & in Comitiis per Senatores, & in expeditione contra Dacos, apud Leopolim per Equites Polonos cum Sigiſmundo patre expoſtulatum fuit, perfici tamen non potuit, ut is de cura matris, ante decem & ſeptem annos exiret, tum enim demum ſegregatus à matre, vixit in cura hominis prudentis, & nobilis, Petri Opalenski Gneſnenſis Caſtellani. Quo magiſtro ille uſus in cognoſcenda R. P. ac in perſpiciendis hominum moribus ſummam ſpem de ſe & Patri & Regno dabat.

bat.

bat. Et cum ætate ſpeque procederet, Lituaniæ Senatores, agente & procurante Nicolao Radzivilo, ſummo ſtudio contenderunt, quo illi pater Lituaniam traderet, ſumma rei penes ſe relicta. Igitur Sigismundus Auguſtus Lituania à Patre accepta & Eliſabetha filia Ferdinandi Romani Regis uxore ducta, caſte integreque vixit, ac cum magna juſtitiæ laude Lituaniam adminiſtravit, ſed, ut ſunt res hominum fluxæ & caducæ, Eliſabetha Vilnæ moritur, ſummo cum dolore ac mœrore omnium. Nullius enim Regis in Polonia matrimonium fuit, neque genere ipſo glorioſius, neque pecunia copioſius, neque benevolentia hominum jucundius, quam hoc erat cum Eliſabetha Sigiſmundi Auguſti Regis: virgo ipſa vultu venuſtiſſima, moribus honeſtiſſima, Carolo autem Cæſare patruo & Ferdinando Rege Patre glorioſiſſima fuit. Et cum ſumma gratia illa eſſet apud omnes, apud ſocrum tamen, quod illæ natura oderunt nurus, minimè, uti ferebatur, gratioſa fuit. Itaque Eliſabetha Vilnæ, cum Rex apud patrem Cracoviæ eſſet, mortua eſt, & à Rege Vilnam abeunte ampliſſimo cum funere elata, regaliter eſt ſepulta.

Verum enimverò Rex matrimonio ſolutus ac liber, ut ſunt adoleſcentum multi variique caſus, vitare non potuit, quin in illa vitia, quæ fert adoleſcentia præceps rueret. Cum enim pater in Polonia abeſſet, & illi in Lituania liberius vivendi fuiſſet poteſtas, facile in ſummo loco & ocio, adoleſcentia perſuaſit, ut amori indulgeret, qui tum illi primus offerebatur Vilnæ. Erat in Lituania ſummo loco mulier in Radzivilonum antiquiſſima familia, ex Gregorio Caſtellinenſi Vilnenſi nata, Barbara nomine, forma atque vultu adeo venuſta,

ut ex invidia formæ, pudicitiæ fama laboraret. Hæc cum Stanislao Gastoldo Trocensi Palatino primo nupta fuit, quo brevi tempore mortuo, mansit aliquandiu florens & illustris vidua. In qua cum summa essent omnia & genus & ætas, & forma, & fortuna, tum morum comitas, atque facilitas, multos procos habebat, cupientes sui, quos illa dedignata maritos non facile reperiebat, cui nam nuptum à matre patri superstite dari vellet.

Rex interea juvenis, & ipse forma & ætate præcellens cum Barbaram Vilnæ manere, ac omnium sermonibus celebrari audiret, primo fama impulsus, deinde aspectu commotus, amare hanc cœpit, ac enixè cupere, sed cum mulier pudica suspicionibus, famam suam lædi nollet, cessit amori Rex, victusque manus dedit, ac clam patre uxorem hanc duxit. Quod Regis factum celatum primo est, ac benè dissimulatum, quoad pater viveret, ut tenui suspitione factum id homines colligerent, priusquam rem aperte noscerent. Patre verò mortuo Rex Barbaram publicè uxorem declarat, ac illam Vilnæ in Regium thalamum propalam introduxit, sociamque thori facit. Quæ res illi vituperationi fuit, quod privata libidine non publica autoritate uxores à Regibus duci, vulgo homines non probabant. Erant tamen plerique æquiores Regi, qui Samsonis, Davidis, ac Salomonis exemplis factum excusabant Regis, quos mulieres perdomuissent ac sub jugum misissent.

Sed hoc loco, quasi in cursu inhibeo stylum, neque ulterius vitam hujus Regis persequar, quod quidem mihi multorum scriptorum exemplo, quos autores habeo, licet facere, qui de vivis Principibus aut non scripserunt,

aut

aut quam parcissime de illis scripserunt, ne vel turpiter adularentur, vel graviter illis adversarentur. Qui potestate,& rerum successu sublati, ampliores etiam humano fastigio, à scriptoribus affectarent honores: qualis in Calistine Alexander Macedo fuit. Quare utar ea moderatione, ut quæ bona,quæve mala in hoc Rege fuerint, aliis post me memoranda relinquam. Illud tamen non prætereundum videtur, unde de omni illius vita existimandi copia scriptoribus detur, Me duas in hoc Rege virtutes vulgo laudari, & duo itidem vitia reprehendi animadvertisse .: Virtutes enim illæ duæ divinæ & egregiæ in hoc Rege ferebantur esse. Primo, Patientia incredibilis. Deinde Clementia, ita facilis, ut & contumelias, & injurias obtrectatorum, ac si Rex non esset,pateretur ac ferret, & eos, quos pro potestate ulcisci læsus posset, beneficiis afficeret. Sed illa etiam duo ex contrario opponebantur his virtutibus vitia, quorum unum fuit, perpetua in eadem sententia permansio. Alterum vero privati consilii quam publici major ratio, ad summum tamen, bono ac miti ingenio hic Rex præditus, patri successit. Quod si ille diutius regnaverit consilioque & & gravitate,non assentatorum opinionibus, quibus abundant Regum opes, sed Senatorum prudentia Regnum administraverit, facile paternam ac avitam gloriam consequetur, præsertim cum ætas quotidie demat aliquid nativo de vitio, & uxor Catharina Ferdinandi altera filia, ad mentem pudicam libidinem, pestem adolescentum, vetet accedere. Qua de uxore suus nobis ad scribendum servatus est locus, quem nos ab hoc loco recte segregasse, & in alium locum ordine contulisse, ubi ad illius nuptias

veneris, cognoſces. Hæc nos ambitione vacui de vivo Sigiſmundo Auguſto Rege, in multa ſolitudine ita ſcribimus, ut nemini nos venditemus, oſtentemus nemini, ſoli autem poſteritati ſerviamus. Scribent credo alii de mortuo, ac illius reliquum vitæ, quæ illi in curſu acciderint humanitus abſolvent, nos propoſitum teneamus.

Sic ergo vita Regis cum eſſet, ex Lituania accerſitur à matre, & à Senatu ad curandum funus patri. Cracoviam igitur venit circiter Calend. Maji, veſtitus veſte lugubri. Cui civitas in ſummo publico luctu cum ſenatu obviam progreſſa, ante urbem illum conſalutarunt Regem, ac in arcem precibus atque votis aſcendentem proſequuti, ad corpus paternum deduxerunt, quod jacebat in atrio, ſtrata veſte ſqualIida, quo in loco Bona mater cum filiabus tribus, ac cum matronarum nobilium turba adventantem Regem expectabat. Atrium Rex ingreſſus, quod cereis multis atque luminibus collucebat, exceptus eſt à matre & à ſororibus, muliebri ejulatu. Quarum orbitas mire miſerabilis fuit, propter recentem memoriam patris, tùm etiam quod alterum vivum adeſſe, alterum vero mortuum jacere coram videbant Regem, qui lux & deſiderium ſuis erat. Quare deflebant Sigiſmundi mortem congreſſi uxor & liberi, ac illi etiam qui aderant, una flebant, cum viderent Bonam, florentem quondam gloria mariti Reginam, ſtare viduam ante filium relictam, ſorores etiam tres nubiles patre orbas, ad pedes fratris jacere ſorditatas, poſtremo Regem juvenem, ac jam tum ardentem invidia matrimonii, Clariſs. Patri ac ſummo Regi ſuccedere. Itaque cum mœror & matri & liberis eripuiſſet vocem, Samuël

muël Maciejowski Crac. Episc. ac Regni Cancellarius oratione lugubri, & ut in dolore perturbata, matris ac sororum nomine adventum Regi gratulatur, & illi solitudinem matris, ac sororum orbitatem commendat. Ad quam nimium flebilem orationem respondit pro Rege Nicolaus Grabia procancellarius. Post digressi, quod jam advesperasceret, mœsti illo die requierunt quisque apud se domi.

Diebus autem interpositis paucis Rex appellatis, de R.P. Patribus, diem dicit funeri, ac ad Divi Iacobi ferias, Carolum Cæsarem, Ferdinandum item Regem, ac finitimos regulos, ad jus exequiarum Cracoviam vocat. Interea autem, dum apparatur funus, incendium vesperi, in ea platea est coortum, quæ subjecta est arci, quæ cum Ægidii arsit æde, magno cum arcis periculo, ejus autem atrii imprimis, in quo næniæ de more mortuo Regi canebantur, quod plurimum igni imminebat, ut Rex cum stipatoribus raptum patrem inde efferrent, quem post restincto incendio eo retulit, unde illum sumserat. Instante funeris die, adest Senatus, & à Cæsare, Ferdinandoque Rege Legati missi veniunt. Dux item Prussiæ ac Albertus Brandeburgensis Marchio, qui sororem unam è tribus, à Rege petiturus dicebatur. Denique concurrunt undique omnium ordinum homines, atque ætatum, completur Vrbs sacerdotibus cujusque generis, nefas se admittere, si non prodiret sordidatus, quisque putabat. Ad vesperam funeris indicti elatus est Sigismundus amplissimo funere, incensæ præibant faces, quas magno numero mendici ferebant vestiti veste lugubri, Senatores circum funus ibant squallidi, honoris Regii insignia præseferentes, sequebatur mœstus filius inter

Cæſaris & Ferdinandi Legatos.Poſt hunc uxor, quam dextra Dux Pruſſiæ, ſiniſtra Marchio deducebant. Hos ſequebantur filiæ, tum matronarum cœtus,poſt vexilla:de quibus rebus omnibus Martinus VVolski integra fide in hiſtoria Polonica perſcripſit. In ædem Staniſlai ubi eſt ventum ſolenni ritu, corpus in conditorio à Rege, & à Senatu per funem demiſſum, in penetrali eſt poſitum, quod ipſe ſibi Sigiſmundus fecerat, ac Mauſolæum illud extruxerat opere magnifico.

Poſtero die magna pompa funeris itum eſt ad ædes omnium Sanctorum, Franciſci, Stephani, Mariæ, ac Trinitatis, ſacras, ubi pro defuncto Rege ſacrificium publicum fiebat,quod Rex & cæteri muneribus de more erant ſubſecuti. Hoc loco prætereundum non eſt, quod jculariter admiſſum offendit Sacrorum præſides, cum enim Albertus Pruſſiæ Dux in æde Franciſci offerret, & ipſe munera pro avunculo Rege, non quod illi prodeſſe putaret mortuo, alienus enim hìc vir ab ea religione fuit, ſed ut ſe Regi filio offerenti daret, Ioannes Oczieski homo ſalſus & perurbanus Ducem ludibundus adit, ac monet,etiam atque etiam Dux videret,quid ageret. Nam Monachos pecuniam à Duce oblatam ſignare, & conſignatam Romam ad Papam velle mittere, quo illi probent Pruſſiæ Ducem in Purgatorium hoc funere fuiſſe liberalem. Id Dux pro vero accepit, quod ludo dicebatur, ac reſpondit, ſe non commiſſurum amplius, ut Pruſſiæ Duces pecunia videantur juvare purgatorium; abſtinuitque, nec adduci potuit, ut deinceps quidquam offerret. Perendie autem in arce Staniſlai ſacrificante Nicolao Dirgovio Gneſnenſi Archiepiſcopo, Samuel Maciejovius, Epiſcopus

pus orationem habuit, in qua & civilia & bellica Sigismundi Regis studia summatim exposuit, genus item atque mores non sine gravi ipsius concionis motu. Qua in re illud tamen fuit molestum, quod Polonice Samuel verba fecit, quasi ea oratio ad solos Polonos, nec etjam ad alienos qui aderant pertineret, sed Samueli ita tum fuerat visum, ut Polonum Regem apud Polonos sermone laudaret Polono. Non deerant tamen, qui funebres laudationes Sigismundo Latine scriberent, ut Martinus Cromerus Becenensis, & Stanislaus Orichovius Okszyus, qui etiam Apologiam pro illius exequiis scripserat.

Rex, justis patri solutis, die Mercurii Legatis ac Regulis, ceterisque Principibus epulum largissimum præbuit, quo in epulo carnes tum primum in Regia mensa, illo die sunt visæ, quod ante in Polonia acciderat nunquam. offenderat ea res multos, quod Poloni patrio more quarta feria (ut vocant) carnibus non vescantur, quod ea die Christum pro peccatis nostris à Iuda venditum fuisse Iudæis recordantur. Quod factum excusavit Rex convivarum Germanorum respectu, apud quos, ut dies ita cibi essent pares, neque quicquam apud Germanos inter piscem atque feram die Mercurii interesset. Quibus tamen ita morem gereret, ut iis etiam qui religione ejus diei tenerentur, pisces apponeret, ut quisque ederet unde vellet. Ad hunc modum obtrectatoribus epuli satis faciebat Rex.

Actum deinde est de Regis sororibus collocandis, quarum petebant alteram Dux Prussiæ, alteram vero Brandeburgensis Marchio. Qua de re in Senatu non idem omnes censebant. Quidam enim recte illas dari, quod & proci

proci essent clarissimi viri, & affinitas illorum futura esset decori Regno: cui sententiæ ab Episcopis vehementer fuit reclamatum, quod non recte dari filias Regias desertoribus Romanæ fidei contendebant, quare redirent in fidem Romanam illi prius, deinde virgines, si illis videretur, in matrimonium peterent. Hæc sententia vicit, quod eo accedebant pacta quædam atque conventa Sigismundi Regis, in quibus hoc quoque erat præscriptum, ne Sigismundus Pater neve filius virgines Regias, nuptum alicui daret, inconsulto Carolo Cæsare.

Absoluto funere, legati & cæteri Principes, à Rege liberaliter dimissi Cracovia discesserunt, nec multo post, Albertus Prussiæ Dux uxorem duxit Brunsvicensis, Ducis filiam, quæ cum ex Saxonia in Prussiam ad illum ornatissime comitatu duceretur, excepta fuit honorifice Posnaniæ, ab Andrea Gorkono Comite, Posnaniensi Castellano, ac majoris Poloniæ Præfecto, triduumque magnifice ab illo habita, ad virum est profecta. Bona etiam Regina mox à funere viri Cracovia discedens Varsaviam cum filiabus in Masoviam properavit, ut eam provinciam, quam dotalem illi vir fecerat, primo quoque tempore in ditionem suam acciperet. Cum enim ægre ferrent Poloni, tantam Provinciam dotalem Bonæ permitti, de illius dote alio transferenda sæpe egerunt cum Sigismundo Rege, quod verebantur ne quo casu Masovia à Polonia separaretur, si dotalis Bonæ tota esset. Quare Bona Regina Rege sepulto multum interesse arbitrata, quamprimum Masovia potiri, quod sæpe in commutatione regnorum parvis momentis, magni casus intercederent, non distulit

tulit tempus, ſed è veſtigio cum filiabus tribus Varſaviam proficiſci maturavit, ne quid mora poſſet illius obſtare doti. Ita Poloni, quod incolumi Sigiſmundo acerrime negarant Bonæ, id illo mortuo non gravatim illi conceſſerunt, tanta apud Polonos valuit, vel memoria Regis mortui, in quo ægro curando ſingulari Bona fuerat officio atque fide, vel prudentia ipſius Reginæ, qua in tractandis optimatibus Polonis ſumma ſemper fuerat uſa, ut id poſt concederetur viduæ, quod prius petente viro obſtinatius illi fuerat negatum. Interim Rex ipſe Cracoviæ manſit, ubi de conſtituenda R. P. quæ agitari videbatur, rationes inibat. Et quoniam in Polonia nihil à Rege abſque Senatu & abſque equeſtri ordine de R. P. agi poteſt, ideo Conventum Regni Rex Petricoviæ indicit, ad Lucæ ferias. Et quamvis dictum diem & Rex & cæteri Ordines Regni obirent, tamen extrahebatur tempus ad Calend. Ianuar. Anni ſequentis, quo anno de R. P. magno rerum & animorum motu eſt actum.

ANNALIS SECVNDVS.

Omitia habente Sigiſmundo Auguſto Rege, Legati & Senatus frequens Petricoviam ad edictum veniunt. Cum autem hoc eſſet in more poſitum, ut novi Reges publice ſalutarentur, data erat Ioanni Sirakowski, Siradienſis municipii Legato, cauſa Regem ſalutandi, qui in corona Legatorum, apud Regem orationem habuit, cujus mentem ponam, nam ob prolixitatem ad verbum illam ponere conſilium non erat. Sigiſmundum Auguſtum ſuffragio non extorto, ſed libero à Polonis ideo creatum eſſe Regem, quod Iagellana familia ſummam ſemper habuerit juſtitiæ & bellicæ laudis opinionem, quam ſecuti Poloni cum & familiam & hominem probaſſent, eum quoque præter cæteros defuncto Sigiſmundo patre apud ſe regnare voluerunt, ut ad ejus arbitrium judiciumque ſumma omnium rerum conſiliorumque potiſſimum in Polonia rediret, qui ab illis viris fortibus & ſapientibus Regibus in eadem familia procreatus eſſet. Proinde illius officii rem eſſe, providere ne ſpe ſua laberentur Poloni, quod facile præſtaret, ſi illis quam ſimillimus eſſet, à quibus ortum duceret. Memor ergo eſſet, & quibus ſuccederet, & quale Regnum à majoribus traditum acciperet, quam dives opibus, & quam viris armis ac victoriis potens. Neque vero alia re in tantam magnitudinem Poloniam veniſſe crederet, niſi quod in ea Reges nunquam plus legibus poſſent. Quorum ejuſmodi

modi ſemper fuiſſent imperia, ut non minus ipſi parerent legibus, quam hominibus imperarent. Hac animi æquitate Regnum in Polonos antiquitus tenuiſſe, cum priſcos illos Reges, quorum meminit vetuſtas, tum hos Iagellanos recentes, qui omnes exempla prodidiſſent bene & ſapienter adminiſtrandi Regni. Horum veſtigiis inſiſteret Rex, ſi in Polonia principis viri perſonam ſuſtinere; neque quidquam, quod ipſo aut Regno eſſet indignum, vellet committere. Cohortatus etiam Regem eſt, ut memor eſſet, illum non cujuſvis, ſed Polonicæ gentis Regem eſſe, cujus cum incomparabilis eſſet libertas, ei rei præcipue ſtuderet, in idque potiſſimum incumberet, quo Polonis libertatem bello & pace præſtaret. Ad quam rem adjumenta demonſtravit illi quam plurima, docuit enim qua ſapientia Senatum, qua præſtantia equeſtrem Ordinem, & quanta copia præditum Regnum hodierno die à Polonis acciperet. Poſtremo quæ Regum Poloniæ opes, & quæ illorum eſſent vires contendit, quæ non pecuniis, neque aliis ejuſmodi incertis fortunæ bonis continerentur, ſed illis ingentibus invictiſque opibus, fide nempe & benevolentia ſuorum, quibus duobus ſubſidiis facti Poloniæ Reges nihil ſibi unquam arduum, neque invictum putabant, & ut in pauca orationem illam conferam, eo ſpectabat tota, quo Rex novus ſciret, miniſtrum communis libertatis in Polonia ſe eſſe, non dominum, regnaretque legis præſcripto, non libidinis arbitrio, quæ ne plus in Polonia lege poſſet cum omni alia oratione, tum jurejurando ac fide Regum, Polonis ſancitum & cautum eſſe. In hanc ſententiam vir ille peroravit, cui Rex per Samuelem Macieovium Epi-
ſcopum

ſcopum & Cancellarium reſpondit, ſe nulla in re defuturum majorum moribus atque exemplis, daturumque ſe operam, ut in omni ſuo munere Regio juſtitia illius, pietas, ac erga Rempublicam fides ita appareat, ut neminem merito ſui pœnitere oporteret. hæc à Samuele ut ab homine docto pro Rege dicebantur ampliſſime. Salutato in hunc modum Rege, cum ille de Repub. referret, ac quo nam modo conſultum Reip. in præſentia vellet, per eundem Cancellarium pronunciaret; Legati negarunt prius referri ulla de re oportere, quam de omni ſtatu Regio eſſet relatum, de quo cum Rex deceſſiſſet, ante omnia providendum eſſe ne ea res detrimento Regni foret. Itaque gravis illa & vehemens à legatis introducta fuerat de uxore quæſtio, oporteretne ejus mulieris matrimonium ratum haberi, quam Rex inconſulto Senatu ac clam Regno duxiſſet. Neque enim ferendum eſſe ſine autoritate Senatus uxores à Regibus duci, periculoſum eſſe affines & propinquos Poloniam habere, non quos ipſa vellet, ſed quos Regum nuptiis habere cogeretur. In hanc ſententiam commemorabantur exempla, quibus docebatur, Regum nuptias privata libidine ſuſceptas pernicioſas Regno ſæpè fuiſſe, nec expeditiorem viam, aut exitum haberi, quam Regum connubia, ſi abſq; autoritate illi, aut cum inimicis, aut cum regnandi cupidis, aut cum indignis hominibus conjunctionem & affinitates inirent. Quare ſummo ſtudio agebant Legati, ut illud matrimonium comitiis irritum eſſet, quo & uxor par non eſſet Regi, & nihil emolumenti ſecum adferret. Opus autem eſſet Polonis tali connubio, quod illos in diſcrimine, & opibus juvaret, & adfinitatibus novis ornaret, quorum nihil in illo

illo matrimonio inesset. quod mulier, summo licet in Lituaniam nata loco, & magnæ cognationis, subjecta tamen Regi parem Majestatis Regiæ affinitatem non adferret.

Acta hæc res sæpius Legatorum nomine à pluribus apud Regem actum est, cum tanto rerum verborumq; motu, ut perorante Petro Boratyński Equite Ruteno, Legati ad pedes Regis sese abjicerent ac fidem illius implorarent, illumque per Majestatem Regiam ac per salutem Regni orarent obtestarenturque, quo hanc uxorem dimitteret, & de alia sibi pari cogitaret. Commotus supplici oratione Rex erat ita, ut & assurgeret, & aperto capite diem se sumpturum ad deliberandum responderet. Quod ille tum fecisse dicitur, non quod illi certum, quo vel statim responderet non esset: sed cum tam submisse sibi supplicatum videret, ut Legati, quod post hominum memoriam in Polonia visum non est, ad pedes illi jacerent, cogitandum sibi etiam atque etiam putabat, quonam modo tam supplicibus suis posset satisfacere. Itaque re deliberata cum iis, quibus communicare de maximis rebus consueverat, ea illi sententia potior est visa, datam fidem uxori servare. Quare die constituta causæ dictionis, Senatus & Legati in Curiam veniunt. summa expectatio erat omnium, ecquid nam ad illas summas legatorum preces responsurus esset Rex, qui non per interpretem, ut Regibus mos est, sed ipse, Non sibi vitam chariorem esse quam Rempub. respondit. Sed cum vobis Respub. fide (inquit) mea stet salva, quonam modo ea fides firma nobis erit, si uxori jussu vestro fidem fregero? Non est quod me vobis fidelem speretis fore Regem, si vir uxori fuero infidelis. Quare, ut fidem jurejurando firmatam

matam à me vobis præſtari vultis, ita non debetis velle ut ejus fidei Sacramentum, quod uxori DEO teſte dixi, vi fraudeve violem, præſertim cum à Domino Ieſu palam dicatur, ac ita ſcriptum legatur, tum aperto recitavit illud, ex libro: Quid prodeſt homini ſi totum mundum lucretur, animæ autem ſuæ detrimentum faciat? Quapropter cum legitimum mihi ſit cum uxore connubium, vitam prius quam uxorem deſeram. Si quid autem in eo peccavi, quod ſine conſilio veſtro uxorem hanc duxi, id ſane fide in me veſtra corrigi, ac ne fiat in poſterum poterit provideri. Nunc vero id agamus cujus cauſa huc convenimus, has autem de matrimonio diſputationes miſſas faciamus, nam ego res omnes uxori poſt putavi, quam retinebo, quoad non ſolum hæc veſtis qua amictus ſum, ſed etiam ipſa ſuperfuerit vita.

Gravis hæc Regis oratio fuit Senatui, Legatis etiam acerba, ut deſperatione pleni omnes ex Curia diſcederent. Senatus certe autoritatem negligi querebatur, quod Rex ipſe ſibi Dux & autor vellet eſſe. cogitur ergo identidem ea de re Senatus, adſunt Legati, dicuntur ſententiæ graves, fit expoſtulatio, Princepſque Nicolaus Dzirgovius Gneſnenſis Archiepiſcopus ſententiam rogatus dixit, Non ſibi reſponſum Regis dignum libero Regno videri, quod in Polonia exemplum proderet ad imitandum perniciosum, quo Reges privato conſilio res quas vellent ſuſciperent, ut eas pro poteſtate defenderent, cenſuit ergo dimittendam eſſe mulierem illam, quæ quod clam Regno, fide privata duceretur, uxor Regi non eſſet. Quod ſi quid peccati in dimittenda illa muliere contraheretur Regi, illud ſe diviſurum,

ſurum,ut viritium peccati Regii partem, quiſque in Polonia pro ſalute communi ferat.

Hanc ſententiam Ioannes Dziaduski Præmiſlienſis Epiſcopus, ſolus ex Epiſcopis ſecutus eſt, qui illud matrimonium in arcano ſecretoque contractum clandeſtinum, etiam per ſummam contumeliam appellare non dubitavit, ideoque irritum eſſe cenſuit, quod illi jus tam divinum quam humanum adverſaretur. Denique etiam ſi fides illa rata eſſet, Regi tamen frangendam eſſe Regni cauſa vel Euripide Poëta teſte, cujus hos ille de Phœniſſis verſus recitavit: Nam ſi violandum eſt jus,regnandi gratia violandum eſt. In cæteris pietatem colas. His verſibus vir ille ſuadebat divortium. quæ ſententia quamvis Etheoclis immanis Tyranni fuiſſe dicatur: tamen ab illo Epiſcopo,quia populariter dicebatur, cum vulgi laude uſurpabatur, quaſi vero ullius rei cauſa jus violare Regibus aliquando ſit fas, aut idem omnino liceat Polono ac Chriſtiano Regi, quod licuit homini impio & Tyranno Etheocli. Sed habent hæc populares motus, ut falſas & impias ſententias in turba, modo ſint turbulentæ, facile pro veris ac piis amplectantur. In horum Epiſcoporum ſententiam iverat maxima pars Senatus, quorum Principes fuêre Petrus Kmitha Cracovienſis, Ioannes Tenczyński Sendomierienſis, Martinus Zborowski Caliſſienſis,Nicolaus de Brudzovo Lancicienſis, Raphaël Leſcyński Brzeſtenſis, Palatini, tum Andreas Gorkanus Poſnanienſis Caſtellanus & majoris Poloniæ Præfectus. Nam hi præter cæteros rem ad divortium deducere ſtudebant,tanta contentione animorum atque rerum, ut Ioannes Tenczyński optabilius ſibi videri diceret, Solimanum Turcam Cracoviæ potiri,

potiri, quam hanc Reginam in Polonia haberi. Fuit ſane vir ille ſapiens, & magnæ autoritatis, ſed quam ſapienter dictum hoc ab illo fuerit, ſine ſententia mea æquè in medio exiſtimantibus pono.

Ex contraria parte Samuel Macziejovius Cracovienſis Epiſcop. ſuo loco dixit, Non ſibi quidem factum Regis probari, ſed tamen non conſtare, quomodo illud poſſit mutari, præſertim approbante Rege factum, ac matrimonium ſibi legitimum eſſe, cum uxore palam affirmante. Scio (inquit) Samuel me omnia Reipub. cauſa debere: ſed tamen DEO plus debeo, cujus de Sacramento nunc agitur, ſi enim matrimonio Reſpub. læditur, providendum cenſeo, ne illo irrito amplius à nobis lædatur Deus, qui matrimonia Regum cum matrimoniis privatorum pari honore æquavit, ac ita Regibus illa ut privatis rata eſſe voluit. Quapropter nefas ego hoc Regi ſuadere nolo, ut hanc legitimam uxorem abjiciat, cui fidem coram Deo ſe dediſſe confitetur. Epiſcopum ego me eſſe memini, cui non licet peccata Regum viritim dividere, quæ nunquam à Regibus admittentur ſine exitio publico. Denique cum in hoc conſilio nos Epiſcopi ideo ſedeamus, ut Religionem in Polonia defendamus, autores eſſe, neque Regi, neque privato cuiquam debemus, ut Sacramentorum Religio in Poloniam ad nutum popularem violetur. Quare feramus id quod mutari jam nō poteſt, erratumque Regis, quod reprehendimus, corrigamus, quantum poſſumus univerſi. Neque illud jam tanti putemus, ut jam de ſalute Regni actum eſſe arbitremur. Ego autor Regi ut hanc duceret, non fui, ſed quoniam duxit, vivat cum illa, quandoquidem eſt illi complacita,

cita, modo jus æqualiter dicat, ac Regnum fortiter defendat. mihi ſane cum hac Regina, ſat bonus is Rex erit. Itaque non multo ſecus faciendum cenſeo, cum de hoc facto Regis diſputo, ac cenſerem, ſi eſſet mihi de pede nuper luxato dicendum, dicerem enim me autorem Regi non fuiſſe, ut is equi cauſa luxaret pedem. Sed quoniam id jam accidit, curandum eſſe Regis pedem, non præcidendum cenſerem. Similiter nunc de uxore loquor Regis, non diſſolvendum eſſe matrimonium ſemel initum, id enim vetat religio & Sacramentorum jus, ſed moderandum illi à nobis eſſe. Quod qua ratione confici poſſit, dicam cum de ea re rogatus fuero. Hanc ſententiam ex Principibus fuerunt ſecuti Andreas Zebrzydowski Cujavienſis, Ioannes Drohojowski Chelmenſis, ac Leonardus Camenecenſis Epiſcopi. Tum Ioannes Tarnovius Cracov. Caſtellanus, Vir primæ poſt Epiſcopos in Polonia ſententiæ. Cum autem neque Rex uxorem dimitteret, neque majori parti Senatus ea de re pareret, poſtulaverunt à Rege Legati, quod illis arcane cum Senatoribus colloqui ſemoto Rege liceret. Rex primo recuſare, quod cauſa non eſſet cur colloquio abeſſet. Deinde exoratus, Senatum ſecreto legatis dedit, in quo deplorarunt caſum atque orbitatem Reipub. quod illi conſilium Senatus & autoritas ita deeſſet ut Rex de omni ſtatu Regio, ipſe per ſe quæ vellet ſtatueret, ac ſi ille vel homo privatus, vel Rex ſolutus in Polonia eſſet. Cui quoniam ab initio non obſtarent Patres conſcripti facere illos contra fidem datam Regno & contra id jusjurandum, quo illorum quiſque arctiſſimo vinculo obligaretur Reipub. dicebantur hæc à Ioanne Sirakowski, cujus ſupra men-

tionem fecimus, tanta orationis libertate, ut Senatores in illo consensu sibi non videri diceret, quorum autoritates apud Regem nihil valerent. Polonos non uni homini, neque soli Regi Rempub. commisisse, sed Senatorum etiam fidei. qui cum sint socii & ad ministri Reip. gerendæ, indignum videri à Rege quidquam publice absque Senatu geri. Proinde docerent Patres conscripti Legatos, quonam abiisset illa Senatoria autoritas aut si adhuc salva maneret, cur illa pro salute Reipub. tanto in discrimine Reipubl. non uterentur, quo Rex novus posset à principio discere Regem in Polonia, subjectum legibus & autoritate ordinum esse debere. Senatus legatis satisfecit, nunquam neque consilium suum Reip. neque fidem defuisse. Quod autem de uxore Rex obstinate in sententia maneret, id culpa fieri ipsius Regis cui extorqueri uxor non posset. Et quoniam omni conatu tentarint Regem, nihilque sibi reliquum fecerint, præter supplicum preces illis se adhuc usurum Senatus dixit. Itaque post multas & irritas actiones, atque preces datur causa Andreæ Gorkano Posnaniensi Castellano Regem nomine Senatus orandi, quo ipse sibi matrimonium illud volens ac lubens abrogaret, ac de alio cogitaret. Qui paucis interpositis diebus, magna omnium ordinum frequentia orationem habuit ad Regem illa audientia dignam, precatus enim primo Deum optimum maximum est ut Regis mentem sensusque in vota atque preces suorum inflecteret, post multa de libertate Polonicæ gentis disseruit. Postremo multis exemplis docuit, quam summæ semper fuerit virtutis atque solertiæ in tuenda majestate Regni Polonicum genus, cohortatusque Regem est,

ut

ut & præteritorum meminisset & misereretur præsentium, sciretque mutatis personis idem genus in suo Senatu esse quibus mens & animus ad defendendam Remp. idem esset. Neque vero Senatum adhuc illum ita cogere dimittere uxorem, quam majores nostri coëgissent Casimirum Regis avum hanc eandem ducere, sed precibus ac precario cum illo agere; petere denique & orare, ne tam supplices preces & Senatus & Legatorum, qui illi ad pedes jacuerunt aspernaretur, neque tam pertinax vellet esse & voluptatem exigui temporis sempiternæ dignitati anteferret, scire ac meminisse Senatum quam acres semper fuerint Poloni pro dignitate sui Regni, quibus cum VVladislaus Iagello, proavus Regis Privilegium adversum irrogaret, illi strictis gladiis in Senatu coram Rege, illud consciderunt, his exemplis majorum contra Regem patres conscriptos nondum uti sed suppliciter agere ac precibus non minis contendere, quo à Rege levetur infamia Polonorum genus, quam illi dispar connubium Regis inferret. hæc Gorkanus nimium apte ornateque dicebat, fuitque illius Oratio maxime jucunda, erat enim quam plurimis rebus instructa, sed acta agebantur. Rex enim perstabat in sententia, adeo ut cum Petrus Kmitha Cracoviensis Palatinus & sceptriger Regni, vir summæ autoritatis suo loco quoque bene ingrederetur in causam, ac diceret errantes Reges simillimos soli deficienti, ut enim sol defectu rerum conturbat naturam, sic Rex errore conturbaret Rempub. Quæ cum diceret Kmitha Rex hominem interpellat, desineret porro molestus esse, se enim tam acrem disciplinam amplius non ferre. qua interpellatione, & Kmitha conticuit, & cæteris silen-

tium fuit, magnoque dolore omnes affecerat illa interpellatio, vim enim inferri Senatoriis ſententiis putabant & ſpeciem habebat minime liberi Regni. Quare Raphaël Leſczyński, Brzeſtenſis. Palatinus homo peradoleſcens,& à quo nihil minus tum expectabatur, quam illa plena autoritatis vox, quæ habebat liberam incuſationem & querelam, ſuo loco eſt quæſtus in libera Repub. Senatoribus vocem eripi. Iam vero Clariſſimum virum ac Principem Senatus interpellatum eſſe, hoc novum eſſe, & non ferendum: oblitus enim (inquit) mihi videris eſſe Sereniſſime Rex, quibus nam hominibus imperes. Polonis inquam, ſi forte neſcis, interpellas Clariſſimos viros, ac ſi tuo arbitratu ſit nobis de Repub. & dicendum & tractandum. Patre tuo fuerunt nobis ſententiæ liberæ, & ut te quoque Rege ſint Reſpublica providebit, affecerat gravis hæc incuſatio Regem, partim quod fuerat liberior, partim vero quod Rex hominis per adoleſcentis illa incuſatione, violari ſe non moveri putabat. Quapropter confeſtim excuſavit Rex factum, ac ſe non ideo Petrum Kmitam interpellaſſe reſpondit, quod libere ſententias dici nollet. Sed cum toties teſtificatus jam eſſet, ſe adduci non poſſe, ut ab hac uxore divellatur & alia concludatur, quorſum tandem attineret fruſtra niti contra, ac verba fieri, quibus res nulla reſponderet.

Hæc cum Rex tanta autoritate dixiſſet, finem attulit huic quæſtioni, quam excitaverat, atque hoc tempore vacaverat, non tam Reip. ac judiciis, quam his magnatibus, qui plurimum pollebant, qui dum ſe novo Regi quam eſſent potentes oſtentant, per cauſam uxoris rem ad interregnum deduci ſtudebant, hunc-

que

que prætextum turbarum habebant. Nam n. ita esset, nunquam hæc invidiosa uxor, quæ tantos in Polonia his Comitiis faciebat clamores, anno insequenti, summa adversantium sibi prius voluntate, Reginæ nomen, Regnique nacta esset coronam. Ac mea quidem sententia, uxorem hanc præterire omnino fuerat satius, quam aut attentatam postea deserere, aut illius causa animos hominum ad futuras etiam seditiones incendere. Qui ita tum fuerant incitati, ut nisi Samuelis Macziejovii Episcopi, & Ioannis Tarnovii Castellani, qui principes pro Rege steterunt, opes & autoritates obstitissent, rem ad bellum civile illa contentione deduxissent. Nam & Senatores infensis animis veniebant in Curiam, & vulgo legati interregnum jactabant. Rex certe quidem ipse, quamvis multis & clandestinis & publicis vexaretur ob uxorem molestiis, ita tenax tamen fuerat propositi, ut Polonia facilius cum uxore excedere, quam sine hac ibidem manere vellet. Habuisseque in animo dicebatur, Regno in Comitiis deposito, in Lituaniam proficisci, quod ne faceret, summa Samuelis Episcopi, & Ioannis Tarnovii Castellani contentione, ægre ab illo impetratum fuisset, quod certe sine exitiali Poloniæ casu non poterat fieri. Non modicam etiam materiem huic controversiæ Bona Regina suppeditasse putabatur, cum se sperni existimasset: subjecerat enim in Senatu homines potentes, qui matrimonium illud omnibus rebus quibus possent distraherent & impedirent. Sed veteri proverbio, Non facile extorquetur clava Herculi, nam Rex partim ferendo, partim indulgendo, partim dando, facile postea vicit, ut certatim homines malevoli illi, illam mu-

lierem, paucis exceptis, non multo post & Patronam Poloniæ appellarent, & Regni DIADEMA illi imponerent, tantum fuit in hac contentione nonnullis studium Reipub. tanta cura fuit. Sed nos ad institutum revertamur. Legati perseverantia Regis fracti, & ea pars Senatus quæ pro legatis magno studio steterat, eo rem ducebant, quo Rex nihil de Repub. suo nomine ageret, neque jus diceret, neque bellum moveret, sed cuncta in Repub. autoritate præsentis Conventus ageret, quoad ab Senatu & ab Equestri ordine Reipub. esset provisum. Quod ut ratione postulari videretur, eas conditiones in medium proferebant, quibus Sigismundus Pater filio Augusto Regnum post se tradebat, inter quas illa quoque erat perscripta, ut non prius Sigismundo Augusto jus in Polonos esset, quam is Lituaniam, Prussiam, & Satoriam cum Polonia conjungeret. Huic conditioni cum nondum satisfecisset Rex, debere illum pro suo jurejurando abstinere ab omni administratione Regia. Hæc quæstio gravior multo quam illa de uxore fuit. Illa enim uxorem, hac vero Regi ipsum adimebat Regnum. Habuit autem hæc causa eosdem in Senatu Patronos, qui contra matrimonium Regis steterant, quorum sententiæ reclamarunt illi iidem, qui Regis matrimonio impediri Remp. noluerunt. Quorum Princeps Ioannes Tarnovius Castellanus, vehementissime in eam causam invectus, Mirari se dixit, quonam modo Sigismundus Augustus, Rex à Polonis appellaretur, si illi in Polonos nullum jus esset. Itane tandem perturbare placet omnia, ut is quem vivo patre Regem appellavimus, & salutavimus, & quem hoc eodem defuncto, in majorum suorum loco collocavimus, cujus etiam vocatu

huc

huc convenimus, verbo non re nobis Rex sit? ut eo semoto partes in Regno fiant, & plures pro uno Rege in Polonia existant, ut tàm pace quam bello incerta omnia nobis fiant? Etenim quæro ab iis, qui remoto Rege, autoritate hujus Conventus Rempub. geri volunt, qui status Regni, quæ ratio pacis? quæ belli apud nos erit? præsertim cum & in Senatu unius sententiæ conclusioni nobis standum sit, & in bello uni alicui parendum. Quis, quæso, Rege excepto, unus is erit, cujus autoritate domi & foris nitamur? Equidem id agi video, ut neque Senatus autorem habeat, neque bellum Ducem, quam rem quid aliud consequatur, quam rerum omnium perturbatio non herclê certe intelligo. Quare ego hanc sententiam vehementer repudiandam censeo, neque ullo modo committendum, utRegia potestas vel punctum temporis à suo cesset munere. Quantum vero adConditionesRegi præscriptas attinet, illas ego interpretandas ita censeo, ut expedit Reip. quod ut expleat Rex, opus illi est idoneo ad agendum tempore, neq; subito coeunt Regna, ac in unum quasi corpus redacta coalescunt: opus ad eam rem est & tempore, & actione non minus accurata quam longa. Agendi prius sunt Conventus, vocandi Lituani, conveniendi sunr Pruteni, accersendi Satorii, denique orandi, monendi ac omni ratione ad id omnes sunt appellandi, ut consentire ad communem salutem velint cum Polonis, ac idem esse gente atque lege cum illis. Quæ res neque unius diei est, neque unius actionis, neque hujus nostræ Sessionis, ut tantæ res, dicto citius, à Rege confici queant. Equidem hac mente conditiones illas à Sigismundo Patre de Senatus sententia Augusto

Regi datas fuiſſe memini, ut ſi is nollet hanc curam ſuſcipere, quo illius diviſum imperium, quaſi unum exiſtat corpus, tum ea primo ab illo animadvertenda injuria foret. At cum is ſummo ſtudio, ad id quod promiſit incumbat, ad eamque rem tempus petat, quis tandem illum conditiunculæ prætextu removendum à Repub. & in aliud tempus differendum putat? Eſt hoc quidem in conditionibus, fateor, præſcriptum, ut Rex ante omnia juvet imperium: ſed tamen ita intelligendum eſt id, quatenus illi ad eam rem ſuppeditaverit non voluntas ſolum, ſed etiam facultas. Libera enim Lituania eſt, habet ſuas leges Pruſſia, Zatoria etiam jure atque more vivit ſuo. Quæ gentes cum imperiis atque magiſtratibus & à nobis, & inter ſe diſtinguantur, ac ita juratum, ut & nos, ad ſuas leges Auguſtum Regem habeant, non poſſunt ad id inviti cogi, ut depoſitis patriis moribus, ac legibus ad noſtras leges moreſque ſeſe redigant: gratia id ab illis, & precibus, non terrore neque minis impetrandum eſt. Quæ ſane res aperte oſtendunt, ut expleat Rex conditiones, tempore illi opus eſſe longo, & opera longa. Quod ſi nos præcipiti ſtudio ab Rege conditiones exegimus, eumque à Republ. tantiſper quoad illas præſtiterit ſemovebimus, in ſummas perturbationes ipſi nos præcitabimus & Rempub. demittemus. Ne hoc ſinat DEVS optimus maximus, ut ſententia mea Rempub. ſatis jam perturbatam, ſine Rege & ſine certa lege relinquam. Regem ego in omni ratione Reipub. hunc ſequar, cui DEVS in manum dedit leges & ſceptrum, ut illo autore ſalus atque tranquillitas in Polonia conſtituatur. Ego, Rex, Senatorem me tuum eſſe memini, nulla in re tibi Rempub.
geren-

gerenti deero, te autorem publici consilii ac belli Ducem agnosco, in judicio tibi adero, neque hîc neque alibi tibi deero, idemque faciendum censeo his qui salvam Rempub. volunt esse. Dicta hæc sententia fidelis & utilis graviter est, quæ quoniam contra postulata legatorum, & contra populares homines dicebatur, ideo grata non fuit. At Petrus Kmitha rogatus sententiam longe aliam orationem habuit. Periculosum enim sibi videri dicebat, Regem quicquam contra fidem datam agere. Proinde petebat, quo Rex pro sua justitia his conditionibus staret, quibus Regnum à Polonis traditum acciperet, quas si ille negligeret, quid tandem spei esset reliquum fide Regia vacilante? quæ ut firma stabilisque sit, ad jusjurandum respiciendum esse Regi, ac ad illud ceu ad normam omnem Regni statum illi esse exigendum. Præterea rem mali exempli fore, si verbis, & commemoratione incommodorum fides Regum eludatur, se enim quævis incommoda ęquiore animo laturum, quam aut injuratum aut perjurum Regem. Poloniam incommoda quæ illi evenirent corrigere facilius posse, quam libertatem semel amissam, quæ fide Regum contineretur, recuperare. Proinde sibi è Repub. videri justitium edici, ac quoad Rex conditiones præstaret, nihil ab illo de Repub. agi. Quod si ille labore ac diligentia præstare conditiones non posset, tamen Reipub. navaret operam ac fidem suam probaret, per illum non stare, quominus fieret id quod promisit. Hanc sententiam summo omnium legatorum assensu Petrus Kmitha dixit. Cum talibus contentionibus arderet Principum res, Rex respondit, sibi sententiam Ioannis Tarnovii justam & æquam videri, secun-

dum quam, se regnare, jus dicere, ac Reipub. providere velle, ne qua mora spatium daretur rebus turbandis ac novandis. Quapropter per præconem diem judiciis pronunciat, frementibus legatis, ac maxima parte Senatus reclamante. Itaque judiciorum publicorum die adest Rex & Senatus, Sceptriger etiam Regi præit Kmitha, consedítur, fit silentium edicente eodem Sceptrigero Kmitha, qui honorem præfatus Regi, veniam sibi dari petebat, quo illi abesse ab illo judicio liceret, quo convelli statum Reipub. perseverabat. Hæc præfatus sceptrum dimisit, ac veneratus Regem ex judicio abivit, quem subsecuti erant magna pars Senatus & Legati universi. Miserabile sane fuit, ita distractum esse Senatum, ut amplissimi ejus ordinis viri ex Comitiis, relicto Rege, Petricovia discederent, doloris & mœroris pleni. Rex tamen ut instituerat, navantibus illi fidem & operam Samuele Macziejowski Episc. & Ioanne Tarnowski Castell. Cracoviensi, jus laboriosissime ac severissime dixit, curavitque diligenter, ne quod maleficium negotiumve impunite vel mora elaberetur.

Soluto tali discessione conventu, Rex certiores facit Polonos Equites, cæterosque omnes per litteras docet, quam inique secum actum in Comitiis ab illorum legatis esset, qui incitati ab iis, quibus perturbari Remp. utile esset, negotium sibi facesserent, eoque rem deducerent, ut nulla Principis autoritas in Regno esset, in quo tam obstinati fuissent, ut cum Regi suum tribuerent nomen, honorem tamen Regium illi negarent, qui jurejurando maxime constaret. Quare cum Respub. comitiis turbaretur, consulto satis à se in præsentia esse provisum, ne patrocinio nudata esset ad-

versus

versus eorum potestatem, qui dominari tenuioribus consuessent. Qui ut amoto Rege, ipsi in Repub. omnia possent, nunc de uxore, nunc vero de jurisdictione quæstiones introducerent, quo tempus extraherent, ac illum impedirent. Verum se utrumque constanter retinuisse, & uxorem & jurisdictionem, quod utrumque ex æquo ad fidem pertineret Regiam. quod ut bene ac feliciter eveniat, omnes id velle & optare debere. Hortatus itaque est omnium ordinum homines, inprimis autem Equites Polonos, ut adessent animis, ac in spem optimam venirent, justitiæ atque clementiæ suæ, se non commissurum esse, ut fidei atque officio suo ulla in re defuisse videatur. Hæc mens atque sententia litterarum illarum fuit, quam Rex ornatissimis sanè verbis atque sententiis conscriptas per provincias dimiserat, ut causam rationemque suam omnibus probaret. Atqui Comitia hujus anni hunc habuere exitum, quorum omnis actio illa vehemens & gravis nihil habet præter memoriam tristem Reip. perturbatæ. Hunc Comitiorum motum subsecuta est memorabilis illa scholasticorum Cracoviensis cædes circiter Calend. Iunias, quæ cum tota Polonia celeberrima fuit, illam narrabo ordine uti facta fuisse ferebatur. Nam cum vesperi casu duceretur scortum non nemini à Iuliana lena non ignobili, præter eam ædem quæ Cracoviæ omnium Sanctorum est, scholastici ephebi, ex ejus ædis schola, qui mendicato victum quæritant, cœperunt ad id alludere, & lenam lacessere. Lena probris ac contumeliis commota, quod alias crebro idem, illi ab scholasticis illis usu evenerat, quæsta esse dicitur familiaribus Andreæ Czarnkowski, qui quod Præpositus ædis erat,

 domum

domum juxta ædem habebat. Hujus famuli Lenæ querelis permoti arma capiunt, ac inermes Scholasticos, intro in scholam refugientes persecuti, alios interficiunt, alios vero vulneribus exanimatos relinquunt. Postridie re divulgata fit concursus ad ædem, adsunt è scholis atque ex Gymnasio omnes scholastici, facinus indignum conclamant, ac cuncti Regem in arce petunt, nec jam familiam, sed ipsum Czarnkovium cædis reum faciunt, exoritur in arce clamor, ut in turba, & loco & Rege indignus, cum sibi quisque dux viæ & autor sermonis esset. Quorum clamore exciti Nicolaus Grabia Vice-Cancellarius, & Stanislaus Macziejovius Samuelis frater, ex atrio prodeunt, tumultuantes Scholasticos supprimunt, ac illos objurgant, officiique admonent, vellent meminisse intus Regem esse, à quo, si quid vellent, reverentia adhibita peterent per silentium. Scholastici repulsi ad cæsos revertuntur, sublatos in humeros tollunt, ac in forum proferunt, testificantur cædem, ac per præconem de more conclamant, autorem cædis ipsumet Andream Czarnkovium. Pleno foro res agebatur miserabili cum ejulatu. Postremo ad vesperam interfectos sepeliunt, moxque à funere ad domum Nicolai Szatkowii Gymnasiarchæ contendunt, instant precibus, atque minis, vellet cum collegis causam illam suscipere, neque tam crudelem cædem pateretur abire inultam, adesse vindicem Regem scelerum, Samuelem etiam Episcopum Scholæ Patronum præsto adesse, agerent modo libere, Deum ipsum huic cædi non defuturum, quod si cunctentur aut gratiam Czarnkowii sequantur, se consilium capturos, ac Cracovia discessuros, Gymnasio ac scholis relictis.

Gymnaſiarcha rem ad collegas defert, ab illis Conſilium petit, quid fieri vellet, ſed dum illi cunctantur, Rex publica vociferatione Scholaſticos in arcem vocat, ac illis poteſtatem dicendi apud ſe facit. Queruntur per unum univerſi quam indignis modis pridie rejecti fuiſſent, nec ad Regem admiſſi. Denique orant & obſecrant, ne Rex pro ſua juſtitia jus libertatis Scholaſticæ immunitatis pateretur abire inultum. Aderat Czarnkovius, qui vehementer ſe purgabat Regi, teſteſque in rem dabat, ſe domo abfuiſſe, dum cædes fieret, cœnaſſe foris apud ſacerdotem certum, nihil actum eſſe ſuo ſcitu, neque juſſu. Erat hic Czarnkovius honeſto loco natus, & magnæ cognationis, comis item atque doctus, ac magna cum Samuele Epiſcopo familiaritate conjunctus, tum anno quinto poſt Poſnanienſis Epiſcopus. Hic ergo cum premeretur ſuſpicionibus, ac invidia communi Sacerdotum arderet, petiit à Rege, quo Rex inquiſitores in eam rem daret, cauſamque delatione certa cognoſceret. Rex Scholaſticis reſpondit, ſibi illorum factum diſplicuiſſe, quod obliti officii ſe illo clamore petiiſſent, apud quem faciles eſſent infimis etiam hominibus aditus, quo eſſet factum, cur excluſi, & non admiſſi fuiſſent, nunc ſe ſcire ac rem cognoſcere, & ne impunita eſſet, magnopere providere, ſed quoniam Andreas Czarnkowski in Collegio Sacerdotum eſſet, judicio illum Regio non teneri. Idcirco ejus facti quæſtionem integram ſe permittere in præſentia Samueli Epiſcopo, cujus juriſdictionis Andreas Czarnkovius eſſet. Recipit cognitionem cauſæ Samuel, gymnaſium accerſit, ac ut ſcholaſtici adſint edicit. Adſunt cum gymnaſiarcha collegæ, è ſcholaſticis verò nemo,

qui per literas cur non adessent causas perscribunt, sed tamen eo non venisse dicebantur, quod familiaris reo Iudex illis non placeret. Samuel, ut erat homo firmus & patiens, condonare se adolescentiæ imperitæ dixit, quod ad edictum non venerint. Interea autem inquisitores in Andream Czarnkovium dat, ac pro ratione juris omnia administrat, fit inquisitio, omnibus rebus acerrime inquiritur, testes ac judices dantur, tum locus atq; tempus cum conjecturis conferuntur. Consul etiam cum Senatu urbano cædis autorem quærit, juramentoque testes adigit, ad summum nihil, quod ad inquisitionem acerrimam attinet, prætermittitur. Quæ delata ad Samuelem, fidem illi fecerunt, Andream Czarnkovium extra noxam videri. Porro familia illius, eadem illa inquisitione cædis rea deprehenditur. Qua delatione autores fuerant à Rege comprehensi, ac in custodiam dati, ut certo accusatori pœnas cædis darent. Cæterum scholastici, quoniam semel reum cædis Czarnkovium conclamarant, in falsa inquisitione perseverantes vinctos à Rege arguere nolebant, & quoniam illis non satisfiebat; ad deserendam urbem, gymnasia atque scholas ad unum omnes conspirant. Fuit hic ingens motus, nec æqua Andreæ Czarnkovio, homini copioso, cum illa mendicitate contentio, quanto enim ille magis præstabat nobilitate, opibus, gratia, tanto majore vulgo premebatur invidia: Scholasticis vero illa misericordiam conciliarat miseria. Ergo in summa invidia esset, non solum Andreas Czarnkovius, sed etiam Samuel Episcopus, & cum scholastici urbem jam desererent; Ioannes Tarnovius Cracoviensis Castellanus, casu tum aberat ruri proximo. Dat illi Rex negotium

tium motus componere ac ſcholaſticos retinere, qui jam ab urbe maturabant proficiſci. Scholaſtici edicto convocantur in æde Franciſci, adſunt cum Gymnaſiarcha atque collegis univerſi. Epiſcopus etiam ipſe cum Sacerdotibus venit, habetur à Ioanne Tarnovio concio gravis, quo illis ſuadebat, ut à pertinacia deſiſterent, ſimulque illos eſt cohortatus, ne hujuſmodi conſilia inirent, quibus Majeſtas Regia lædi poſſet, non fore impunitam cædem, teneri cædis autores, lege modo agerent & quieſcerent, idque curarent, cujus cauſa à parentibus Cracov. miſſi eſſent. Inflectere Tarnovius juvenum ſenſus videbatur, quod illis cohortandis laudem reprehenſioni prudenter admiſcuerat. Sed cum Samuel, Orationem Tarnovii ſubſecutus, cædem elevaret dicendo, auxit illorum dolorem, ut commotis ſimiles ſeſe ex æde proripuerent, ac domum ſcholaſtico more conclamantes profectionem in craſtinum confirmarent. Bene igitur mane cum prima luce adſunt, una univerſi colloquuntur, profectionem parant. Cives etiam ut quiſque notos ac familiares habebat, adeunt flentes, ſalutant ac valere jubent. Poſtremo magno comitatu egrediuntur ex urbe, illud carmen ſolenne concinentes, Ite in orbem univerſum. Plena erat vrbs lamentatione atque fletu, honeſti etiam cives, matronæ atque homines ingenui, pro familiaritate ac hoſpitio viaticum offerebant tenuioribus, quos cum capſis, manticis, ac ollis illis, quibus victum quæritabant pleniſſimis viis vidiſſes abeuntes. Majores natu negant miſerabilius quicquam hominum memoria in Polonia accidiſſe. Conticuerant enim gymnaſia, ſquallebant collegia, obmutuerunt

tuerunt templa, ac omnes urbis partes afflictabantur illorum discessu, neque enim ex illa omni frequentia manserat forte quisque, qui vel in templo Presbytero, vel in gymnasio scholave magistro operam daret. Igitur Cracovia egressi, in Floriani venerunt ædem, cujus templum in Clepariano est, hic sacrificatum magno contentu, ac illud Sacrum ab illis est decantatum, Spiritus Domini replevit orbem terrarum. Inde digressi, inter initia viæ, humi strati unanimes cecinere illud quoque, Contere Domine fortitudinem Ecclesiæ tuæ inimicorum. Post flentes è complexu divulsi, inita via patriam suam quisque repetiit, ac patrios revisit lares. Pars etiam in Germaniam, pars in Prussiam atque Bohemiam profecti, partes Lutheri auxerunt, sectamque illius quoque reversi in Polonia confirmarunt. Erant enim plerique illorum liberaliter instituti, ac doctrinis exculti. Turpe & acerbum hoc spectaculum fuerat Regi, quem fortuna spectatorem fecerat tantæ calamitatis, tantæque turpitudinis, quare proficiscentes jam ex itinere mandato nonnullos illorum revocabat. Verum paucis ad diem reversis, reliqui omnes magno animo cœptum sequebantur iter, causam illius sanguinis innoxii vindici permittentes Deo, certi vindictam illam cædi nunquam in Polonia defuturam. Atque dici memini, nullam rem ab hac cæde in Polonia bene adhuc & feliciter nobis evenire, daturamque hujus cædis pœnam Poloniam viri sapientes augurantur, quorum divinationem quam assidua mala quæ patimur, probent, ordo rerum docebit. Sed cum & Scholastici abirent, & illi qui citati comparuerant, absoluti ad

ad ſocios redirent, captos quoque ob cædem Rex dimiſit, ac liberos abire juſſit. Sed hoc loco prætereundum non eſt, quomodo intra finem alterius anni vertentis apparuerit ira numenque divinum. Regina enim Strelimuſſæ filia (nam ſcorto illi cujus cauſa cædes fuit facta id erat nomen) matrem lenæ ſuaſu interfecit, quod illam mater ſcortari vetaret. Itaque damnata paricidii, ac inſuta in culeum pro paricidarum more, præcipitata in Iſtulam eſt. Lena etiam forcipibus laniata in idem flumen eſt abjecta. Ita Deus à facinoroſis tanto crudeliores pœnas exigit, quanto illis homines parcunt magis. Atque hic fructus legendis hiſtoriis eſt vel ampliſſimus, ut viciſſitudine temporum ac varietate malorum & mutatione rerum, agnoſcamus iram vindicis Dei, & moniti cavere, & admiſſa deplorare peccata ſciamus, quoniam Deus judex eſt, Pſalmo teſte.

Hanc cædem, incendium arcis mox conſequitur, cujus dimidiata pars meridiem verſus arſit, quo ſane incendio periclitabatur arx tota cum æde Staniſlai, albo tecta plumbo, inſpectante Rege, ac nimium cum Barbara uxore intus trepidante. Sed atrienſium concurſu, ac Regis præſentia, quæ urgebat enixius opem ferre, ſedata flamma, & arx defenſa fuit. Triſte rerum futurarum omen id eſſe videbatur, cum homines continuari mala, & alia ex aliis gigni ac naſci viderentur, nam & incendium anni præcedentis & Comitiorum motus, & ſcholaſticorum cædes conjecturam faciebant, hoc arcis quoq; caſu moveri nos divinitus. Iam verò poſt tot infelices caſus, ac res conſimiles conſecutæ ducebant ad ſuſpicandum fata Poloniæ tot caſibus portendi. Hoc enim anno Scythæ extremis Septemb. diebus, Ruſſiam invadunt, prædas agunt,

agunt, ac omnia ferro ac igni vaſtant, & cum Reſp. eo anno abſque præſidio eſſet, quod neq; ſtipendio, neque expeditione Comitiis Reip. fuerat proviſum, ſubſidium nullum erat contra illam incurſionem paratum, non deerant tamen ſtrenui viri, qui ultro manu facta carperent Scytharum ac impedirent agmen. Quorum duces erant Bernardus Pretvicius, Ioannes Herbultus, Alexander & Procopius Sieniavii fratres. Verum cum hi nec viribus nec copiis, hoſtibus pares eſſent, ſuſtinere non poterant. Quare Scythæ, cum ſibi armis non obſiſteretur, Peremdmirkum caſtellum obſident, in quod Viſnioviecius cum uxore ac cætera agreſti turba ex fuga ſeſe receperat. Defendebatur primo in ſumma caſtellum, ſed cum obſeſſis ſpes ſubſidii non eſſet, Viſnioviecius deſperata ſalute deditionem pollicetur, juſſus excedere prodit, ac ſe ſuamque uxorem onuſtam auro, quo videlicet gratior eſſet, captus Scythis tradit, quem illi deditum mox compedibus vinxerunt, uxorem autem ad libidinem ſervarunt. Interim autem dum Viſnioviecius deditur, reliqui partes caſtelli claudunt ac oppugnationem fortiſſime ſuſtentant. At Scythæ cum ex Viſnioviecio capto cognoviſſent, in caſtello pleno ac referto propugnacula pauca, ac infirma haberi, ſpe prædæ incitati in caſtellum ferebantur, & cum expugnare non poſſent, ſtraminibus atq; ſarmentis ſubjectis caſtellum incendunt, ac magna parte prædæ, quæ ſuperfuerat incendio, potiuntur. Qua ex re in ſpem venerant omnis Ruſſiæ vaſtandæ, & percurrendæ. Et ſane feciſſent, niſi Ioannes Tarnovius Cracovienſis Caſtellanus ex præfectura ſua Sendomierienſi hoſtis incurſione nunciata, è veſtigio exercitum feciſſet ex evocatis clientibus, ac ob æratis ſuis, ac cum

hac

hac manu ad Tarnopolim oppidum suum accurisset: qui adventu atq; nomine suo insolentem hostem victoria repressit, ac ulterius progredi vetuit. Nec vero Petrus Kmitha Cracoviensis Palatinus, qui id temporis quoque in sua Præmisliensi Præfectura casu erat, Reip. defuit, raptim enim & ipse manu facta, Præmislia opem laturus, Ioannem Tarnovium erat subsecutus, sed cum Visnæ certior fieret hostes repressos, ita cum præda domum rediisse, ut profectio illorum similis fugæ videretur, caussam justam habuit ad receptum. Atque Russia hoc anno clade ac vastitate opera Ioannis Tarnovii liberata fuit, qui licet senex & annis gravis esset, nihil sibi tamen ad celeritatem reliqui fecerat, quin diem nocti jungendo periclitanti Reipub. opem ferret.

Hoc incommodo accepto dolebat Equester ordo, multumque habebat in ore, & Visniovicium captum, & Peredmierkam exustam, & abactam prædam: querebanturque passim homines apertè, nullum esse regnum, nihil certò neque ordine fieri, Remp. sine præsidio direptioni propositam esse atque incendio: quas ob res flagitare conventum, ac comitia poscere, quibus aliquando Resp. verteretur in commodiorem statum, quæ & foris vexaretur ab hostibus, & domi esset sine ullis legibus. Cum enim legati proximis Comitiis, ut supra ostendi, neque de uxore, neque de justicia à Rege quicquam impetrassent, cum hac testificatione discesserant, ut neque Regem, neque judices illius in provinciis jus vellent dicere, quomodo fiebat ut judices cum jam consedissent, ab Equitibus Iudiciali loco submoverentur. Stanislaus Matthæus certè Stadnicius de Zmigrod illius testificationis fiducia, in Lelowo oppido,

cum

cum in illum judex Cracovienſis diœceſis Petrus Dembiński de Petricovice ſederet, illa exceptione forum declinavit, quod Regis autoritas Equeſtri ordine nondum rata eſſet. Plena erat hujuſcemodi teſtificationum Polonia, dum paſſim per Provincias, Iudices in judicando interpellarentur. Quo nomine Majeſtatis Regiæ plerique fiebant rei, inprimis autem ipſe Staniſlaus Stadnicius, qui tamen, defendente Martino Zborovio Caliſſienſe Palatino ſocero, fuit abſolutus. Igitur cum agitaretur Reſp. Comitia cuncti efflagitabant. At Rex neque conventus agere, neque Comitia habere volebat, quod in illis Regia conſilia ad arbitrium eluderent, conventumque pro theatro haberent, in quo ſe jactare ac oſtendere conſueſſent, hiſce ſe neque conventum, neque Comitia daturum reſpondebat. Et cum in ſummis Reip. periculis cunctaretur Rex, Nicolaus Dirgovius Gneſneń. Archiepiſcopus, Regni primas, Crac. venit, Regem adit & monet, hortaturque, quo agat Conventum ac comitia habeat, quod ſi cunctetur, aut ſi quid aliud ſequatur, ſibi eſſe in animo Reip. non deeſſe. Cui Rex duriter reſpondiſſe fertur, non commiſſurum eſſe, ut ſe invito Comitia haberi poſſent. Archiepiſcopus cum obſtinatius manere in ſententia Regem videret, Cracoviam diſceſſit, neque Comitia uti denunciabat, ſuo nomine habuit, ſive Regis gratiam reſpiciens, ſive motum Regni timens, qui futurus erat certus, ſi quidpiam ille invito Rege de Republica egiſſet. Hæc initia Regni Sigiſmundi Auguſti fuerunt.

ANNA-

ANNALIS TERTIVS.

Anni præteriti motus admonebat regem, ut comitiis tempus produceret: quod verebatur, ne se consimiles turbæ alteris Comitiis exciperent, quales erant primis. Qui vero Comitia flagitabant, respondebant, se nolle Conventus pro ludo instituere, in quibus certi homines plausum populi malo publico captare consuessent. Mansit ergo Rex in sententia, neque adduci potuit, ut Comitia indiceret. At Ioannes Tarnovius Cracoviensis Castellanus, cui Rex summam omnium rerum fidem tum habebat, cum Rempublicam labi videret, egisse cum Rege dicitur, ac illi suasisse, ne tantum animo indulgeret, ut privatas suas injurias publicis Regni offensionibus anteferret, tenuis ac infirmi animi videri Regem, succumbere injuriæ, ac eam malo publico ulcisci velle. Quod si quid ex illa libertate agendi molestiæ in Comitiis Rex caperet, consolaretur id cum charitate patriæ, tum dignitate liberrimæ gentis, cui in Polonia præsideret, sedaciora etiam in posterum speraret sibi fore cætera, cum Poloni non solum sapientem Regem, sed etiam patientem, se habere perspicerent, qui & provideret utilia & ferre adversa patienter nosset. Hoc levissimo admonitionis genere Tarnovius usus, deduxit Regem de sententia, perpulitque, ut Rex adolescens plurimum de animo remitteret, ac Tarnovii suasu ad quartum Nonas Maji Comitiis diem ediceret, quam de more provinciales Con-

Conventus anteibant, in quibus mos eſt, ab Equitibus Polonis ad Comitia & Legatos legi, & poſtulata edi. Acti igitur ſunt Conventus longe diverſa ratione quam anno acti erant ſuperiore. Nihil enim turbate ab Equitibus in iis actum fuit, quin verò illa uxor, ob quam turbæ fiebant ſuperiores, in ſummam oblivionem omnibus Conventibus erat adducta. Illa mandatorum provincialium ſumma fuit, ut leges omnes exequeretur Rex, quarum longo ab uſu maxima pars incommodo publico fuerat antiquata. Cum iis mandatis legati ad Regem Petricoviam veniunt, ac die prima Comitiali Rex per Samuelem Cancellarium de more proponit, quanto in diſcrimine verſaretur Polonicum Regnum. Cum aliud comitiis agatur, atque Reſpub. poſtularet, monere, orare etiam, ut cuncti ad Rempub. pariter incumberent, quam, propter domeſticum motum abſque præſidio eſſe, quam eſſet pernicioſum, accepta nuper in Ruſſia calamitas doceret. Regem eo animo eſſe, ut nulla in re defuturus eſſet Reip. quamcunque tandem in partem à Senatu vocaretur. Secundum hoc propoſitum Regis rogabantur patres ſententiam, quorum Princeps Nicolaus Dirgovius Archiep. ſententiam ſuam ab hoc propoſito avertit, & ad illius ſcripti invidiam retulit, quo ſe Regem purgaſſe publice de Comitiorum motu ſuperiore Annali oſtendimus. Cujus ſcripti aculeus ad contumeliam Senatus cum pertinere videretur, Archiepiſcopus de Republ. interrogatus reſpondit: Non ſibi eam rationem in Republ. probari, quæ Regnum ultra detrimentum, publica etiam infamia afficeret, parum fuiſſe viſum proximis Comitiis, nullam partem Reip. eſſe conſtitutam, niſi etiam Regiis litteris Senatus

natus notaretur ad infamiam, quæ quod latine essent scriptæ, exteros etiam homines domesticæ discordiæ testes facerent. Hortabatur itaque Regem, ut à talibus scriptis deinceps abstineret, altero commodiore scripto prioris scripti asperitatem mitigaret, quo & gratia exulcerata domi sanaretur, & foris nulla daretur de nomine Polono detrahendi copia. Hunc multi è Senatu fuerunt secuti. Inprimis autem Andreas Gorkanus Posnaniensis Castellanus, qui non obscure sententia sua Samuelem petebat, quod ex illius quasi officina illa scripta prodierant, quibus aperte illius potentia notari videbatur ad invidiam. Cui Criminationi breviter Samuel respondit, quem etiam Rex ipse sublevavit, seque autorem scripti professus, à Samuele crimen removit, ac in se illud derivavit, quod tam verum esset, ut illud corrigi altero scripto minime vellet. Ioannes quoque Tarnovius sua sententia hanc gratiam habuit Regi, quod non alio remedio, quam illo scripto præteritorum Comitiorum vulnera sanarentur. Cujus scripti mens & sensus is esset, ut ocium & tranquillitatem polliceatur omnibus Regia ditione atque dominatione devinctis: quæ scripta esse habenda censebat obsidum loco, fidei atque Clementiæ Regiæ. Proinde non modo reprehendendum Regem non esse, sed etiam vehementer laudandum. qui illa Reip. detrimenta, non Regia potestate, sed oratione mansueta sanaret. Ita sublevatus ac defensus Samuel, illorum scriptorum invidiam vitavit, quorum utique autore Rege ipse scriptor fuit, cujus rei indicio est Oratio ipsa. Valuit enim vir ille scribendo, habuitque elegans latine dicendi genus.

Absoluto scripti crimine, actum deinde per

Legatos

Legatos eſt de illis ipſis conditionibus præſtandis, de quibus etiam ſuperioribus Comitiis actum fuit, quas quoad expleret Rex, tantiſper à jure dicendo abſtineret. Quibus Rex reſpondit, æquum ſibi non omnino videri, ob eas conditiones juſtitiam non fieri, in tantis præſertim hominum injuriis, quare velle ſe inſtituto ſuo cauſas Majeſtatem ſuam appellantium cognoſcere: interea tamen relaturum etiam eſſe ſe ad Senatum, de Conditionibus præſtandis. Legati cum nihil proficere, neque his neque proximis Comitiis ſua poſtulata apud Regem viderent, & cum id incuria atque negligentia Senatus fieri putarent, cum patribus conſcriptis amoto Rege, per colloquium hanc injuriam expoſtulare volebant. Rex primo ſecretum colloquium recuſare, deinde cum Legati inſtarent vehementius, poteſtatem colloquii ſecedens cum Senatu legatis fecit. In quo illi per Nicolaum Siennicki, Chelmenſis municipii legatum, quæſti ſunt, Patres conſcriptos quantum de officio remiſiſſent, tantum etiam de autoritate amiſiſſe. Circumſpicerent Patres conſcripti vicina Regna, quæ brevi tempore convulſa autoritate Senatoria corruerunt, in quibus dum Reges abſque Senatu omnia poſſunt, Rempub. afflixerunt. Magnum & periculoſum opus eſſe, uni mortali multorum credere ſalutem, tum etiam unum in Repub. pati, qui plus poſſet, quam omnes, eſſe hominum nihil cogitantium de ſalute communi, ex hac enim ratione exiſterent tyranni, qui Reſpub. ſuas prædas ducunt eſſe. Cujus rei exempla, vel ex proxima vicinia ſummi poſſent, ubi cum Reges præter autoritatem Senatus, ſimulant ſtudere Reip. ex magnis minimas fecerunt. Quæ cum ſcirent, ac memi-

meminissent Patres conscripti, facere illos inconsiderate, quod non obstarent Regi pro arbitrio regnare volenti. Atque ex omni memoria exempla sumi posse, unum hominem, qui potiatur rerum, inimicum esse libertatis reliquorum: ita natura corrupta inter homines comparatum esse, ut is penes quem summa rerum est, sublata intercessione in Repub. cupiat excellere, nec æqua parte contentus esse. Quæ cum ita sint, Patres conscripti adessent animis, & autoritatem Senatoriam integram retinerent, contra potentiam Regis, quam si semel contemneret Rex, nunquam postea, ne cupiente quidem Senatu, in potestate Patrum illum fore sperarent. In hanc sententiam Nicolaus Sienvicki verba fecit. Cujus oratio admodum probabilis fuit, quadrabat enim rebus: tum etiam Germanica atque Bohemica exempla, quæ oratione legatorum designabantur, perterrefaciebant Senatum. Quare de communi Senatus sententia responsum est legatis, Senatui placere, nulla in re Reipub. deesse, hoc se unum tamen postulare à legatis, ut Regem judicare æquo paterentur animo, neque conditionibus illis dudum præscriptis, illum in judicando interpellarent, neque judicia illius impedirent, fore aliud tempus conditionibus explendis magis idoneum, nunc iniquum videri in tantis injuriis, quibus Rex judicando mederi posset, homines destitui. Hoc pro Senatu respondit Petrus Kmitha Cracoviensis Palatinus, idem ille qui superioribus Comitiis, contra Regia judicia acerrime senserat, ut & legati illo autore testificati ex Comitiis re infecta discederent, & ob eandem causam, Polonia non multum abinterregno abesset. Quare cuncti qui aderant fremebant

& indignabantur illud factum, quod idem ille Petrus Kmitha repente mutaretur, ut eandem rem his Comitiis vehementer suaderet, quam proximis maximo conatu dissuaserat. Et certe, (neque enim silentio est prætereundum) plurimum de existimatione sua veteri hac mobilitate sententiæ amiserat, quod ab eo factum fuisse constabat, ut haberet ad Regis gratiam receptum, à quo cum aperte ob uxorem impugnatam negligeretur, ob eamque rem gratia illius vulgo vilesceret, sententiam mutare potius, quam autoritatem amittere Kmitha maluit, quæ parva illi tum averso ab illo Rege restabat. Quare ut autoritatem recuperaret, qua tenuioribus dominaretur, omni ratione his Comitiis sese Regi dabat, ac illi studebat. Legati cum viderent summa voluntate Senatus judicia Regi permitti, destitutos se per Ioannem Syrakowski queruntur: ac frustra hæc eadem in Senatu iterant. Cæterum, cum soli essent ac nihil proficerent, orandi finem fecerunt, neque molesti verbo, judiciorum nomine, Regi post hac fuerunt.

Iudiciis autoritate Senatus Regi permissis, Legati de integro rem commoverunt, nova disputatione dignam. Egerunt enim de executione Legum, cujus rei nomen cum non minus ambiguum, quam captiosum esset, alii alium instituebant exequendi modum: aliis enim exequi placebat solas leges ab Ioanne Alberto & ab Alexandro Regibus profectas, alii vero omnes in universum exequi oportere censebant. Summa contentione legatorum & Senatus pugnatum est, horum qui potior esset exequendi modus, hoc enim certe quisque censebat, quod in rem suam fore videbat. Qui enim principium exequendi à Ioannis Alberti,

ti, & ab Alexandri legibus ducebant, id in primis ſpectaſſe dicebantur, ut Samuelem Epiſcopum Cancellariatu, Ioannem vero Tarnovium Caſtellanum Sandomierienſi præfectura dejicerent, quod his duobus ſumma apud Regem gratia, ſummaque autoritas magnam vulgo invidiam conciliarat. Itaque cum lex in Polonia illis Regibus lata eſſet, ne Cancellarius Regni ex majoribus Epiſcopis ſit, non licere Samueli cum Cracov. Epiſcopatu Cancellariatum contra eam legem obtinere Legati cenſebant. Quæ lex nulla mihi quidem ratione niti videtur. Cum enim Cancellarii graviſſimum ſit in Republ. munus, in eo non ſolum dignitatem, ſed etiam fortunam ſpectare puto oportere, qua adjutus ad tantum munus ſit ille inſtructior. Nihil enim Cancellariatus aliud eſt, quam Vigilia Reipub. aut officina quædam ingenii atque doctrinæ, ad quam adminiſtrandam, multis opus eſt Cancellario adjumentis, non ſolum ingenii, verum etiam fortunæ, ut quam plurimos idoneos ad tantum munus gratia & largitione habeat obſtrictos. Nam in tenui re, ut fides eſt anguſtior, ita & facultas adminiſtrandi muneris ſit infirmior. Et cum tantum in Cancellario ſit poſitum, recte in Germania Princeps publici Conſilii Moguntinenſis Archiepiſcopus Romani imperii eſt Cancellarius: idem fit Romæ, idem in Gallia, & in Anglia, ac in cæteris bene conſtitutis civitatibus. Memoria etiam noſtra, in Polonia, contra hanc legem Cancellarii fuerunt multi clariſſimi viri, ut Petrus Tomicius, & Ioannes Choinicius, qui in Epiſcopatu Cracovienſi ſumma cum dignitate Regis, magnoque cum emolumento, Regni Cancellariatum geſſere. Quod tamen in ilis homines non moleſte ferebant.

Tum enim Reipub. leges, non legibus Respub. serviebat, at nunc fit secus, quando in perpetua Regni pace, ac diuturnitate ocii, turbulentæ quæstiones, ac linguæ certamina conqueruntur de industria, quod in Samuele accidisse videmus, in quo cum summa essent omnia, tamen tantum in ocio potuit invidia, ut certi homines ad aliquem indignum atque infimum hominem, amplissimum illud munus mallent pervenire, quam pati illum summum virum, ac rebus omnibus excellentem illo fungi munere. Quare cum Samuel & magnam invidiam ex matrimonio Regis, pro quo proximis Comitiis steterat, haberet, & illum homines tantum præstare nollent, lege illa de Cancellario inutili, & tot exemplis antiquata, Cancellariatum illi abrogabant.

Similia malevolorum vitia in Ioanne Tarnovio his Comitiis extiterunt, qui cum bello maximo Daciam perdomuisset, ac Moschoviam maximis cladibus, detrimentisque affecisset, Sigismundus Rex, victoriæ beneficentiæque ergo, Sandomiriensem illi præfecturam ad vitam attribuerat. Quod tametsi adversus illam legem erat factum, qua cavetur, ut illa præfectura omni obligatione libera, arbitratu obtineatur Regio, tamen cum Ioannes Tarnovius, maximis hostibus periculosissimisque bellis sæpius patriam liberasset, videtur ipsius patriæ concessu, ex æquo & bono, contra legem obtinere illam præfecturam potuisse, ut vir ille unica spes, dubiis Regni temporibus, hoc privilegio & patrimonium suum afflictum, ac continuis bellis exhaustum reficeret, detrimentaque illius resarciret, & hoc eodem cum alacrior tum etiam copiosior redderetur, ad pericula pro patria subeunda. Sed invidia

æquum

æquum & bonum non videt. Quæ cum Ioannem Tarnovium ejus præfecturæ nomine urgeret vehementius; Tarnovius non tam aliorum quam ipſe ſui victor, tanquam alter Epaminundas ille Thebanus, coram Rege breviter in corona expoſuit ſua in Rempub. merita, ob quæ illi præfectura illa fuerat à Sigiſmundo Rege attributa, quod ſi quid in eo peccaſſet, pœnam ſe legis capitalis non recuſare. Cæterum petere à Rege & à Senatu equeſtrique ordine, ut tam peccatum, quam meritum compararentur ſimul inter ſe, quo ſciri poſſet, plus ne mali ille obtinenda Sandomierienſi Præfectura, quam boni tot devictis hoſtibus, ex ea Præfectura patriæ attuliſſet. Ita Tarnovius, vir ſimillimus illi Epaminundæ Thebano, cujus exemplum tum uſurpaverat, docebat ſe in legem nihil peccaſſe, ſed, ne quid obſtare legibus videretur, Præfecturam depoſuit, quam utique ſumma Regis voluntate poterat retinere, quæ anno poſt altero, Ioanni filio, ex Germania à Ferdinando Rege redeunti, attributa fuerat libero ſuffragio, ut patri debitus honos ad filium potiſſimum beneficio Regio perveniret. Ad hunc modum invidiæ populari à Ioanne Tarnovio ſatisfactum fuit. Memorabile ſane exemplum Principibus viris, ut rejiciendis potius quam appetendis honoribus velint eſſe in R.P. illuſtres. Samuel etiam Epiſcopus privilegio Cancellariatum tuebatur, quo illi Comitiis Sigiſmundus Rex Cancellariatum cum Epiſcopatu Crac. permiſerat.

Cum Samuel Epiſcopus & Ioannes Tarnovius Caſtellanus legibus ſatisfeciſſent, docuiſſentque invidiam nihil in illorum parte moliri poſſe, executionem ad initium legum ſumma contentione referre ſtudebant. Quorum autoritates

toritates ſecutus Rex adverſæ parti reſpondit, ſe ſuſcepto Regno non juraſſe, in has vel in illas leges, ſed generatim in omnes, ſecundum hoc jusjurandum ſe leges executurum oſtendit. Verberaverat ea res pavore magno eam partem quæ ceu laqueo captabat executionem: ut deſiſtere Regem executione illa plerique cuperent. Multi enim Senatorum & Equitum fuerunt, qui veteribus legibus erant obnoxii, quas ſi exequeretur Rex, pœnam damnatos ſequi oporteret, ut infames eſſent, ea enim mulcta legibus præſcribitur eis, qui Comitiis deponere, quæ contra leges obtinerent, admoniti è veſtigio nollent. Verum enimvero veteres illas ac perantiquas leges, ſi Rex in Polonia exequi vellet, totum illi Regnum neceſſario eſſet retexendum. Nam ut mores aliarum ætatum alii ſunt, ſic leges aliorum temporum aliæ videntur eſſe, & quemadmodum ridentur pueri cum parentum calceos ſuo aptant pedi, ita jure ſunt irridendi, qui vetuſtas leges noſtro aptant tempori, quas partim uſus coarguit, partim aliquis Reip. ſtatus inutiles fecit. Ioannes certe Tenczyński Palatinus Sandomirienſis, vir natura peracutus & prudens, acerrimus erat hujus executionis impugnator, qui ſella ob ſenium illatus in curiam cum eadem de re ſequentibus Comitiis quoque ageretur, hæc præter cætera locutus fertur. En jam morior, rapite me dum licet, ac vivum ſepelite, ſi hujus executionis quam inſtituiſtis principium ullum ante exitum inveneritis. Non ſentis Rex leges veteres cum moribus abiiſſe veteribus, & mores novos à legibus gubernari novis. Placet exequi leges veteres, placeat etiam de pœna nihil recuſari veteri, quam leges irrogant iis, qui contra illas commiſerunt.

At,

At, ita poscente Rep. multi multa consuetudine longa, cui lex cedit, contra leges veteres, accepimus. Credo ego fuisse aliquando in Polonia tempus, quando lex illa de magistratibus, & de possessionibus Regiis vetus, erat utilis Regno, sed casus consecuti, qui in Rep. multum valent, tacite illam legem antiquarunt, & aliam moribus sanxerunt perfeceruntque, ut ne ea res fraudi esset, si ego aut quispiam alius in aliqua provincia Magistratum contra legem, in qua incola non sum, obtineam, aut si possessiones Regias à veteribus Regibus meis majoribus obligatas habeam, salva existimatione & pecunia mea. Quapropter cum semper tempori cedat lex, & legem usus coarguat, censeo ut ad Ioannem Albertum & Alexandrum patruos tuos te referas, & ab illorum legibus initium exequendi ducas. His verbis vir acerrimo ingenio executionem à Capite legum dissuadebat & ad leges à Ioanne Alberto & Alexandro regibus latas referebat. Quæ illius postrema fuit Oratio. Nam cum Comitiis, ut dixi, insequentis anni eadem hæc moribundus repetiisset, paucis diebus interpositis excessit è vita. Ita illa executio, quam initio omnes flagitabant in dubium venerat, ut qua parte suscipi posse non liqueret. Legati certe plus sibi ac Equestri Ordini ab illa, quam patribus cavendum putabant, quod verebantur, ne illa executione in dubio illorum possessiones essent. Et quoniam, ut mihi quidem videtur, non tam publicum quam privatum commodum illa contentione quærebatur; ideo hæsit hæc executio ad metas, nec quo digitum proferat adhuc reperit, ut dictum Ioannis Tenczyński sapiens, tempus ipsum comprobaret. Ac de executione quidem, & de ceteris rebus his Comitiis ita tum actum

 fuit,

fuit, ut inchoata multa, nulla vero essent absoluta, cum contentionis causæ, in privatorum cupiditatibus inclusæ, utilitatem communem à publico consilio excluderent. Inter disceptationum magnarum publicas curas intercessit res parva dictu, sed quæ studiis partium in magnum certamen postea excesserat, magno detrimento maloque publico. Cum enim, ob hæresim, magna invidia arderet Sacerdotalis ordo, his demum Comitiis, illa vehemens invidiæ flamma erupit. Nam cum sacerdotum neque zelum quorundam, neque potentiam omnium, homines vulgo ferrent, ex longo tempore occasiones quærebant, quo & vim enervarent ejus ordinis, & illum ad pristinæ vitæ officium redigerent. Quod cum obstante Sigismundo Rege, qui ei ordini & indulserat præcipuè, & propter opes confidebat maxime, homines exequi non possent, Sigismundo Augusto demum Rege, occasionem sibi oblatam putabant, invadendi eum ordinem. Cujus rei magnam præbuit facultatem Ioannes Dziaduski Ielito Præmisliensis Epūs, qui cum laudis esset cupidus, nec ad eam aliis artibus posset pervenire, eam inibat ad laudem viam, quò ex Lutherana causa cum apud vulgus sacerdotum, tum apud summum Pontificem cresceret. Quo sane consilio ille multos præstantes ingenio viros in Diœcesi reos fecit, plerosque sacerdotiis exuit, nonnullos etiam proscripsit: è quibus Stanislaum Orichovium Rutenum eximium habuit, quem vexaret, ac Diœcesi Præmisliensi exterminaret. Erat hic Orichovius à puero magnopere Philosophiæ deditus, tum etiam religionem non fucatam, sed veram & integram, privatim ac publice coluit ac docuit. Quod cum Ioannes Dziaduski

duski non ferret, aſper in Orichovium ſæpè & acer fuit. At Orichovius, cum neque Epiſcopum, neque cælibatum ſacerdos ferret, dè amicorum ſententia ſtatuerat repudiato ſacerdotio, quo erat in Eccleſia Præmiſlienſi complures annos functus, uxorem ducere, ut liber importuni hominis collegio, caſte in matrimonio viveret. Quam rem ille palam præſeferebat, ita, ut Viſnæ in Conventu rogatus ab Epiſcopo, uxorem ne duceret? ducturum ſe propediem reſponderet. Quo reſponſo Epiſcopus ita exarſerat iracundia, ut aqua & igni per tabellionem in eodem Conventu publice Orichovio interdiceret, ſi is uxorem contra interdictum duceret. Orichovius, cum & uxorem palam ambiret, è gynæceo Petri Kmythæ, Sophiam Straſzonis filiam, & Epiſcopus ob eam rem infenſus admodum illi eſſet, cauſam hanc ad Comitia Regni defert, ac in concilio Legatorum interdictum Epiſcopi recitat, petitque, quo cauſam illam reciperent Legati, ac ne paterentur Epiſcopos in bona atque caput hominum tam atrocibus ſævire interdictis. Legati cum injuria Orichovii, tum periculo communi cauſam ſuſcipiunt, ac Regem adeunt, agunt & orant univerſi, ne Rex Epiſcopos jus Regium ſibi uſurpare in Polonia pateretur: ſoli Regi convinctos rerum capitalium licere proſcribere, ac illorum bona publicare: præterea nemini. Quod ſi tantæ Epiſcoporum poteſtati Rex non obſtaret, equitibus Polonis conſilium contra Epiſcoporum vim non defuturum. Dicebantur hæc ad Regem in corona à Legatis, quorum præcipui fuerunt, Petrus Boratyński, Nicolaus Krzycki, & Ioannes Sirakowski. Ad quorum accuſationem, & querelam tacuerant Epiſcopi, forte ex admira-

tione accusationis liberæ. Tum enim primum equites Poloni ausi sunt, contra ordinem Ecclesiasticum liberam vocem publice mittere, quod ante hanc diem in Polonia factum nunquam fuit. Orabant etiam Regem, quo Orichovium suam causam conquerentem audiret. Quod ægre obstantibus Episcopis impetratum à Rege fuit, cui potestate dicendi facta, cum ille pro matrimonio dicere exorsus, attento & benevolo Rege bene profecisset, ac ad eam partem venisset, qua de cælibatu illi dicendum erat, Episcopi commoti ex sellis prosiliunt, hominem interpellant, ac ne Rex audiat, orant. Indigna Res videbatur in libero Regno coram Rege, vocem hominibus eripi, nulla reverentia Majestatis, neque ratione libertatis adhibita, quare cuncti qui aderant, fremebant, ut ad veterem invidiam plurimum odii illa interpellatione Ordini Sacro accederet. Cum ergo interpellarent Episcopi, ac Orichovium loqui prohiberent, Rex misit in consilium, ac de consilii sententia per Petrum Kmitham pronunciat, Orichovius ita causam diceret, ut ne verbo Episcopos læderet. Steterat in præcipiti res Orichovii, paratus enim venerat, ut intercepta oratione nihil posset ex præparato dicere. Itaque conticuerat, nec quo se verteret habebat. At cum ponè stantes amici eum cohortarentur, adesset animo, neque mentem sibi tanto in conventu effluere pateretur, ille erectus cohortatione, de integro initium dicendi fecit, & extempore Orationem habuit, in qua breviter vitam atque studia, quæ in privata vita coleret, exposuit, quorum illa summa esset, ut bono Rege bonus ipse civis esset, ut merito ab Episcopo, interdicto illo infami notari non debuerit. Petebat
ergo

ergo à Rege, quo ille ſuo decreto interdictum Epiſcopi tolleret. At Rex de Senatus ſententia tantiſper diſtulit cognitionem illius interdicti, dum alias quoque quæſtiones, quæ contra Epiſcopos afferebantur cognoſceret. Interea Epiſcopi, quod verebantur ne ſublato per Regem interdicto, illorum minueretur autoritas, Orichovium ad colloquium vocarunt, ac illi cum ſex comitibus in curiam Gneſnenſis Archiepiſcopi poteſtatem veniendi fecerunt: ſed cum genus comitum illi non præſcriberent, Orichovius Andreæ Gorkani adjutus autoritate & gratia, ampliſſimos viros ſibi comites paraverat, ut Nicolaum Radzivilum Vilnenſem, Martinum Zborovium Caliſſienſem, Nicolaum Brudzovium Lancicienſē, Raphaëlem Leſczyński Brzeſtinenſem Palatinos, ac ipſum Andream Gorkanum, quem duo filii Lucas & Andreas fuerant ſubſecuti, hi privatorum hominum habitu, uti erat imperatum, intro in curiam Archiepiſcopi cum Orichovio ad colloquium venerunt. Res admiratione digna fuit, ampliſſimos viros, pro Orichovii cauſa, privatorum hominum perſonam ſuſcipere, tantum illi tum gratiæ apud ſummos viros inveterata invidia ordinis Eccleſiaſtici conciliaverat. Interea loci Archiepiſc. cum Epiſcopis, ac cum multa Sacerdotum cujuſque generis turba ſe congregaverat, nihil de-adventu illorum virorum ſuſpicans, ſed ſolū Orichovium cum paribus adventantem expectans. Quem cum præter ſpem advenire cum ampliſſimis viris Epiſcopi viderent, attoniti re inſperata, vix tandem recuperata voce dixerunt, Nolle ſe quicquam in illa turba cum Orichovio de rebus ſacerdotalibus agere. Hic Gorkanus, ut erat in ſumma modeſtia vir acerrimus, Quid tandem (inquit)

obſtat, quo minus agatis nobis præſentibus, quos ſex tantum, ut imperaſtis, adeſſe Orichovio videtis. Tum Archiepiſcopus. Non tales (inquit) juſſeram. Quales vero inquit Gorkanus. An non videmur vobis idonei, qui adſimus homini neceſſario? an vobis licebit intereſſe noſtris rebus, nobis veſtris non licebit? Dum hæc aguntur, concurſus fiebat, ac vulgo homines intro rumpebant, ut obſiſti à janitoribus non poſſet. Quo quidem tempore mirificus fuerat Ioannes Dziaduski, qui plenus confidentia Gorkano jurganti reſpondit illud Pauli, Honorabile connubium, in omnibus, in clericis locum non habere. Sed cum Epiſcopi nihil agere cum Orichovio vellent, qui venerant graviter offenſi, nulla ſalute reddita, diſcedunt, ac palam ſe indigne habitos eſſe ab Epiſcopis queruntur. Legati hac Epiſcoporum voluntate cognita, primarios duodecem viros è collegio ad Archiepiſcopum miſerunt, qui illi denunciarent, equites Polonos Orichovio contra Epiſcoporum vim non defuturos, neque paſſuros, Epiſcopos in Polonia vitæ ac fortunarum dominos eſſe. Magnus is motus fuit, ut ex privata contentione, publica cauſa exiſteret, magno non ſolum Religionis, ſed etiam R. P. detrimento, ut poſt apparebit. Cæterum Ioannes Tarnovius Caſtellanus, cum inſtare legatos aſſidue pro Orichovio apud Regem videret, cum pro conſuetudine ſua, tum pro amicitia, quæ illi cum Samuele Epiſcopo ſumma fuit, mandato Regio, vocat cauſam ad ſeſe, ac adhibito Petro Kmitha Palatino, excluſa multitudine, apud Samuelem domi pacem inter Orichovium & Ioannem Epiſcopum tali conditione conciliat, Vt Orichovius non prius uxorem duceret, quam Pontifex Romanus

manus ejus ducendæ autor fieret, atque ita discessum fuit bona cum utriusque gratia. At Episcopi ut spem uxoris Orichovio funditus adimerent, à Petro Kmitha contenderunt, ne virginem è gynæceo uxoris suæ nuptum Orichovio daret, quod etiam est factum. Qua spe frustratus Orichovius, alio animum & amorem suum contulit, quæ res illi præter spem feliciter evenit. Nam cum Andreas Gorkanus, & Martinus Zborowski Palatinus Orichovium cœpto desistere nollent, diligenter cum Ioanne Chelmio Cracoviensis municipii equite honesto & nobili per literas egerunt, quo ille unicam natam suam Magdalenam Orichovio uxorem daret, quod etiam obtinuerat. Id quoniam ad sequentem annum pertinet, sequenti quoque planum fiet annali.

Rex dimisso conventu, nulla re constituta, Petricovia discedens, iter ad uxorem habebat, quem officii causa erant secuti complures Senatorii Ordinis, quorum Princeps fuit Petrus Kmitha Palatinus. Cracoviam ubi est ventum, Barbara uxor obviam Regi alacris procedit, ac illi in æde Stanislai adventum gratulatur, hilarior multo, quam dudum, quod & Comitiis secunda illi erant omnia, & coram adesse eos cum Rege videret, qui illi prius adversabantur maxime. Hanc vicissim Rex quam potest officiosissime salutat, post hunc illam venerantur Episcopi. Tum Petrus Kmitha sua in illam studia commendat, ac in clientelam & fidem se illi dat, idem faciunt ceteri. Gratum & jucundum spectatu hoc studium fuerat Regi, cum videret uxorem suam tanto esse in honore apud eos, qui illam ne uxoris quidem prius loco habebant. Eadem omnium Senatorum pars, quæ rebus dubiis Barbaram gravissime

erat deteſtata, ſecunda illius fortuna laudibus illam tum ferebat: illi etiam, qui, quod in familia illius erant, ut contagia quædam vitabantur, tum numero patronorum habebantur, ut in vicem infimis ſummi propemodum clientes eſſent. Tantum valent Regum opes, ut facile immutent homines, ut non cognoſcas eoſdem eſſe. Deniq; Bona Regina, quæ nequaquam illam volebat, mirum, cum videret firmatas omnium conſenſu filii jam eſſe nuptias, Varſavia & ipſa Cracoviam ſalutatum nurum miſerat, ac filiam appellaverat, ſtudia illi pollicens materna, amorem item atque curam, cæteraque quæ liberis parentes promittunt. In hunc modum converſæ erant huic mulieri res, nec vero ſoli ſed etiam generi ipſius. Nicolao autem Radzivilo in primis, fratri illius patrueli, qui quod ejus matrimonii conciliator fuiſſe putabatur, ſummo apud Polonos odio fuerat. At cum abiiſſet illa tempeſtas, tanto in honore in Polonia poſtea hic vir fuit, ut Principum multi Patronum illum aſciſcerent, nonnulli etiam ita illi inſervirent, ut in equum aſcendentem ſublevarent, ut ſervi dominum. Igitur cum tempus illius invidiæ omne abiiſſet, Barbara autem ſumma gratia apud Regem, & ſummo honore apud omnes eſſet, quod per illam aditus ſermonis & gratiæ faciles ad Regem erant, pro ſe quiſque officiis ad illam certabat. Petrus certe Kmitha, è VViſnicze cum uxore Regem ac Barbaram ſalutatum in Niepolomicze advenerat, quo in loco in venationibus Rex erat, gratus Regi adventus Kmithæ fuit, tanto hercle gratior, quanto illius uxor Barbara Reginæ propinqua cum eſſet, turbulento tamen illo tempore pro voluntate viri, animo ab illa fuerat alieno. Nam tres filias ſuas Illu-
ſtris

ſtris vir Kola de Daleow Palatinus Ruſſiæ & exercituum Regni Dux nuptum dederat, unam Radzivilo, quæ Barbaram Reginam: alteram Herbulto Dobromilski, quæ patrem Barbaræ itidem Herbultæ uxoris Kmithæ: inde Kmithæ uxor fratris conſobrini Reginæ filia fuit: tertiam Seniavio, quæ hunc, qui nunc vivit, Palatinum Ruſſiæ genuerant. Ergo benigne habitus à Rege Kmitha, invitat Regem, ac Viſnicium, cum uxore ut veniat, orat. Condicit Rex, ac ſe venturum feriis Bartholomæi pollicetur. Ad condictam itaque diem Rex cum uxore Viſnicium ad Kmitham venit. Aderat una Nicolaus Radzivilus, Reginæ, ut dixi, patruelis frater. Quo quidem tempore magnifica liberalitate uſus fuiſſe Kmitha memoratur. Nam cum totum triduum largiter Regem apud ſe habuiſſet, & cum illum ampliſſime cum uxore & Radzivilo muneraſſet; tum vero ex ſatellitibus Regis non ferè quiſquam ab illo indonatus abivit, qua ſane ille munificentia omnes ſuperiores temporis offenſiones abolere conabatur. Et ut cumulatius augeret, ac Regi declararêt ſuam erga illum obſervantiam, omnia quæ in rem erant Regis, ac in honorem illius uxoris, adminiſtrabat. Sed cum Rex nihil æque cuperet, quam ut aliquando uxorem coronatam haberet, ad eam rem ſtudium & operam illi Kmitha præſtabat. At cum non auderet Comitia illius coronationis cauſa inſtituere, aliam viam invenit. Mos eſt in Polonia, Regulos addictos Regno de integro cum novo Rege fœdera facere, & fidem ſuam jurejurando obſtringere, & certis conditionibus accipitur à Regulis imperium. Quarum illæ ſunt præcipuæ, ut eoſdem hoſtes ac amicos cum Rege Polono habeant, & ipſi ſub umbra

bra Poloniæ Regis ſe latere & in tutela ac præſidio Regni jure fœderis poſitos ſe eſſe agnoſcant. Quod jus cum à morte Sigiſmundi, neque Pomeraniæ neque Ruſſiæ Duces ab Auguſto Rege uſurpaſſent; hanc occaſionem Rex nactus, indicit repetendis fœderibus diem, ut convocatis Senatoribus, non ſolum fœdera faceret, ſed etiam uxorem præſentibus illis coronaret. Ad hanc diem magna pars Senatorum convenerat, nonnulli tamen cum aliud agi, aliud ſimulari præſentiſcerent, inventa cauſa aberant, neque adeſſe illi coronationi, ut propoſitum tenerent, volebant. Cum jam coronatio eſſet decreta, neque Senatus conſultum de ea re ullum fieret, Ioannes Tecynski Sendomierienſis Palatinus, & Andreas Gorkanus Poſnanienſis Caſtellanus, perennes hujus mulieris inimici aberant, ex Principibus autem fœderatis aderat nemo. Nam per legatos illi diem edicti obibant. Itaque ad V Idus Decembris, nullo decreto, neque ſcito publico uxorem Regis Cracoviæ in Æde D. Staniſlai, frequenti Senatu, Nicolaus Archiepiſcopus coronavit. Ita hic Archiepiſcopus, qui ſuperioris anni Comitiis Barbaram ſua ſententia repudiavit, peccataque illius repudio contracta viritim dividebat, hoc anno ipſam hanc, non uxorem tantum Regis appellavit, ſed etiam Reginam Poloniæ unxit, coronavit, & declaravit. Hac via ad Reginæ nomen, Regnique coronam Barbara pervenerat, quæ tametſi jam tum langueret, tamen infirmitatem corporis, voluptate tanti honoris ſuſtentabat: dicere etiam ſolebat, ſe non curare, ut una die plus coronationi ſupereſſet. Quæ ejus Oratio Omen fati fuit, neque enim fefellit ſpes illam. Nam menſe à coronatione

ſexto,

ſexto, gravi morbo, cui Cancer nomen eſt, deceſſit. Poſtridie ejus diei Rex in forum deſcendit, ac pro tribunali, ante curiam Regio more conſedit, fœderaque cum Principum Legatis fecit, ſpectante Regina ex adverſa curiæ domo Iordani Spithkonis de Zakliczino, Regni Theſaurarii, unde in forum deſpectus facilis eſt. Dum hæc Cracoviæ aguntur, dies à Rege dicitur Nicolao Oleſnicio, viro Patritio, ſectæ Zwinglianæ nomine, quod is inexpiabiles religiones in Rempub. induceret. Erat hic in Sienenſium familia natus, unde multi clari viri in Polonia fuerunt, ex quibus Sbigneus Cracovienſis Epiſcopus, & urbis Romæ Cardinalis, ut cæteros prætermittam, pàtrum memoria fuit, vir acerrimo ingenio, præſtanti etiam doctrina, in tuenda vero Repub. libertate tanta, ut Caſimiro Regi hujus Auguſti avo nova quædam & pernitioſa Repub. molienti, non ut Senator Regis, ſed ut Regni pater reſiſteret. Cujus illud præter cætera facinus memoratu dignum fertur: Cum enim Caſimirus bellis exhauſtus, ex æde S. Staniſlai ſanctius ærarium vellet auferre, & jam ad Sacrarium accederet, Zbigneus indutus lintea, religioſaque veſte, obviam illi è Sacrario prodit, ac irruentem ſuſtinet. Quo tandem, inquit, ruis Rex? Sacrane vaſa pergis eripere? non patiar equidem. Quod ſi tu propterea Boleſlaum ages, en tibi ego adſum Staniſlaus, ſed à vaſis abſtineto. His verbis vir ille refutavit iratum admodum Regem, ac illum à pecunia illius ſani avertit. Multa ſunt hujus viri prodita exempla, non ſolum à Polonis, ſed etiam à Romanis ſcriptoribus. Is igitur Zbigneus hujus Nicolai patruus major reliquerat poſteris cum bonis exemplis abundantem, tum vero opibus

bus florentem familiam. In qua natus Nicolaus ac liberaliter institutus, nulla in re patrio decori defuit. Verum cum is doctrinæ quoque studio teneretur; magistros nactus in Zuinglianam sectam inciderat. Cujus sectæ illa sunt decreta: In sacrificio publico non corpus neque sanguinem Salvatoris Christi, sed panem atque vinum merum proponi: Sacerdotium nullum esse: Missam idolatriam esse: Cæremoniam Baptismi extra aquæ ludum atque jocum esse: Iam jejunia, Monachos, ac Divos non minus impie quam stulte elevabant, & quæ sunt modi istius cætera. At hujusmodi prava decreta Nicolaus Olesnicius Zuinglianis magistris docilem se præbuerat. Cum enim Franciscus Stankarus vir Italus, damnatus hujus sectæ, in Lipovicio castello, ubi Episcopalis carcer est, versaretur, ab Samuele Episcopo vinctus, inde vero delapsus per funem ab Stanislao Lasocio Lancicensi Subcamerario, & ab Andrea Tricessio, nobili adolescente armatis sub castello exceptus fuit, & ad Nicolaum Olesnicium Pinczovium deductus. Quo loci cum se refecerat; cœpit errorem instaurare Zuinglii, in idque operam dare, ut abduceret Olesnicium à religione paterna, & persuaderet illi religionem externam. Cujus ad præscriptum imagines è fano tolli, cœnam pro usitata peregrinam institui, Sacra quæ Monachi in ejus oppidi fano religionibus vetustis administrabant, explodi jubet. Erat hoc fanum cum adjuncto monachorum domo, munificentia Zbignei, cujus supra mentionem fecimus, operose exstructum, ac liberaliter ditatum, quo profanare Stankarus properabat, cujus consilium cum Olesnicio videretur periculosum esse, ne quid inconside-

rate

rate faceret, vocat amicos, ac consilium adhibet, in quo, variatis sententiis, illa postremo vicit, ut imagines cum reliqua supellectili salvæ in fano manerent: Monachi etiam veteri instituto sacra facerent: quod nihil earum rerum mutari tum posset impune: adesse Regem in proximo, Episcopos etiam Cracovia nondum discessisse, fore hisce rebus mutandis aliud tempus magis idoneum. In præsentia placere cœnam institui, idque fieret in arce privatim, non in fano publice, quod in oppido subjectum est arci. Secundum hanc sententiam permittunt Stankaro novæ cœnæ modum præscribere, ac illius usum docere. Tum homo nefarius æque divina ac humana contemnens, cœperat illorum adolescentium mentes, quorum erant plerique potentes ac nobiles, ac rerum novarum cupidi, qui quod infensi erant Romanis sacerdotibus, authore Stankaro, in Zuinglianas partes concesserant. Ita post Christi religionem à Polonis susceptam, eo loci primum externa religio Poloniam incessit, adeoque popularis error is est factus, ut non secreto modo, intra parietes ac postes privatos, contemnerentur antiqui ritus: sed in publico etiam ac foro aulaque palam exagitarentur, nequicquam prohibentibus Episcopis, quorum autoritas cum ab Orichovi causa, licet longe diversa, vulgo cœpisset vilescere, prohibere non poterant, quin longius serperet hic error, & animos hominum occuparet, magno cum totius Regni discrimine. Igitur cum naturale illud Olesniciæ familiæ stirpis bonum in Pinczovia Stankarus vitiasset, primo secrete bonorum indignationes exaudiebantur, deinde ad partes etiam & ad publicam querimoniam excessit res. Incusabantur graviter

graviter à Senatoribus Epiſcopi, quod ſectis paterentur infici Regnum, quorum officium talibus malis occurrere, ac impiis religionibus populum liberare. Obierat jam mortē Samuel, Ioannes autem Przerenbski Proepiſcopus in Cracovia erat, cui negotium ab Gneſnenſi Archiepiſcopo datur, quo Nicolaum Oleſnicium evocaret, ac illi diem diceret. Adeſt ille, ac diem cum multa familiarium & cognatorum turba obit. Aulici etiam frequentiam illi præbent, in quem cum Proepiſcopus cum ſacerdotum collegio judex conſediſſet, ac multitudinem, quæ aderat, amoveri è judicio juſſiſſet, multis exagitatus probris, haud procul abfuit, quin violaretur. Vbi autem potentius jam eſſe id malum Proepiſcopo apparuit, quam ut per illum ſedari poſſit, judicio deſtitit, ac rem integram cum Epiſcopis ad Regem detulit. Queruntur apud Regem Epiſcopi, quam indigne contemneret judicia ordinaria, quamque immodeſtus in judicio Proepiſcopi Nicolaus Oleſnicius fuiſſet. Andreas etiam Zebrzydovius Cujavienſis Epiſcopus hunc accuſat graviſſime, orat & obteſtatur Regem, ne is pro Majeſtate Regni pateretur, pietatem patriam inexpiabili religione commutari. Reſpiceret Germaniam, quæ quamdiu Romanam fidem coluerat, tamdiu nullum civile bellum vidit. At polluta hac fide & repudiata veteri, cum in Germania non plebs ſacerdoti, non ſacerdos Epiſcopo, non Epiſcopus Papæ paret imperio, nec Cæſaris etiam dicto audientes eſſe Germanos. Ita à Deo comparatum eſſe, ut Regia poteſtas ex ſacerdotali poteſtate dependeat, qua ſublata, res Regnaque ſtare non poſſe, cum præ licentia nemo Regis, nemo ſacerdotis verecundiam habeat. Proinde orabant Regem, ut

è veſtigio tolleret quam primum malum hoc, quod ſi negligeret, ſuam vicem magis, quam Epiſcoporum pertimeſceret. Religionem enim, Dei promiſſo, in omni Regni ſtatu, penes homines ſaluti deſtinatos, ſalvam manſuram. At Regna pravis opinionibus, ſemel ſedibus ſuis convulſa, nunquam inſtaurari, neque reſtitui in antiquum poſſe. Stabat cum Andrea Zebrzydovio perorante Epiſcopalis majeſtas, ac Senatorum favor, qui ex oratione illius, magnum caſum Regni miſerabantur. Commemoraverat enim magno ſilentio Zebrzydovius ſingula, quæ in Deum, ac in illius ſacerdotes Oleſnicius admiſerat, ut artem ſacrificandi conſcriptam à Stankaro haberet, ut nec ſacrificaret, nec precaretur Deum patrio more, ut vaſa ſacra ex fano tolleret, ut ſacerdotes ejus fani vexaret, ut pro illis ſacrificulos fugitivos, & aliunde pulſos reciperet, utque ad contemptum legum atque magiſtratuum, in Regno cæteris exemplo eſſet. Audiebat hæc pavore plenus Oleſnicius, pro quo verba fecit Nicolaus Reius Oxa, ut in tanto Oleſnicii periculo, ſatis, ut videbatur, pro re. Conferebat enim crimen in Monachos, quorum ſceleratam atque flagitioſam vitam cum homines in oppido non ferrent, mirum non eſſe, ſi inde profugiſſent, ubi durare præ conſcientiæ teſte non poſſent. Iuſſus Oleſnicius excedere, Rex ſingulorum ſententias exquirit, & quoniam idem ferè omnibus viſum erat, eam ſententiam ponam, quam Ioannes Caſtellanus priſcæ ſeveritatis vir dixiſſe fertur. In hac enim mens quoque apparebit reliquorum. Hic enim cenſuit occurrendum eſſe quamprimum huic tantæ confidentiæ. Inprimis autem eos homines coercendo, qui pravis religionibus captas mentes velut furialibus ſti-

mulis agerent ad omne nefas : rem mali esse exempli, cœtus occultos fieri, conventicula privatim institui, ac res comparari contra humanum ac divinum jus. Quod ne fieret, majores (inquit) nostri legibus cavebant, qui neque comitia, neque concilia ulla cœtusve coire volebant absque edicto Regis, quod nullum facinus sit, quod in multitudine dissoluta non reperiatur. Vides serenissime Rex, quonam procedat licentia, homines adolescentes coeunt: de rebus in secreto ipsi per se in occulto statuunt: Religiones novas instituunt, veteres deponunt, ac specie fallaci religionis pravę legitimos Episcopos contemnunt. Quod si fers & pateris, Germaniæ casum expecta, quæ nunc talium sectarum dat pœnas, quam prava Lutheri religio implevit bello, & sanguine civili. Nunquam in dispari religione stabilem fidem Reges in se deprehendent, fidei enim erga Reges fundamentum, pietas in Deum est, quæ ubi vacillat, ibi quoque fides Regibus incerta est. Id metuens pater tuus, & ipse curabat, & cæteris mandabat magistratibus, ut sacra externa fieri vetarent, Sacrificulos hæreticosque Regno prohiberent, illorum libros conquirerent, comburerentque, ac communem disciplinam Deum colendi, præterquam more solito, abolerent. Videbat enim prudentissimus vir, nil æque dissolvendæ R. P. esse, quam ubi non patrio, sed externo ritu Deus colitur. Habes domesticum exemplum, quod te hortetur, ut religionem, quam à majoribus per manus traditam accepimus, omni ratione nobis præstes. Quod si qui ab illa defecerint, & coiisse aut convenisse causa Sacrorum externorum deprehensi fuerint, habes in hos leges, quibus hæretici afficiuntur, ac illorum errores, quibus nomen di-

vinum contaminatur, vindicantur, his aſtringe ac comprime licentiam, neque patiare illam vires ſumere tibi, tuoque regno adverſas. Eadem ſententia Petri Kmithæ Palatini, & cæterorum, uti jam dixi fuit. Sed cum nimis graves à Principibus contra Nicolaum Oleſnicium ſententiæ dicerentur, Valentinus Dembinski Biccenſis Caſtellanus, vir mitis & prudens, cum leges, quas Tarnovius citabat de hæreticis, acerbiſſimas ſciret eſſe, magnopere cenſebat, ut Rex daret hoc clariſſimæ familiæ, ignoſceret errori, miſereretur adoleſcentiæ, non legibus, ſed uſitata clementia cum Oleſnicio ageret, neve Senenſium præclaram gentem eximiam haberet, nec illi primo in Polonia hiſce legibus infamiam irrogaret. Ita hic è minori ordine Caſtellanus ſeveram Ioannis Tarnovii ſententiam miri oratione temperaverat. Rex mediam ſecutus eſt, quam per Ioannem Tarnovium pronunciavit, qui advocato Nicolao Oleſnicio, nihil de ſeveritate ſententiæ ſuæ remittens, docet, quid meritus ille, quave pœna dignus fuerit, ſi Rex manſuetudinis ſuæ vellet oblivisci. Tum ad ſeveritatem addit leges, contra quas ille commiſiſſet, quas aperto volumine recitavit, & quamvis illius facinus animadvertendum eſſet, tamen in præſentia Regem clementiæ ſuæ meminiſſe, velle, in poſterum vitaret offenſiones, Franciſcum Stancarum ab ſe removeret, Deum patrio more coleret, à ſacris peregrinis abſtineret, Monachis & illorum ſacris in illo oppido non obeſſet, id mille aureorum vadimonio præſtaret. Additum deinde amplius à Rege de hæreticis eſt, edicit enim, ut qui viri, quæve fœminæ ſectæ alicujus deprehenſæ fuiſſent, de illis ad legum præſcri-

ptum

ptum municipiorum præfecti ſumerent ſupplicium. Porro Nicolaus Oleſnicius, uti erat imperatum, confeſtim Stancarum ab ſe ablegat, qui profugus Regium montem petivit, quo in loco, cum plurimi eſſent ſectatorum autores, quibus nulla convenientia religionis erat, in hiſque Andreas Oſiander, ſectæ autor ſuæ, Franciſco Stankaro ob diverſam ſectam eſſet infeſtus, admonitus à Principis uxore, inde profugit, quod Princeps Oſiandri, uxor vero Stankari hæreſin tuebantur. Quare cum inſidiæ ab Oſiandro fuerant Stankaro, ipſe ſibi conſuluit fuga. Verum enimvero pulſo & Pińczovio Stankaro, ſucceſſerunt in illius locum fugitivi, quorum opera illa ſecta ab Stankaro importata, latius ſerpendo, in multas honeſtas familias propagata fuerat. Horum præcipuus fuit Martinus Crovicius, qui multis annis procurator bonorum Petri Kmithæ Palatini fuit. Hic ſacerdos, cum in Diœceſi Præmiſlienſi Eccleſiam Viſnenſem adminiſtraret, in Zurovicio rure apud Staniſlaum Orichovium hoc ipſo tempore, dum hæc Cracoviæ agebantur, uxorem duxerat Magdalenam Staniſlai Pobiędzyński filiam, ob quam rem pulſus à Ioanne Dziaduski Epiſcopo, Pińczoviam profugerat, & vagus ac exul cum eſſet, repudiata religione, quam Viſnæ oppido Ruſſiæ colebat, Zuinglianas partes ſecutus, Sacramentariam ſectam Pińczovii, Stankari inſtituto docebat. Nec vero illud ſeminarium Zuinglianum in Polonia unquam defuturum eſt. Cum enim ſummus Pontifex alias res agat, Epiſcopi autem amiſſa propemodum autoritate, ſectis non obſtent, non eſt quod quis ſperet, alio ſtatu Poloniam fore, quam quo nunc eſt Germania.

Sed

Sed nos in hoc ſpacio rerum penè prætermimus Samuelis Epiſcopi memorabilis viri mortem ; & quoniam noſtræ ætatis cujuſque generis exempla colligimus , referamus nos ad eum virum, qui in omni privato publicoque munere poterit eſſe exemplo. Itaque ne vir memoratu dignus expers partis ſit noſtræ hiſtoriæ, commemoremus breviter illius vitam atque genus. Hic ergo gente Vitulina, familia vero Macieovia , Bernardo patre, in municipio Lublinenſi natus fuit. Qui pater , qua nocte uxor parturiebat, cum domo abeſſet, per ſomnium admonitus eſſe dicitur, ut cum infantem quem uxor ederet, Samuelem nominaret: ſomno pater excitus, memor uxoris gravidæ , ac partui vicinæ, confeſtim ad illam mittit, qui nunciaret , ut ſi filium peperiſſet, Samuelem appellaret: uxor ſimul & filium parit, & nuncium audit viri, & illius juſſu natum Samuelem appellat. Hæc ego de illo, à Bernardo patre , quem colui ſenem, ſæpe audivi , atqui huic Prophetico nomini hujus viri vitam ordine video reſpondiſſe. Qui cum à puero diligentia patris Bernardi doctus adoleviſſet, ad Petrum Tomicium Epiſcopum Cracovienſem ſe contulit. Cujus conſuetudine cum magnam ſpem de ſe quotidie daret, ac multum æqualibus præſtaret, Patavium ab illo Epiſcopo fuerat miſſus, qua in urbe, Romulo Amuſeo Rhetori operam dedit, ac cæteris Philoſophiæ magiſtris, quorum doctrina eruditus in Poloniam rediit, ac ejuſdem Tomicii hortatu ad Rempubl. acceſſit, Sigiſmundoque Regi , pro more Poloniæ, magnus Secretarius fuit. Et cum nulla res apud Sigiſmundum eſſet tanta , quam ille autoritate tueri & conſilio regere non poſſet ; primo

Ecclesiæ Cracoviensis Decanus, deinde Chelmensis Episcopus ab illo Rege creatur. Et cum ætate procederet, industriaque illius magnarum rerum procuratione vigeret; Rex Procancellarium illum Regni fecit. cujus muneris nomen, verbo deficiens, re in Polonia cum Cancellario idem est. Quod munus ille pro majestate Regis & pro dignitate Regni cum administrasset; majoribus à Rege dignus fuerat honoribus habitus. Itaque ex Episcopo Chelmensi Plocensis Episcopus creatur, Cancellariatusque contra leges, summa omnium ordinum voluntate, una illi à Sigismundo attribuitur, unde, mortuo Petro Gamrato, Cracoviensis Episcopus ab eodem Rege est factus. Igitur cum in tantum honorem ascendisset Samuel, talem se gessit, ut sanctitate inter Episcopos, facultate verò inter Cancellarios præstaret. Vita enim ante omnia fuit pudica, tranquilla, & temperata. Huc accedebant culti & expoliti mores, in quibus nulla sermonis importunitas, furor nullus, nulla inerat atrocitas. Adhæc patiens contumeliæ fuit: victor & nequaquam ultor invidiæ: quam acceptam ita dissimulabat dolens, ut eos qui læserant, comiter, ac si non læsissent, appellaret, ac illis benigne interdum faceret. Quæ virtutis atque ingenii vis, in illo, cum alias sæpè, tum vero in illa invidia Regii matrimonii apparuit, quod Samuel illius author fuisse putabatur, quod tamen, vel ipso Rege teste, fuerat secus. Quare cum immerito ille ob eam rem à malevolis, dictis atque scriptis laceraretur, & cum autores nosset, nunquam tamen cuiquam eorum propterea fuit infensior: ita hic vir omnia popularis auræ incommoda frangebat patientia,

tientia, ac modestia levabat. hæc privata in illo: illa autem erant publica: In concionibus gravis, in judiciis mitis, in aliorum vitiis indulgens homo fuit. Lutheranæ factionis homines magis perterrefaciebat minis, quam suppliciis afficiebat. Qua ex re nonnulli, aluisse illum in Diœcesi hæresin Lutheri affirmant, quod tamen non est, neque unquam probari potuit. Neque enim quicquam probabat eorum, quæ distant à recta fide. In summa sanctus hic vir in Episcopatu & memoratu dignus fuit. In Cancellariatu quoque talem se præbuit, ut parem, haud scio, an aliquando superiorem, in eo munere in Polonia haberet neminem, sive illius fidem, , sive prudentiam, sive eloquentiam consideres. Quibus rebus ille tantum præstitit, ut quidam soliti essent dicere, Si in Deorum cœtu Mercurius pro Iove loqueretur, non alio modo, neque lingua, quam Samuelis Macieovii loqueretur. Fuit enim vultu & gestu, ac omni cultu in dicendo aptus, & concinnus: interpretem sane Regum meliorem, cum hunc audires, non requireres. Latine certe dicendo atque scribendo ita excelluit, ut Hieronymus Gyuntius, Cardinalis Senensis vir ingenio & judicio præstans, qui tum erat Romæ Præpositus Signaturæ, (ut vocant) sancte affirmaret, non aliunde literas Romam mitti, quam à Rege mitterentur Polono: quarum utique scriptor hic Cancellarius fuit. Non auderem id ponere historiam scribens, nisi ex illo, in cujus familia Romæ eram, ipse audissem. Et tamen cum tantum præstaret ordine ac munere, non se extulit, neque illa facultate ad invidiosam potentiam est usus, cum & apud Sigismundum, & apud Augu-

ſtum Reges primum gratia & autoritate valeret: ita ut facile poſſet in illo ambitionis curriculo, ante alios, ſumere ſibi partes priores: à quo tamen tantum abfuit, ut omnem ſuam apud Reges gratiam communicaret cum cæteris ſui ordinis viris, quos ad pacem amplectabatur univerſos, ex quibus duos ſummæ autoritatis viros, Ioannem Tarnovium Caſtellanum, & Petrum Kmitham Palatinum Cracovienſem capitali diſſidentes interdum odio, magno conatu reponebat in gratiam, quod eos magno Reipub. damno diſſidere dolebat. Qui quoque hunc honorem huic habuere tertio, ut illo judice cœptis deſiſterent, ac in gratiam ſæpe redirent. Quod ſi quando illi ad reconciliandum difficiliores erant, Samuel neutram in partem propendens fixus manebat, ſalva utriuſque gratia. Hoc quale ſit, facilius exiſtimabit is, qui judicare poterit, quantæ ſit ſapientiæ. inter eos verſari, ac uſum & benevolentiam utriuſque retinere, qui quaſi in acie infeſtis armis in Repub. concurrunt. Quare cum Samuel utrique parti acceptiſſimus eſſet, ferendo ac obſequendo perfecit, ut illos duos amiciſſimos ſibi viros, inter ſe conjunctiſſimos hinc decedens relinqueret. Hac igitur fama virtutum incredibilium, cum Samuel floreret, nomenque illius miris laudibus admirabile eſſet; hoc anno Petriçoviæ Comitiis infirmari cœpit, ac cum inde languens Cracoviam rediiſſet, ex valetudine in hydropen lapſus, cum neque quicquam prodeſſent medici, Sacramentis pie religioſeque ſumtis deceſſit anno Chriſti 1550, ætatis ſecundo & quinquageſimo, conditus Crac. in eo ſacello, quod in æde Staniſlai ipſe ſibi vivus deſignaverat, & quod illo mortuo familiaris ejus Andreas

Przeſ-

Przeslawski Cracoviensis Canonicus absolverat. Sic ergo vitam finit Samuel Macziejovius: cui ut consimiles Episcopos, & Cancellarios habeamus, optare sane debemus. Huic successere in Episcopatu Andreas Zebrzydovius Raduanus : in Cancellariatu vero, Ioannes Ocziesk Iastrzebicius. Fuit hic Ocziesk in familia Equestri ac privata, & ne inter populares quidem satis nota, à paupere patre generatus. Cui cum generis splendor deesset, in virtute illi omnis spes fuit, qua tantum profecerat, ut dignitate multorum in Polonia obscuraret genus. Solertia enim summa fuit, tantaque eloquentia, sive Latinam sive Polonicam res posceret, ut amplissimas legationes Turcicas, Italicas, atque Germanicas, ingenii & eloquii commendatione obiret. Hic, ut dixi, à parvis initiis fortunæ ac generis provectus in familiam & disciplinam Christophori Szydloviecii Crac. Castellani, singularis viri, ita adoleverat, ita se paraverat, ut nulla humani officii pars esset, in qua ille non excelleret. Nam inter juvenes comis, inter senes gravis, inter literatos doctus, inter disertos facundus, inter facetos urbanus, denique inter agrestes rusticus homo fuit, ut facilitate ingenii Alcibiadem illum Græcum certa vitæ parte in Polonia nobis referret. Cum ergo is ad omnem vitæ partem aptus, primum Sigismundo patri, post Augusto ejus filio, multis, tam domi, quam foris ingenii documentis probatus esset, Samuele defuncto, hujus anni Comitiis in Cancellariatu fuerat suffectus, Ioanni Przerembski, Cracoviensi Præposito Procancellariatu relicto, bono item viro, docto atque industrio, ut Samuelis discipulum posis agnoscere. Ita hoc geminum in Cancellariatu par Samuelis

defuncti levabat desiderium, cum homines viderent, duobus summæ industriæ viris, post Samuelem, amplissimum illud Cancellariatus munus à Rege esse mandatum.

ANNALIS
QVARTVS.
AD LECTOREM.

LEctor, *Magnam partem hujus quarti Annalis Orichovius in commemorandis suis, & Stanislai Stadnicii hæredis olim in Dubiecko contentionibus, cum Ioanne Dziaduski Episcopo Præmysliensi consumpsit. Quia vero ea plus Reipub. nocere, quam lectorem docere possent, hanc partem consulto omisimus. Cum enim nobis hoc præcipuum studium sit, ut in Repub. charissima patria nostra cives bene ac beate vivant, & Remp. florentissimam conservent, quod sine pace omnium ordinum esse non potest; adferre exempla quæ turbulentis hominibus possent esse usui, præter mentem nostram, & contra communem utilitatem judicavimus. Nulla enim in mundo gens ita tenax est eorum, quæ à majoribus suis in utramque partem gesta cognovit, quam hæc nostra. Nec contra manes Orichovii putamus nos delinquere. Scimus enim & ex scriptis ipsius posterioribus, & ex senibus magnæ authoritatis & amicitiæ cum Orichovio, doluisse illi quod ad has devenerit discordias. Cumque supervixisset uxori, cujus causa hæc machina fabricata ab illo fuit, non modo serio rediisse ad Ecclesiam Catholicam Romanam, contra quam nunquam aperte fuit; sed etiam voluisse iterum sacerdotia amplecti. Qua de re dum deliberatur, morte, magnus hic vir, si intempestiva Venus illi contra non venisset, absumptus est. Non*

inutilis

inutilis certe Reipublicæ eſt cognitio hujus contentionis, ſi abſque acerbitate referatur: & nos tibi alibi eam proponemus. Minorem ergo partem Annalis, ſed Reipubl. longe utiliorem, accipe.

X.

Vicquid hoc anno relligionis cauſa turbatum fuerat, unum in locum conjecimus. Nunc alias ejuſdem anni res ſequemur ordine: in quibus princeps Barbaræ Reginæ mors eſt. Quæ mox à coronatione ægrotare cum cœpiſſet; ex diuturno labore morbi, cui cancer nomen eſt, ab umbilico pube tenus affecta, ægre vitam produxit ad octavum Idus Maji, quæ dies S. Staniſlao ſacrata apud Polonos eſt. Quo quidem tempore ſumma obſervantia Sigiſmundi Auguſti in præſtanda fide conjugali fuit. Cum enim uxor peſtifero affligaretur morbo, magnaque pars illius putris eſſet, ille noctu & interdiu contra vim gravitatemque morbi nunquam deſtitit boni fungi officio viri, & cum illa loci tædio anxia eſſet, Rex latum currum fieri imperaverat, quo ægram Niepolomitium tranſportaret, quem cum portæ urbis non caperent, pandere illas deſtinaverat, feciſſetque, niſi id agentem uxoris mors occupaſſet. Quæ cum gravi morbo correpta jam fœteret, ac omnes, Rege excepto, faſtidirent ægram, in Regia Cracoviæ, vi morbi oppreſſa, alto meridie deceſſit, cum eadem fide Rex curaverat mortuam, qua coluerat vivam. Humari illam Cracoviæ non placuit, quamvis multi cenſerent, quod ſepulturam ſibi Vilnæ fieri moriens mandaverat: ſive quod religioſum plerumq; eſt in patrio condi ſolo, ſive quod funus in inimica ad extremum ſibi Polonia nol-

let fieri. Rex pro eo, ac rogatus fuerat, die quinta & vigesima mensis Maji, medius & inter Petrum Kmitham & Spitkonem Palatinos, quam amplissime illam supremo die Cracovia Vilnam extulit, multisque ornamentis mortuam decoravit. Tanta vero observantia funeris in proficiscendo fuit, ut Rex nusquam à loculo discederet, semperque præeuntem sequeretur tristis, & si quem in vicum aut in oppidum fuerat ventum, de equo descenderet, ac funus pedes comitaretur mœstus, nec ullo ab hoc officio impeditus est imbri, denique summa mœstitia, magno comitatu, pie religioseque in Lituaniam funus deportavit, ac Vilnæ in æde S. Stanislai apud paternos illius manes uxorem humavit. Insigne est documentum Regibus hæc mulier, quam non deceat eos pro rebus caducis æternas subire offensas. Quanto enim conatu hanc uxorem retinuerit Rex, supra est ostensum. Tanto tamen certamine rem expetitam una illi eripuit dies, multo seminario dissensionum in Polonia relicto.

Hoc anno Helias, majoris Daciæ, VValachiam nunc vocant, Palatinus, Petri filius, à Christo Domino defecerat, & ad Mahometum impium transierat, cum enim is nihil sibi tutum in Dacia reliquisset, quod multos de Primoribus Dacum interfecerat, multos extorres fecerat, tam manes mortuorum, quam minas vivorum trepidus pavebat. Et cum cruciatu timoris angeretur, accersitum se à Solimano Turcarum Tyranno simulat, nihil ulli quid mente agitaret communicans, convasataque omni paterna gaza, simulatione officii Constantinopolin ad Tyrannum proficiscitur, Dacia Stephano minori fratri relicta. Exceptus

à

à Solimano Helias benigne fuit, & cum adventus sui causas quas initio dissimulaverat edidisset, Solimanus hominis adventu gavisus est, quod ante eam diem tam clari nominis Princeps nemo erat qui sponte à Christo deficeret, ac ultro nomen Mahometo daret. Itaque circumduci illum per aulam frequentem jubet, ac palam ad ludibrium Christi ostentari, ad extremum de Tyranni atrio inter duos Bassas, qui illius latera tegebant, prodit, ac aula in media ingenti gratulatione militum Christi nomen deponit, & Mahometi assumit, pro Heliaque Mahometes acclamatione militari salutatur. Et, ne videretur Turcis esse suspensæ dubiæque fidei, crucem ligneam pedibus subjectam ter inspuit, ac totidem vicibus conculcatam, pede ab se, ut execrabilem, removit. Dicitur abjurato Christo, cum in cubiculum concessisset, secreto sese afflictasse, effuseque in occulto flevisse. Id ego factum credo. Quomodo enim ille in tam immani scelere poterat oblivisci paternam hanc, quam prodebat, fidem esse. Iam conscientia irrequieta quibus tandem vulneribus non cruentabat hominis impii mentem, quæ tanto cæcata scelere, cum ad omnes stimulos obduruisset, præcipitem illum etiam reluctante agebat in omnem vecordiam. Et quoniam Helias ultro Solimano sese dederat; ideo Sahmate honorem ab illo perfidiæ præmium tulit. Qui honos ut merito ad illum delatus videretur, comparato ex Scythicis militibus exercitu, perfugam ducem nactus, cui Mormura nomen fuit, cum inusitatis itineribus exploratores elusisset, Vratislaviam oppressit. Erant in eo oppido fortissimi veterani, qui hostem prius visum quam audi-

tum in manibus cum haberent, trepidi ad arma discurrunt, ac irruentes agmine Scythas intra vallum sustinent. Postremo multa cæde utrinque edita, ut pauci à multis, ita imparati à paratis victi ad unum cæsique omnes sunt. Oppidum etiam ad solum à Scythis exustum est. Grave monumentum ignaviæ nostræ. Magnam enim calamitatem incuria nostra hoc anno Polonia accepit, non tam oppidi, quod jam à Sigismundo Augusto instauratum est, quam militum, quibus non facile Resp. cito habebit pares, erant enim illi viri strenui, & militia ac magnis victoriis Scythicis clari: tantumque usum rei militaris habuisse putabantur, ut singulis singulos exercitus maximis bellis tuto committeres. Scythæ oppido potiti, partaque victoria læti. Erat enim Russia absque præsidio, Rex etiam in Lituania aberat, qui præsens contra illam incursionem subitam subsidio fuisset: & nisi sapiens vir ad conjecturam rerum futurarum Spitko Iordan de Zakliczyno, Regni quæstor Ioannis Tarnovii Castellani hortatu mutuas pecunias in rem militarem sumsisset, hocque stipendio exercitum ex obviis militibus conduxisset, Scythæ victoria impulsi geminassent cladem, ac longius progressi eandem hanc iterassent. Hoc principium perfidiæ, in Mahometis sectam concidens Helias, nostro malo, dedit, quod tamen non diu ille tulit impune. Nam cum suspecta in Mahometen Solimano illius esset fides, sublatus brevi de medio ita est Constantinopoli, ut illius neque vivi, neque mortui index esset. Ad hunc modum Polonia hoc anno vexabatur, tam domi quam foris. Ad hæc mala accesserat fœda etiam fames, quæ multos mortales in Polonia & Lituania absumpsit,

tantaque

tantaque fuit annonæ caritas, ut modius ſiliginis Cracoviæ ad tres florenos perveniret. Eodem anno Andreas Gorkanus Poſnanienſis Caſtellanus, ac majoris Poloniæ Præfectus, Octobri menſe Poſnaniæ moritur, vir memorabilis, in quo multa naturæ bona gloriæ ſplendor æquavit. Hujus familia antiquitus Equeſtris fuit, Vriele autore, qui primus in eam familiam Poſnanienſem Epiſcopatum intulit, inter patricias gentes relata magno rerum ſucceſſu crevit. Cum enim Vriel Epiſcopus Lucam fratrem Epiſcopali pecunia auxiſſet, facile illius apud Poſnanienſem Palatinum adjuvit petitionem. Huic ejuſdem nominis Lucas naſcitur filius, Andreæ pater, qui paternos honores adeptus auxerat patrias opes, mira benignitate fortunæ. Cum enim è Schamotulána familia nobili & patricia, unicam Poſnanienſis Palatini filiam uxorem duxiſſet: unam fecit ex duabus domum, Schamotulanumque in Gorkanum cum omni re & nomine infudit genus. Et cùm ille ſolertia adjuvaret fortunam, augebat rem cum honeſta rei familiaris cura, tum Andreæ filii nuptiis, cum quo unicam natam Kurozvantii, magni patrimonii hæredem collocaverat. Et cum ſtudium in illo augeretur habendi, uxore defuncta, Epiſcopus Cujavienſis à Sigiſmundo Rege factus, ingenti pecunia, & patris & patrui, & filii, & ſuas priſtinas opes cumulaverat, quas decedens Andreæ filio reliquit, qui ſcienter & moderate iis uſus, magno ornamento Poloniæ fuit, patrique in Poſnanienſi Caſtellanatu, & majoris Poloniæ Præfectura ſuccedens, illum orbem Senatorium abſolvit, ſine quo nemo in Repub. vir magnus habendus eſt. Fuit enim primo vir ſapiens, poſt patriæ

amans, tum eloquens, poſtremo dives, ob quas res elucebat in omni illius privata & publica vita decus, honeſtas, laus, atque dignitas. Huc accedebat facile populare ſtudium, non ſolum privatis beneficiis, ſed publicis etiam largitionibus collectum, quibus ille rebus ad omnem oportunitatem gloriæ, domi & foris hominum voluntates adjunctas habebat. Nam & apud exteros gratia, & apud ſuos ſententia plurimum potuit, adeo ut novis rebus ſtuduiſſe crederetur. Statura fuit mediocri, forma apta & temperata, & in omni ætatis gradu venuſta: erat colore candido, vultu tranquillo & blando, oculos habuit cæſios, in quibus tamen inerat quidam Senatorius vigor: caput tondebat, ſubmittebat barbam, quam cani condecorabant multi: veſtitu atque omni cultu elegans & concinnus fuit, ut nullius lenocinii in habitu, qui quidem viro videretur dignus, negligens eſſet: ſtudia liberalia exercuit cupide: ingenioſos ac doctos, militares etiam viros, omnibus modis fovit: denique ambitione, libertate & ſplendore vitæ Senatoriæ cæteris anteceſſit. Moritur anno ætatis plus minus quinquageſimo, multo ſui deſiderio in Polonia relicto. Reliquit tres filios, Lucam Andream, & Staniſlaum, omnes ephœbos, quorum adoleſcentiæ, pro ſpe de illis concepta, ne quid officiat rerum copia, optandum eſt. In demortui locum Rex Petrum Czarnkovium Poſnanienſem Caſtellanum, Ioannem vero Koſcielecium majoris Poloniæ Præfectum ſuffecit.

Etſi initio ſuſcepti operis animus non erat, res externas ſcribere, cum ad domeſticas vires non ſufficiant: tamen cum ſe in curſu offerant, quæ Poloniam attingunt, illa quoque præter-

prætereunda non ſunt : cujuſmodi eſt crudelis, atque miſerabilis mors Georgii Varadienſis Epiſcopi, urbis Romæ Cardinalis ac Vngariæ Quæſtoris, quem vulgo Theſaurarium vocant: qui obſcuro ortus loco, magnam ætatis partem in familiaDivi Pauli Eremitæ tranſegerat, unde ad majora rerum initia ducentibus fatis egreſſus, in Regia Ioannis maximas res quæſtor adminiſtravit, cui tantam fidem rerum omnium, Rex ille habebat, ut moriens, & Iſabellam uxorem & Ioannem Sigiſmundum filium illius mandaret, ac committeret fidei; quorum impenſe curam ille geſſerat, perfeceratque, ut inter Solimani & Ferdinandi arma poſitus, magnam partem in Vngaria tot cladibus direpta, atque diſſipata, Ioannis filio uxorique illius conſervaret, ac proditoris nomen ob fidem ferret, quod duobus infeſtiſſimis inter ſe hoſtibus Solimano & Ferdinando, dum fidem mortuo Regi præſtaret, modo huic modo illi deditum ſe eſſe ſimulaverat, cum utrique clam capitalis hoſtis eſſet, nihil niſi uxorem & filium defuncti Regis ad ſuam fidem pertinere exiſtimans. Quos dum tuetur; fallere promiſſis Ferdinandum, eludere autem dolis Solimanum jus eſſe faſque putabat. Quare, mirum dictu eſt, pro fide Ioanni Regi data, qua arte utrumque tractaverit, & prout res ſe daret; modo harum modo illarum eſſet partium. Quæ illius ars in fallendo incredibilis quam eſſet efficax, tum potiſſimum apparuit, cum Ferdinandus Budæ incluſam Iſabellam cum filio annum circumſideret. Cum enim Georgius una incluſus vim Ferdinandi non ferret, fruſtraque fidem Sigiſmundi Poloniæ Regis Iſabellæ patris imploraret, ad Solimanum Tur-

cam receptum habuit, quem æquis & iniquis conditionibus ſibi conciliat, ac magnis pollicitationibus ad auxilium ferendum impellit, cujus adventu exterriti Germani obſidionem dimittunt, & à Buda diſcedunt, quorum diſceſſu Reginam quidem Georgius & Regulum oppugnatione liberaverat, ſed Budam cum reliqua Vngaria amiſerat: Solimanus enim cum nullum præmium niſi Budam pro liberata Regina cuperet, ejus potiundæ hanc rationem inſtituit. Filium Ioannis pro hoſpitio & amicitia patris ad ſe in caſtra afferri, ac una cum illo Senatores Regni adeſſe jubet, ut in exercitu victore ac illius ſervatore incolumitatem gratularentur præſenti. Mater miſera ac luctu perdita fruſtra diu Vngaris adverſata, tandem attrocitate temporis coacta, filium Tyranno, ovem videlicet lupo per Georgium in caſtra mittit, verita ne id illi negaret, quod mox ille auferret. Georgius ac cæteri Senatores, qui propter ætatem pueri, in procuratione erant Regni, magnum & optatum munus ad Tyrannum deferunt, Regulumque parvulum nutricis de ſinu depromtum in manus Solimano tradunt, quem ille obviis ulnis amplexus, juſſis omnibus de tabernaculo excedere, cum nutrice multa familiarius, quam Tyrannum decuit, de rebus Reginæ communicaſſe dicitur. A colloquio, nutricem, ſalvo præter ſpem puero, per cauſam honoris Præfectum Ianiciorum, Agam Turcæ vocant, reducere in urbem imperat, retentis Senatoribus in caſtris, quos regulum ex urbe in caſtra fuiſſe ſecutos demonſtratum eſt, quorum unus Valentinus Turcus, qui longe omnes Vngaros belli gloria & virtute ſuperabat, in Turciam fuit deportatus, ibique annis aliquot
poſt

poſt in vinculis, verberibus, (ut fertur) necatus. Aga, uti erat imperatum, cum Ianicerorum manu filium ad mœſtam & pavidam matrem defert, quæ jam conclamaverat, nihilque minus quam filium reducem à Tyranno expectaverat. Aga in tranſitu quo ibat urbem præſidiis occupat, ac magno beneficio vivum matri filium reddit, & illi confeſtim ut urbe excederet Solimani verbis imperat: quod hæc illam contra vim Ferdinandi non poſſet tueri, Solimanum autem pupilli tutorem, ſuum munus arbitrari, pro fide data patri, non ſolum Budam, ſed cunctam Vngariam integram pupillo præſtare debere. Regina ut juſſa fuit Buda excedit, ac Lippam proficiſcitur: His dolis bonus ille tutor Budam ſuam fecit, ac ita perpetuo habent ſucceſſum doli. Georgius enim quibus artibus Budam ſervare volebat, iiſdem illam amiſit, nec tantum Vngariam, ſed cæteras quoque noſtras Provincias poſſedit. Verum enimvero capta Buda Solimanus cum in poſſeſſionem Vngariæ veniſſet, nec de ea pupillo cederet, Georgius pœnitentia facti verſare ſe ac conſilia inire cœpit, quo Solimano pulſo Vngariam de integro recuperaret. Itaque repetit Ferdinandi gratiam, ac parta venia, cum illo init conſilia, conſpirat, ac huc evadit, ut Iſabella Regina diadema Regni Ferdinando traderet, Vngaria cum filio excederet, ac Ferdinando poſſeſſionibus filii paternis, quæ ampliſſimæ fuerunt, cederet, pro quibus ac pro dote ſua Opolienſem ducatum à Ferdinando caperet. Quibus de rebus cum ita conveniſſet, data utrinque fide, Iſabella cum filio ex Tranſilvania Caſſoviam proficiſceretur, ut quemadmodum convenerat pactis conventiſque ſtaret. Quod

&

& facit, nam Cassoviæ Georgio præsente, & diadema Ioanni Baptistæ Ferdinandi exercitus præfecto tradit, & Vngaria cedit, ac inde in Poloniam, ut Opolium mature perveniat, ad Sigismundum Augustum fratrem parat proficisci. At Georgius, cum videret hac quoque vice spe sua se lapsum esse, Ferdinandumque nec pactis stare, neque exercitus pro eo ac promiserat in Vngariam contra Solimanum mittere; & cum collegam quoque Ioannem Baptistam Gastaldum sibi in exercitu æquari moleste ferret, redit ad ingenium, & ad extremum vertit omnia. Iterum receptum habet ad Solimani gratiam, quem adversus Ferdinandum de integro, magnis jacturis & pollicitationibus impellit, consilia Ferdinandi aperit, ac veniam præteritorum petit. Deprehensus conjecturis primo Georgius, deinde literis est, quæ interceptæ ad Italum collegam deferuntur, qui apud Vnitium cum Georgio in exercitu pari potestate fuit. Oppidum hoc ab Alba Iulia in Transilvania miliari abest. Italus re cognita ac bene dissimulata, Ferdinandum certiorem facit; quanto in discrimine res sit, docet. Ferdinandus suis rebus timens, dat Ioanni Baptistæ negotium Georgii silentio interficiendi, qui astu par Vngaro, tres Hispanos, promptissimum ad tale facinus patrandum genus, ad interficiendum Georgium clam mittit: ab his liberaliter Georgius appellatus, & illa non insolita Hispanis reverentia productus, in cubiculo interficitur, post à cervice caput abscinditur, ac Ferdinando refertur, reliquum corpus ferro laceratum inibi abjicitur, ac aliquot diebus inhumatum negligitur. Cubicularii duo arma expedientes, pro domino vulneribus tardantur. Milites ne quam
vim

vim facerent, re insperata occupantur, ac præsidio ab Italo prohibentur, qui interea dum nox transigitur, edito signo, quod convenerat, tormenti intus editæ glandis, paratus cum cohortibus ad subsidium erat. Hic exitus illius viri fuit, quem fortuna ex humili loco ad Regium pæne fastigium cum provexisset, hoc anno ante Christi natalem, gravissimo casu conflictum, subito ex summo honoris & potentiæ gradu dejecit, cunctis seculis documento summis & infimis futurus, quam ipsa se detegat, atque impediat fraus, & quam se illa suis induat & capiat laqueis. Cum hoc tamen viro amissa Vngariæ recuperandæ spes est, quod Principibus de medio sublatis, nemo vir in Vngaria restet, nomine & meritis gravis, cum quo se reliquum vulgus ad auxilium & ad spem futuri temporis congreget. Hæc domi & foris gesta eo anno sunt.

ANNA-

ANNALIS QUINTUS.

Am Comitiorum tempus appetebat, cum Rex ad Calendas Februarii Vilna, pro eo ac dixerat, Petricoviam adventaret, non ignarus quantum turbarum, se absente, in Regno sibi contractum esset. Providebat igitur animo, qui Comitiorum motus se excepturi essent, quod omnibus Conventibus per omnes Regni Provincias Equites Polonos acerbissima postulata edidisse cognoverat. Itaque Petricoviam venit, eodem ad dictum Senatores Legatique veniunt, summa expectatio erat, quarumnam partium in distracto Regno futurus esset Rex. Erant solliciti Pontifices de jurisdictione, Equites vero de libertate, ad quamcumque partem Rex accessisset, eam cum detrimento alterius partis victorem fore. Pontifices pietate, Equites libertate fidebant, quorum utrique sibi cum moribus, tum legibus cautum putabant. Taliter incensis animis amplissimorum ordinum, Rex Comitia auspicatur, sacrificiumque pro salute & concordia Regni de more Pontifices habere imperat. Hi Abbati Vitoviensi rem divinam jubent facere, qui frequenti ac pleno templo die Purificationis Mariæ coram Rege sacrificavit. Quo quidem tempore apparuit, quam sacrosanctæ etiam res vilescant ipsorum hominum contemtu. Cum enim pro more & religione veteri, verum integrumque Christi corpus in Sacrificio Abbas attolleret, ad illudque sublatum Rex cum Se-

natu,

natu, & cum cætera turba venerabundus procumberet; complures palam obvertebant ora. Raphael certe Lesczynski, qui proximis Comitiis Brzestensem Palatinatum deposuerat, per summum divini Sacramenti contemptum steterat ante Regem pileatus. Quæ res offenderat multos, querebanturque vulgo homines, in conspectu omnium Magistratuum Regni numen violari, ac contaminari divinum. Rex in hunc modum auspicatus, in concilio per Ioannem Ocziesk Cancellarium proponit, quibus causis adductus Comitia indixerit, demonstrat vicinos Scythas, Turcas, ac Dacos, adversus quos nudatum esse præsidiis Regnum docet. Vratislaviam quoque commemorat, cujus exusti ignominiam deprecatus, in dissensionem publicam civilem, culpam confert: denique hanc jubet deliberationem esse, quo adversus vim & incursiones hostium Regnum tutari posset. Secundum hoc propositum Legati deliberent, ac in commune consulant. Qui sumpto ad deliberandum spatio statuunt, non minus de externis hostibus propulsandis, quam de domesticis motibus sedandis agendum esse. Quare de domesticis rebus prius cum Rege agendum esse, quam de ullis externis. Et quoniam post Poloniam conditam gravissima illa causa fuit, qua amplissimi ordinis Majestas convellebatur, quo majorem autoritatem res haberet, communi legatorum sententia Raphael Lesezynski, illi causæ patronus diligitur, qui quod præter aliorum morem legibus parens è Senatorio ordine ad Equestrem redierat, opinionem virtutis habebat, ac præter cæteros amans patriæ, & vir bonus ferebatur esse. Qui de scripto, (ut erat in Consilio Legatorum deliberatum) id mandantibus cun-

ctis,

ctis, orat, obteſtaturque Regem, vellet meminiſſe, ſuæ fidei Regnum commiſſum eſſe. Cujus à Magnatibus cum violaretur libertas, debere illum pro ſua ſalute poſtponere res omnes. Non vim externam Polonis metuendam eſſe, ſed intus incluſum malum eſſe, quod in ipſis Reipub. hæreret viſceribus, quod à Rege neglectum vires ſumeret, ac libertate communi violata, multos Tyrannos pro uno Rege in Polonia inſtitueret, qui audacia & impunitate ſubnixi Regiam poteſtatem ſibi arrogarent. Intermittendam ergo eſſe omnem de aliis rebus deliberationem, huc vero incumbendum, quo ex authoritate, maleficium domeſticum cum veſtigio, quam primum tollatur. Et quoniam magnam autoritatem ad dicendum attulerat, audientiamque ſibi re nova & inuſitata compararet, multa animoſe & acerbe de ſcripto magna orationis libertate pronunciat. Nos te, Auguſte Rex, liberis ſuffragiis Regem creavimus, tuæ fidei quicquid divini & humani juris erat in Polonia mandavimus, tuæ ditioni poteſtatique Regiæ vitam exiſtimationem fortunaſque ſubjecimus noſtras. Hujus poteſtatis Regiæ nullum mortalium te habere ſocium voluimus, neque adeo volumus, idque te autore & Duce perficiemus. Cum hac ſpe & fiducia, miſſi à fratribus noſtris, huc advenimus, ut Regiam tuam poteſtatem integram nobis præſtes cum nemine communicatam. Et ut Magnatum poteſtas ex autoritate publica intra ſuos fines per te his Comitiis redigatur, reprimaturque, quæ ad ſalutem hominum, & ad conſervationem inſtituta, ſubito ſe ad ejus peſtem perniciemque convertit. Hæc ſumma legationis noſtræ eſt, ut tibi ſoli pareant Poloni, præterea nemini:

mini:

mini: hæc mandata nobis exhaurienda ſunt, priuſquam ullam aliam Reipub. partem attingamus. ✕

Eadem Tarnovius pro ſalute populi, minime populariter agebat. Erat enim hic vir, re magis, quam oſtentatione, popularis, raro aliquid coronæ ille dabat, auræque populari, ſpectabatque non hoc quod populus probabat, ſed quod populo utile erat, malebatque de populi favore periclitari, quam ſecunda illius fama, rem populi male gerere, ideo alienus ab omni ſimulatione oſtentationeque ſæpe pro re populi, contra ipſum populum ſenſit ac dixit. Multa ſunt hujus rei exempla in utramque partem, ſed memoriæ cauſa uno & altero erimus contenti. In expeditione apud Leopolin, contra Dacos, incredibili tumultu res exarſerat adverſus Sigiſmundum Regem, ita ut illum equites propemodum exautorarent. Quam rem cum peſtiferam Regno futuram, Tarnovius videret, ſic pugnavit, ſic multitudini à quibuſdam concitæ reſtitit, ut illius temporis ſolus procellam ſuſtineret, magno cum periculo: cum enim vehementius equitibus reſiſteret, infeſtoque armatis campo, ingenti animo, non tam Regis, quam Regni cauſam ageret, minimum abfuit, quin periret concurſu, & indignatione turbæ militaris. Conſimile exemplum idem edidit virtutis & conſtantiæ, in Sigiſmundo Auguſto Rege. Huic enim cum multitudo, ob uxorem irata, omnem vim ac poteſtatem Regiam adimeret, ut ſupra demonſtratum eſt, impetum illum multitudinis ſumma cum invidia ſuſtinuit, non uxorem, quam illo inſcio Rex duxerat, ſed ipſum tutatus Regnum, quod corruere bello civili fuerat neceſſe, ſi ille tum multitudini laxaret

laxaret habenas,ac pro multitudine contra tenacem propoſiti Regem ſtetiſſet : ita hic dum multitudinem ſervabat, favorem multitudinis cum vitæ jactura repudiabat. At viciſſim, cum res poſcebat , ſtabat cum populo , nullique ad gratiam cujuſque ſervato receptu ſic populum defendit, ut nihil aliud quam populi cauſam noſſe videretur. Quod vel inprimis in hac cauſa acciderat , in qua Populus Polonus cum Epiſcopis de libertate & religione, duobus Reipublicæ fundamentis his Comitiis certabat. Inſigne optimatibus exemplum, ut non ſimulatione neque gloriæ oſtentatione, fictoque ſermone atque vultu, ſed veritate , fide , juſticia , atque utilitate ſeſe multitudini venditent, ut pro re communi modo cupide progredientem populum comprimant, modo timide regredientem quaſi claſſico ad officium revocent, ne videlicet populus aut ſuperbia obedientiam excutiat, aut humilitate injuriæ ſuccumbat.

Cum aſpere & acerbe à patribus & à legatis Epiſcopi vexarentur, vehementer illos judiciorum pœnitebat, aliter enim quam ſperarant evenire videbant. Solus tamen Ioannes Drohoiowski Cujavienſis Epiſcopus ſplendebat aliorum Pontificum contumelia. Hic enim in Petricovienſi concilio , de quo ante dictum eſt, ſolus inter Epiſcopos mitius agendum eſſe cum Equitibus Polonis, & ab illis tam atrocibus judiciis, quorum tum inibatur ratio, abſtinendum cenſuerat. Cujus facti cauſa multi illi honores ab Equitibus Polonis habiti, gratiæque illi ſunt actæ, quod rationem duxerit ejus ordinis, unde & ipſe erat ortus. Cæteri Pontifices lacerabantur paſſim conviciis, inprimis autem ipſe Ioannes Dziaduski Præmiſ-

lienſis

lienſis Epiſcopus, cui Ioannes Tarnovius ſalutandi cauſa ſe adeunti domi ſuæ, non ut Senatori & amico,ſed ut hoſti &privato dextram porrexit, graviterque illum propalam increpavit, quod in Præmiſlienſi Diœceſi hominibus liberis ſervitutem, probis infamiam, ingenuis exitium inferret, idque ſolutius faceret, quam parem cum cæteris deceret. Epiſcopus meritis pulſatus conviciis, directo ad Nicolaum Dirgovium Archiepiſcopum tendit, qui interea ſeſe domi cum Epiſcopis collegerat,queritur,quam indigne à Ioanne Tarnovio fuerit habitus, & addidit, ſeſe indigna hæc unum,pro omnibus pati. Cui Archiepiſcopus commotus: Tu pro nobis pateris hæc,qui tantum malorum nobis pepereris,unde hæ in nos ortæ ſunt turbæ?

Dum hæc aguntur, Staniſlaus Orichovius Rutenus certior factus, Ioannem Præmiſlienſem Epiſcopum judiciorum publice Petricoviæ dare pœnas, & cum illo una cæteros in ſumma invidia eſſe Epiſcopos, occaſionem rei bene gerendæ dari ſibi ratus, non dimiſit tempus, præſenſque Epiſcoporum odium, ad ſuam ſalutem convertit, profectionemque Petricoviam inſtituit, & ut præſenti animo, & ad agendum parato Epiſcopi illum ſcirent venire, literas præmittit ad Epiſcopos libere ſcriptas, quibus, quam inique circumventus fuerit à Præmiſlienſi Epiſcopo, conqueritur: tum teſtatur, ſe niſi coactum ab Epiſcopis ad illorum adverſarios non tranſiturum. Has ille literas in hanc ſententiam latine conſcriptas Petricoviam præmittit, ipſe paucis interpoſitis diebus conſequitur. Sed cum profectionem illius multa tenerent, impeditumque inſidiis illi iter eſſet, Herbultis ſe conjungit, quorum egregiam

egregiam fidem ac ſingularem in ſe voluntatem omnibus periculis cognoverat. Fuerunt autem hi, Staniſlaus Caſtellanus, Ioannes Subcamerarius Leopolienſis, Valentinus item Cracovienſis Canonicus, & Nicolaus fratres. Cum iis aderant & alii complures Nobiles viri, qui iter Petricoviam ad Conventum habebant. Horum præſidio contra occultam Præmiſlienſis Epiſcopi vim fretus Orichovius, cum Ioanne patruele fido fratre pavitans, ac inſidias vitans Petricoviam proficiſcitur, hoc conſilio, ut aut ab Epiſcopis infamia judicii levaretur, aut omnia poſtrema coram Rege in Comitiis experiretur. Sulejovium oppidum Petricoviæ vicinum ubi eſt ventum; de amicorum ſententia flectit iter VVolborium, & ad Ioannem Drohoiowski conſobrinum, Cujaviæ Epiſcopum divertit, ad quem Petricoviam ſcribit, certioremque illum de ſuo adventu facit, orat ac petit, quo pro neceſſitudine & cognatione periclitantem exciperet, auxilioque & conſilio in tam neceſſario tempore juvaret: Herbultos etiam ad Petrum Kmitham Cracovienſem Palatinum ablegat, quod cum illo Herbultorum fuerat nupta ſoror, literaſque ad illum dat ſuppliciter ſcriptas. Res illico percrebuerat, ac ſermo manaverat, Orichovium adeſſe, materiamque præſenti turbæ non modicam afferre. Agitant rem inter legatos Petrus Boratinski, Hieronymus Oſſolynski, Ioannes Pieniasko, & Adam Siemuſzowski, qui cauſam ſua ſponte incenſam inter legatos vehementius inflammant. Interim cum Ioanni Drohoiowski Epiſcopo ſatis jam calere videretur res, Nicolaum Dirgovium Archiepiſcopum adit, ac illi Orichovium ſuo juſſu VVolborium ad ſe divertiſſe nunciat, hoc conſilio, nequid de improviſo

viſo ille adveniens de integro ad turbas adderet. Archiepiſcopus collaudato Drohoiovio Epiſcopo, jubet ut comiter Orichovium apud ſe habeat & Petricoviam accerſat. Facta poteſtate Orichovius accerſitur ac fraterne ab Ioanne Drohoiovio excipitur. Cui Archiepiſcopus de Conſilii ſententia fidem publicam ultro per Ioannem Drohoiovium in ſcripto miſerat, manendi Petricoviæ & res libere agendi, quoad Archiepiſcopus aliter cenſuiſſet. Hanc fidem Staniſlaus Orichovius, veritus primo omnium exiſtimationis jacturam, deinde ne quam opinionem timoris, illa recipienda daret, per Ioannem fratrem patruelem, & per Ioannem Pieniaskonem Archiepiſcopo remiſit, cum his mandatis, ſe innocentia fretum Petricoviam veniſſe, nihilque commiſiſſe, quo vel magiſtratus reformidaret, vel illorum judicia horreret. Hæc fides cum mandatis Archiepiſcopo in Epiſcoporum cœtu redditur, quo quidem tempore Andreas Zebrzydovius Cracovienſis Epiſcopus, quem ſibi antea per literas Orichovius conciliaverat, cauſam Orichovii diligenter egit, monuitque Epiſcopos multis collectis exemplis, ne Orichovium ſupplicem ſuum aſpernarentur. Commemoravit etiam quanto detrimento ordini eſſet futurus, ſi ille ad adverſarios cum illa tranſiret cauſa. Qua oratione permoti erant Epiſcopi, tranſegiſſetque eo die Zebrzydovius, niſi ex minoribus Sacerdotibus quidam factum impediſſent, ac indignum facinus apud Archiepiſcopum conclamaſſent, cælibatum Orichovii cauſa tolli, ac magnam feneſtram ad licentiam aperiri, dum deſpecta poteſtate ordinaria ingrederetur vitæ viam quam quiſque vellet. Hujuſmodi ſententiis impedita & extra-

E ‍ cta

cta res illi fuit. Orichovius ubi videt de judicio Præmisliensis Episcopi nihil mutari, sed omnes sacerdotes ad suam instructos esse perniciem, cum frequentibus amicis, inprimis autem cum Ioanne Cujaviensi Episcopo Ioannem Tarnovium adit, cui causam & calamitatem proponit, ac se in Polonia deteriore esse conditione, quam nocturni essent fures, apud illum conqueritur, quorum nemo indemnatus daret pœnas, se impetrare ab Episcopis non potuisse, ut sibi lege condemnato interire liceret: non se veniam delicto orare ullam, sed justitiam ac judicium, ut si quo, uxore ducta, se obstrinxisset scelere, eas pœnas in legitimo judicio daret, quas leges juberent. Orat ac obsecrat Ioannem Tarnovium, ut pro sua justitia atque clementia illum in fidem ac clientelam suam contra vim Episcoporum acceptum tegat. Tarnovius bono animo hominem jubet esse, ac desperare vetat, ac plenum spe ab se dimittit. Ipse ad cœptum certamen redit, qui cum totus mente & animo in Episcopos instaret, Andreas Zebrzydovius Cracoviensis Episcopus in jurgio quærebat ab illo, Quo ergo, inquit loco Tarnovie in Polonia fuero, si de hæresi Episcopus non judicavero, præconisne, an vero Episcopi? Cui Tarnovius: Æquius vero fieret Andrea Zebrzydovie, te præconem in Polonia fore, quam me servum. Hanc tantam Ioannis Tarnovii in agendo vim & constantiam adjuvabant multi primores patrum: in iis Ioannes Latalicius Posnaniensis Palatinus, senex & magnæ in Senatu autoritatis. Et cum multa ad eam sententiam dixisset, illud etiam magna autoritate addidit: Venerat inquit proximis Comitiis ad te questum Stanislaus Orichovius, tria vix protulerat verba,

ba, cum obmutescere cogeretur, quo quid calamitosius dici potest, quam tuo subdito caussam apud te Regem in calamitate proloqui non licere? Hæc non sunt Poloni moris Serenissime Rex, neque sunt veteres administrandi Regni Poloniæ artes, sed sunt Italicarum versutiarum & externæ calliditatis. Polonis Rex juris & judiciorum æqualitate est constitutus, ut omnes ex æquo audiat, & causa cognita in legitimo judicio, vel condemnet vel absolvat. Et cum pares sint una lege & communi Reges nobiscum, hoc tamen plus sibi sumunt, ut paribus dominari Regnumque in nobis cupiant obtinere: quæ res cum libertatem & societatem Regni tollat; providere debes, ut ne quem socium juris tui Regii habeas, neque potestatem tuam Regiam cum aliquo communices, ut tibi præsidi atque Regi æqualiter omnes subjecti simus, qui non solum finibus, sed etiam legibus eisdem in Polonia continemur.

Episcopi cum se clarissimorum virorum autoritatibus acerrime premi viderent, varia consilia tuendæ dignitatis inibant, quæ illa contentione admodum imminuebatur. Itaque solicitudine ac formidine pleni, neque retinendæ, neque amittendæ jurisdictionis facultatem habebant. In qua illarum trepidatione Andreas Zebrzydovius Cracoviensis Episcopus causam habuit, non jam ad hortandos, sed ad objurgandos liberius Episcopos; quod Stanislaum Orichovium subsidio de industria adversariis traderent, qui calamitate sua incitamento esset Senatui, Populoque Polono ad oppugnandam Pontificiam dignitatem. Quare censuit Orichovium quamprimum recipiendum, quod nisi facerent, sero illos ac nequicquam

poftea recepturos. Magnum pondus habebat Zebrzydovii apud Epifcopos oratio, peropportune enim afferebat congruebatque cum tempore & cum re ipfa. Quam confecuta Petri Kmithæ autoritas, perpulit tandem Epifcopos Orichovio æquiores effe, qui partim infita clementia, partim Herbultorum precibus adductus, quos ad illum, ut fupra docuimus, Orichovius ablegaverat, quantum conniti autoritate potuit, tantum apud Archiepifcopum oblitus offenfionum contendit, ac illum monuit, ne Orichovii uxore Remp. perturbari, ac facerdotalem ordinem periclitari vellet: fe initio vidiffe, quas turbas datura effet uxor Orichovii, ideo manfuete cum illo in Præfectura fua egiffe, neque delationi Epifcopali paruiffe, neque pro edicto Regio pœnas ab Orichovio exegiffe, partim quod hominem ob matrimonium interficere, cujus nullum aliud facinus effet, crudele putaret, partim quod illum Reipub. confervare, humanum factum cenferet. Idem ergo faciendum Archiepifcopo fuadebat, fore id illi utile, cum ad multos Ecclefiæ ufus: tum vero ad præfentes Regni motus componendos. Hæc pro Orichovio vir clemens in afflictos, & mifericors in fupplices, magno conatu agebat Kmitha. Et quoniam his Comitiis ille pro Epifcopis contra hæreticos acerrime fenferat, ideo illius pro Orichovio plurimum apud Epifcopos valuit autoritas. Itaque cum & Andreas Zebrzydovius pro Orichovio laboraret, & autoritas Petri Kmithæ eodem accederet, datur in Concilio caufa Ioanni Drohoiovio Epifcopo Orichovium revocandi, & in Concilium conducendi. Et quamvis ille poft tot fruftra tentatos aditus, obfirmaffet ad Epifcopos non reverti,

tamen

tamen Ioannis Drohoiowski consobrini sui suasu, in Gnesnensis Archiepiscopi fidem redierat. Itaque die præstituta, frequenti concilio in cœtum Episcoporum Orichovius venit, ac potestate dicendi facta, cum multa de sua erga Romanum Pontificem observantia disseruisset, Confessionem fidei edidit, in qua quam pie Deum coleret, & qua fide erga Romanam Ecclesiam esset, articulatim descripserat. Attente auditus Orichovius vehementer placebat Episcopis, quod in tanta atrocitate temporis, perturbationeque religionis, optimo exemplo sese submitteret Pontificiæ potestati. Et cum ille spe sua majorem benevolentiam Episcoporum sibi conciliasset, in crastinum fuerat rejectus. Interea loci Archiepiscopus in Concilio Episcoporum deliberat, ac culpam Orichovii cum pœna Episcopi comparat. Multis partibus visa est pœna culpam excedere: præterea Confessio ab illo edita relegitur, diligenterque ad Ecclesiæ normam, ab omnibus exigitur, nihil in ea alienum à communi religione reperitur, vel ipso Ioanne Dziadusky Præmisliensi Episcopo teste, à quo quærit Andreas Zebrzydovius, quam tandem causam habuisset in judicio, ad tam atrocem sententiam, uxorem respondit ille. Nihil ne præterea. Nihil vero ait Episcopus. Tum Zebrzydovius, cum indigne factum quoque ferrent cæteri, At uxorem inquit Sacerdotem ducere, culpa quidem est, sed hæresis non est. Neque iisdem pœnis tibi Sacerdotem conjugem, quibus hæreticum hominem afficere licuit. Postremo cum nullum vestigium ullius sectæ in Confessione Orichovii appareret, Episcopi de Consilii sententia, Orichovium absolvendum esse decernunt, ac illi in Consilio per Andream Zebrzydo-

vium Episcopum benigne respondent: qui ut erat in dicendo copiosus sententiam dixit ornatissimis verbis, multa commemorans quæ in Orichovio fuerint bona, generis, ingeniique ac doctrinæ, quæ tanti Archiepiscopus cum Episcopis faceret, ut nollet pro suo jure cum illo agere, quin vero illius audax facinus curaret in præsentia quo maximo posset remedio. Quoniam vero talium causarum jus summum cognoscendi penes Pontificem Romanum esset, hoc plus Archiepiscopum in præsentia non posse, quam ut absolute illi spatium detur, culpæ apud Romanum Pontificem deprecandæ, quod placeret fieri annuum. Ipse ad Archiepiscopum mane adesset, postridie absolvendus. Pronuntiata hæc est sententia graviter ornateque à Zebrzydovio, multo cum verborum honore. Aderat Ioannes Dziaduski Episcopus Præmisliensis, ad quem omnium spectabant oculi, qua nam fronte ille ferret, atroces suas sententias, in tam placida decreta ab Episcopis commutari. Postquam Orichovius secum præter spem agi videt, Archiepiscopo & cæteris Episcopis, quam maximas agit & habet gratias, seque illorum beneficii memorem & gratum fore ostendit. Vt in loco ab illis positum esse videatur, daturum se operam pollicetur, nominatim etiam culpam à Ioanne Dziaduski deprecatur, si quam in illum illo contentionis tempore admiserat. Qui tristis, capite demisso, terram intuens, nihil ad supplicem orationem Orichovii respondit, sed in eadem tristitia permansit: sive quod dolorem & iracundiam silentio tegere, quam eloquio prodere malebat, sive quod tanto, sub oculos omnium, accepto autoritatis detrimento, pudorem fronte sustinere non poterat.

poterat. Poſtero die mane, uti erat pronuntiatum, cum frequentibus amicis Orichovius Archiepiſcopum adit, ac ſeſe illi ad genua ſupplicum more, in corona ſubmittit: quem Archiepiſcopus lintea religioſaque veſte indutus abſolvit, & cætera perficit, quæ ejus ſunt moris. Denique hunc eundem reconciliatum jam Eccleſiæ, prandio adhibet, ac liberaliter habitum ab ſe dimittit. A prandio Orichovius lætus rerum ſuarum inſperato ſucceſſu, ne ingratus videretur recenti beneficio, recta ad domum Petri Kmithæ cum Herbultis & aliis neceſſariis ſuis pergit: quem vir mirificus Kmitha frequenti domo eſt complexus. Cui Orichovius ampliſſimis verbis agit gratias, quod adeo in vita fortuniſque illius continens fuiſſet, ut cum jure poſſet, abſtinuiſſet tamen ab illo, moramque elabendi ex tot laqueis, parcendo maxime, illi dediſſet: ad extremum apud Archiepiſcopum & apud cæteros Epiſcopos deprecator illius ſalutis fuiſſet. Confitebatur ergo coram, illius ſe beneficio vivere; daturumque operam pollicebatur, ut omni ſua vita, uti æquum eſt, ſalutis ſuæ autorem Petrum Kmitham coleret. Dicebantur hæc in Conventu ab Orichovio, non ſine multorum qui aderant, & hæc audiebant, lacrymis. Memorabile exemplum omnibus, iniquis judiciis circumventis proditum in Orichovio eſt, ut non deſperent inique damnati, ſemperque illud teneant, ac habeant in promptu: Non vidi juſtum derelictum. Nemo patrum avorumque memoria in majori periculo deſperationeque ſalutis, quam Orichovius in Polonia fuit, & tamen, tot malis jactatus, ſervante Deo, præter omnium ſpem, ex magna jactatione in tranquillum portum fuerat ad extremum eje-

ctus, magnoque rerum successu recuperabat pristinæ vitæ decus. Nam cum Præmisliensis Episcopus, non solum vita atque fortunis, sed etiam sacerdotio Orichovium exuisset, ut antea ostensum est, Archiepiscopus tamen perendie, quam absolutus erat, restituerat in ordinem Orichovium, ac inter Sacerdotes suo loco illum collocaverat, jusseratq; deliberationi illi interesse, qua inibatur ratio juris sacerdotalis tuendi: quæ quanto præter optata Orichovii, & præter Episcopi judicata acciderunt, tanto magis notatu, memoratuq; digna omnibus videri debent.

Cum magna vulgi invidia arderent Pontifices; Nicolaus Archiepiscopus concilium advocat, ac summo silentio, clausa Archiepiscopali curia, deliberat, Ecquid nam de jurisdictione remitti Equitibus Polonis posset, qui eo rem trahebant, ut nemo ob hæresin in Episcopali judicio reus, causam diceret. In qua quoniam vitæ atque existimationis contineretur certamen, Rex cum Senatu in Comitiis de illa cognosceret, pro his legibus, quæ de capite Equitis Poloni solius Regis judicium in Polonia jubent esse. Quæ leges cum legibus Pontificum adversarentur, magna non disceptatione solum, sed etiam altercatione, utraque pars pro suo jure in Comitiis diu multumque apud Regem contendit. Cum ergo Episcopi in consilio statuissent, omni ratione jurisdictionem tueri; dant Andreæ Zebrzydovio Cracoviensi Episcopo negotium ejus causæ apud Regem perorandæ, qui cum dignitate, atque ingenio præstaret, satis idoneus pro hominum studio illi causæ futurus videbatur Patronus. Qui, dato Sacerdotibus ab Rege Senatu, primo conqueritur novissima tempora, quæ periculosa fore tanto ante vaticinatus erat Paulus:

lus: quæ eam vim haberent, ut religio quoque Christi hominum affligaretur malitia. Qua in re illud tamen molestissimum esset, quod ipsorum hominum odio, res etiam sacrosanctæ una vilescerent : quibus rebus cum summa contineretur vitæ, dubium non esse, illis sublatis humanas quoque res dilabi atque tolli. Neque enim superesse spem ullam, sublata religione, ullum jus humanum in Polonia mansurum, quod extinctis rebus sacris, profanas quoque res extingui sit necesse. Qui enim negligeret Deum sacrarum rerum autorem, nunquam idem profanarum Ducem reverebitur Regem, neque illius jurisdictionem pertimesceret, qui divinam comtemnere didicerit. Quod si propter Sacerdotes malos negligerentur res divinæ, quomodo stabunt res humanæ propter Reges malos ? Qui enim Sacerdotes contemnit, quia mali sunt, idem contemnit Reges, quia boni non sunt, neque enim Deos, sed homines hominibus voluit Deus præesse, sæpe summum jus malis in bonos tribuens. Atque hanc pœnam inter homines peccati esse, ut justis injusti sæpe dominentur, fortibus imbecilles, modestis flagitiosi. Quare si vitia spectes, neque Sacerdotes, neque Reges idoneos putabis esse, quibus cœtus hominũ & Regna committas: ab utrisq; enim error, culpa & fallacia abesse non potest. Quanquam non se intelligere dicebat Zebrzydovius, ut præter cæteros homines in Polonia vitiosissimi habendi essent Sacerdotes. Si enim genus spectes, pares esse genere cum cæteris : Si vitam, contentum debere esse Regem, si tantum illi assequuntur, quantum homines possunt : Si mores, satis illos probari; si ab iis absit scelus, cætera pro communi vita in iis ferenda esse.

Quod vero doctrinam attinet, illam non pro Regum, neque pro multitudinis imperitæ arbitrio, sed pro Ecclesiæ placito, Episcopos præstare debere: rem Episcopalis judicii esse, quæ usurpanda in Ecclesia Dei, quæ contra essent repudianda. Et quoniam non orationes, sed annales scribimus, in quos multa in pauca, pro historiæ lege, conferuntur, his capitibus præmissis, non alienum fuerit ponere reliquam ejus orationis partem, quam ille Episcopus egit moderate, & offensione animi non acerba. Agitur causa coram te Serenissime Rex, novo judicio, nova forma. Nos enim Episcopi causam apud te dicimus, qui aliorum judices à Deo constituti sumus. At quomodo accusemur audivisti, nulla in accusando reverentia Majestatis tuæ, nulla observantia dignitatis nostræ, ab hominibus ditioni tuæ subjectis, & nostræ, curæ commissis, in oratione adhibita fuit. Si oblivisci volebant, nos esse Episcopos suos, at certe meminisse debebant, nos esse Senatores tuos, qui præcipua pars tui Senatus sumus. Sed, cum neque ut Senatores, neque ut Episcopos decuit, nos illi tractarint, vides in oratione illorum, quanta sit facta labes, primo injustitiæ, quia violarunt dignitatem nostram, deinde impudentiæ, quia offenderunt Majestatem tuam, cum nos Episcopos suos, Senatores autem tuos, modo hypocritas, modo lupos te audiente appellare non dubitarent. Quod si id illis jam de nobis licet, triste id quidem impunitatis exemplum in nobis constituetur, sed nemini magis quam tibi pertimescendum. Nostra enim causa, nobis etiam cadentibus, ipsa per se stabit, nititur enim illa, non ulla humana vi, sed Dei providentia, qui Ecclesiam suam cum omni administratione illius in Petra soli-

da,

da, hoc eſt, in ſe ipſo collocavit. De te tibi plurimum cogitandum eſt, ac multum in poſterum providendum, ne tua Majeſtas, quæ voluntate etiam humana continetur, ab iis negligatur, qui reverentiam erga Eccleſiam Dei, & erga nos illius miniſtros in tuo conſpectu funditus repudiarunt. Germania documento tibi ſit ad omnes tales caſus, in qua non prius bellum exarſit civile, non prius Cæſar agitari pellique inde eſt cœptus, quam ex Germanorum animis reverentiam omnem erga Epiſcopos extirpaſſet Lutherus. Qua ſublata, ſerpſit deinde res, quæ proclivis ad perniciem una cum ipſo Cæſare labitur. Acerbioribus quotidie caſibus noſtræ celebrantur aures: Nunc in Germania urbes expugnari, nunc publicas & res privatas à ſeditioſis æſtimari, fana diripi, ultro citroque conjurari, ac paſſim ad arma iri. Vnde hæc Germaniæ nova rerum facies? non aliunde, quam ex converſione religionis, & ex contemptu Pontificiæ dignitatis, quæ pacis & tranquillitatis cauſa inter homines divinitus eſt conſtituta. Quæ quia in illa nobili & Chriſtiana quondam gente jam nulla eſt, quæ mala per hos annos Germania non vidit, quas Reſpub. & privatas non amiſit, quod divinum & humanum jus retinuit, quam ſpem denique ſuarum rerum habet illa meliorem? Horribilia ſunt hæc, quæ commemoro. Sed tibi, niſi occurris, eadem ſunt expectanda. Jacta ſunt fundamenta conſimilium malorum hiſce Comitiis in Polonia. Explica legatorum orationem, & excute illam diligenter, quem tandem timorem Dei, aut quem hominum pudorem in illa reperies? Recordare etiam, quid nuper in ſacrificio ab non nemine, (Raphaëlem autem Leſczyński dicebat) admiſſum ſit,

cum exhiberetur solenni ritu corpus Servatoris Christi Dei nostri, tuque venerabundus ad illud procumberes, ille solus per summum numinis divini contemtum stabat te spectante ante aram pileatus. Contempsit hic simul & Christum Regem cæli, & te Regem terræ, tum Angelos occultos aræ ministros, ac homines, corpus illud sacrum palam, una tecum venerantes. Hæc sunt initia in Polonia malorum omnium, quæ nisi provides, tuum regnum pessundabunt. Sed hoc loco opponitur nobis dulce ipsius libertatis nomen: quasi vero ista sit libertas, & non potius summa licentia, in qua modus nullus inest, quæ humanas res contemnit, divinas vero fastidio, atque contumelia evertit, in qua jurgia, maledicta, contumeliæ, seditiones, ac bella insunt civilia. Vera enim illa & integra libertas, immodesta non est, neque immanis, neque superba, sed est modesta, morigera atque mitis. Quare non libertatem isti, sed exitiosam licentiam flagitant. Quid enim sibi aliud volunt, dum Pontificum jurisdictionem tollunt, quam ut Romano Pontifice, ac nobis remotis de medio, nemo sit qui sacra tueatur, & qui sectis infici Regnum non patiatur? Denique, ut hi, qui petunt, aliis graves, sibi vero ipsi effrænati sint, & præcipites, ut denique in tuo Regno nemo sit pietatis autor, & pacis nemo. Si enim nos exterminabimur, ne tu quidem ipse tuto hic permanebis. Nam si is ordo qui te Regem unxit, ac te Regio sacramento inter Christianos Reges tulit, jus suum amiserit, noli sperare tibi in Polonia quicquam salvi fore. Iudicare te de hæresi volunt, quid quæso aliud agunt, quam ut munus tuum Regium amittas, & nostrum Pontificium non retineas? Consimilibus consiliis

Rex

Rex ille Hebræus ad adolendum thura in ſacrificio fuerat adductus, qui tamen repudiatus cum impio ſacrificio ab ipſo Deo lepra fuerat percuſſus. Hujus Regis caſum quæſumus extimeſcas, & inter lepram, & lepram, metu illius Regiæ lepræ, ſacerdotum ſinito eſſe judicium, inter quos ſummus ille ſacerdos eſt Romanus Pontifex, cujus autoritatem æternis pœnis Deus ſancivit, ut qui illius non obedierit imperio, ſive magiſtratus ille, ſive privatus fuerit, exterminandus ſit, Moſe ipſo teſte, de populo Dei, cum quo ſi partitas habueris in Polonia provincias, & ſi de illius nihil appetieris munere, teque intra tuum munus & officium continueris, bene & feliciter regnabis. Hæc te cogitare, & ante oculos propoſita habere decet, pro nomine tuo Regio, atque pietate tua Chriſtiana. Longior Zebrzydovii fuerat oratio, multoque fuit argumentis & exemplis inſtructior, utpote, quæ in Concilio eruditorum hominum ante fuerat inſtituta, habitaque eſt ab illo polonice. Sed ego dum latinis auribus ſervio, mentem illius ad formulam latinam breviter adſtrinxi.

Rex cum primæ ſententiæ Senatores in Concilio diſſidere videret, magna difficultate afficiebatur, quam ſententiam pronunciaturus eſſet. Nam ſi Pontifices de hæreſi judicare nollet, privilegium ſe eripere ampliſſimo ordini intelligebat, cum jurejurando, tum etiam fide ſua interpoſita firmatum, eique ordini mandato Dei attributum: ſi vero ſummum de hæreſi judicium Pontificium pateretur eſſe, cum in hæreſi omnia publica inſint crimina, verebatur, ne vel honorem ſuum cum Pontificibus partiretur, vel communibus legibus aliquod detrimentum inferret, quæ, Rege excepto, in

Polonia neminem de capite, de fortunis, & de existimatione Equitum Polonorum volunt judicare. Cum ergo in consilio capiendo nimium anxius & dubius esset, proferebat tempus, spatiumque interponebat, quo aliqua ratione concordia à partibus ultro iniri posset, & duos fere menses patiebatur intercedere, quo hac mora dissensionem partium sanaret. Qui dum remedium quærit, assensum cohibebat, ac sententiam dissimulabat, partes etiam ipsas, ad concordiam summa animi æquitate vocabat. Sed cum diu multumque agitando ac differendo, neque Pontifices de jure suo Equitibus Polonis concederent, neque Equites Pontificibus quicquam præter leges de se licere vellent; Rex vix tandem aliquando per Ioannem Oczieski Cancellarium pronunciat, De hæresi Pontificum esse judicium arbitrari, atque id sibi pro pietate & pro antiquis Poloniæ legibus æquum videri. Hac sententia pronunciata, reverentia quidem Majestatis conticuerant legati, & ii qui pro illis steterant Patres conscripti: sed tantus tamen dolor incesserat omnium animos, ut non secus ac certamine victi, ex consilio omnes discederent: querebanturque passim homines, Poloniam ad cædem ac direptionem Pontificibus à Rege propositam esse. Legati enim universi ad Pontifices publice venerant oratum, ut ne pro decreto Regio judicia confestim exercerent, sed spatium darent Equitibus consilii de concordia capiendi. Hæc in Curia Archiepiscopi, per Petrum Boratynsky legati supplices egerunt: quorum precibus adducti Pontifices, annum jurisdictione vacuum passi sunt intercedere, ut interea nemo ex Equitibus Polonis, sectæ reus fieret, spatium deliberandi, liberum illis esset, ut re com-

communicata cum Equitibus, in conventibus Regni deliberarent publice, quonam modo Leges Poloniæ cum legibus Pontificiis possent convenire, ut sine præjudicio patriæ legum, obediatur à Polonis Pontificiæ potestati. Quod tametsi esset impetratum, multo tamen acerbioribus, infensioribusque animis ex Comitiis discessum fuit, quam eo fuerat ventum. Illa etiam inveterata sacerdotum contemtio ita augebatur dolore, ut à Comitiis, & sectæ, ad opprobrium sacerdotum, ab autoribus proseminarentur, & Pontifices id fieri paterentur impune: cum ne decreto quidem Regio satis se tuto adversari posse multitudini concitatæ intelligerent. Ita cum autoritas Pontificia in summam contemtionem venisset in Polonia, pietas primum antiqua corrumpi, deinde illa reverentia cœpta est vitiari, qua Regum etiam ipsorum inter homines firmæ habentur opes. In exitu comitiorum, communi scito, pecuniæ fuerant stipendio imperatæ: nec aliud dignum memoria his comitiis erat actum.

Iisdem temporibus Isabella Regina, Regno per pactiones Ferdinando Regi tradito, de quo supra est demonstratum, Vngaria excessit, & Cracoviam Februario mense cum Ioanne Sigismundo filio advenit: quam Sigismundus Augustus, germanam uti decuit sororem, per Ioannem Bonerum Chelmensem Castellanum, ac summum civitatis Cracoviæ procuratorem excepit, compluribusque diebus lautiis ac muneribus amplissime habuit. Quam inde Crepitium versus Oppolium profectam, Rex intermisso Petricoviæ Conventu Bacchanalibus adierat, ac illi coram ex tot periculis in patriam reduci, incolumitatem gratulatus fuerat. Et cum illi Oppoliensis territorii fructus ad rationem

tionem à Ferdinando redditam non reſponderent, eſſetque anguſtior, quam qui tanti nominis Reginam cum filio ſuſtentaret; Rex inopiam ſororis de ſua copia ſublevaverat, ac complura territoria neceſſarii victus illi attribuerat, ut Sanocum in Ruſſia, ut Crepitium in Siradia. Bona etiam mater de ſuo VVielunium illi addiderat, eoque ſubſidio annonæ ſolitudinem filiæ, nepotiſque aluerat. In hac autem Regina ſubitam commutationem fortunæ videre licuit: cum enim eſſet Ioanni Vngariæ Regi in matrimonium à Sigiſmundo patre data, non multo poſt & virum & Regnum amiſerat, ad eamque inopiam pactionibus Ferdinandi Regis, atque Georgii Quæſtoris ſui venerat, ut niſi Rex frater ſubveniſſet, illa hominis ad miſeri morem omni nudata ope, victu etiam neceſſario caruiſſet. Quam illius ſortem, priuſquam Cracovia ad virum diſcederet, vulgo homines prævideranit animo, ita, ut cum Sigiſmundus pater omnium judicio propterea reprehenderetur, quod illa ætate, illa forma, atque dignitate, filiam incerto Regi ad incertas nuptias traderet; ſcurra quidam Polonicus, valetudine mentis liberius dicax, cui etiam ad opprobrium vitæ Stanczyko nomen erat, carpens Regis factum, Sigiſmundum monuerit, ut antequam filiam in Vngariam extruderet, cauponam illi Cracoviæ repararet, in qua mox illa rediens cauponariam faceret. Atqui hæc illius ſcurræ dicacitas omen fati fuit. Nam Ioannes Rex diu multumque Ferdinandi peragitatus armis, non longo tempore illi matrimonio ſupervixit, & uxorem cum parvo filio reliquit, dote ac Regno caſſam. Quæ amiſſis rebus omnibus ſe in Poloniam hoc anno receperat cum filio, illa miſe-

ricordia

ricordia avunculi Regis digno, de quo illud dignum memoria prætermittendum non existimavimus. Cum enim ex pacto, ut ante dictum est, Regina diadema Regni Ioanni Baptistæ, Ferdinandi exercitus Præfecto Cassoviæ traderet, illudque evolveret, crux ex diadematis fastigio, incertum quo casu, imprudentibus omnibus delabitur, ac, ne ab inquirentibus inveniri posset, supprimitur. Itaque ad Ferdinandum diadema cruce mancum adfertur. Hanc parvus filius nactus vacuam ab arbitris matrem ludibundus adit, ac cur illa esset mœsta rogat. Cui mater, quia tibi miserrimo Regi, ac mihi item miseræ matri, ne diadema quidem Vngariæ reliquum feci. Ad hæc ille, tace, obsecro mea mater, ac lachrymis abstine, tenemus enim & nos adhuc diadematis partem, ac cum hoc dicto celatam crucem de sinu profert & addit: Noli desperare mater, ad hanc crucem reliquas ejus partes aggregatas iri, ut apud quem hæc crux erit, ad eum quoque congregentur & partes olim huic cruci subjectæ quæ fuerant. Singularis fuit in hoc puero ad virtutẽ indoles, quem cum videres, & vultu & sermone & forma & incessu, omnique cætero cultu, facile Regis filium esse diceres, magna quędam de se mirandaque promittentem: ac videtur hic puer adservari rebus à Deo fatalibus, sed sinamus fata Regum in occulto esse, neque conjecturis res in sinu Dei abditas scrutemur, neque illas judicemus ante supremum fatorum diem.

Conventu Regni confecto, multis de causis Rex statuit, sibi Gedanum esse adeundum, quarum illa fuit justissima, quod videret civitatem & ab Germaniæ fisco palam solicitari, & pristinæ animadversionis recordatione clam incitari. Ideo huic rei prævertendum existimavit,

ne

ne tanta & tam conjuncta nobis civitas aliquo motu novis rebus imperiisque studeret. Accessit etiam patrum controversia cum plebe. Non ignorans ergo quanta ex dissensionibus incommoda oriri consuessent, eo sibi maturandum existimavit. Sed cum sola aulicorum manu ad urbem tam amplam & plenam proficisci, cum neque satis tutum esse arbitraretur, neque suæ dignitatis esse statueret, evocaverat ad officium itineris amplissimum quemque, ac equitatu delecto se instruxerat, circiterque Idus Iunias ex Gostinio cum hoc præsidio Gedanum profectus fuerat. Quæ copiæ etsi nunquam essent tantæ, ut eis contra vim intra urbem confideret, tamen magnum Regium nomen apud suos autoritatem habere existimans, infirmioribus etiam auxiliis proficisci non dubitaverat, atque omnem sibi civitatem tutam fore existimabat, neque aliter evenit. Cum enim appropinquaret urbi, omnis sese multitudo ad salutandum effudit. Magistratus etiam præfinito equitum peditumque numero, magna cum reverentia Majestatis, prolatis subjectorum more clavibus, & se & civitatem in fidem & potestatem Regis permiserunt, summaque fide receptum habuerunt, dispositis adversus populares tumultus per urbem custodiis, quibus erant aulicorum stationes additæ. His præponebantur Senatores, qui vigilias nocturnas cum præsidiis invicem obibant. Diverterat autem Rex, posthabito prætorio, in domum Ioannis à VVerden, qui eo tempore longe nobilissimus & ditissimus apud Gedanenses fuit. Cæterum cum suspensa metu agitaretur civitas, quod & præteritorum reminisceretur, & ex animi conscientia timore occuparetur; Ioannes Tarnovius

vius Cracoviensis Castellanus Ioannem à VVerden de Principibus nactus, quadam notitia sibi conjunctum, cum hoc secreto colloquitur, ac per illum levare metu civitatem nititur, ne qua aut rumoribus, aut pollicitationibus aut falsis nunciis commutatio fieret voluntatis. Itaque multa humanitate complexus hominem, in occulto illi proponit, Gedanenses quam libera potestate instructum habeant Poloniæ Regem, in quo neque vis neque contumelia ulla inesset in subjectos. Tum etiam addit, Poloniæ Reges Gedanensium civitatem quam semper aluissent, omnibusque rebus ornassent, ac pari libertate cum Polonia esse voluissent. Ita factum esse, & illorum fide, & Polonorum commercio, in Poloniæ Regno florentissimam opulentissimamque ut habeant civitatem, cujus fortunam cum qua tandem Germaniæ civitate comparare vellent? Neque enim conferendam esse Gedanensium libertatem cum calamitate Germaniæ præsenti, neque hunc statum cum illo comparandum, in illo enim homines subjecti & vasalli appellarentur: in hoc fideles dilecti æqualitate juris, ac communione utilitatis cum Polonis conjuncti: à quibus in parem juris & libertatis conditionem semel recepti, nunquam alio quam fratrum & amicorum loco haberentur. Quod secus Germanis accidat, in quos omnia exempla & cruciatus eduntur, si quæ res ab illis non ad nutum, aut ad voluntatem præsidum facta sit. Iure igitur liceret illis gloriari, eos in optima Republica vivere, in qua positi nihil facerent inviti. Quæ cum ita sint, adessent animis, neque alia consilia, aut homines respicerent, pertinacia etiam desisterent, neque justitiam Regis contumacia potius, quam obe-

obedientia tentarent. Magnam esse vim, magnum nomen, intra & extra urbem, armis atque legibus armati Regis: denique urbem positam in gremio Poloniæ, Regio imperio ita contineri, ut nusquam contra nutum Regis sese posset commovere. Idcirco repudiarent inquietorum hominum improba & seditiosa consilia, huc vero incumberent universi, quomodo æquo, & favente Rege, libera civitate atque pace & ocio frui possent, quandoquidem præter hanc alia causa Regii adventus ad eos non esset. Ab his hæc dicta cognovi, qui sermoni interfuerant. Hac oratione confirmatus Senator ille Ioanni Tarnovio agit gratias, polliceturque id, quod de illo audierat, reliquis se libenter narraturum, factaque potestate discedit, habuitque, post hoc colloquium, Rex faciliorem civitatem. Nam antea, quamvis publice in Regem civitatis constaret fides; tamen privatim multæ quotidie offensiones & contentiones ab illis ad nostros afferebantur, ex quibus quo illi essent animo sciri poterat: nam neque decima quæque domus erat relicta armato absque milite, neque ad illorum præsidia tutus dabatur nostris receptus: ita ut cum casu Anzelmus Gostomski florentissimus Aulicorum à cœna rediens in stationem Germanicam incidisset, compluribus amissis, ipse vix armis primo, deinde fuga evaserit. Quo sane tempore nisi Petrus Boratyński, Petri Kmithæ, Magistri qui fuerat familiæ, stationis præfectum tumultuantem repressisset, magnum periculum illa nox attulisset. Nam Præfectus postridie eo nomine ad Regem vocatus, & qua tandem fiducia nocte præterita fuerit, interrogatus, animo præsenti responderat, Sibi à magistratibus nocturnam curam civitatis mandatam

datam esse hac conditione, ut si ipse non sustineret, campana signum per stationes faceret, ut civitas ipsa ad auxilium concurreret. Quod ne accideret, in ipsa turba maxima, quam aulici noctu dedissent, domum se Petri Kmithæ Sceptrigeri abiisse ac illum per Petrum Boratyński diligenter monuisse, ut is reprimeret aulicos, & urbem ab illorum contumeliis, injuriisque prohiberet, ne civitas incitata jus suum armis tueri necesse haberet. Hæc confessus abiit, factumque illud impune tulit. Ex cujus confessione constabat, Gedanenses eo animo fuisse, ut armis tegerentur, si à Rege tuti non essent. Hoc totum incommodum Ioannes Tarnovius colloquio vertit in bonum, perfecitque ut Rex tranquillissime controversias civitatis dijudicaret. Cum enim prægravaret patrum autoritas plebem, civitasque nimiam potentiam magistratuum minui vellet; Senatus prolatis privilegiis, quæ antiquitus autoritatem Patrum adversus plebem muniebant, rem obtinuit. Rex enim decreto interposito, magistratum, secundum privilegia potestatem obtinere jussit, & privilegio novo, Magistratui de eadem potestate cavit, nimium conquerente, & indignante plebe, jurene an injuria, nescio. Rex dijudicatis controversiis, ac vectigalibus urbanis ordinatis, rationibusque ærarii inspectis; etiam consuluit, quomodo civitas ab Germania & ab fisco imperiali tuta esset, neque præter Regem Poloniæ ullius alterius ditioni, atque imperio pareret. Interim autem dum Rex Gedanenses res componit, ingens variarum gentium in urbem confluxit multitudo. Venerat etiam Albertus Prussiæ Princeps, ac Nicolaus Radzivilus Vilnensis Palatinus, Olicæ Dux, qui navibus

cum

cum IoanneTarnovio Castellani filio, secundo Istulæ flumine transierat. Cui portum subeunti obviam prodierant pedibus, tam Regius, quam Vrbicus Senatus, amplissimeque exceptus, in urbem publicis gratulationibus fuerat introductus. Et cum urbs maritima hominum cujusque generis plenissima ac refertissima esset; Rex multis spectaculis visendum se ac cognoscendum præbuit: in quibus erat vetus ille Trojæ ludus, quem ante urbem lusit, turmis duabus nobilissimorum juvenum, in quarum altera Rex ipse cultu, equo, atque concursu insignis fuit, tricenisque equitibus hinc & inde commissis, ipse Martinum Herbultum, Equitem Ruthenum Antagonistam habuit, quem æquore peragitavit toto, ac in campos patentes acer effudit, non sine militari gloria, & acclamatione circumfusæ turbæ, quę leniter à summo diclivis imminebat ludo, ac in latitudinem patens theatro locum præbebat. Rebus Gedanensium ex sententia compositis cohortatus est cives, ut Majestatem suam comiter conservarent, & ut libertate moderate uterentur, neve sibi illam præcipitem, reliquis vero civibus gravem facerent. Hinc conversus ad res Lituaniæ ordinandas, discessit ad xv Calendas Septembris, ab Albertoque Prussiæ Duce invitatus Regiomontem ex itinere petivit. Quam urbem cum adiret, & cum ante urbem Princeps illi adventum militari more gratularetur, accidit, ut è mortario Cupa, per incendium teda, ac pice referta elideretur, ac projiceretur in sublime, artis ostentandæ gratia. Quæ cum & artem & oculos omnium fefellisset, neque ignem è mortario concepisset, raro decidens casu, cum Rex parvo momento excessisset, Regium armigerum oppressit, pone

Regem

Regem ſtantem, ita, ut caput diſſectum Regem cerebro reſpergeret. Ita mirabili fortunæ beneficio periculum Rex vitavit. Hicque caſus tantum terrorem Polonis injecerat, ut niſi ſumma, cum in omnes mortales, tum præcipue in Regem Poloniæ illius Principis fides omnes conjecturas à ſuſpicione removiſſet; id quod caſu factum erat, ex præparato fuiſſe factum poterat ſuſpicari. Quem caſum Princeps ille ægerrime tulit, morteque Magiſtri artis errorem, niſi Rex obſtitiſſet, corrigere voluit. Ne quid tamen de illa voluptate, & gratulatione, fortuna diminuiſſe videretur, humanitate Regis fuerat perfectum. Qui ut doceret, quantam fidem Principi rerum omnium haberet, ſumma voluntate Regiomontem ingreſſus largiſſimo gratiſſimoque Principis hoſpitio triduum lætatus eſt.

Cum eſſet Rex in ulteriori Pruſſia, & necdum Regiomonte diſcederet, literis Nicolai Sieniavii, Belſenſis Palatini, qui exercitui præerat, certior fiebat, omnes Dacos in deditionem poteſtatemque ſuam eſſe redactos. Hi erant ex Italis Romaniſque procreati. Qui duce Lucio Valerio Flacco, cum Daciam occupaviſſent, in hiſque regionibus uxores duxiſſent ac conſenuiſſent; hos Daços reliquerunt, qui eorum lingua Romini, à Romanis, noſtra VValachi, ab Italis appellantur: VVloſzy enim Polonis, idem eſt, quod Itali Latinis. Quorum Regio Moldavia, quaſi major Dacia vulgo nominatur. Hi natura, moribus, ac lingua non multum à cultu Italiæ abſunt, ſuntque homines feri magnæque virtutis, neque alia gens eſt, quæ pro gloria belli & fortitudine, anguſtiores fines cum habeat, plures ex propinquitate hoſtes ſuſtineat, quibus continenter, aut

bellum

bellum infert, aut illatum defendit. Habet ab ortu Mæsiam, ab occasu Russiam, à meridie Transylvaniam, à Septentrione Scythiam. Tantæ autem sunt virtutis, ut cum omnibus his gentibus, quorum fines attingunt, eodem tempore sæpe prælio contenderint, victoresque fuerint. Nam Stephanus, qui patrum nostrorum memoria, Principatum in Dacia obtinuerat, una propemodum ætate, & Bajasetum Turcam, & Mathiam Vngarum, & Ioannem Albertum Polonum bello magno devicerat, magnamque calamitatem victis intulerat. Hi tamen præ multitudine hostium & præ angustia finium, non magis virtute, quam dolo contendunt, aut insidiis nituntur. Nulla apud illos religio jurisjurandi est, nulla promissorum, neque pactorum fides, quibus illi rebus, magis ad speciem utuntur quam ad aliquam necessitatem. Ad hancque rem, ubi in angusto se vident, decurrunt, ut spatium elabendi habeant, quo à fraude auxilium petant. Itaque sæpe compertum est, eos fidem ac jusjurandum finitims invicem dedisse, ut conjurati eorundem socii & hostes essent. Nec vero foris solum, hoc illi sunt ingenio, sed domi etiam consimili perfidia conflictantur, quæ illi generi hominum innata est maxime. Non illi fidem Principibus præstant, non Principes illis juste imperant: suspensa inter illos, incerta, suspectaque sunt omnia, ob quam etiam causam, multos nostra, plures patrum memoria, Tyrannos illa gens tulit, nec mitiores, nec humaniores, veteribus Siciliæ Tyrannis, quorum est præter cæteros nobilitata crudelitas. Inter quos Stephanus ejus Petri filius, quem Ioannes Tarnovius ad Obertinum vicit, ac Heliæ frater, quem ad Mahometum descivisse, supra

est

est ostensum, singulari crudelitate fuit. Qui à fratre accepto imperio, mox in omne crudelitatis genus erupit, nulla materia neque occasione ad crudelitatem prætermissa. Cujus singulatim crudeliter facta exequi, longum esset. Illud summatim satis sit ponere, tanta hunc Tyrannum immanitate fuisse, ut inter genera pœnarum mortem levissimum duxerit esse supplicium. Nam ut prætermittam hominibus innocentissimis præsectas aures, atque nares, effossos oculos, excisas linguas, spoliata ac divaricata membra, & alia inaudita ad diuturniorem dolorem supplicia, excogitaverat etjam inter genera cruciatus, plumbum fervens, quo in adversum os conjecto, affligerentur homines, tanta peste intus concepta, ut ne, cum præoptarent quidem, statim possent emori. Et cum quotidie augeret, intenderetque sęvitiam, nullumque modum crudelitati in suppliciis adderet, neque tempus vacuum supplicio dimitteret, diffugerent passim ex Dacia homines, compluresque Senatorii Ordinis, elapsi fuga, in Poloniam venerant, ac stipendia in exercitu Regio facerent, quos omni conatu Tyrannus, ut illorum suppliciis exsaturaret animum, recuperare studebat. Erat missus hoc anno, ad renovandum fœdus à Rege ad Solimanum Turcam vir fide, ac ingenio excellens, Valentinus Dembiński Biecensis Castellanus. Hic, quamvis dehortantibus multis, usitato nostris legatis, in Turciam itinere per Daciam statuerat proficisci, quod & illac compendium itineris sciret esse, & nomen ipsum Legati sanctum inviolatumque apud omnes gentes, apud fœderatas præsertim magnam autoritatem habere putaret, apud Tyrannum etiam. Hunc Stephanus sibi objici à fortuna

 ratus,

ratus, illum in itinere aggredi, ac excipere ſtatuit, nec prius dimittere, quam à Rege illi redderentur omnes ad unum profugæ. Iam vero cum apud Tyrannum nulla eſſet ſecreti fides, hæc illius conſilia emanaverant ad vulgus, ac ad aures ipſius etiam legati venerant. Qui cum ſibi tanta perfidia iter incluſum eſſe videret, interea deſtitit, ac Cracoviam ſalvus, intermiſſa legatione rediit. Stephanus ubi ſua conſilia ſequi eventum non vidit, deſperatis rebus ſtatuit ad extremum reliquis Senatoribus, qui remanſerant, interfectis, repudiata fide Catholica, exemplo fratris, in Mahometis ſectam concedere, ac Turcis Daciam prodere. Ad eam impietatem deſperationemque ſalutis, certos ex Turcia magiſtros, duas etiam Turcicas meretrices, aſſidue circum ſe habebat, à quibus averſus à Chriſto, & depravatus ex Tyrannide, in Mahometi fidem ibat proclivis. Cæterum Senatores ac reliqui de Tyranni conſiliis judicantes conjectura, adeunt ad Nicolaum Sieniavium exercitus Regii in Ruſſia Præfectum, per illos, quos ex Dacia profugiſſe, ac in exercitu Regio, illo præfecto, meruiſſe docuimus: ab illo petunt auxilium, ut maxime neceſſario tempore Daciæ ſubveniret, ac cum exercitu ad Tyram flumen, qui Ruſſiam à Dacia dividit, propius accederet, fore, ut interfecto propediem Tyranno, omnis Dacia in ditionem atque poteſtatem Regis Poloniæ veniret. Si Sieniavius, vel autoritate ſua atque exercitus, vel nomine Regio reliquos Dacos deterreret, ne alium principem præter eum, quem Rex Poloniæ daret, reciperent, ejuſque nomen, & autoritatem ſequerentur: orare, atque obſecrare ne ſupplices aſpernaretur, neve bellicoſiſſimam Provinciam,

pro

pro qua Poloni multa & gravia bella gesserunt, repudiaret, quam sine vulnere ditionis Polonicæ in præsentia posset facere: unum se petere ac deprecari, ut si ille pro clementia ac mansuetudine Regis sui statuisset, Dacos esse recipiendos, ne illis alium dominum imponeret, præter eum, quem apud se in castris haberet, Petrum Daciæ Pincernam, gente & natione Dacum. Hæc exules Daci secreto ad pedes projecti in occulto, magno fletu à Sieniavio petebant. Sieniavius, tametsi intelligeret suas partes esse omnia agere ad præscriptum, & ad summam rerum consulere, Regium, non suum munus esse; tamen ob exiguitatem temporis, cum ex tanto intervallo adeundi ad Regem potestas illi non esset; veritus ne si spatium intercederet, commutatio aliqua apud Dacos fieret voluntatis, & ipse occasionem rei bene gerendæ prætermitteret, re in consilio communicata cum primorum ordinum centurionibus, facturum se esse omnia pro Majestate Regis sui, quæ in rem illorum forent, pollicetur. Ipse ex eo loco cui Iarmolince nomen est, fiducia rei bene gerendæ, castra movet, ac ad Tyram (Dnestrum nostri vocant) idoneo castra loco ponit. Interea de Sieniavii voluntate certiores à suis facti Daci, cum his Dacis, qui in castris nostris erant, tempus interficiendi Tyranni constituunt, & quā occultissime, illius admaturant necem, accelerantque, ne qua rumoribus consiliorum fieret proditio. Huic non defuit fortuna consilio. Tyrannus enim cum hanc instituisset perdendorum Senatorum viam, ut ad vi Idus Septemb. vocatos ad convivium omnes interficeret, illi diem prævertunt, ac illius anticipant consilia, noctu enim ad flumen Prut solitarium Tyrannum nacti, qui ut

animi causa, cum meretricibus navigaverat, ita ad idem flumen posito tabernaculo, cum iisdem quieverat, cum septem & decem satellitibus, quos custodiæ causa, circum se habebat. In hunc de tertia vigilia, cum indulgentius servaretur, impetum faciunt, ac telis Tyrannum introrsus petunt, qui somno clamore custodum excitus, arcu atque sagittis Dacorum impetum ex tabernaculo fortiter sustinuit, ac pugnavit, cum diffugissent custodes, ita acriter, ut à forti viro in extrema spe salutis contra multitudinem pugnari debuit. Et cum tabernaculum plurimum illi momenti ad salutem afferret, triginta fortissimi Dacorum de equis desiliunt, ac pedibus tabernaculum diripiunt, Tyrannumque invadunt. Hîc Tyrannus cum vis fieret, miserando cum ejulatu ex ira in preces versus, supplex deprecabatur necem, identidemque clamans, parcite, parcite, veniam date, ac me servate, aurum, quod adest capite, & cum nihil orando proficeret, Dacique telis moribundum conficerent, in hac voce defecit, Ergo occidite. Hujus abscissum cervici caput, de integro trunco adsuitur, ac ita ad paternum sepulchrum mittitur, illucque illatum nulla funebri pompa, ut Tyrannum decuit, sepelitur. Interfecto Tyranno tantaque peste hominum levata, CCC de primoribus Dacum ad Sieniavium in castra venerunt, seque in deditionem recipiat, petiverunt, ac omnem Daciam in fidem & potestatem Regiam permiserunt, unum modo petentes deprecantesque, quod etiam prius fecissent, ut ne quem alium illis Principem attribueret, præter eum Petrum Pincernam, qui in castris apud illum esset. Sieniavius cum videret rem jam ad extremum perductam esse casum, ne quod spatium genti

mobili

mobili ad aliud consilium capiendum daret, statuit è vestigio Daciam recipere, quæ illi manibus propemodum ipsius fortunæ offerebatur divinitus. Itaque producit hunc quem poscebant Petrum, ac illum in conspectu nostri exercitus Daciæ Principem declarat, summamque potestatem in Dacos obtinere jubet. Hunc Daci, tam hi qui advenerant, quam qui in castris confectis stipendiis erant, ad pedes projecti, ingenti gaudio atque fletu dominum, ac Principem Daciæ salutant, illique se in fidem ac potestatem dant. Erat enim hic vel ipsius Sieniavii testimonio vir bonus, justus, ac pius, & qui ex teterrima servitute in optatam libertatem, Daciam posset transferre. Interea Senatores qui reliqui erant in Dacia, quorum Principes erant, Sturdza magnus Daciæ procurator, Mogila magister Equitum, illos ccc qui in castra venerant primi, & ipsi subsecuti, ne ultimi novum Principem salutare advenisse viderentur, ad Sieniavium adventabant, certioremque illum de suo adventu faciebant. Sieniavius ut pro dignitate sua & exercitus ac Regis sui administraret, Paulum Seczygniowski magnæ virtutis adolescentem cum cohorte una equitum honoris causa obviam illis misit, adjunctis illi ccc equitibus Dacis, qui Tyranni fuga stipendia in exercitu nostro faciebant, iis præficit Mosochum fortissimum Dacorum. Interea dum Sturdza ac Mogila, & reliquorum Daciæ Senatorum adventus in expectatione apud Sieniavium est, mater Tyranni interfecti, sive nece filii permota, sive Tyrannide delectata, illos depravat, & ab itinere avertit, hucque eos impellit, ut posthabito Petro, Zoldam quendam, cum quo erat nupta Tyranni soror, Principem Daciæ facerent, ne-

que illum Petrum, qui ab Sieniavio duceretur reciperent, quod etiam, ut ad perfidiam Dacorum mobilis mens est, faciunt, Zoldamque Daciæ Principem constituunt. In magnis angustiis res posita fuit, quæ expediri, nisi summa celeritate non potuit. Seczygnovius, ubi alias res sperasse, aliis se occurrisse videt, cum Mosocho substitit, neque illos, quibus obviam erat missus adit, quin vero ad eos quatuor nobiles Dacos mittit causam quæsitum, unde nam hæc subita extitisset commutatio voluntatis, ut ex hospitibus hostes subito existerent, aut cur in deligendo Principe voluntati unius mulierculæ potius privatim obtemperarent, quam publice Poloniæ Regis autoritatem sequerentur, atque reliqua addit, quæ ad eorum sanandas mentes pertinere videbantur. Quos cum illi domi apud matrem Tyranni in vico Schipot dicto conspexissent, conclamant, speculatum ad se venisse, conantes loqui prohibent, ac in catenas conjiciunt. Seczygniowski, quique cum illo erat Mosochus, ubi nihil ab illis quos miserant referri vident, id, quod erat, rati, suos nuncios captos ac retentos esse, ne mora hic casus res plures acciperet, albente jam cælo vicum ac ædificium summa vi invadunt, egregio opere munitum. Quod fortissime propugnantibus illis qui intus erant, cum expugnare non posset; Paulus Seczygniowski horreum adjunctum jubet incendi, quo incendio necessario conflagrandum fuerat cum omnibus, qui intus erant, cum eodem tempore, neque ignem neque impetum ferre possent. Itaque præsenti malo coacti, priusquam flamma domum occupavisset, foras egressi, & se & Zoldam Seczygniovio dediderunt, quos ille custodiis ac catenis vinctos ad

Sie-

Sieniavium in castra pro hospitibus hostes victor ducebat. Interim Sieniavius expectatione adventantium Dacorum suspensus, ac qui casus Seczygniovium cum Mosocho excepissent incertus, cum Petro Principe designato, transiit Tyram. Nam adhibitis in consilium inprimis docto ac pio viro Leonardo Camenecensi Episcopo, quem toto hoc tempore in castris stativis secum habebat, postea Matthia VVlodkone Camenecensi municipii Præfecto, qui rei militaris peritissimus habebatur, tum reliquis centurionibus formulam componit, secundum quam Petrus Princeps designatus cum omni Senatu suo, Poloniæ Regi fidem, ac jusjurandum daret, priusquam Principatum iniret, cujus capita hæc erant: Vt pacem ac fidem & obedientiam Polono Regi præstaret. Vt eosdem hostes, & amicos cum Rege haberet. Vt præsens ipse, si qua graviora bella inciderent, auxiliis atque opibus sustentaret. Vt ad quotidianos belli usus, equitum septem millia Regi submitteret. Vt nulla privata neque publica pacta atque fœdera inconsulto Polono Rege faceret. Vt promissa Poloniæ Regno antiquitus ab Daciæ Principibus rata haberet. Vt mox inito Principatu, coram legato Regio ad id misso, eadem hæc juraret. Huc addit obtestationem gravissimam, ut si fidem hanc fallerent, ut ne salvi servatique sint cum liberis parentibus ac uxoribus suis. Conscripta hæc formula de consilii sententia in conspectu exercitus nostri Petro ac reliquis Dacis de scripto recitatur, qui num in hac verba jurare vellent, rogati omnes, juraturos se esse responderunt, ac proposita solenni more sacra cruce omnes cum Petro Principe procumbunt, ac in hæc verba jurant. Hac sanctissima Polono Regi

data fide, Petrus Princeps à Sieniavio postulat, quo se Regis Poloniæ juratum clientem cum præsidio Polonico in Daciam quamprimum mitteret, quod si faceret, & Petri autoritatem apud omnes Dacos amplificaret, & Poloniæ etiam Regis opinionem confirmaret: tantas videlicet esse illius facultates, ut non solum in fidem clientes recipere, sed etiam tueri receptos possit. Sieniavius vir magni consilii, magnæque virtutis, ne ullo negotio tam secundis rebus deesse videretur, ex omni exercitu fortissimos centuriones cum equitum cohortibus deligit, quibus imperat, ut Petrum deducant, illique præsidio in Daciam sint. Hi autem fuerunt, Stanislaus Tarlo, Zamoyski, Bernardus Pretvicius, Nicolaus Sieniavius filius: his adjungit Antonium Moram Hispanum, cum peditum delecta manu. Cum hoc præsidio Petrus facta potestate ingressus Daciam, iter Socaviam habebat, quo loci gentis principalis sedes est. In transitu fit ei obviam Paulus Seczygniowski cum Zolda æmulo, & cum illis civibus, quibus jussus obviam ierat, & quos expugnata domo captos ad ludibrium propemodum fortunæ ducebat, ut quos hospites honorifice adducturus erat, eos ignominiose hostes duceret, atque in ea re strenuam R. P. operam navaret, hos in potestatem Petro dat, quos ille supplices, pro justitia & clementia sua omnes conservavit. Hocque principium in Daciam adveniens mansuetudinis suæ dedit, solo Zolda ad infamiam affectati Principatus naribus mutilato, quod ita notati apud Dacos infames habeantur, ut ad Principatum nequeant aspirare. Hæc deditio à Nicolao Sieniavio Regiomontem Regi nunciata parum grata illi accidit, secum reputanti, quam ad omnem motum fortunæ

tunæ

tunæ gens illa esset mobilis, quæ necessitate coacta, non ulla voluntate addicta, ipsius fidem esset secuta, tum etiam, quod illam gentem Turcis sciret esse vectigalem, verebatur, ne illa recipienda Turcicum bellum ultro accerseret, aureoque hamo piscaretur, quo Augusti Cæsaris proverbio improbantur minima commoda, non minimo emta discrimine. Nec vero Rex solus hoc nuntio ita affectus fuit, sed nonnulli etiam Senatorii Ordinis, cum quibus consensit turba omnis, insolens belli, diuturnitate otii. Itaque exaudiebantur etiam illæ voces, dedendum Turcis Nicolaum Sieniavium fore, si quid illius opera grave Regno accideret: citabanturq; ex Romana vetustate Spurius Postumius & C. Mancinus, quorum deditione consimilis audacia Romæ olim fuerat expiata. Contra vero censebant alii, inprimis autem summus bello vir Albertus Prussiæ Dux, qui exhilaratus nuntio cohortatus esse Regem dicitur, ut benignitatem fortunę agnosceret, quę illi ne optanti quidem sponte sua tantas res confecisset, eamque gentem in ditionem ejus redegisset, quam majores sui armis redigere nunquam potuerunt: fore hanc rem Poloniæ saluti, ac præsidio adversus omnem vim Turcicam. Habendam ergo gratiam Deo censebat, qui potius à nobis, quam contra nos, tam potentem armis gentem stare voluit. Perfidiam etiam gentis excusavit, Tyrannide fera, & immani, quæ cum ipsa natura omni fide sit cassa, mirum non esset, si in ea positi homines, omni ratione ad libertatem contenderent, cujus omnes appetentes sumus, conditionem autem servitutis odimus. Qua ut liberemur, dolus & virtus ejusdem momenti res apud nos sunt: fore Dacos, æquo & favente domino, fideles & immobiles

 sub-

ſubjectos. Poſtremo, omnes opes ac facultates ſuas, ſeipſum denique ad omnes uſus, tuendæ ac retinendæ Daciæ Regi obtulit, adeſſet modo Rex animo, priſtinæque virtutis majorum ſuorum memoriam retineret, Daciamque divinitus ſibi oblatam fortiſſime ſuſtineret, ac hæc bona eundem qui obtuliſſet ſervaturum Deum ſperaret. Hæc ego dicta ab aulicis ut accepi, ita poſui, quæ vulgo ſequebatur militaris favor. Ioannes certe Tarnovius, qui ſigna cum hac gente contulerat, victorque fuerat, agnoſcebat, donum illud Regi Polono oblatum eſſe divinitus. Cæterum Nicolaus Sieniavius, exercituſque illius, conſeneſcebant mœrore, cum viderent ſuam operam ingratam accidiſſe Regi, tantoque dolebant magis, quanto illorum obtrectatores apud Regem eos criminabantur, ac ſi dediſſent damnum, aut malum. Poſtremo Rex hoc animo Regiomonte in Lituaniam diſceſſiſſe ferebatur, ut qui ſe Daciam neget dedititiam habiturum.

ANNA-

ANNALIS SEXTVS.

Lector, Si temporis ordinem sequi voluissemus, hic Sextus Annalis præponi debuit. Præcesserunt enim gesta illius excessum D. Sigismundi annis undecim, à quo Orichovius priores quinque Annales incepit. Nam hæc anno Christi 1537, Sigismundus vero inter Divos relatus anno 1548. Sed quod autor ea quæ operibus præmitti solent, ante illos quinque priores collocavit, huncque seorsim nacti simus, non visum est ejus rationem turbare. Denique, Bonum ubique in loco, ut vetus verbum est. Vale, fruere, similis esto.

Ex bello Valachico decreto, comitiis absolutis, trina de more literarum significatione Polonis, ut ad diem Visitationis Mariæ apud Trebowla oppidum Russiæ armati adessent, edixerat. Verum cum per legatos, qui componendæ pacis gratia, à Ferdinando Romanorum Rege, ad Valachum missi fuerant, Rex diutius Cracoviæ detinetur, ad constitutum diem & locum cum exercitu venire non potuit. Itaque pace infecta legatis dimissis, ipse summis Iulii mensis caloribus, hoc est, sexta Iulii, Cracovia discedens Leopolim profectus est. Quo in loco omnibus coactis copiis nil potius habebat, quam ut primo quoque tempore ad hostem tenderet. Sed hæc consilia illius multi graves variique in Repub. motus fefellerunt. Cum omnia laberentur in deterius, non Princeps subditis, non subditi principi, certis legibus ac firmo benevolentiæ vinculo conjungeren-

tur: idque non legatorum opera, neque Senatus diligentia in Comitiis corrigi posse, nobilitas animadvertisset; non jam de gerendo bello, sed de constituenda Repub. deliberationem suscipere cœpit, ita ut non prius hosti occurreretur, quam omnia contra leges commissa, in integrum restituerentur. Fremere cuncti contra patres, in eos culpam omnes conferre, quod eorum negligentia in tantas difficultates Respub. devenerit: durum præterea imperium, intolerabilem dominationem Regiam sibi videri, Deos hominesque testari, se in bellum non prius ituros, quam scirent pro qua re pugnaturi essent: Regnum esse sine jure, sine lege: nihil valere fas moremque majorum, sed omnia potentiorum libidini esse subjecta. Nihil esse quod expectarent, nihil quod amplius libertate amissa sibi adversus externum hostem defendendum putarent. His atque talibus querimoniis incensa & exagitata nobilitas, omnem de gerendo bello, ut dixi, cogitationem deposuit, & ad eam partem accessit, qua nitebatur salus Reipub. Quare privatim & publice cum Rege & Senatu ipso caussam communem tanto studio egit, ut nullum esset in Repub. tempus, quo majoribus motibus res aliqua agi putaretur. Modo Senatum in campum extra urbem educens, modo in oppido, cogere, orare, obtestari, minari denique, ut labenti Reipubl. succurrerent, & ne quid caperet detrimenti, providerent. Itaque cum res incensis inimicitiis in publico universæ Poloniæ conventu à prudentissimis hominibus ita concionibus publicis esset exagitata, ut vetus defendendæ Reipub. exemplum revocatum ad veterem illorum Græcorum Romanorumque morem videretur; visum est non

inutile

inutile fore, si summorum virorum fides, prudentia, ac singularis in tuenda Repub. constantia mandaretur literis, ne negligentia obliterata interiret. Quare servata illorum sententia, latine, sicut acta sunt, fide bona singula sunt reddita.

Consilia & Conciones in maximo totius Poloniæ Conventu apud Leopolim de Repub. habitæ.

PRimus apud Divum Georgium, ante Leopolim, in campo, nobilitatis cum Senatu congressus fuit, in quo multa de summa Reipublicæ dicta & acta sunt. Verum ea à nemine excepta & notata interciderunt. Reliqua vero quæ subsecuta, diligenter literis servata sunt. Cum enim in hoc primo congressu multa postulata Nobilitatis à Senatu fuissent ad Regem relata, Nobilitati vero ad ea per Castellanum Posnaniensem, qui nomine Regis responderat, non satis esse factum videretur; petierunt à Senatu, ut in campum apud villam Boiska ex urbe prodire vellent, in eo de Repub. deliberaturi. Senatus æqua petenti Nobilitati annuit, & ad locum, & ad tempus constitutum se affuturum benignissime promisit. Die 22 Mensis Augusti, ut erat constitutum, Senatu cuncto in campum vocato, frequentissimo omnium conventu Petrus Zborowski Castellanus Malogostensis nobilitatis nomine ita locutus est.

Etsi sciam me oneri ab universa Regni Nobilitate mihi imposito imparem esse; tamen cum illa instaret, subterfugere illius mandatum neque volui, neque potui. Vereor enim ne si illius studio non essem obsecutus, in dif-

ficillima Reipub. cauſa tardior ad eam ſublevandam eſſe viderer. Cum ergo rem tantam, neque ingenio complecti, neque facultate ſuſtinere poſſem, hac tamen ſola ratione fidem meam erga Rempub. & debitum ſtudium atque obſervantiam teſtari volui, ſi ea, quæ uno omnium conſenſu mihi mandata ſunt vobis referrem. Sæpe id à vobis per legatos veſtros, cum alias, tum maxime in comitiis proxime Cracoviæ habitis, petivimus, ut pro veſtra in Repub. fide daretis operam, ne libertas noſtra firmata legibus, ac omni recta ratione communita, aliqua vi lædi ac violari poſſit. Quod à vobis impetratum non eſſe, legati noſtri in vos culpam omnem, vos contra in legatos transfertis, cum & illi libere de Rep. vobiſcum ſe agere non poſſe, & vos plura ab illis, quam eſſet illis à nobis mandatum, exigere velle dicant. Qua ex re quantum detrimenti Reſpub. capiat, videtis. Itaque non jam per legatos, ut ante vobiſcum de libertate & legibus noſtris egimus, ſed ipſimet in hunc locum convenimus, ut non amplius Senatus de legatis, neque legati de Senatu jure poſſe queri videantur. Quare agimus nos ipſi cauſam noſtram, cujus nuper Senatu frequenti, magnoque omnium ordinum conventu, in arce apud Majeſtatem Regiam præclara jecimus fundamenta. Qua in re illud tamen miramur, non ad omnia poſtulata Dominum Caſtellanum Poſnanienſem, nomine Regio nobis reſpondiſſe. Itaque cum hæc ad ſummam Reipub. pertinerent, repetenda apud vos duximus, ut quis eſſet veſter in Repub. ſenſus, ſcire poſſumus. Ac primum illud legibus & libertati noſtræ maxime neceſſarium eſſe videtur. Bellum ſuſcepimus, relicta privata domeſticæ rei cura, ad Rempub.

pro-

propugnandam parati hic adsumus. Sed cur adesse opus fuit, nondum certe videmus. At enim hoc Regiæ Majestati universa nobilitas debet, ut periclitante Repub. quandocunque vocata sit, necessario adcurrat, & hostiles à Regni finibus arceat insultus. Esto sane. Sed cum hoc tempore fines imperii nemo occupet, nemo nobis hostiliter immineat, an bellum indici debuerit, videte. Scitis profecto, hoc unicum remedium contra difficillimos Reipub. casus à majoribus nostris semper esse servatum, ut bellum publice nunquam decerneretur, nisi cum potentior aliquis hostis Regnum invaderet. Quod si aliter defendi non possit, tum ad illud confugiendum est, quod lex concedit, & suadet necessitas, ut bellum decreto publico suscipiatur, illudque tam diu geratur, quam diu hostis intra fines Regni fuerit. Fugato vero & pulso hoste, lex nos à bello gerendo liberat. Illud tamen gratiæ causa, ac singularis erga Principem suum fidei majores nostri addiderunt, Vt si Rex extra Regnum bellum gereret, quinis marcis in singulos hastatos datis bellum publice susciperetur, & ita adversus regni hostem extra fines Poloniæ una cum ipso Rege egrederemur. Hæ sunt duæ legitimæ belli gerendi causæ, sine quibus nullum tempus esse debet, quo bellum decerni aut expeditio indici publicè possit. Quare cum hostis intra Regnum non sit, pecunia de more non numerata, dubitare nemo potest, bellum sine causa esse decretum. Nos maximis sumptibus, ac magno rerum nostrarum dispendio huc profecti sumus. Atqui in tantis injuriis R. P. æquiori animo essemus, si æqualiter omnes hæc incommoda ferremus. Verum quibusdam Palatinis, & nonnullis Castellanis, mul-

multiſque ex ordine nobilium immunitas contra leges data, cum à publica expeditione liber eſſe nemo debeat. Neque eos illud excuſare poteſt, quod Dominus Caſtellanus Poſnanienſis reſpondit, eos tantum immunes videri, quibus immunitas diplomate Regio data ſit. Nos vero Majeſtatem Regiam nemini legitime id dare potuiſſe arbitramur, cum neque ipſi abeſſe lex permittat, neque ægrotos atque ſenes aliter bello liberet, niſi alios habeant, qui eorum nomine publicam expeditionem bellicam obire poſſint. Itaque palam eſt, neminem immunem eſſe debere, neque Regem lex abeſſe permittit, neque ægrotis atque ſenibus omnino immunitatem concedit. Quare cum jam conſtet, iſtos præter jus & æquum abeſſe, nulla tam juſta cauſa eſſe potuit, quæ illos à bello excuſare poſſit. Nam quod Dominus Caſtellanus Poſnanienſis ideo domi manere juſſus eſt, ut majoris Poloniæ fines ab Germania defenderet, non ſatis hæc juſta ac legitima cauſa manendi viſa eſt. Quo enim pacto exiguus ille militum numerus, illam Poloniæ oram tuebitur, cum illi ipſi, qui illa loca incolunt, cum domi præſentes ſint, ab Germanicis excurſionibus illam Poloniæ partem ſe tueri non poſſe dicant. Videbitur jam profecto, quod leges moſque majorum in hoc bello gerendo ceſſarunt, nihilque legitime factum, nova & inſolita omnia. Nam ex quo in bellum profecti ſumus, alii jam pridem ad diem locumque conſtitutum adſunt, alii domo vix egreſſi ſunt. Nos vero eorum adventum expectantes, hic cum magno detrimento & incommodo noſtro atque amicorum noſtrorum, quos frumento & rebus neceſſariis exhauſimus, conſedimus. In Regem ejus culpam
trans-

transferunt, quod is missis in provincias literis, multos à profectione remoratus sit, cujus rei testes in nobis sunt quamplurimi. Novo modo, inusitato more hæc fiunt, quibus nisi occurramus, nihil est quod Remp. salvam diu putemus fore. Quid enim est, quod eam conservare possit, si nihil valebunt leges, nihil constituta majorum, si bellum nulla necessitate publica indicetur? Alii immunitatibus bellicis, alii dilationibus à bello sibi abesse licere putaverunt, & Remp. nudatam suo præsidio hosti reliquerunt. Ita fiet ut Remp. quam jam vix tenemus, nullam omnino habeamus. An in hoc solum, & non in aliis violatam esse libertatem nostram queri possimus? Quid illud? quod multis per vim bona & fortunæ ademptæ sunt. Certe si in jure publico nulla fortunis nostris spes relicta est, quid est quod amplius sperare debemus? Rescinduntur decreta, violantur privilegia, indicta causa damnamur, bonis nostris pellimur, sola Regii mandati autoritate fortunis omnibus privamur. Sed in tantis injuriis & publica Regni Poloniæ querimonia, quem potissimum censebimus, in quem culpam omnem conferemus? Præter vos habemus neminem. Vos enim in his sedibus honorum & dignitatis tutores suos Resp. constituit. Vos patronos legum & majestatis suæ autores voluit. Quare spoliata Resp. vestro patrocinio, oppressa vero, Senatoria autoritate, in tantas miserias devenimus. Ideo rogamus, ut pristinam dignitatem & Senatoriam autoritatem resumatis, & dignitatem Reip. cum libertate nostra defendatis. Eximite nos ex his laqueis, quos nescio quod fatum Reip. in nos nostrasque fortunas induit. Metrica, quam vocant, est inventa, ut hoc colore nostris bonis

æquius exuti videamur esse. Regia Majestas non Metricam, sed regesta Cancellariæ, ut sunt, appellanda putat, nos quo nomine vocetur, non quærimus, sed eam certe hactenus nocentissimam experti sumus. Testis est Bolestraszycki, qui ne bonis patriis atque avitis spolietur, in optima sua causa misere metuit. Quid de Kietliński dicam ? & multis aliis, quorum possessiones, ac fortunas hæc Metrica reddidit dubias. Quare cum undique tantis difficultatibus Remp. circumdatam esse videatis, expergiscimini aliquando, ut patriam præsenti & futuro periculo liberetis. Hæc jam mala, quæ dixi, nostra videt ætas, sed illa etiam futura timere, & inprimis providere debemus. Successor Regiæ Majestatis electus & coronatus Serenissimus Rex futurus est, in hoc educando & ad futura regni gubernacula instituendo summa cura & diligentia adhibenda est. Plurimum enim interest, quibus cum adolescens vivat, quo doleat quo gaudeat, quibus delectetur studiis. Dubium enim non est, eum talem in gubernando Regno futurum, qualis educatio præcesserit. Atque utinam is ad hunc exercitum deductus fuisset à patre, cognovisset profecto in qua Rep. esset regnaturus, quibus artibus eam esset conservaturus : hos subditos, hoc robur Reipub. suæ, hic aperte & palam conspexisset, quod satius fuisset, quam in mulierum cœtu, & puellarum grege, Cracoviensibus choreis & cantibus indulgere. Quamobrem petimus à vobis cuncti, ut detis operam, quo sua Majestas dignis bono rege artibus & honesta disciplina ita instituatur, ut dignus tanto regno & idoneus summo imperio esse videatur. Scitis, quæ mala per improbas educationes Principum in multas Resp. inve-

cta

cta fuerint, quot nationes, quot integræ gentes corruptis moribus Principum interierint. Vnam ex multis proferam Vngariam vicinam, quæ educatione juvenis Ludovici Regis funditus corruit. His exemplis moniti prospicere debemus, ne quid nobis simile accidat. Sed jam juvenem Regem honestis artibus, bonorum in convictu, ita muniamus, ut paratus ad Remp. accedat, illam paternis atque avitis artibus gubernet. Quod si hæc neglecta fuerint, verendum est, ne ea mala re ipsa experiamur, quæ ex vicinis ipsi audimus. Quare toto conatu in Remp. incumbite, omnes partes ejus circumspicite, ea, quæ paucorum annorum læsit negligentia, integra nobis restituite. Ita fiet, ut optimis legibus constituto atque firmato regno, in tranquillitate mutuaque benevolentia cum Serenissimo Rege nostro vivamus, ejusque successorem, dignum tanto patre filium, dignum hac Repub. Regem expectare possimus. Quod, ut quam primum fiat, petimus.

Cum Petrus Malogostensis Castellanus finem dicendi fecisset, juxta circumstans multitudo, clamore ita se de Repub. sentire significavit. Hunc secutus Xiaski ita locutus est.

IN quanto Respub. versetur discrimine, Petrus Zborowski copiose graviterque exposuit, qua in re illud mirandum minime est, si his incommodis ex commutata Reip. ratione affecti sumus. Nam patrum memoria, quod ego longioris ætatis beneficio meminisse debeo, horum omnium malorum, quæ nostra videt ætas, jam tum in Rep. spargebantur semina,

mina, peregrini influebant mores, disciplina mosque primus externis nitebatur institutis. Quare jam tum divini illi viri, Principes Senatus, Tarnovii, Kmithæ, aliique ex primoribus familiis, metuebant casus Reip. Hæc mala omnia tanquam aliquam tempestatem futuram videbant, & ne acciderent, summis viribus obsistebant. Quæ ego ideo commemoravi, ut eorum exemplo, ad defendendam Patriam, libertatemque communem, vos paratiores & promptiores redderem. Potestis inquam majorum vestrorum sustinere gloriam, quam illi vobis ceu amplissimum quoddam virtutis suæ patrimonium reliquerunt. Hanc enim illi præcipuam laudem putabant, ut in libera morerentur patria, & ut eam vobis quam florentissimam rebus omnibus relinquerent. Hæc autem nil vos moverunt, sed victi avaritia atque luxu, quæ semper maxima everterunt imperia, deseruistis Remp. & eam Senatorio patrocinio orbatam reliquistis. Hæc nisi corrigatis, nisi omnes cogitationes vestras ad Remp. conferatis, verendum nobis profecto est, ne illa amissa nos stare diu incolumes possimus. Quare relicta privatorum cura, inferte oculos in Remp. atque omnes ejus partes introspicite, videbitis in ea salvi nil, publica violata, privata erepta esse reperietis. Vos his malis mederi debetis. Vos jura, leges, libertatem denique nobis restituatis oportet, & hanc esse summam laudem putate, quam ex conservata Rep. habebitis.

Cum

Cum Xiaſki breviter peroraſſet, Valentinus Dabienſki ſurrexit, & in hanc ſententiam verba fecit.

Etsi, qui ante me dixerunt, ita de ſumma Reip. locuti ſunt, ut eorum oratio ſingula notaret vulnera, & quomodo his medendum ſit, oſtenderet: tamen hoc ipſum ampliſſimus Equeſter ordo per me repeti voluit, ut illud ipſum quod ante ſæpe in conventionibus coram, & in comitiis per legatos à vobis petebat, nunc præſens ipſe à vobis impetraret. Pollicebamini publice & privatim veſtro patrocinio Remp. nunquam cariturам, nullum tamen adhuc eſt veſtrum factum, quod preces noſtras aliquid momenti apud vos habuiſſe teſtari poſſit. Imo quaſi omnium rerum ignari, nihil vos videre, quod in Republica corrigendum ſit, aperte confeſſi eſtis. Hoc quorſum pertineat, nondum ſane perſpicimus. Illud quod negari non poteſt, Rempub. à vobis negligi. Nam ni ita eſſet, non ſic de Repub. ſentiretis. Vobis ſolis ignota ſunt mala noſtra, vobis tantum in Polonia peregrinantur aures. An etiam illud vobis incognitum & inauditum eſſe dicetis, quod viro clariſſimo & nobiliſſimo ordinis veſtri, Staniſlao Odrowas Palatino Podoliæ, videntibus ſentientibuſque vobis, bona erepta ſunt? Quæ gens, quæ natio, tam remota fuit, ad quam illius facti fama non pervenerit, quæ hoc facto non ingemuerit, quæ communi humanitatis ſenſu non indoluerit? Veſtræ tamen noſtras miſerias non capiunt aures. Vos ſoli ex omnibus eſtis reperti, qui nullum in Repub. peccatum corrigendum eſſe putetis. Huc accedit, ut jura, leges, bona, fortunaſ-

que

que noſtras, tacentibus conniventibuſque vobis, amittamus. Neque illud dici poteſt, ob admiſſum in Regiam Majeſtatem delictum, PalatinumPodoliæ bonis fortuniſque exutum. Si enim is deliquiſſet, lueret juſtas ac debitas Regi pœnas, ſed non ea ratione, qua publica violata eſt libertas. Ita enim illius jus cum noſtro conjunctum eſt, ut unum ſine altero nec ſtare, nec ruere poſſit, cui rei ſi vos autoritate Senatoriā obſtitiſſetis, nunquam in has miſerias deveniſſemus. Sed hoc malum à vobis neglectum, latenter ſerpendo, totam invaſit Rempub. pervertit leges, privilegia diſcerpſit, Lithyńskich fortunis omnibus exuit, Kaſanowskich indicta cauſa ejecit. Miſſos facio cæteros, quibus peſtem exiliumque certum minatur. Dicite mihi, ſi putatis ſalvam eſſe Rempub. & in ea nihil corrigi oportere. Quid, an ne illa quidem ad perniciem via ſatis idonea vobis videtur? Reginalem Majeſtatem multa bona regalia redemiſſe ſcitis. Quos præfectos, quos Magiſtros urbibus atque opidis redemptis præfecit? Homines partim peregrinos, partim nobis incognitos, partim ad eas præfecturas gerendas, qui in illa provincia non tantum poſſeſſionis habent, quantum liceat illis pedem ponere: quo fit ut ad inferendam nobis injuriam promptiores ſint. Quid enim facias illi, qui præterquam quod inpoſſeſſionatus ſit, nil citationes tuas, nil jus publicum metuit? Cauſam omnem citatus ad Reginalem Majeſtatem rejicit? Ita autoritate ſuæ Majeſtatis interpoſita multi voluntatem perſequendæ litis cum ſpe obtinendæ amittunt, & in optima ſua cauſa litem deſerunt. Sapientiſſime id à majoribus conſtitutum fuit, ut nemo ex genere Ducali aliquid in Regno Po-

loniæ

loniæ possideret. Timebant enim illi, ne multitudo Principum in angustum redigeret libertatem nostram. Videtis, cum à veterum sententia discedimus quæ pericula adeamus. Duces in Regno, majores nostri, quo liberiores essent, ferre non potuerunt. Nos peregrinos homines præfectos, ignotos feremus? Regem illi & Senatum legibus obedire volebant, nos istos homines novos, opidorumque præfectos solutos legibus ac supra leges esse patiemur? Neminem illi nisi possessionatum præesse præfecturis volebant, nos egenis atque alienis Regnum in opidis ac Provinciis nostris concedimus. At in hac Bonorum Regalium redemptione non tantum hæc incommoda, quæ commemoravi, patimur, sed vel maximo damno Resp. afficitur. Reginalis Majestas bona redemit eorum nomine, qui facere idem nobiscum debebant, at nil hoc tempore videmus. Nemo enim in hac expeditione est, qui suæ Majestatis nomine pro bonis redemptis in hoc bellum profectus sit. Hoc exemplum cæteri bonorum Regalium possessores imitati, manserunt domi quam plurimi: nos miseri domo, conjugibus & liberis nostris relictis, agris pro armis oppignoratis, huc profecti sumus: domi interea illi manentes, rei suæ studentes, pecuniam colligunt, hoc consilio credo, ut nos omnibus rebus in bello exhaustos, egenos, ac miseros domum redeuntes excipiant, & id, quod relictum fuerit ex bello, emungant. Hæc an æqua sint, an etiam legitima, judicate. Quare cum videatis quid corrigendum, quidque à vobis restituendum sit, suscipite aliquando causam Reip. vim legum, autoritatem judiciorum defendite, præfecti opidis & Provinciis, ut digni & integri sint, curate, nos fortunasque

nostras

noſtras in Senatoriam curam ſuſcipite. Nolite pati, nos ſervire alicui, niſi legibus, quibus volumus & debemus. Dixi.

Cum Dabienſki finem feciſſet, Ioannes Sirakovvſki ita ſecutus eſt.

ETSI omnia, quæ de Rep. dici debebant, per eos qui ante me dixerunt, vobis palam & aperte expoſita ſunt: tamen cum uniuſcujuſque noſtrûm in Rep. nota vox eſſe debeat, ego quoque in hac corona ſurrexi, & ut ea quæ de Rep. ſentirem, & ea quæ juſſus eſſem, dicerem. Omnibus prioribus concionibus id unum à vobis petiimus, ut ſi quid ſit commiſſum contra leges, id opera veſtra in integrum reſtituatur. At quo pacto, quaque ratione id fiet, cum in ipſo Senatu, in ipſa curia, quam arcem legum, & domicilium libertatis majores noſtri eſſe volebant, violatum jus publicum eſſe videamus? A quibus ſi quæritis? à vobis, qui publici conſilii autores, & tutores patriæ eſſe debuiſtis. Vos, ne quid de libertate noſtra diminueretur, ne quid contra leges fieret, providere par erat. At nunc tantum abeſt, ut aliorum vim à legibus noſtris repelleretis, ut etiam ipſi in his graviſſime offenderitis. Magiſtratus multos, provincias non paucas, contra leges obtinetis. Quo pacto aliorum audaciam comprimetis, cum vos ipſos regere non poteſtis? quomodo legibus aliis obedire præcipietis, ſi vos ipſi legum præcepta & monita contemnitis? Vobis hanc legem prius præſcribatis, ſecundum quam alios vivere vultis. Malum eſſe dicitis, non parere legibus, & recte putatis, quod omnis oratio, ſi effectus diſſenſerit, vana & inanis habeatur. Corrigendum eſſe,

esse, si quid erratum esset, conceditis, recte sane. Sed, vos ipsos ut prius corrigatis, oportet. Bona ademta nobis restitui putatis, & quæ vos Patriæ ademistis non restituetis? Palatinatus, Castellanatus, Præfecturas, Cancellariatus, jura, leges, possessiones, hoc totum patrimonium Reip. est, quæ vos contra jura obtinetis. Quare si Rempub. salvam esse vultis, hæc illi restituatis necesse est, quæ illi contra leges ademistis. Quod si non feceritis, nihil est quod Rempub. corrigi posse putetis. Quare vos oramus & obtestamur, ne hanc Patriam vestram communem, ornamentis suis denudetis. Hos Magistratus, quos vobis pro meritis tribuit, capite. Si quid vero injusta alicujus autoritate vel gratia vobis datum est, id illi ultro restituite, neque illam cogite ad illud postremum confugere remedium, quod illi majores nostri literis, syngraphis ac sigillis suis consignatum reliquerunt, illudque vernacula lingua Kapturek appellarunt. Quod credo ab illis excogitatum fuisse, ut nemo tam ignavus, tam illorum dissimilis, in Rep. inveniretur, qui illo fœdere, si lis in Repub. oriretur, ad tuendam libertatem communem non invitaretur. Sed nos persuasi sumus, nihil esse quod nobis justa & æqua petentibus, à vobis negari possit. Itaque nunc jam accedemus ad Remp. ut creata atque recreata vires suas & ornamenta bonorum & dignitatis suæ recuperare possit. Sed vos incipite, ut dixi, & ea, quæ non legitime possidetis, illi reddite, hac ratione optime Reip. consuletis. Dixi.

Orationem superiorem Pardzniczevvski taliter subsecutus est.

NON jam per legatos, sed ipsi uno ore universi, à vobis petimus, ut nobis sensum de Repub. vestrum aliquem aperiatis. Delectatne vos Reip. status, quem vos oculis vestris subjectum & explicatum esse videtis? Equidem si hac mente vos esse sciremus, victi abiremus hoc ex campo, neque in diversissimis vestris sententiis locum esse ullum precibus putaremus. Quid dissentimus, aut cur non mox communi opera Remp. ex his difficultatibus & periculis liberamus? Veniat vobis in mentem majorum vestrorum, qui hæc tanta reddiderunt. Hac una ratione concordia nostra, quam illi certam vobis reliquerunt, si necesse erit, omnia quæ amisimus facile recuperabimus. Itaque si quid ante erratum sit, si quid commodi privati amor fecerat, illum hoc jam tempore deponamus, & obliti omnium, solam Remp. hoc tempore curemus. A Regia Majestate unanimi consensu petamus, ut nostra studia adjuvet & expleat, Remp. legibus gubernet, jura liberalitatemque nostram foveat, & conservet. Hoc pacto & nobis & Reipublicæ à vobis satisfactum esse videbitur. Dixi.

Oratio Gomolinsky Notarii Siradiensis.

SI damna ac incommoda vos latebant Reip. si de his antea dubitabatis, nunc omnem dubitationem sublatam, & omnia explorata vobis videtis. Nihil jam vos excusare poterit, nec erit in quem alium culpam referatis.

Quid-

Quidquid enim de libertate nostra detractum est, id evidentissimis rationibus & testibus planum vobis fecimus. Et ne vobis vires in Rep. defendenda desint, nos hic adsumus, omnem operam, curam, diligentiam in juvanda Rep. deferimus. Quid restat igitur? illud certe, ut sumta Senatoria gravitate, nobiscum unà in Rep. incumbatis, idque palam vos velle declaretis, hoc tempore à Regia Majestate petamus. Illi jura, leges, privilegia nostra monstremus, ut quanta minutio omnium horum facta sit videat, & id quod detractum sit libertati nostræ, restituat nobis: quod ille non gravatim faciet. Quid enim hoc Rege mitius? quid clementius? quid sanctius unquam fuit? Verum quo res commodius confici possit, deligatis vos ex ordine Senatorio aliquot, nos etiam hoc ipsum faciemus, ne turba Regi molesta sit. Per hos paucos ex omnibus ordinibus delectos, causam suæ Majestati nostram exponemus. Nam quod ad proxima Comitia trahi putetis, causa non est. Cur enim id per legatos nostros curabimus, cum id ipsum nos transigere commode possimus? Aut cur meo legato charior rerum mearum cura, quam mihi ipsi esse debeat? Quamobrem id, quod omnes vos attingat, excutiamus primum, & id, quod saluti Reipublicæ obstat, recuperemus. Constituite ergo primo domi Rempub. hoc si feceritis, ducite nos in hostem quem vultis, has hastas, hæc arma, salva domi libertate, viros habere dicetis. Dixi.

Cum Gomolinſky breviter peroraſſet, Taſzycki, prudentiſſimus & diſertiſſimus Senex, magno omnium ſilentio ita exorſus eſt.

RESpublica, ſi loqui poſſet, hac voce uteretur, qua nos ſuperioribus concionibus uſi ſumus, ſed cum id non poteſt, nos illius mentem ac ſententiam vobis retulimus. Collectis enim omnibus provinciis eundem omnium ſenſum in Repub. invenimus. Neque illud dici poteſt, non omnium hanc eſſe ſententiam: circumſtant nos undique, ut videtis, audiunt ſingula, quæ noſtræ fidei ab illis commiſſa ſunt. Verum enimvero in hac perturbatione rerum omnium, illud nobis acerbiſſimum accidit, quod uno eodemque tempore, in has moleſtias Sereniſſimus Rex inciderit ſenex. hoſtis & Reſp. hunc conquieſcere non ſinit. hic quidem arma, illa leges ab eo poſtulat. Quibus rebus tam diverſis, tanquam mutuo diſſidentibus, uno tempore ſatisfacere difficillimum eſt. Si enim ſenectuti parcimus, armatum hoſtem metuimus: ſi in hoſtem tendimus, Remp. deſerimus. Qua in re etſi quod deligendum eſt, ſtatuere non ſit facile: in hoc tamen nobis dabitur venia, ſi charitatem Patriæ anteponamus. Fatemur, illam infamiam calamitate ſuperiore ſociorum & amicorum noſtrorum Pokucienſi conceptam, non eſſe ferendam. Indignamur, ſervum noſtrum ruptis ſervitutis ergaſtulis, arma impia adverſus nos induiſſe: tum etiam illud dolendum magis, audiet enim hoſtis diſſenſiones noſtras, Regē non bellandi animo Cracovia profectum eſſe intelliget. Qui enim peditatus, quæ turmæ militum, quæ arma, quæ tormenta, Regem proficiſcentem

tem comitata sunt? Ad hæc Palatinos, Castellanosq; plurimos domi manere jussit, hac causa, ut Poloniæ fines ab Germanis custodiant. Quod si illi senes præsidio impositi satis muniti sint, cum constet Valachum in Vngariam partem sui exercitus misisse, causam non videmus, cur ab Germania Resp. quam ab Vngaria tutior esse debeat. Sed ut demus, præsidio illam Poloniæ oram indiguisse, hoc certe Regia opera privata esse debuit. In hoc enim sunt præfecturæ Regiæ à Rep. datæ, ut inde Rex præfectis suis fines Regni communiat. Sed ut ad rem redeam, quo animo hostem futurum putatis, ubi ab exploratoribus, quorum hic magnus est numerus, cognoverit, Regem ita in hoc bellum esse profectum, ut nihil sibi hoc tempore metuendum sit. In quibus angustiis Resp. constituta sit, videtis. Hinc hostes, hinc patria nostra operam postulat nostram, ibi armis, milite, copiis res gerenda est, hic legibus, libertate, ac judiciis Resp. constituenda est. Igitur cum ambas res sufferre simul non possumus, incipiamus ab ea, sine qua neque foris, neque domi recti quicquam esse potest, Remp. collapsam erigamus, erectam optimis legibus, atque majorum institutis confirmemus, tum demum pro illa, arma, fortunas, vitam postremo nostram, si opus fuerit, hosti objiciamus. Quid enim sibi hæc arma, hi equitatus, quos oculis cernitis, volunt, quam ut Reip. arceamus hostem? Quamobrem curate prius atque efficite, ut sit id, quod defendendum sit. Nam si domi salvi sit nihil, omnes nostri impetus foris inanes censendi sunt. Dixi.

Oratio Martini Zborovvſky Pincernæ Cracovienſis.

VEtus & pervulgata eſt hæc Reip. querela, ſic in ea diſcrepare omnia, ut nullis legibus, nullo modo contineri videatur. Si enim in eam diligentius introſpiciatis, perturbatam peregrinis conſiliis invenietis, in ea nihil poſſe leges, ſed omnia ita mutata, ut non legitimos Magiſtratus, Palatinos, Caſtellanos, præfectos habeamus, ſed eos coacti feramus, quos nobis ſors & fortuna dederit. Itaque hac conſuetudine introducta, in hac publica expeditione exercitus noſtri ſine ductore, ſine capitaneo ſunt.Et adhuc quidam nos reprehendunt,quod in his malis Reip. extinctis atque ſublatis legibus, nos vivere ſpiritumque liberum ducere audeamus. Verum qui hoc dicunt, in medium prodeant, Leges noſtras inſpiciant, nos doceant, quid iniquum, quid contra leges petamus. Nulla noſtra in Rep. vox unquam fuit, quæ non ex ipſis legum noſtrarum fontibus educta eſſe videatur. Vt Reip. leges quæ violatæ ſunt, reſtituantur, Magiſtratus contra leges mandati reddantur, hoc nos petimus, hoc à vobis & à Rege ſummis precibus contendimus. Hoc jam ſi iniquum, etiam iniquum ſit in Rep. vivere. An ſutoribus, fabris, & viliſſimis hominibus libertate frui licebit? huic militiæ, quod robur & firmamentum Regni Poloniæ eſt, leges ſuas ſalvas præſtare non licebit? ſoline nos in Rep. ſerviemus? Soli legibus & libertate carebimus? Quis unquam peregrinus in ſua patria tam contemptus fuit, qui in Polonia Principem locum non tenuerit? Qui Magiſtratus, & ſacerdotia noſtra non invaſerit?

Majo-

Majores noſtri Palatinatus, Caſtellanatus, præfecturas vice patrimonii nobis reliquerunt: tamen ex his pulſi ab Italis, ejecti à Germanis, in minima Patriæ noſtræ parte, ſine jure, ſine legibus conſedimus, & inferiores peregrinis reputati ſumus. Harum rerum nulla eos tangit miſericordia, qui in libera patria peregrinis ſubjecti ſumus: quod illi nobis antepo-nantur, quod libertate & legibus everſis in publicis Reipub. miſeriis illi dominantur. Soli Remp. virtute majorum amiſimus, quæ niſi recuperemus, hæc Reſp. diu ſtare non poteſt ullo modo, nam adhuc quocunque modo erratum eſt, vobis volentibus facile corrigi poteſt. Verum ſi neglectum hoc malum longius ſerpendo vires ſumpſerit; nullum nocendi finem faciet. Iam ergo audiſtis, quid in Republica corrigendum ſit: notata & explicata à nobis ſunt ſingula. Viam & modum ad ea reſtituenda demonſtravimus vobis, ita ut ſi vos adnixi fueritis, jura, leges, Magiſtratus, omnia ornamenta ſua Reſpub. facile recuperabit. Dixi.

His omnibus dictis & actis, videbatur adeſſe tempus, ut Senatus, quid ad ea poſtulata nobilitatis reſpondendum eſſet, conſuleret, ut re in Senatu privatim deliberata, publice nobilitati reſponderetur. Verum nobilitas tempus veniſſe arbitrata, quo, quid quiſque Senator de Repub. ſentiret, ſcire poſſent, ut publice rogati ſententias dicerent, orant. Cui ſententiæ primum reclamatum eſt. Erat enim, ut Senatui videbatur, iniqua & nova, tamen cum tota circumſtans multitudo inſtaret, tergiverſandi non erat locus.

Primus Ioannes Tarnovius, Caſtellanus Cracovienſis rogatus, ſummum ſtudium, &

tantam nobilitatis in Rep. conſenſionem ſingularibus collaudat verbis. Summa iſtius orationis erat, Non eſſe ad eam rem tempus, ut dimiſſo bello, & neglecto hoſte, nunc de legibus, judiciis ac privatis controverſiis diſceptetur. Ridiculum eſſe, inter caſtra, inter arma, de ſtatutis & hujuſmodi rebus diſſerere. Itaque rem omnem ad comitia trahebat proxima, & omnium animos adverſus hoſtem transferebat. Longa fuit oratio hæc & copioſa, ſed ſæpius interpellata, ſæpius intercepta fuit, rectene an ſecus, neſcio. Hoc certiſſimum eſt, perturbatis hominum mentibus perſuadere & conſulere, difficile eſſe. Nondum dicendi finem fecerat, cum ingens ſubito coorta eſt tempeſtas. Petro Kmithæ Palatino Cracovienſi, qui ſecundus in ordine in dicenda ſententia fuit, vix dicere incipienti, tanta vis nimborum ingruit, ut nobis cælum, concionemque noſtram ex oculis eriperet. Turbata concione, ſoluta corona Senatoria, in illa obſcuriſſima nocte, & graviſſima procella facile illud malum diu celatum, & animis multitudinis clauſum tum erupit. Equis multi in medium inſiluere, primores è Senatu jactati in turba fuerunt, tantamque tempus licentiam dabat, ut ſi famæ credendum ſit, multi nudatis gladiis in turba diſcurrerent. Quoſdam Principes Senatus armati vocabant. Verum illa ipſa ſæviſſima tempeſtas, quæ ad facinus nonnullos firmabat, dignitatem Senatoriam tutata eſt: indutique Senatores, cum ſe aliquando ex turba illa evolviſſent, equis, quos ſors & fortuna dabat, conſcenſis, in urbem ſe celeriter receperunt. Res mira profecto & mirabilis. Vt ſtatuere facile non poſſis, bonine an mali plus illud tempus Reip. attulerit. Poſtridie nobilitas nuntios

tios ad Regiam Majeſtatem& ad Senatum mittit, rogans, ut in eundem campum regrederentur, & quod heri tempeſtate diſturbatum eſt, continuarent. Senatus, quod heſternam concionem ſuſpectam habuit, egredi nolebat, ſed, ut die ſequenti nobilitatis legati in urbem convenirent, petiit. Quod nobilitas facile ſuſcepit. Die itaque 24 Aug. Senatus & nuntii ad ædem S. Franciſci collecti inter columnas, qua porticus magna fontem cingit, conſederunt, in quibus primus Petrus Zborowski Caſtellanus Malogoſtenſis nobilitatis nomine ita exorſus eſt.

Oratio Petri Zborovvſky.

SI quando à Diis immortalibus petiiſtis, ut eſſet aliquod tempus, quo Senatoriam prudentiam, autoritatem, fidem demonſtrare poſſetis, id vobis hoc tempore divinitus datum, atque oblatum eſſe, videtis. Neque enim nunc rem aliquam vilem & abjectam, ſed Remp. & libertatem noſtram, in fidem & autoritatem veſtram contulimus. Hic enim campus ampliſſimus & honeſtiſſimus vobis datus eſt, in quo vos omnes vires virtutis & induſtriæ veſtræ oſtendere poſſitis. Quæ enim alia Senatoris boni laus eſſe poteſt, quam ſi is in difficillimo Reip. tempore Remp. juvarit, defenderit, atque conſervaverit? Hac mente vos eſſe, ac ſemper fuiſſe, tum ſuperior, tum præſens concio indicat. In qua vos una nobiſcum ſolliciti, periculum à Repub. legibus & libertate noſtra repellitis. Grata nobis eſt in malis noſtris, hæc ſingularis veſtra erga nos voluntas, quæ hoc efficit, ut in ſumma rerum omnium deſperatione, aliquid jam ſperare incipiamus. Oſtendiſtis enim nobis nuper in campo præclaram retinendæ Patriæ dignitatis & libertatis noſtræ

opem. Cum enim vir clarissimus Ioannes Tarnovius studium collaudaret nostrum, & postulata nostra justa & æqua concederet, hunc eundem sensum esse vestrum omnium in Repub. dubitare nemo debet. Et si illa dubitatio tollatur, neque nos à vobis ulla in re dissentimus. Cum enim in campo hoc à vobis contendissemus, ut daretis operam, ut omnia quæ justa & legitima à vobis postularemus, ea à se benignissimus Rex exorari pateretur, tum Ioannes Tarnovius hac de re ita disseruit, ut cum nobis omnia fere concederentur, tamen ad ea transigenda idoneū tempus adesse negabat. Verum si nulla alia dubitatio in hac causa prȩter hanc est, ea à vobis diligenter cognoscenda: ut neque temere à vobis in re probata dissentiamus, neque vos in optima nostra causa alienum à dignitate vestra nobiscum consentire putetis. Si enim tempus causæ nostræ obstare crederemus, neque locum esse in angusto tempore postulatis nostris putaremus, taceremus. Verum cum nihil sit, quod vel ab oportunitate temporis, vel ab commoditate loci concedi oportuit, quod hoc tempore concessum nobis non sit, nescio cur aliam occasionem constituendæ R. P. quæratis. Præsertim vero prætermittere nolumus, sic enim ego censeo in re quæ celeriter transigi, & cito confici debet, tria inesse oportere, brevitatem, facilitatem, & temporis oportunitatem. Qualia in hac causa sint, breviter consideremus: & ut de brevitate post dicam, quis est qui neget proximis comitiis ita acta & clausa esse omnia, ut pauca superfint, quæ derelicta, & in aliud tempus esse rejecta videantur? Nisi forte illa comitia fuisse quis neget: reperti enim sunt quidam, qui hoc affirmare non dubitarent, quibus satisfaciet res

ipsa

ipsa. Quis enim neget illa demum comitia vere dici oportere, quorum acta & decreta sunt sortita suum effectum? Ideo cum sciamus comitiorum decreto susceptum esse bellum, & monetam qui probarent electos, & alia permulta rata & firma esse, quæ nunquam fuissent, nisi illa comitia præcessissent. Cum itaq; maximam partem postulatorum nostrorum autoritate comitiorum terminaverimus; hæc quæ restant, pauca & modica sunt, & vobis volentibus factu facillima. Quid enim negotii est, quæ inique ademeris, restituere; & quæ violaveris, reficere? Neque ad eam rem judicio, & longa disceptatione opus est, sed verbo uno, & nutu Regio. Neque est quod aliud tempus, alium cognoscendæ rei locum magis idoneum quæramus: hic est Rex, hic Senatus, hic rei, hic judices: quæ omnia si contemnimus, verendum nobis est, ne non incommodum tempus, sed causam justam & æquam contempsisse videamur. Superest jam ut tempus ipsum inspiciamus, Nemo Remp. leges, libertatem, in summum periculum adducta esse nescit. Nonne videtis, nondumne sentitis, quot & quantis malis circumventi sumus? Quis enim est, qui possessionum suarum dominum se dicere audeat? Qui aliquod præsidium innocentiæ suæ in legibus habeat? Eversa & sublata sunt omnia, indicta causa plectimur, possessionibus nostris ejicimur, & ea quæ habemus, vicinitate Reginalis Majestatis angustiora possidemus: & adhuc vos tantis Reip. curandæ incommodis tempus non adesse contenditis? Et certe si vos amor Patriæ & aliqua Reip. tangeret misericordia, hanc causam non prius è manibus dimitteretis, quam omnia Reip. vulnera sanaretis. Verum si toto conatu in Remp.

incumbetis, biduo vobis ad hanc rem opus eſt: ſi enim noſtræ leges adhuc aliquid valent, facile in priſtinam vindicabuntur libertatem. Ex quibus omnibus illa omnium ſaluberrima & cælitus delapſa lex eſt: Vt omnes æquales in Rep. ſimus, & ut vicini noſtri æquitate Iuris, ut concives colligati inter ſe ſint. De genere Ducum nemo in nobis ſit, nihil in hac Rep. poſſideat. Sapienter hîc majores noſtri viderunt, malam eſſe in Rep. pluralitatem Principum, ſed eam eſſe Remp. optimam, in qua, uno legitime, & ſecundum jura noſtra imperium tenente, cæteri obediunt, & inter ſe æqualiter vivunt. Itaque hac eadem moderatione & continentia Regum uxores in hac Rep. vivere ſolebant, & ſic ingrediebantur in Poloniam, non ut in ea regnarent, ſed ut conſortes Regalis thalami fierent. Nulla penes has publica poteſtas, regimen publicum nullum, & breviter: Hæc illarum ſumma erat Philoſophia, ut ira commotum Regem contra ſubditum placarent, & eum ad miſericordiam deducerent: ſed noſtris temporibus omnia ſecus eveniunt. Tantum Regina poteſt, quantum vult, tantum vult, quantum lubet, nullis certis finibus Philoſophia ejus circumſepta eſt. Sed totam Remp. complexa nullis terminis definit jus ſuum. Huc accedit, ut metuendum ſit, loco Regis, plures Duces propediem nos habituros, quod ne temere prædixiſſe videamur, hinc futura colligite: Regina quatuor habet, ni fallor, filias, hæ, ut illorum dignitates poſtulant, Regibus & Principibus dabuntur nuptum: an putatis has bonis, quæ nunc poſſident cârituras? Hæc ergo vos differenda, & in aliud tempus rejicienda putabitis? Expergiſcimini per Deos immortales, & anguſtias tem-

temporis aliquando incusare desinite. An ad res privatas temporum nobis satis est, ad constituendam Rempub. ad depellendam servitutem, tempus nullum habebimus? Itaque jam videtis, ad restituendam libertatem, & constituendas leges, opportunitatem temporis nunc esse maximam; hanc nos accipiamus quamprimum, & ea, dum adhuc licet, utamur. Charam habemus patriam: tueamur leges, & si quid in eis erratum sit, non dimittamus tempus, sed illud quamprimum corrigamus, ne, dum tempus ex tempore quærimus, prius Respub. pereat, quam illi medicinam adferamus. Dixi.

Oratio Thaszycki.

Cum Petrus Zborovvsky finem dicendi fecisset, ejus oratione Senatus commoveri visus est, ita enim apposite erat loquutus, ut oratio ejus cum ratione temporis consentire vehementer videretur. Hunc sequutus Thaszycki senex, qui ob singularem prudentiam, & maximarum atque plurimarum rerum usum, magnam in concionando authoritatem, & in consulendo vim habebat, ita loquutus est.

QVibus incommodis prematur Resp. ex Petro Zborowski aperte intelligere potuistis. Et certe nisi quamprimum labentibus legibus succurrimus, nullam Remp. habebimus. Quis enim ignorat, legem, animam Reip. esse, qua sublata Resp. salva esse non potest? hac enim vivit, hac regitur, ab hac ejus omnes derivantur sensus. Quare inventi sunt Reges,

delectus Senatus, constituti Iudices, qui nè leges vacillent in Rep. ne violentur, ne titubent, caveant. Legum enim patroni sunt Reges, legum custodes Senatus, legum ministri Iudices. Et quo major Reip. res est, eo pluribus indiget custodibus. Nemo unquam fuit tam sapiens cunctis seculis repertus, ut solus in Rep. sufficeret, ut eam sine aliorum ope rectè gubernare posset. Quis enim, qui & Remp. variis motibus agitari, & sævis impelli negotiorum fluctibus videat, eam sine ingenii & industriæ viribus tueri, & sine aliorum adminiculis gubernari posse putet? Proinde sapientes unum quidem in Rep. regere, sed plures juvare Remp. volunt. Quibus nos similes in custodienda Rep. esse debemus. Videtis, quæ negotia, quam varii casus & ancipites in hac Rep. oriantur, ita ut solus sapientissimus Rex tantum onus vix, aut ne vix quidem sustinere possit. Itaque quod etiam priori concione à vobis postulavimus, idem nunc etiam efflagitandum duximus, ut Regia Majestas talem habeat Senatum, qui Remp. regere possit, quod ille facile assequetur, si in comitiis idonei viri in Senatum legentur, & his Magistratus mandentur, quorum spectata virtus & industria bonorum virorum testimonio comprobata sit. Verum cum nullum regnum invenire liceat, quod vacuum opere publico sit, è Rep. videretur, si tres Senatores & tres ex Equestri ordine eligerentur, qui integritate, fide, prudentia, vigilantia, Remp. assidue sustinere possent, & tanto oneri pares & idonei forent, qui quotidianis Regis consiliis ex Senatus sententia & consensu adhiberentur, qui Regi præsto adesse deberent, hos præclaros legum nostrarum custodes, & Rex idoneos in Rep. guber-

nanda

nanda socios & consocios haberet. Illis scientibus tota gubernaretur Resp., hos custodes legum, hos tutores libertatum, hos procuratores justitiæ, & æquitatis nostræ haberemus. Et si diligentes in Repub. fuerint, procurationes cessabunt, & querelæ, & nostras omnium fortunas liberabunt metu, ita ut tam in publicis, quam in privatis rebus Resp. illorum firmata præsidio, jus ac libertatem suam & dignitatem facile retineat. Itaque rogamus & monemus, ut cogitationes vestras ad Remp. conferatis: illi soli hoc tempore serviatis, leges illius omni ex parte muniatis, eas legitimis Senatoribus, idoneis Magistratibus deferatis. Quod si feceritis, salvam & omnibus rebus florentissimam præstabitis Rempub. quod ut quamprimum fiat, rogamus. Dixi.

Sic loquutus Thaszycki, nemo fuit qui ab eo dissentiret, ita ut faciliorem dicendi locum Martino Zborovvski relinqueret, qui post eum sic loquutus.

SI quis forte legum & consuetudinis nostræ gnarus miratur, qui fiat, quod hæc Resp. quæ quodam tempore florentissima fuit, nunc tota comminuta sit; is nisi horum caussam rationemque cognoverit, culpam omnem in vos conferat necesse est. Si enim in Senatum inspexerit, Palatinis, Castellanis, Cancellariis, Marschalcis repletum Senatum videbit. Vos de bello, de pace cernere, vos dare jura, leges dispensare, & breviter nihil in Rep. sine autoritate vestra statui & decerni audiet. Quamobrem si quid in Rep. erratum sit, præter vos accusabit nullum. Quis enim est, qui cum sciat, vos ex omnibus Provinciis delectos esse, ideo

ut Remp. opera & consilio juvetis, vos culpa carere dicat, si in Rep. viderit aliquid esse titubatum? nullum enim in Rep. factum aut decretum nolentibus aut nescientibus vobis esse debet. Ita ut si quid unquam contra leges fieri videatis, hoc omnibus vestris viribus prohibere debeatis. Hoc enim munus & officium Senatoris est, nosse Remp. tueri leges, æquitatem tenere, libertatem communem, ne fluctuet & labatur, sustinere, vigilare. Multæ enim insidiæ legibus, multi libertati nostræ tenduntur laquei. Ita ut merito vos soli ex bene gesta Rep. laudem, &, si quid secus acciderit, reprehensionem reportetis, neque vos hujus culpæ partem Regiæ Majestati imputare potestis. Novimus consuetudinem Regii Consilii, mansuetudo & æquitas optimi Principis nobis nota est. Nihil ille invitis, nihil inconsultis vobis statuit: ita ut si quid ad Senatum de Rep. referatur, vobis antiquo more sententiæ dicendæ concedat locum, & inde collectis omnium vestris sententiis, ipse postremus quam sequatur, & quam rejiciat, ostendit. Ex quo palam est, Serenissimum Regem summam autoritatem suam vestris temperare sententiis. Nam, ni ita esset, frustra sententias vestras exquireret, si eo animo in concilium veniret, ut nulla in re vobiscum consentiret. Quare illud nobis concedatis oportet, ut si quid alicui ademptum est, ideo ademptum est, quia vos adimi voluistis. Quare violatum est aliquid? quia vos violari passi estis. Quare leges sunt collapsæ? quia vos eis non succurristis? Quare nunc nos servi sumus? quia liberos nos esse noluistis. Hinc jam, ut videmus, illæ nostræ oriuntur miseriæ. Nihil valent in Senatu nostræ preces: legati nostri in Senatu con-

contemnuntur, comitiorum decreta conſcinduntur: quæ vultis, nobis conceditis, quæ vultis, negatis. Quæ & quot decreta in præteritis comitiis facta ſunt? Quid proferre poteſtis, præter leviſſima quædam, quæ ſuum ſortita ſunt effectum. Vnum ex multis proferam, Magiſtratus & ſacerdotia contra leges ne cui mandentur decretum eſt. Hoc decretum quam vim, quem effectum habuit? obſervatumne per annum? minime. menſe uno? nequaquam. At ſaltem triduo? ne id quidem. Vix dum extra Cracoviam noſtri protulerant pedem, cum ſummi Magiſtratus, ampliſſima ſacerdotia, contra leges & decreta, data & conceſſa ſunt. Sileamus hoc tempore de Magiſtratibus: videamus quibus opima ſacerdotia poſt illa comitia promiſſa ſunt, alicuine de Rep. vel optime merito, aut nobilitate generis, aut doctrina claro? nullo modo. Sed fiſtulatores, tibicines, tympaniſtæ diripuerunt hæreditatem patrimonii noſtri, decreta publica violarunt. Nos contempta turba & abjecta, nobis noſtra ſervamus decreta. Vos, dico aperte, horum omnium malorum eſtis cauſa: nam ſi vos voluiſſetis, manſiſſent ſalva comitiorum decreta, neque ulla tam magna vis eſſe potuit, cui vos per autoritatem Senatoriam reſiſtere non potuiſſetis. Et adhuc ad malorum noſtrorum cognitionem, præſens non ſufficere tempus, ſed longiore opus eſſe contenditis: quod tempus, quæ eſt iſta cognitio? An non omnia plana, ita ſunt aperta, ut non oculis cerni, ſed manibus tangi poſſint? Quis enim ignorat adempta multa: violata eſſe non pauca: commutata omnia? Vos ad hæc reſtituenda tempus eſſe non putatis: ſed nobis pro legibus literas, pro libertate promiſſa, neſcio quæ oſtenditis. Verum

rum quid literis, quid promiſſis in re apertiſſima & vetuſtiſſima opus eſt, diplomate enim regio res novæ ut diuturnæ ſint indigent. Hæc vero decreta vetera & majorum ſunt inſtituta, & nulla re alia indigent, niſi ut ita in Rep. vivamus, quemadmodum veteres præcipiunt leges. Hoc enim illorum præceptum eſt, ut unus ſit Rex, ut ſint legitimi Magiſtratus, ut juſte judicetur, & ſuum cuique reddatur, ut liberi ſimus, ut ſerviamus nemini. Quare non literas, ſed libertatem noſtram juxta legum præſcriptum à vobis repetimus. Cur hoc, quod hodie reſtituere debetis, alio tempore à vobis expectabimus? cum ſemper ſit tempus quo nos liberos in Rep. eſſe convenit. Remp. ergo talem nobis hoc tempore reſtituatis, qualem in fidem & curam veſtram accepiſtis. Vos enim, ut ſapienter Thaſzycky diſſeruit, cuſtodes libertatis noſtræ. Et ſi nobis & Reip. ſatisfacere vultis, hæc nobis reſtituite, quæ negligenter amiſiſtis. Dixi.

Cum Martinus Zborovvſky peroraſſet, omnis circumſtans multitudo rogabat Senatum, ut quid quiſque ſentiret palam & aperte oſtenderet. Itaque Ioannes Tarnovius, etſi non rogatus, reſpondit ſe non aliud de Republica ſentire, quam quod nuper in campo oſtendiſſet. Quapropter cauſa non erat, cur bis de eadem re diceret, quæ vero ejus ſententia fuit, ſuperius oſtenſum eſt. Itaque omnes in Petrum Kmitham Palatinum Cracovienſem oculos conjecerunt, qui magna expectatione, & ſumma omnium attentione ſic exorſus eſt.

Oratio Petri Kmithæ Palatini Cracovienſis.

SI mihi nuper in campo de Rep. loqui licuiſſet, hoc biduo meam in Remp. vocem vos expectare paſſus non eſſem. Quod enim tempus magis idoneum Senatoriæ demonſtrandæ diligentiæ eſſe potuit, quam illud, quod tota audiente Polonia, quæ eſſet mea in Rep. mens & ſententia teſtari potuiſſem. Verum hunc laudis fructum ſæva præripuit temporis procella, quæ nos non in illa hominum frequentia, ſed in his nunc columnis & tectorum anguſtiis de rebus maximis ſententiam dicere coegit. Qua in re me tamen conſolatur, quod & ſi non eadem frequentia ſepti ſumus, idem tamen ſtudium in Remp. omnium veſtrum eſſe videamus. Quare in optimam ſpem venio, nos ita hodierno die acturos de Rep. ut eadem nobis pacem ac tranquillitatem, & ex hoſte certam victoriam allatura ſint. Duas enim adhuc controverſiæ noſtræ animadverti partes eſſe, ex quibus,ut ego puto, cum multa concedi, nonnihil etiam remitti poſſit,cauſam non reperio, cur inſanabiles hoc tempore diſſenſiones noſtras eſſe putemus. Nam cum altera controverſiæ noſtræ pars invidia bonorum ademptorum videatur: altera vero acta præteritorum comitiorum, autoritate Senatus & legatorum veſtrorum ſancita rata eſſe cupiat, utrique rei, quoniam me loqui voluiſtis, ſatisfacere conabor. Qua de re ita loquar, ut vobis ſatis conſtet, quam de libertate fortuniſque veſtris ſententiam feram, eam videlicet quam de me vos ferre velim. De hac enim libertate, de his legibus hic quæritur, quibus nos quoque ſumus aſſequuti, quod in hac Rep. aliquid eſſe noſtrum dicere poſſumus.

Hanc

Hanc æqualitatem, quam vos defenditis, non oppugnabimus, cum extra hanc nobis nihil salvi possit esse. Nam etsi dignitate Senatoria superiores, libertate certe communi pares vobis sumus. Iisdem enim legibus, uno necessitudinis vinculo utrique astricti sumus. Itaque desinite putare, aliud esse vestrum commodum, aliud vestrum periculum: nihil est quod de vobis statuimus, quod in nos ipsos non redundet. Vos potestis dolere, nos ne simili doloris sensu afficiamur, oportet cavere. Quamobrem cum ita nobis omnia communia sint, accedamus ad Rempublicam & ejus omnem partem collustremus oculis, & si qua laborare videtur, illi præsentem medicinam communi opera, si possumus, afferamus. Qua in re hanc tamen adhibete moderationem, ut, quod sapiens suadet, tempori nos accommodemus, illique in rebus omnibus pareamus, sine quo nihil in Rep. sanctum, nihil diuturnum decerni aut constitui potest. Quod si sequamur, facile has dissensiones animorum vitabimus, nam & hoc percommode cadit, quod multi dantur ad mutuam benevolentiam reditus. Si enim æquo animo rem nobiscum æstimare volueritis, invenietis multa profecto esse, quæ animos vestros placare, & vobis, imo nobis, satisfacere debeant. Quis enim est, qui non recte contendere vos putet in educatione Serenissimi Regis junioris salutem esse positam Reip. Ex hoc enim Resp. & nostra tota dependebit libertas: hinc nostras hauriemus leges: hinc fluent judicia: istis fontibus justitiæ vis & æquitas benignitasque continetur. Itaque quo major Regiæ benignitatis est excellentia, eo nobis incumbendum est diligentius, ut Serenissimus Rex junior optimis

artibus

artibus & disciplinis regalibus à puero imbutus, dignus sapientissimo patre filius, & idoneus summo imperio esse videatur. Iuvenes enim cum metu & disciplina soluti, in voluptatem prolapsi fuerint, finem delinquendi non cito faciunt. Habemus sapientissimum, prudentissimum filii patrem, is dies atque noctes nihil aliud cogitat, quam ut post se talem relinquat filium, qui majorum suorum respondeat virtuti. Ideo dubitare nemo debet, Regiam Majestatem in educando filio ita diligentem esse, ut hæc spes, quam ille incredibilem de se apud omnes excitat, non fallat. Quis adeo stupidus est, qui vos justa postulare negare audeat, cum Metricam quam vocant, non abolendam quidem, sed sic obstruendam censetis, ne eam autoritatem, quæ omnibus jam metuenda esse cœpit, amplius habeat, & ne cui in re ulla aliquo sit nocumento aut incommodo, sed tantum Regiæ Majestati inventarii loco sit. Sed vos majus quidem animo complexi, ita Regiæ excellentiæ præstantiam ornandam & adjuvandam putastis, ut ei Senatum legitime electum consilio adesse velitis. Et certe recte imperare, bene Remp. gerere, jura dare, æquitatem tueri, res ardua & omnium difficillima. Quare inventus est Senatus, ut in gravissimis Reip. ferendis oneribus hos socios & consortes gloriosi laboris Rex habeat. Itaque, quales Senatores Resp. habeat, plurimum interest. Quem enim in curiam introducere, quem autorem publici consilii esse velitis, ejus vita tibi inspicienda prius. An tu hanc Remp. gerere posse dices, qui seipsum regere nesciat? Quamobrem, ne nullis artibus instructi, nullo usu rerum præditi, sed rudes atque inermes, hanc ad Remp. accedant, ope-

ræ precium fore videtur, ut quemadmodum postulatis, magistratus, non nisi in comitiis mandetur. Tum enim Regia beneficentia, de vita & moribus quem legere voluerit edocta, certius Magistratus mandare, & in loco beneficia sua collocare poterit. Sic enim fiet, ut boni viri, meritis ac debitis afficiantur honoribus, & indigni ad honores obrepere non audeant. Neque illud etiam rejiciendum esse censeo, sed inprimis admittendum, quod Majestatem Regiam nusquam solam esse vultis, sed illi tres Senatores, tres ex Equestri ordine adjungitis, ut hi nunquam à latere ejus discedant. Vetus enim & pervulgatum est, Vbi multa consilia, ibi esse multam salutem. Quare hoc modo probe constituto concilio, quis negabit, ita perfectam esse Remp. ut eas res cum dignitate & mutua benevolentia merito juvare debeamus? Neque illud impeditur, quod ad Regiam Majestatem attinet, hoc ipsum pro summa sua præsentique in hanc Rempub. clementia curabit, ne merito quis de ea queri possit. Præterea Serenissimus Rex hoc metu nos liberat, ne quid detrimenti ex ea parte Resp. capiat, providebit. Videtis jam profecto causas, cur dissentire velimus, nullas esse, si omnia quæ tempus patitur benignissime nobis Regia Majestas concedat. Nam & ea quæ in comitiis ex Senatus & legatorum nostrorum sententia sunt acta, vestræ permittit voluntati. Hæc oratio nobis munificentiæ Regiæ argumento est, cum magna significatione egregiæ voluntatis, idcirco, ut videtis, acta, transacta, concessa sunt vobis omnia. Et quo hæc nobis cautiora sint, diplomate Regio hæc confirmata habebimus. Nam hac in re à vobis vehementer dissentio, quod hoc diplomate vos

egere

egere non putatis, quod & ipse concederem, si Serenissimus Rex perpetuo nobis staret incolumis, verbum certe illius magnum & firmum nobis esset privilegium. Regis enim verbum non retro cedit. Sed quo incertior est omnis vita, eo, dum licet, benignissimum Regis in nos beneficentiam perpetuam esse cupere debemus. Quare his opus esse censeo, ut eo pacto & cautiora nobis sint omnia, & optimi Principis liberalitas perpetuis illustretur monumentis. Quamobrem jam aliquando queri desinamus. Nam quod ad libertatem nostram pertineat, ab optimo principe nihil non exoravimus, concessa sunt omnia, quę concedi poterant. Ita ut si quid hoc tempore, à Serenissimo Rege impetrare non potuissemus; id jam non voluntati Regiæ, sed tempori tribuendum est. Quis enim tam improbus est, ut bona contra æquum ac bonum adempta restituenda esse neget? Fatemur, concedimus ita esse oportere, sed hic exoritur illa gravis & ardua quæstio, rectene an injuria adempta dicantur, quod judicibus, legibus, actisque publicis expositum est, ad quam rem longo tempore tranquillo ac quieto animo opus est. Silent enim leges inter arma. Igitur cum Resp. nos alio vocet, nunc cujus gratia huc ventum est hoc agamus. Hostis adest, ardet Russia, Resp. sine præsidio, sine milite relicta est, cui primo quoque tempore succurrendum est. An non audistis gemitus sociorum & amicorum nostrorum? qui amissis conjugibus ac liberis, pulsi ex patria, miserrimi omnium vobis supplices manus tendunt: à vobis conjuges, liberos, patriamque repetunt: vos autores suæ salutis; vos vindices libertatis esse clamitant. Non æquum est eos dissensionibus nostris esse calamitosos

mitosos & miseros. Liceat illis armis vestris, si conjuges, si liberos non possunt, saltem sepultam cinere excitare patriam, & eam, integram cum non liceat, exustam, & adhuc fumantem intueri. Hoc vos facere æquum, hoc à vobis fraternitas nostra communis impetrare debet. Secure in hostem ibimus, & si concordes erimus, vicimus. Eo pacto victores, & amicis patriam restituemus, & Remp. defendemus, hostem ulciscemur, hanc postremo novam patriam, ac novis triumphis cumulatam reddemus, unde nomen gloriamque perennem & patriæ, & Regi comparabimus. Dixi.

Cum Palatinus Cracoviensis perorasset, nemo fuit qui non præclaram ejus orationem diceret fuisse. Quare majori omnium silentio audita est, & hæc prima fuit, quæ perturbatas nobilitatis mentes placaverat, & perfecit, ut in sequentibus conventibus placabiliores essent eorum animi & tractabiliores: nihil est enim quod claros in Rep. viros populo conciliet magis, quam facilitatis erga inferiores æquabilitatisque gratiæ simulatio, quod in ejus oratione facile apparuit. Cum ille enim incitatos nobilitatis animos accepisset, summa in dicendo modestia & mansuetudine usus, sic causam communem egit, ut & Senatorio ordini autoritatem, & suæ orationi compararet fidem. Hæc itaque placuit omnibus, ut eum frequens Senatus secutus esset. Verum cum res ad vesperam esset extracta partim concionibus, partim postulationibus, quæ ultro citroque in conventu agitabantur; actio tota ad diem VII *&* XX *mensis Augusti rejecta est; qui cum illuxisset, ad Divi Francisci ædem Senatu convocato, in æde illa magna, omnium ordinum frequentia, alter nostris temporibus Nestor incipit.*

Oratio

Oratio Thaſzycki Iudicis Cracovienſis.

NIſi nuper præcipitatus oppreſſiſſet nos Sol, nullas, ut puto, reliquias haberemus. Sic enim jam in cauſam publicam ingreſſi fuimus, ut priſtinæ recuperandæ libertatis ratio optime nobis conſtare videretur. Nam cum publice poſtulata noſtra recitarentur, in multis nobis aſſenſi eſtis, & illa quæ diſceptatione accuratiore indigere videbantur, in tempus magis commodum rejicienda putaſtis. Verum cum nos exiſtimemus, nullam rem tam eſſe arduam, tam difficilem, quæ difficilis ſit volentibus: rogamus, ne dimittatis tempus, ſed ſtatim ſingulis poſtulatis noſtris explicatis, ſatisfaciatis Reip. Qua in re ita faciles & obſequentes nos vobis præſtabimus, ut nulla in re, præſertim æqua, à vobis diſſentiamus, & breviter ſingula proponam, in quibus diſſentire videbamur. Ac plurimum ſaluberrima illa Reip. Lex de mandandis Magiſtratibus audiatur. Hæc depravata conſuetudine noſtrorum temporum penitus abrogata lex eſt, quam nos in comitiis ita revocamus, ut nemini deinceps aliquid contra leges mandetur, & cui mandatum fuerit abrogetur. Quare ſi alia comitia autoritatem habere vultis, qui aliquid contra hoc decretum obtinet, quod lex cogit, id ultro reſtituat. Tamen ut amore Reip. non cupiditate adductos, hanc cauſam agere nos exiſtimetis, de his ad comitia differri patiemur, in quibus quod liceat cognoſcetur, & id ſtatuetur, quod lex & æquitas poſtulat. Qua in re illud à vobis petimus, ne ſecus quam lex loquitur, ſermo legis accipiatur. Simplicitas enim legibus amica eſt, leges enim aperte no-

ſtræ vobiſcum loquuntur, hac vulgari intelligentia contentæ ſunt: cavillos exquiſitos, interpretes ſubtiles, & abditos ſenſus fugiunt conſulto. Quanto enim major eſt ſubtilitas, tanto minor eſt veritas. Quare hoc ſenſu vulgari eos loquentes audiamus, & optimi eorum erimus interpretes, ſi ſic ut illi præcipiunt vivemus. Itaque ſic de Magiſtratibus leges intelligantur, ut verba & ſimplicitas legis expoſtulat. Sed jam accedamus ad hæc quæ vehementer premunt Remp. Vectigal novum eſt conſtitutum nulla autoritate publica, decreto publico nullo, & ita factum, ut nullum prorſus emolumentum ad Remp. inde perveniat. Et ſi verum quærimus, omnia hæc vectigalia publica, ſunt privata præda certiſſima. Multas iſti hujus aucupii concinnarunt arcas, invenerunt ſcripturas, conſtituerunt cameras, ita ut nulla mercatura tam ſordida ſit, quæ illorum effugiat laqueos, De cepis, rapis, anſeribus, gallinis, penditur vectigal, omnes illorum vectigales ſunt, rapiunt hoſpites, mutilant ſuos, accolas, incolas, parcitur nemini. Nam in his ſcripturis, quas vulgus cameras appellat, vectigalia exercent homines ut plurimum egeni, avari, prodigi, qui ſumma rapacitate, brevi tempore, ad amplas pervenerunt fortunas, ut ſubito ex inopibus copioſos, ex egenis divites, ex pannoſis purpuratos factos eſſe videas. Hi onuſti præda & ſpoliis opimi convivantur, potantur, ſcortantur, atque ut eis ſumtus ſuppetant, etiam de injuſtiſſimis quibuſdam rebus, ut dixi, vectigalia exigunt. Quibus Reſp. commota incommodis, his vectigalibus exonerari ſe cupit. Si enim ad publicam utilitatem vectigalia inſtituuntur, merito etiam ſi illi noceant abrogantur. Verum, cum ob ſingula-

rem

rem Regiæ Majestatis in nos clementiam, observantia erga illam nostram omnibus modis testata esse debeat; hoc illi vectigal permittimus, ut, vita illius superstite, illo utatur: ita tamen, ut & modus exigendorum vectigalium Publicanis præscribatur, &, quibus de rebus pendendum sit, ostendatur. Deinde, ut ea quæ domi suæ quisque educat, sint libera. Hoc nobis concedi æquum est, nobis inquam, qui armis, virtute, consilio, sustinemus dignitatem & salutem Reipub. Videtis, in quibus possumus, quam æqui & faciles sumus: cum tam multa vestræ quoque permittimus voluntati, vos quoque nostris flecti precibus æquum est. Multis bona sine citatione, sine judice, sine jure adempta. Hic metus universam conturbavit Remp. hoc metuunt, hoc trepidant omnes. Vnum nobis jus, una libertas, unum societatis nostræ vinculum est: quod parum est, ex qua parte solvi incipiat. Nam undecunque solvatur, reliqua dissolvi necesse est. Itaque hæc differenda non sunt, sed danda est opera, ut dissoluta colligatur libertas. An non sentitis nostrarum legum salubritatem, quam colere, quam admirari decet. Has enim aliæ gentes expetunt, his sese submittunt, illis vivere cupiunt. Mazovia nostra Provincia, & quæ novo societatis jure nobis adjuncta est, petit à nobis, quo liceat illi, vestro beneficio, Polonis legibus libertatem tueri suam. Et ut hoc vos illi à Serenissimo Rege impetretis postulat. Quare quis hanc pulcherrimam Remp. sanctissimas leges non ex omni ratione defendendas putabit, quas suspiciunt externæ gentes, cupiunt socii, complectuntur omnes? Nolite quæso pati, rapinis vestris, & injuriis tam sanctam contaminari Remp. & ejus clarissimum no-

men apud omnes nationes tanta turpitudine notari. Curate ergo, ut hæc fama quæ pullulat, opprimatur, &, ne extra fines Poloniæ evolet, providete, nam si hoc neglexeritis, cognoscent finitimi Reipublicæ nostræ gemitus, & lachrymæ nostræ permeabunt Oceanum. Dixi.

Oratio Petri Zborovvski.

QVantas percipiamus molestias ex hac Reip. causa, neminem vestrum ignorare arbitror, & certe nos qui huic causæ omnium consensu præfuimus, nihil curamus magis, quam ut redire in gratiam cum equestri ordine possitis, &, ut sublatis omnibus dissensionibus, in concordia & mutua benevolentia vivamus, & hanc adhibeamus disciplinam, ut & vos pro vestris meritis, gradus honoris, & dignitatis vestræ retineatis, & nos libertatem nostram commodissime recuperemus. At dum ad hanc rem omni conatu incumbimus, in suspicionem desertæ causæ venimus. Quod multi nos adducti generis aut utilitatis specie, remissius causam agere publicam putarent, imprudentiam nostram accusabant, quod nos assentiremus, vos dedita opera rem protrahere diutius, de bello nihil curare, lachrymis & precibus non commoveri. Et breviter, nos vobiscum colludere existimabant, quorum nos animos licet graviter commotos, ita tractavimus, ut & fidei nostræ, quam illi in gravissimis causis habent spectatam & cognitam, omnia tribuerent, & his, quæ à vobis dicerentur, crederent. Itaque hoc perfecimus, ut vectigal M.R.& vobis Magistratibus hoc equidem modo quo THASZYCKI disseruit, permitte-

mitteret. Itaque facite, ne quid de fide & diligentia vestra suspicari possint. Quod ita assequemur, si ea, pro quibus tanto studio laboravimus, impetraverimus. Præterea, ne animi nostri diutius suspensi sint, jam hodie nobis, cur hic convenimus, causam ostendite. Iam diutius enim durare hic non possumus, lachrymis sociorum & amicorum hinc ejicimur, quos re frumentaria exhausimus. Quocirca finem jam his disceptationibus nostris imponamus, & recuperata libertate, legibus salvis constituta Rep. de hoste & bello cogitemus. Dixi.

Cum jam Thaszycki & Zborovvski perorassent, silentium est consecutum: deinde cum unus in alterum oculos injiceret, Senatores inter se capita conferunt: quid ad hæc nobilitatis postulata responderent, non habebant. Nam adhuc dubitabant, utrum Regia Majestas hoc modo vectigal sibi concedi vellet, & num ad ea, quæ sibi statim reddi nobilitas postulabat, satis paratus esset Regis animus. Quamobrem quosdam Senatores ad Regem, qui tum in arce, quæ muro oppidi cingitur, fuit, mittunt, ut quid ad ea respondendum esset Senatui diceret. Inter quos Princeps fuit Spitko Tarnovius, Regni Poloniæ Quæstor. Interea dum illi redeunt, Senatus cum equestri ordine, in æde Divi Francisci sollicitі expectabant, ubi tandem tempore interjecto Senatores redeunt, & magna expectatione hæc responsa per Spitkonem referunt.

Responsum Regiæ Majestatis ad postulata Equitum.

Neminem esse in Rep., neque esse debere, qui major patronus legum & diligentior libertatis publicæ custos sit, quam Regia Majestas, inde facile omnes intelligent, quod

Regia Majeſtas id nobilitati concedat, de quo nuper inter Senatum & nobilitatem convenerat. Et ut hoc grato ſuſcipiant animo, R. M. velle. Verum quantum ad vectigalia attinet, hiſce privari, æquum ſibi non videri. Præſertim cum hoc multis Senatoribus teſtibus planum facere poſſit, ſibi illud vectigal datum & ab omnibus conceſſum eſſe. Quapropter cum Regia Majeſtas, ea quæ ſemel alicui dederit, nunquam poſtea revocet, æquum eſſe, ut ille quoque, ea quæ illi à Repub. data ſunt poſſideat. Graviter autem hoc ferre Regem, quod ſine cauſa, alieno tempore, tantis afficiatur moleſtiis. De bonis vero ademptis hoc tempore tranſigi non poſſe, reſpondit: verum commodiori Reipub. tempore omnia æqua ac legitima futura promittit. Quantum vero attinet tabulas actorum, quas vulgo Metricam vocant, ita Regiæ Majeſtati videri, ut quæ in ea continentur autentica ſint, ſed deinceps nulla publica acta, ac decreta in eam referri. Summa reſponſi Regii hæc fuit.

Hæc cum nobilitas accepiſſet, ſubito exarſit, ita, ut jam non, ut ante, murmuraret, ſed aſperis clamoribus ſuum ſignificaret dolorem, ſe aperte circumveniri, Regia voce libertatem tolli. Cum enim nuper Senatus Metricam hanc, quam metuebant omnes ut plurimum, nullam habituram autoritatem promitteret, vix biduo interpoſito omnia Senatus promiſſa Regia voce ſublata eſſe. Atque ita tota concio commota fuit, ut in circulis occaſum legum & orbitatem Reip. paſſim deflerent, nihil cum Senatu ſtabile conſtitui, nihil ſe certi in Rep. poſſidere, ſed omnes fortunas ſuas hac Metrica in dubium eſſe revocatas. Irritati ergo denuo omnium animi, & quos preces, & Senatus

tus benignitas placaverant, eos in tantum Regis responsum exacerbaverat, ut, veluti turbulentum mare novis ventis commovetur violentius; sic tum nobilitatis animi, Senatorum prudentia aliquantum mitigati, denuo commoti erant. Re ergo in summam contentionem adducta, Nobilitas per Thaszycki questa est vehementissime, sibi aperte illudi, cum Senatu nil posse certi statui, cum id, quod decernerent, irritum redderet Majestas Regia: frustra se agere conventus, frustra Senatum vocare, frustra ad Senatum de Rep. referre; cupere se, ut jam nobilitati ostenderet, quid de Rep. speraret, & quam ob causam essent Regiis literis ad hoc bellum evocati. Senatus cum arderet invidia, precibus, cum aliter non posset, flectere nobilium animos conatus est, nequid secus, quam oporteat, de benignitate Regia existimarent, rogabat. Se publicæ causæ patronos apud Regiam Majestatem futuros, Senatores omnes polliciti sunt, crastinam diem modo expectarent, ut causa cum M. R. communicata, in concilio benignius, quam modo, nobilitati respondere possit. Quapropter suspensi nova spe omnium animi, & Senatus est dimissus, & inde discessimus. Postridie mane convenerant in ædem Divi Francisci, Senatus tenebatur ad meridiem fere expectare multitudinem. Vbi cum consedissent, Castellanus Cracoviensis ita ad nobilitatem locutus est.

Oratio Ioannis Tarnovii Castellani Cracoviensis.

TEmpore hoc toto, quo hac de re agi cœptum eſt, Senatores omni opera apud Majeſtatem Regiam adnixi ſunt, ut preces & poſtulata veſtra apud Majeſtatem Regiam locum haberent. Heri graviter queſti eſtis, quod Senatus negligentius veſtram cauſam apud Majeſtatem Regiam ageret: Nos certe non ſolum hac ſuſpicione, ſed alia quacunque liberi apud vos eſſe cupimus. Neque enim in hoc ordine aliquis tam improbus inveniri poteſt, qui rem communem aliquo fuco aut colore deteriorem reddere velit: præſertim cum ita omnes leges ſcriptæ ſint, ut nemo calumnia, aut aliquo aſtu his nocere poſſit. Idcirco ea omnia quæ à Regia Majeſtate in tranſactis comitiis petebatis, & quæ vobis Majeſtas ſua negaverat, ea omnia nunc approbat pro communi veſtro conſenſu, & petitionibus veſtris. At vero cum res novas intuliſſetis, quæ longiore tempore & accuratiore deliberatione egent, mirum non eſt, ſi tanta nos afficiant ſolicitudine, ut conquieſcere facile non poſſimus. Etenim res quæ æternitatem ſuam habere debent, firma initia neceſſe eſt habeant: in quibus conſtituendis, ſi hominum variæ ſunt mentes & ſententiæ, minime mirandum eſſe arbitror, cum de rebus magnis, & præſertim novis, liberi hominum debeant eſſe ſenſus, & ut id quicquid in deliberando profertur, boni & æqui conſulamus, & multorum prolatis ſententiis in eam potiſſimum deſcendamus, quæ nobis una ex multis & verior & certior eſſe videatur. Itaque hoc à vobis petimus, ne quid

ſecus de nobis, quam noſtra erga vos fides & ſumma benevolentia poſtulat, ſuſpicemini, ſed ita exiſtimetis de nobis, ut par eſt de his, qui & dignitati Reipub. & utilitati veſtræ, quam maxime conſultum eſſe velint, præſertim cum hæc res nobis vobiſcum ſit communis, in qua nos ſine magno noſtro malo peccare nullo modo poſſumus. Quod vero poſtulata veſtra attinet, cum eo approbante Senatu ea ita confirmat, ut etiam ea quæ in comitiis non eſſent finita, hic ſuum ſortiantur effectum. Præter hæc ſunt etiam nonnulla quæ etſi in legibus deſcripta non ſunt; verum quia ad dignitatem Reip. pertinent, ea Regia Majeſtas non rejicienda putat, ſed inprimis admittenda: ut eſt educatio Sereniſſimi Regis junioris. Nam tametſi ſua Majeſtas putat ſe ita educationem filii ſui inſtituiſſe, ut ea Principe digniſſima eſſe videatur, tamen ſi quid adhuc corrigendum ſit, id communicatis conſiliis ſignificandum ſibi poſtulat. Studium vero veſtrum, & erga ſuam Majeſtatem hæc præclara voluntas R. M. gratiſſima eſt. Quantum vero ad limites, & ad alia hujuſmodi attinet, in quibus nobilitas injuriam ſibi fieri putat; etſi Regia Majeſtas id fieri minime vellet, tamen ſi quid actum aut admiſſum ſit, id ſua Majeſtas emendabit. Quod vero ad vectigal attinet, de quibus rebus jam ſæpe inter nos diſceptatum eſt, quod à ſua Majeſtate intelleximus, id paucis referam. Regia Majeſtas ſic exiſtimat, omnia ſua vectigalia, omnes denique proventus Reip. eſſe, quia in Rege tanquam in capite Reip. merito includuntur. Deinde vero cum ſemel id ſuæ Majeſtati datum & conceſſum ab omnibus ſit; id ſine cauſa adimi juſtum non videtur. Nam id ſuæ Majeſtati datum fuiſſe inde ſciri poteſt:

cum enim coacto in Piotrkow conventu R.M. totum Senatum juramento adigeret, ut liberum, non oratum, esse vectigal se meminisse fateretur; hoc ita esse, sancte dixerunt jurati. Nam quod ejus rei nullam notam, nullas denique literas accepisset, hanc causam attulit: Si, inquit, ejus rei literæ mihi accipiendæ erant, aut meo aut illorum sigillo eas communiri oportebat. Si meo, poterat esse suspicandi occasio, literas non Senatus, non nobilitatis voluntate, sed meo esse consignatas. Præterea res mali fuerat exempli, si Rex suo sigillo quicquam sibi tribuat. Eorum vero sigillis opus non erat, cum præter usitatam consuetudinem ageretur. Itaque maluit juramento consiliariorum esse contentus, quam fidem vestram sigillis in dubium vocare, ac rem mali exempli in Remp. inducere. Præterea Regia Majestas sic putat vectigalia multis æterno tempore dedisse se, & semel data nunquam revocare. Cur itaque quod à vobis semel datum est & concessum, ademptum Reip. esse velitis, causa non est. De pecoribus, quæ quisque domi educat, & boum censum, qui vocatur Powolosczyzna, admittit R. M. liberum esse. Nam quod omnia nobilitatis mercimonia telonio liberantur, id jam non ad Remp. sed ad privatorum commoda videtur pertinere. Neque enim negotiantur omnes, publicum vero id existimatur, quod ad omnium utilitatem pertinet. Itaque hoc ut simus contenti, Regia Majestas postulat. De Metrica vero sic sua Majestas respondit: Majores suos, patres, fratres, hac usos fuisse, in quam multa, non solum, quæ ad privatas personas, sed etiam quæ ad Rempub. attinebant, referebant, multa illic Ducatus Prussiæ, multa Mazoviæ descripta sunt: quæ si cassarentur, ruere

hæc

hæc cum illis possent. At cum Resp. æqualitate juris præcipue contineatur, providendum est, ne hæc res aliis prosit, aliis noceat. Illo vero inani metu omnes vos liberat, quod in bonis regalibus cognoscendis aliquam autoritatem habeant signa, quibus Regales possessiones cognosci possunt, ut sunt bellicæ expeditionis onera, & alia multa, quæ bona regalia esse indicant. Itaque curandum est, ut nemini noceat, at utilis sit æque omnibus. Itaque sua Majestas quod ad privatorum bona attinet, ea uti non vult, sed ex ea, privatorum bona, hæreditariane sint judicabuntur, ut in legibus est descriptum. Quantum vero hæc Metrica valeat, aut quid illi tribuendum sit, id de communi Senatus sententia, & nuntiorum, in proximis statuetur comitiis, & ne cui noceat, in omnes partes providebitur. Si enim ita providebitur, ut aliquid illi tribuatur, æquum est, illa uti, sin minus, sane rejiciatur, dummodo communis sit omnium sententia. Illud vero quod postulastis, ut limites ea ratione fiant qua postulastis, sua Majestas respondit: Et si confirmatio Regia inutilis esse non potest, quin potius necessaria: tamen cum hoc ita placeat, negare se nolle, & hoc voluntati cujusque permittit, ut utatur confirmatione, aut non utatur, ut voluerit. Hæc sunt quæ per nos à Regia Majestate impetrata vobis sunt, de aliis vero, ut de injuriis privatorum, de his exactiore cognitione opus est. Itaque hoc ad comitia proxima, sua Majestas rejiciendum esse putat, & præsertim de Odrowaz, cui pollicita est ad conventum generalem cognitionem causæ, & Dominus Odrowaz respondit, se esse contentum. Quod rogatis de nobis, ut vobis indicaremus. quam ob causam huc convenimus, causa non

videtur, cur id queratis. Nam id à biennio ſcitis, diſſolutam eſſe Provinciam, vaſtatos agros hoſtili incurſu. Hoſtis cognoſcit ab exploratoribus, ſibi hoc tempore à nobis nil metuendum eſſe, de quo ut vindicta ſumi potuiſſet, comitia præterita erant inſtituta, in quibus cum de defenſione contra injuriam hoſtis præcipue deliberabatur, etiam ad extremum bellum decretum erat. Itaque rogamus vos, memores laudis & gloriæ, quam majores noſtri nobis reliquerunt, deleamus iſtam maculam ſuperiorem amicorum noſtrorum calamitate nomini noſtro impoſitam. Verendum eſt, ſi injurias noſtras hoc tempore perſecuti non fuerimus, ne cæteri ad inferendam nobis injuriam promptiores ſint. An neq; vos illa commovent, quod cum magno gemitu hic deſideamus, bona illorum exhauriamus, domos exinaniamus, & hoſtilem in modum amicos & fratres noſtros ſpoliamus? At fortaſſe calamitatem hanc æquiore ferent animo, ſi hac re illorum ſaluti provideri poſſit, ſi ex hoſte illorum & noſtro pœnas debitas ſumpſiſſe nos conſpexerint. Itaque hac in re, hanc adhibite diligentiam moderationemque, ut ſeniores prudentia ſua Reip. conſulant, juniores vero illorum ſequantur ſententiam. Ita fiet, ut domi Reſp. optime conſtituatur, & foris ab hoſtium impetu fortiſſime, aut ſaltem utcunque defendatur. Dixi.

Quamvis autem Caſtellanus Cracovienſis

Tali orationis lenitate aſperitatem pridiani Regii reſponſi mitigare, & placatiores nobilitatis animos reddere laboraret; tamen cum Rex vectigalia poſſideret, metricam non abrogaret, adempta in præſentia non reſtitueret, ademptas multorum fortunas pernicioſo & inuſitato

usitato jure teneret; graviter eam rem Nobilitas tulit. Et cum angustiæ templi capere totam Nobilitatem non possent, ita ut commode audirentur orationes; in campo apud Divum Georgium deRep. agi voluerunt, ut ita liberius & commodius omnes sentire ac loqui de Rep. possent. Quamobrem ad tempus præscriptum locum conventus constituerunt, in quo soli, sine Senatu, quid facto sit opus, in medium conferrent. Die itaque penultimo Augusti in campum conveniunt: loca illa quæ circa sunt, maximo hominum concursu complentur. Vnde cum tanta multitudo adesset, ut commode res tractari non posset, tota Resp. in provincias est divisa, & electi sunt ex singulis provinciis, viri consilio & autoritate præstantes, qui in æde Divi Georgii, exclusa multitudine, seorsim in illo secessu de Rep. deliberarent, & ad singulas Provincias quidquid decrevissent, referrent, ut illorum decreta sic demum rata essent, si autor populus fieret. Res biduo summa contentione acta est: variæ sententiæ, variæ defendendæ Reip. rationes inveniebantur. Quo tempore illa pręclara & propria Polonorum laus claruit magis: nullas ita magnas injurias, nullum tam altum esse dolorem, qui hujus sanctissimæ gentis à suo Principe alienare posset animos. Nam qua moderatione animi, & qua fide, in publico mœrore & communi omnium gemitu, fuerint, facile ostendit illorum plebiscitum, quod ultimo mensis Augusti ex campo recta in arcem inferiorem profecti, Regi obtulerunt. Quod ego latine ideo nôn verti, ut oratio, & virtus hujus sanctissimæ gentis ex vernaculà lingua cognosci melius & intelligi possit, sed jam hoc plebiscitum audiamus.

Nobilitatis scitum per Generosum Martinum Broniowsky Notarium terræ Leopoliensis.

NAiáśnieyszy Miłośćiwy Krolu / okoko tych Artykułow októreśmy się nie zgodzili z Pány ich Mośćiámi / ták ná Seymie/ iáko y tu / o ktore Wászey Krolewskiey Mośći iáko to Pááná nászego Miłośćiwego pokornie prośiemy/ mieliśmy iuż dosyć stánowienia y declárácy z Pány ich Mośćiámi. Nic inszego te stánowienia y declárácye nie przynoszą iedno szkody / á obćiązliwośći więcey przymnożenia. Ná ten Artykuł okoko tego cłá nowego nád práwá á wolnośći / my iáko wierni poddáni W. K. M. to też ábyśmy mogli mieć rychłą execucią práwom nászym y wolnośćiom y przywileiom/ zktorych vkróćiło to cło / Pozwoliliśmy byli W. K. M. do żywotá to mieć / słyszeliśmy odpowiedź W. K. M. á

zwłászczá

zwłaszcza od Je° Mości Pána Krákowskie°/ iż ie W. K. M. raczy mieć przeciw práwom á wolnościom náßym vstáwione / á W. K. M. przecię niechce ná tym przestáć. Abowiem y przez nas y przez Postow náßych vstáwiono iest/co się vkázuie Státutem tám stoi / o tym cle nowym / iż iedno przez W. K. M. y przez rádę vstáwione / tego odpieramy Státutem Krolá Alexándrá świętey pámięci brátá W. K. M. cap.XV. A gdyż to przez W.K.M. y przez rádę tylko / á bez nas y Postow náßych/ vstáwiono : á myśmy ná to nie zezwolili / nie powinniśmy go też dáć / áni ma być z nas áni z poddánych náßych brano / á kto ie vstáwił /vstáwił ie ná poddáne swoie/ á nie ná nas y poddáne náße / iáko się to okázáło z Státutu tego / iż tylko przez W.K. M. á przez rádę W. K. M. tezby nie miáło być bráne/ tylko od poddánych W. K. M. y od rad / iákoż też to ná tym Seymie
bliſko

bliſko przed tym ſtáło ſię/ iż W. K. M. z Rádámi raczyli vſtáwić/y vchwalić ná poddáne ſwe/ktore też tylko poddáni W. K. M. á poddáni rad ich Mośći dáią / á my nie powinniſmy dáwáć / iedno według praw/ Przywileiow/ y wolnośći náſzych. A ten Státut nowy de transgreſſoribus, ſrogi á oſtry / ktory ieſt przez W. K. M. á przez Pány ich Mośći vſtáwiony/przez nas á przez Poſłow náſzych / áby był ſkáżon / ná ktory Státut my ſámi śiebie y ſwych poddánych niechcemy wdáwáć/iáko ktory ná nas á przez nas / vſtáwiony ieſt. Item Co ſię tycze Metryki/iákoſmy W.K.M. prośili Páná náſzego Miłośćiwego/ áby autentice nie byłá/iáko y pierwey/áni oną żaden dowod był czynion ſtrony W. K. M. ná dobrá náſze / áni liſty ku ſzkodźie czyniey nie były wydawáne. Co nam W.K.M. przez Páná Poznáńſkiego iuż to obiecząć raczył/iż ták iákoſmy żądáli Metrykę tę W. K. M.
non

non autenticam iuż zostáwił/Zácosmy W. K. M. dziękowáli. Tu záśię odpowiedzi nam dáne / wyrozumielismy iż tá rzecz o Metrykę do Seymu W. K. M. oddalić raczył. Co się nam zda rzecz być obćiążliwa powolnym poddánym W. K. M. Zeby tu tá rzecz końcá wziąć nie miáłá/ á może ieszcze wziąć/ iákoż iuż byłá wzięta pierwey słowem á Mśćiwym wyrokiem W. K. M. Abowiem gdźieby tá Metryká autentica miáłá być / byłáby ku obćiążliwośći praw y Przywileiow nászych / y wolnośći nászych / nie prośiemy áby ią W. K. M. ráczył skáźić / gdyż iest W. K. M. potrzebna / ku rzeczom Pruskiem y Mázowieckiem y ku summom Krolewskim/ ále izby iey W. K. M. vżywáć nie raczył/ták iáko Oćiec y brácia y sam W. K. M. przed tym raczyli. Abowiem listy iednym wydawáią/á drugim nic / iáko się miedzy námi ozwáło ich kilká. A co się tycze dignitates

tes & officia Regni prośiliśmy áby iuż były dáne według praw á wolności náßych/ ná walnym Seymie/ á coby kto nád práwo y nád Przywileie trzymał / áby puścił ná ten Artykuł Panom ich Mościom / rádom / Bráciey náßey stárßey / nád práwá á Przywileie náße pozwoliliśmy byli / dostoynośći / vrzędow/ ktore przećiw práwu dźierżą trzymáć do żywotá ich Mości / álbo do podwyżßenia wyżßego / tośmy byli vczynili / ieśliżeby práwá á wolnośći náße w tym : w czym się przećiwko im vkroćiło / á vbliżyło executią wźięły / áby ich Mość Pánowie tym chutniey á chećiwiey przyczyniáli się ku W. K. M. o executią praw náßych y swoich. A iż nie znamy áni widźięmy przyczyny ich Mośćiow/ ato iż práwá náße executiy nie máią/ á przeto gdy się nie zstáłá executia w rzeczách / y iáko práwá y Przywileie náße obmawiáią / tedy y tey tej nie odstępuiemy. Item. Co się tycze tej

przećiwko

przeciwko temu Przywileiowi Wła⸗dysława Jagieła. Quod nemini Ducum, & ex genere Ducali, Castra & descendenti civitates pro tempore & in ævum non conferemus. Krolowa Jey Mość raczy wykupowáć dobrá W. K. M. Zamki / Miástá / á trzymáćby miáłá Jey K. M. áczkolwiek nie náwieczność / ále do żywotá iákośmy słyszeli / á wszákoż to właśnie przeciw práwom á Przywileiom nászym / iżby Jey K. Mość miáłá trzymáć do żywotá / ábowiem nie bez przyczyny ten Artykuł przez przodki násze v przodkow W. K. M. iest wystużon. A snadź wielcy ludźie Páńskie osoby Kśiążętá muśieli się byli bárzo sprzykrzyć przodkom nászym w sąśiedztwie sobie rownym / á snadź z krzywdą wielką z wielkiem żalem z obćiążliwośćią opuśćić dobrá / á poniechać muśieli. Jeden dla przyiáźni / drugi dla niedostátku / trzeci dla wstydu / álbo iż się zyskáć nie spodźiewał.

ziewał. A ták prosim pokornemi prośbámi / ták iákośmy prośili / áby Jey K. M. imienia żadnego wykupowáć nie raczyłá / á coby raczyłá wykupić / áby to spuszczono ku ręce W. K. M. było / á W. K. M. ono dzierżeć raczył / y Stároście swego osiádłego iáko indzie mieć. Abowiem zá żywotá Jey K. M. mogłyby się wielkie trudnośći dziáłáć Koronie / co się káżdy snádnie domyślić może per alienationem Iuris alicujus personæ.

Naiáśnieyszy Miłośćiwy Krolu / iest inszych wiele Artykułow z Przywileymi / ktore potrzebuią executiy / ktoreśmy dawáli ná Seymie / y tu iuż nie máły czás / iáko nic inszego nie czyniemy iedno piszemy / á mázemy á z powagą się sobie declárniemy. Nagłupszy álbo namłodszy by iedno mowić vmiał / náuczyłby się tego / czego nam rozumieć niechcą / niechcemy się w dáwáć w tráctaty / á w odpowiedź dalszáby ieszcze nam ká-

żda

żda rzecz słuszną odpowiedź mieć mogła. Jedno tylko my wierni poddani W. K. M. pokornie prosiemy/ żeby prawa y przywileie nasze / y wolności wszystkie / w całości nam záchowane á dzierżane były. Albowiem wielkie krzywdy / gwałty nam się dzieią/przez to wykrocenie prawa/ przez Starosty / Celniki/y inne vrzędniki W. K. M. y Pánow Rad W. K. M. vkázniemy/y prosimy: áby sprawiedliwość się sstałá / á dáley żeby się to nam nie działo. A ták prosimy W. K. M. áby W. K. M. raczył nas od tych krzywd y vcisków bronić/ á nam tego nie dopuścił czynić nad prawá y wolności násze. Bo prawa násze obmawiáią/że tákowym ktorzy przeciwko práwom náßym/co dzierżą y czynią/nie powinnismy posłuszeństwá. Co się tycze ruszenia pospolitego/ktore W. K. M. raczył czynić/á my iáko wierni poddáni W. K. M. posłuszni vczyniliśmy W. K. M. iáko Pánu náßemu Miłościwemu

ktorego Pánem náßem wyznawá⸗
my bydź / przeto prośimy áby W.
K.M. raczył nam oznaymić / á po⸗
wiedźieć ieſli W. K. M. ma nie⸗
przyiaćioły w źiemi / á raczyßli ćią⸗
gnąć myſmy dawno gotowi / y
chcęmy ćiągnąć z W. K. M. á pie⸗
niądze nam dáć w Mieśćiech głow⸗
nych powiátnych / czego W.K.M.
nie raczył vczynić / á wßákoż my
iáko powolni z tego ſię wymáwiáć
niechcemy / rádźi chcęmy z. W. K.
M. ćiągnąć / ieſli nam tu W. K.
M. pieniądze raczy dáć / według
Przywileiow náßych. Przeto W.
K. M. prośiemy / áby nas dźierżeć
dáley nie raczył / á czynić to / co
W. K. M. raczy. Abowiem nie po⸗
winniſmy leżeć wedle praw á Przy⸗
wileiow náßych / zá tákiemi vtrá⸗
támi náßemi / y tych ná ktorych le⸗
żemy gruntách / y prośiemy W. K.
M. áby iuß tym rzeczom W. K. M.
czynić koniec raczył. Abowiem my
iuß amplius żadnych ziázdow czy⸗
nić

nie nie będziemy / y niechcemy : á przy práwiech y Przywileiách náſzych ſtać chcemy / w niwczem ich nie odſtępowáć. Hoc plebiſcito Regi dato, non videbatur conſultum, ut ſine deliberatione nobilitati reſponderetur. Quocirca reſponſum delatum eſt. Itaque ad diem ſeptimam, res in Senatu agitata eſt: ad extremum vocata multitudine, & Rege in gradibus, quibus ad illius arcis particulam ſcanditur, ſedente, Caſtellanus Cracovienſis Regiæ Majeſtatis nomine ita exorſus eſt.

Oratio Caſtellani Cracovienſis.

NEminem eſſe arbitror, qui ſine cauſa rem ſæpius exagitatam repeti & iterari putet: quod non ob aliam cauſam ſua Majeſtas facit, quam ut omnes ſuſpiciones non bene adminiſtratæ Reip. fugiat. Et hoc unum ſua Majeſtas ſemper ſtuduit plurimum, ut in cuſtodienda & augenda Repub. Regum eorum, qui ante ſe regnaverunt, inferior eſſet nemine. Multis enim tum bellicis tum domeſticis laudibus ita juvit Remp. ut nulla in re, neque domi, neque foris, regalis ſapientia, & defendendæ Reip. diligentia, digna tanto Rege, deſideraretur,

Quod cum ex aliis multis, tum vel ex hoc colligi poteſt, quod non morbus, non infirmitas, retardare poterat, ut aliquando ejus in Repub. opera & cura deſideraretur. Sed in lectulo ægritudine correptus jus dicebat. Ita ut nullum tempus in Rep. eſſet, in quo Regium officium deſiderari aut requiri poſſet. Hac mente ſicut ſemper in Rep. fuit ab initio, ita in eadem ad finem imperii ſui permanere voluit, ut animos ſubditorum benevolentia & æquitate imperii ſibi adjungeret. Quid enim aut Regali celſitudine, aut ſubditorum commodo aptius eſſe poteſt, quam æquitate Principis & ſubditorum obſervantia, utrinque conciliata benevolentia? In hac ſententia Majeſtatem Regiam, cum omni retroacto tempore, certum eſt perſeveraſſe, tum hoc præſenti maxime. Nam cum quædam præteritis ſua Majeſtas temporibus vobis permiſit, nunc etiam quantum ratio temporis, & legum autoritas permittit, inprimis vobis ſatisfacere cupit, ut ita quiſque facile intelligere poſſit, Suam Majeſtatem legibus gubernare Rempublicam, legum ſe patronum, & defenſorem profiteri. Quod ut liquido apud omnes conſtare poſſit, ſua Majeſtas quæ poſtulata veſtra fuerint, quæ deinde à ſua Majeſtate impetrata, breviter & aperte vobis referre juſſit.

1. PRIMUM poſtulatum veſtrum fuit, quod Rege Polonię mortuo, denuntiatio Interregno Vniverſalis fieret, more majorum, ut eo modo omnes & Regem mortuum eſſe intelligant, &, quem in locum mortui ſufficere vellent, cogitent, hoc cum de Rep. & ad publicam dignitatem pertineat, Sua Majeſtas approbare dignata eſt.

2. Præterea inſolitis exactionibus vos one-

fari in villis & oppidis questi estis, & alias responsum fuit, privilegia, quibus id liceret cognosci oportere, tamen hac re Majestas Regia tam diu vos liberat, quam diu in comitiis proximis, quomodo id fieri debeat, cognitum fuerit.

3. Illud etiam postulatum est, ne Moneta diutius in Russiæ Provinciis cudi permittatur, & quæ ubique excusa sit, quam proba sit, examinetur. Regia Majestas jam cudi eam vetuit, & eam quæ excusa est, probari jussit, ut inde facile, quæ proba, quæ improba fuerit, sciri possit.

4. Quantum vero ad illud pertinet, ne cui nisi jure victo bona adimantur: id cum justitiæ ratio & legum sanctio postulet, ita sua Majestas fieri promittit.

5. Illud vero quod ad redimendum bona Regalia attinet, ita placet, ut non nisi datis & numeratis pecuniis bonorum fiat cessio.

6. De citationibus ita rectum esse videtur, ut in qua Provincia Majestas Regia fuerit, in ea legitime fiant, modo ab hac constitutione comitia fiant libera.

7. Quod à Regia Majestate petiistis, ut res quæ spirituales, quæ seculares fuerint, clarissimis notis & signis describerentur: videtur Regiæ Majestati hanc rem egere cognitione accuratiore, quare ad comitia proxima rejicienda est.

8. Petiistis etiam, ne aliqua contrarietas in nostris legibus sit. Etsi hæc legum natura sit, ut una non deferat alteram, tamen ne aliqua sit in jure suspicio, Sua Majestas providebit.

9. De Abbatiis, ut Polono nobili, aut Polo-

no saltem, si nobilis defuerit, conferantur, Sua Majestas id confirmat & approbat.

10. Scribæ terrestres ut, secundum quod lex jubet, ipsi in judiciis & actis publicis intersint, æquum est. Vicarios autem habeant bonos viros, nobiles possessionatos, ita Regiæ Majestati, ut petiistis, placet.

11. Sæpe hoc in comitiis, sæpe in Senatu agitatum est, nunc etiam commemoratum: Prælatos & Sacerdotalis ordinis homines expeditionibus bellicis teneri. Hæc res, ne illorum jura, & privilegia violet, considerandum est. Itaque hac de re nihil certi sciri potest, nisi prius, immunitates Spiritualium quales fuerint, cognoscantur.

12. Præterea iniquum vobis videtur, bona Secularia attribui Spiritualibus. Quare sua Majestas hac in re, ita ut vultis, statui jussit, ut si Spiritualis bona secularia possideat, jure secularium expeditiones bellicas obeat, & si absens fuerit, illa amittat.

13. Fraternitates, quas Cechy vulgo appellant, in præsentia dimittere æquum est, cum de his, non cognitis illorum privilegiis, nihil statui potest.

14. Latitudo viarum, & descriptio, ut fiat in oppidis & civitatibus mandatum est, & in conventu mandabitur amplius.

15. De captivo nobili in oppido, Si Capitaneus cum civibus non consenserit, ut is in castro detineatur, & liber sit à civili carcere, atque ea pœna puniatur, quam Regia Majestas decernet. Nam quod petitis, ut si à Majestate Regia fuerit cognitum innocentem esse captum, ut cives temeritatis luant pœnam: in hac re considerandum est, ne audacissimis hominibus quidvis faciendi licentiam demus, & hac

ratione illos ad omne nefas armemus. Itaque deliberandum eſt, ne ebrii & intemperantes homines hac ratione audaciores fiant. Quare in comitiis amplius deliberandum eſt. Vt hæc res proſit omnibus, noceat nemini.

16. Quantum vero ad literas Pruſſiæ, & Ducatus Zatorienſis & Oſwiæcimenſis pertinet, ut illi quoque nobiſcum expeditiones bellicas obeant: Hac in re nihil Sua Majeſtas ſtatuere poteſt, niſi prius cauſa illorum cognoſcatur, quare ſibi hanc immunitatem vendicant.

17. Inhibitiones in judiciis ne fiant, id ita placet, ut non dentur neque ſerventur, & ſi cui conceſſæ fuerint, ne judex iis teneatur.

18. De mulieribus nobilium & ignobilium, ne in oppidis judicentur, ſed in jure noſtro, id placet.

19. Vt Palatini fungantur ſuo officio: Magiſtratus ita uti præſcriptum adminiſtrent: Regia Majeſtas hoc idem vult. Quod ſi noluerint, citentur, ſecundum quod ſtatuto cautum eſt.

20. In conventu generali ne quid novi ſtatui ſine autoritate Senatus & nuntiorum terreſtrium poſſit, Suæ Majeſtati placet.

21. De Vicecancellario & Cancellario eligendo, in proximo conventu ſtatuendum eſt.

22. Quod poſtulatis, ne plebei in Eccleſiaſticos ſtatus & dignitates admittantur, conſentit Regia Majeſtas.

23. Cives bona terreſtria poſſidentes ita Sua Majeſtas Regia poſſidere vult, ut, mortuis illis, hæredes bona illa nobilibus vendant infra biennium, quod ſi facere neglexerint, illa amittant.

24. De vectigalibus, ſive teloneo ſatis jam dudum dictum eſt, qua ratione id Sua Maje-

ſtas poſſideat. Vos contenti eſſe debetis, ut pecora & armenta cura veſtra educata, abſque tributo, quod Powoloſczyſna vulgo dicitur, ſint libera.

25. De Magiſtratibus & officiis, ut petiiſtis, ita Suæ Majeſtati, ut in conventu generali conferantur, placet. Sed hoc in ordine Spiritualium, ut recte fiat, providendum eſt. Nam aliquo ſpirituali mortuo, quatuor menſes ſua Majeſtas ad conferendum liberos habet, quibus exactis, Pontificis Maximi in conferendo jus ſuccedit. Quare verendum eſt, ne propter diuturnitatem temporis, quo comitia abeſſent, beneficia externis hominibus à Summo Pontifice conferantur.

26. Extraneos & peregrinos ita arces & oppida quæ poſſident ſua Majeſtas poſſidere permittit, ut demum, illis ipſis mortuis, nulli peregrino id liceat.

27. Iudæi in oppidis nobilium degentes à Palatinorum jure ſint liberi, & privilegio communi uti illis, ſi velint, ſit liberum.

28. De terminis agrorum, quos vulgus Granicies vocat, ſit ita, ut vultis, confirmatum, tali modo, ut ſit in arbitrio cujuſq; uti vel non.

29. De Metrica illud ſuæ Majeſtati placuit, ut nullius deinceps bonis hæreditariis noceat, neque in bonis Regalibus cognoſcendis aliquam autoritatem habeat: verum cum multi ſint, qui eam abrogandam, multi qui retinendam cupiant; in iſta animorum diverſitate quid ſtatuendum ſit, videre difficile eſt. Itaque ex Republica eſſe videtur, ut id ad comitia rejiciatur, ibique de conſenſu omnium ſtatuatur, quid illi tribuendum, & quid derogandum ſit.

30. De bonis Reginalis Majeſtatis, contra privi-

privilegia & statuta nostra, ea à sua Majestate possideri vobis non placet. Regia Majestas hæc bona sua Reginalem Majestatem, vita illius superstite, possidere vult, qua defuncta, ad Remp. devolvi & regno restitui dubitare nemo debet. Nam si hoc Majestati suæ non licebit, utiliusne Reipub. fore putatis? Si pro his bonis quæ habet in Italia, bona potius quam in Polonia sibi compararet, vos statuite. Quæ res ne alicui noceat, sic sua Majestas cavit, ut his bonis possessionati capitanei præficiantur. Quantum ad arces pertinet, quas Reginalis Majestas possidet, omnibus præfecti sunt hi, qui in nomen Regiæ Majestatis juraverunt, & de ejus nomine illas arces possident.

31. Referendarii non judicabunt amplius, sed tamen cum opus fuerit, querelas audient. Spirituales iterum à secularibus abstinebunt judiciis, nisi forte causa illis pro aliquo Spirituali in judicio dicenda sit.

32. De Cortisanis, in hos nova pœna statuenda non est, sed veteribus legibus temeritas illorum coercenda.

33. Pensiones sine consensu patrum ratas fieri sua Majestas assensa est, si vero qui fuerint, qui contra fecerint, in eos lege Cortisanica ut advertatur, æquissimum esse videtur.

34. Privilegia bonorum hæreditariorum, quisque, cum ita opus fuerit, exhibebit quod in statuto præscriptum est.

35. Præterea quod postulatis, ut in comitiis singulis hebdomadis duos dies successivos habeat Regia Majestas, quibus causis & privatorum controversiis præsit Regia Majestas, id ita se facturum promittit.

Hæc sunt quæ Vestra postulata ad Regiam Majestatem fuerunt, partim in veteribus præ-

scripta legibus, partim nova, in quibus omnibus ea æquitate animi fuit Regia Majestas, ut aut omnia vestro arbitrio permiserit, aut pauca excepta ita moderatus fuerit, ut eorum partem cum sibi sumeret, eam etiam ipsam concederet, ut hac ratione seditiones de medio tollantur, & vos sibi omnes beneficentia hac Regia liberalitateque conjungeret. Et si quis æquus judex & cui publica tranquillitas & amor cordi est, rem secum diligentius reputare voluerit, inveniet profectò, nihil à sua Majestate Regia prætermissum, quod dignum optimo Rege, & benignissimo Principe esse videatur. Vobis etiam convenit, tantam erga vos benevolentiam, gratumque Principem vestrum complecti animo. Veniat vobis in mentem majorum vestrorum, qui eam libertatem, quâ nunc fungimur, ea jura, quibus nunc vivimus, omni fide, benevolentia, cura à Regibus Principibusque suis observaverunt. Testatur hoc privilegium Ludovici, alias Loys, in quo eam, quam nunc habemus libertatem, majoribus nostris dedit. Ait enim se ob singularia in Remp. majorum nostrorum merita, & in se, liberalitatem illam dare in fœdus & testimonium erga gratos subditos, Regalis munificentiæ sempiternum. Sed quid vetera repeto? patrum memoria Iagello Rex, avus Serenissimi Domini nostri, multis concessis privilegiis, singularem majorum nostrorum erga se testatus est fidem. Quare cum tot eximia sunt, quæ nobis majores nostri, pro documento reliquerunt, turpe nobis videri debet, ab illorum consuetudine discedere, sed gloriosum & utile, si domesticis admoniti exemplis, fide debita ac perpetua benevolentia, & nos Principi, & nobis Principem conjunxerimus: cujus rei cupidis-

pidissimam suam Majestatem semper fuisse, nemo ambigere debet. Quid ille à vobis invitis extorsit? Quid est, quod ille nobis rogantibus sibi sumpserit? Sic toto sui tempore Regni vixit, sic se erga vos gessit, ut benignitate potius quam imperio uteretur. Testis est nudius tertius Suæ Majest. ad vos de defendenda Rep. relatio: nihil per se sine voluntate vestra agendum putavit, sed rem omnem ad vos detulit, vosque autores & principes hujus consilii esse voluit. Cum enim hoc anni tempore, opera vestra communi, se Rempub. juvare ita commode non posse videret, necessario alia defendendæ Reip. ratio invenienda est. Nam re infecta domum discedere, videte quanta infamia, quam denique vobis perniciosum sit. Verendum enim est, ne si in hoc bello nulli fuerimus, reliqui nominis nostri hostes contra nos audaciores sint. Audistis quæ jam excursionibus in montanis acta sunt, multæ villæ domino Stadnicki exustæ, multæ populatæ sunt. Itaque Valachus exussit Provinciam, vastavit agros fratrum & amicorum nostrorum, nos hæc contemnimus, hæc æquo animo feremus? Si idem Prussiæ, idem Poloniæ accidat negligemus? Verendum profecto est, ne si ita omnia contemninus, simul & omnia amittamus. Si enim initiis non obstiterimus, postremo quomodo defendemus nescio. Quare Regia Majestas Deos hominesque, vos denique ipsos testatur, se nulla in re deesse, neque defuturum Reipub. Monet præsens, & omnes calamitates inimicorum demonstrat, quæ quo minus depellantur, non per se stetisse, quibus id rationibus fieri possit se ostendisse. Etenim memoria tenemus, bello Prussico, cum exercitus ejus regno collectus amplius durare

propter anni tempus non posset, tributo per nos concesso & impetrato pecuniario, Remp. esse defensam. Nunc etiam quid expectamus amplius? An, ut omni nudatam Provinciam præsidio relinquamus? nihilne vos gemitus fratrum nostrorum, nihil infamia nominis movet, quæ dolenda vobis profecto est, si quid est vobis patriæ virtutis & ardoris. Neque illud dici potest, Vos iniquitate imperii Regii ad extinguendum incendium tardiores esse. Si enim sua Majestas semper, ut vim inferret nemini, laboravit, sed ea tantum potentia uteretur, quam illi lex & mos majorum dabat, hac mente eum semper fuisse & esse velle, ut vos omnes sciatis, & cæteris qui absunt narretis, postulat. Quod si quis tam iniquus, tam impius inveniatur, qui turbare Remp. alienare ab optimo Principe animos nostros non dubitet; videat quid agat, quid inceptet, consideret. Quid enim non faciat is, qui omnem conjunctionem & necessitudinem, qua vobis Princeps, vos Principi conjuncti estis, violare audeat? Hæc vos cogitare, hoc ne fiat, providere æquum est. Nullum enim Regis commodum, nullum subditorum malum, privatum est. Sic enim in bene constituta Repub. omnia connexa ac conjuncta sunt, ut quidquid partem in unam accedat, id in alteram redundet necesse est. Monuit nuper sua Majestas, hostem erectum victoria, & dissensionibus nostris confirmatum, imminere toti Russiæ, quem ut armis pellatis, fratres & amicos vestros ab incendio & vastitate aliquando liberetis, sua Majestas diligenter adhortata est. Cujus rei spes nulla est in hac pecunia, civitatibus & oppidis à sua Majestate imperata. Nam hoc stipendium magnum exercitum alere non potest; tria mil-

lia quingenti pro defensione Reip. conscripta sunt, quibus hæc pecunia per novem mensium spacium sufficere non poterat, ita ut de suo quoque triginta millia Regalis sua Majestas addere coacta sit. Quare moveat vos fratrum nostrorum miseria, moveat impendens cunctæ Russię calamitas: & cum omnes nunc subvenire labefactatæ Reip. commode non potestis, aliquid saltem conferatis, quo Resp. defendi possit, neque id à vobis pro imperio sua Majestas exigit, sed hoc totum ut cum gratia à vobis impetret, postulat. Illud vero quod ad crimen læsæ Majestatis pertinet, paucis accipite. Iniquum vobis videtur, vos Iuri Cæsareo, præsertim cum vestras leges habeatis, aliquibus in rebus subjacere, etsi id quidem verum sit, in illo ipso jure esse summum jus & summam injuriam, tamen ita ut vultis, sua Majestas a[...]ensa est. Nam & nos leges habemus, in quibus de crimine læsæ Majestatis diligentissime cautum est, quæ minime abrogatæ sunt, & præterita crimina latis jam legibus non ferendis puniuntur. Si vero postea videbitur, ut illis aliquid derogetur, id de communi omnium consensu statuendum erit. Questi estis, multos Palatinos, plures etiam Castellanos in hac expeditione desiderari, Regia Majestas ita respondit; quicunque domi manere jussi sunt, eos non sine justa & legitima causa mansisse. Nam cum nunc omnes domo absimus, providendum erat, ne Resp. & in aliis partibus aliquod detrimentum caperet. Si qui vero sunt, qui sine privilegio & Regiæ Majestatis consensu in hac expeditione non sunt, causa non est, cur non secundum leges in eos animadvertatur. Hæc sunt quæ vobis referre Regia Majestas jussit.

Cum finem dicendi Castellanus Cracoviensis fecisset,

Nobilitas à Rege postulat, quo concedat Nobilitatem secedere, & quid ad hanc rationem respondendum sit deliberare. Quod cum Regia M. concessisset, inter columnas, quibus fons monasterii illius cingitur, consederunt. Quo in loco quibus modis exagitata res sit, referant alii, mihi satis est, quæ publice ad Regiam Majestatem reversi, qui in loco supra dicto operiebatur, dixerunt, ea referre. Quare Splawski, cui negotium cum Thaszycki datum erat, ut Nobilitatis nomine ad Regem loqueretur, sic incipit.

ORATIO SPLAVVSKI.

Etsi, Serenissime Rex, per Magnificum Castellanum Cracoviensem, nudius quartus Majestas tua denuntiare dignata est, quod terere tempus deliberationibus, & hujusmodi controversiis non velit, tamen videmus novam rem in conflictationem adductam esse, nempe,ut de defendenda Rep. deliberaremus. Nos, ut sæpe Majestati tuæ retulimus, illius aliam nescimus rationem prçter hanc,ad quam hic decreto Majestati tuæ convocati sumus. Proinde obnixe petimus, ne diutius Majestas tua nos hic desidere patiatur, & nobis hodie, quid tandem facto opus sit, ostendat, cum durare diutius hic nullo modo possimus. Quantum vero ad postulata nostra attinet, quibus Majestas tua pro singulari sua, erga nos subditos fideles,clementia,benignissime assensa est, ingentes agimus &habemus gratias.Illa autem quæ Majestas tua ad conventum generalem rejicienda censuit, quæsumus, ne & his aliqua

fiat

fiat dilatio. Nam nos ab illo ſcripto noſtro, quod Majeſtati Tuæ nuper porreximus, nullo pacto diſcedere volumus: habet in illo Majeſtas ſua totam ſummam deſcriptam, & concluſam, quam ut clementia & gratia Majeſtas T. excipiat, rogamus.

Oratio Nicolai Thaſzycki.

INtelleximus, Sereniſſime Rex, ex domino Caſtellano Cracovienſi, quo animo & qua clementia erga nos ſubditos tuos tua Majeſtas ſit, à quo nemo diſſentit. Fatemur enim laboribus, ſumptibus, conſiliis ſuis adjutam & ſemper conſervatam Remp. Quam diu hoc regnum ſteterit incolume, tam diu in illud tuæ Majeſtatis immortalia extabunt beneficia. Illuſtraſti regnum, auxiſti Remp. nos ita ornaſti, ut in hac re omnes qui unquam regnarunt facile viceris. Quare quod ea dignitate, eaque gloria apud omnes gentes ſumus, hoc tibi debemus, hoc tibi acceptum ferimus. Verum enimvero qua tu in nos & in Remp. propenſione animi fueris, tales nos ſemper etiam præſtitimus, in quibus tu merito omnes vires Regalis munificentiæ tuæ oſtendere poſſis. Quæ bella unquam tam aſpera, tam periculoſa geſſiſti: quis hoſtis tam potens, bello te laceſſivit, in quo tu fidem, laborem, conſtantiam denique noſtram ſingularem non cognoveris? Teſtis eſt Valachia, quam tu gravi & difficillimo bello, afflictam, virtute & armis noſtris tibi ſubjeciſti. Teſtis eſt Pruſſia, quæ, qua erga te fide & obſervantia fuerimus, experta eſt. Multa præterea & diverſa genera bellorum facile declarant, & tuam erga nos præſtantem clementiam, & noſtram erga te fidem excellentiſſimam. Nam quod Magnificus dominus Caſtellanus virtutem majorum

noſtrorum ſingularibus ornaverit laudibus, merito ille quidem, ſed nos inferiores illis nunquam, ſed pares & virtute & animo fuimus. Et ut unum ex multis proferam, Pruſſiam præter leges, & majorum inſtituta, ſumptibus militiæ, noſtris denique corporibus tutati ſumus. Quod cum faciebamus, non Prutenis, ſed tibi domino noſtro præſto fuimus, te armis cervicibuſque noſtris, obliti legum Patriæ noſtræ ac libertatis, in eo bello defendimus. Hanc virtutem nobis, tanquam ampliſſimum patrimonium, à majoribus noſtris relictam ita ad hanc uſque diem ſemper retinemus, ut in fide noſtra, & tua erga nos clementia, omnia & Reip. & libertatis noſtræ præſidia poſita habeamus, & ſi facultates noſtræ ferrent, ad omnia imperata ſua obſequentes nos præſtaremus. Candida enim erga te corda gerimus, nulla infuſcata malevolentia: idem animus eſt qui ſemper fuit. Te Regem & Principem noſtrum confitemur, hujus fidei erga te noſtræ obſidem dedimus, qui Sereniſſimum filium tuum tibi ſucceſſorem, nobis, poſt te, Regem eſſe voluimus. Si quis vero inter nos eſt, quem aliquis dolet, ex aliqua re læſerit, id facile clementia & tua Regia liberalitate mitigari poteſt: noſtrum vero erga te ſtudium, & hanc animorum conſenſionem, ut benigno & propitio ſuſcipias animo, rogamus. Dixi.

His dictis & actis Concio dimiſſa eſt.

Regia vero Majeſtas, cum concionibus amplius tempus terere nolet, publice per Caſtellanum Cracovienſem dixit, ſe ſingulos Palatinos ad ſingulas Provincias miſſurum, qui nobilitati, quid Rex eos facere vellet, indicarent. Quapropter triduo interjecto, poſtquam hæc

hæc acta sunt,literis per stativas dimissis, omnibus Provinciis, cuilibet seorsim, loca separatim,ad quæ convenirent, præscripsit. Ad quos cum Palatini venissent, monuerunt Nobilitatem,ut de Rep. consulerent, tempus gerendi belli deesse, Remp. sine milite,sine stipendio esse, & ne quid Resp. detrimenti caperet, providerent. Verum cum in omnibus Provinciis unus esset sensus, ad nullam rem nobilitatis animi adduci poterant. Se venisse ajebant, non ut tributum darent, sed ut cum hoste pugnarent. Si libertatem, leges,Remp.integram haberent,eorum operam fortem, & constantem Reip. hoc tempore non defuturam. Hoc responso ab omnibus provinciis accepto,Palatini in oppidum ad Regem redierunt.Rex vero cognita provinciarum sententia, cum aliud non posset,de solvendo bello cogitare cœpit.Accersitis ergo per literas omnibus provinciis,eis,in arce jam dicta, ex loco superiore his verbis commeatum abeundi domum dedit.Regis autem nomine Castel. Cracov. ita locutus est.

Responsio Regis per Castellanum Cracoviensem.

Serenissima Regia Majestas, cum sciret hostili incursu vastatam esse Provinciam, vastatos agros fratrum & amicorum vestrorum, opem alia illis ratione ferre non potuit, quam ut vos omnes ad tuendos Regni fines,& defendendum fratres & amicos nostros convocaret: ut ita & damna accepta resarciret,& infamiam, ab ignobili hoste,nomini nostro illatam, virtute & armis vestris repelleret. Quam spem consiliorum & cognitionum suarum nescio quod Reipub.fatum impedivit. Cum multa huc veniens,præter opinionem invenisset,quæ turbare Rempub.viderentur, illis ante omnia provi-

dendum esse putavit. Neque enim domi perturbatis rebus foris laude aliquid dignum geri potest. Itaque hoc toto tempore, quo Leopoli sumus, in id incubuit, ut Rempub. prius domi constitueret, quam illam ab externo hoste defenderet. Qua ex re nullam laudem atque utilitatem privatam sibi ipsi quærebat, sed ut regnum, à majoribus sibi traditum, in eadem existimatione ac concordia, qua semper fuit, conservaret. Hac re commotus ad vos retulerat, cum hoc tempore expeditioni publicæ commode non possimus vacare, conferendo saltem aliquid Reipub. subveniremus. Neque hoc pro imperio à vobis exigebat, sed ut misericordia adducti succurreret afflictis sociis vestris atque amicis, quorum miseria & calamitas Remp. singulari infamia notavit: cui ut sua pietate succurreret, fecit quæ potuit omnia: quod si vos tantæ benevolentiæ minus grati estis, sic enim jam dicendum est, Deo ipso Optimo Maximo, cum hominibus non potest, egregiam suam voluntatem relinquit testatam. Dies hic nonus & quadragesimus est, cum altercando tempus consumimus: oportunitatem gerendi belli conterere voluimus, quod est jam factum: reliquum omne tempus ad bellandum minime est aptum, nam frigora, imbres, & aliæ hyemis tempestates imminent, quæ & ipsæ Tartarus durissimus miles, fugiens, se jam colligit, neque hoc jam tempore arma movet. Quod Regia Majestas animadvertens, aliis sibi opibus & consiliis ad defendendam Remp. opus esse intelligit. Itaq; cum jam propter anni tempus, ut dixi, hac publica expeditione juvare non possit Remp. vobis omnibus commeatum abeundi dat, & domum vos redire jubet. Ipse dignitatem hujus Regni, quæ semper apud omnes gentes

gentes floruit, & existimationem tuebitur, ita ut res & facultates ipsius ferent. Satis constat, in hoc Regno Regis vectigalia esse parva, nec esse tanti,ut sine opera vestra Remp. defendere posit. Itaque Regia Majestas omni ope, & opera vestra destituta,sic,ut poterit,resistet: vos jam,ut dixi, hoc bello liberat. Hoc tamen pacto, ut si major aliqua vis & periculum Remp. invaserit, prima literarum præsentatione ad diem dictam & locum constitutum præsto sitis. Atque illud postremum à vobis sua Regia Majestas petit,ut in redeundo,ita modesti & continentes sitis, ut cum adventus vester multis calamitati fuerit, reditus noceat nemini: nam vastare agros,in bona amicorum nostrorum irruere,& in ea hostiliter sævire,hoc vobis licere jure non putetis. Regia tamen Majestas, ita ut decet,quibus tantę injuriæ esse factæ dicentur, opem & auxilium legitimum pollicetur. Dixi.

Thaszycki missus, ut gratias pro dato commeatu Regi ageret, nihil cunctatus, hoc modo exorsus est.

QVod nobis, Clementissime ac Serenissime Rex, tam benigne commeatum domum abeundi dederis, ingentes agimus ac habemus gratias, & quod nostra in hoc nostro commeatu, postulata clemens ac libens quidem comprobaveris, quædam vero, quæ hic transigi non poterant, ad comitia futura rejeceris,id totum nos abs te principe sapientissimo factum æqui ac boni consulimus. Sic enim nobis de te in nos & in Remp. clementia persuasi sumus,ut commodis neque nostris,neque Reip.unquam sis defuturus. Quare illud enixe à Tua Majestate petimus,ut tu ipse causam nostram defendas, atque ita in comitiis futuris

tractes,

tractes, ut ea, pro quibus tanto studio, à Tua Majestate contendimus, suum sortiantur effectum. Quod attinet ad expeditionem bellicam, illud ante omnia opus est, ut hos milites, quos cernis, robur & firmamentum Regni existimes. Hoc illud est ærarium inexhaustum imperii tui: hi nervi pietatis tuæ, quos ita dispensabis, ita denique tractabis, ut eos conjungas, quantum potes maxime, nunquam autem separes. Quis enim ignorat, divisio imperii quantum Reip. nocuerit. Qua in re satis nobis exemplo sit Casimirus pater tuus, qui, quod Regni vires disjunctas habuerat, quanta calamitate, apud Chonice victus, afflixerit Remp. non commemorabo hoc tempore: recens exemplum Vngaria nos admonere potest, quæ quantis quotidie jactetur malis, relicta stupris & incendiis, sine lege, sine jure, Tua Majestas secum ipse recordabitur. Cui non tantum ab hostibus armatis fuit periculum, quantum à circumfusis ubique seditionibus: in quas miserias nunquam illi devenissent, si æqualiter pace & bello vixissent. Itaque cum tam domestica quam externa nos moneant, ut æqualiter in hac Rep. si eam sempiternã esse cupimus, vivamus; illud ut fiat, à Tua Majestate obnixe petimus. Iniquum enim videtur, alios in castris versari, alios domi in luxu & otio degere. Ita fit ut alii in otio fiant beati, commoda sua augeant, alii in castris sint miseri, vitam & fortunas suas omnes pro communi salute in discrimen adducant. Quæ res qualia in Rep. odia excitare possunt, Tua Majestas intelligit. Hoc enim à natura omnibus animalibus tributum est: Vt sibi melius malint quam alteri. Mures pro parvo grano frumenti sæpe certant, & alia ejusmodi multa. Quo enim animo eum putemus, cui id oneris, quod omnibus ferendum

dum est,uni soli imponitur? Neque in auriga id laudamus, si uno equo onustum trahat currum,alterum vero otiosum ducat. Hæc ideo à me tam copiose commemorata sunt, ut Tua Majestas intelligat,nos disjunctos debiles,conjunctos vero fortissimos futuros. Quare una voce petimus, ut omnes vires Regni dissolutas in unum colligas,easque augeas,ut & illos,qui se à communi Rep.tuenda eximunt,ad ejus ferenda onera adducas. Ita erit, ut communem Remp.conjunctis viribus & auxiliis fortissime defendamus.Iam tandem valeat Tua Majestas, sit nobis diu felix & incolumis, & tempora Regni tui, ut Deus Optimus Maximus quam longissima esse velit,omnes precamur. Dixi.

CONCLVSIO.

BEllo soluto, Poloni mœstissimi omnium domum redierunt: nam cum pro libertate omnibus viribus frustra,ut illis videbatur,contendissent, re infecta in hac expeditione domum discedere acerbe graviterque ferebant. Qua in expeditione illud mirabile acciderat, quod una mens esset omnium,& omnes in bello durare,nec re infecta domum redire vellent. Nihil illa valebant, quæ omnibus solent esse charissima, sed conjuges, & fortunas omnes tum contempserunt.Nihil eos vastata,& ardens Russia,nihil sordidati socii, nihil lachrymæ & luctus Provinciæ movebant. Nulla horum mentio, sermo nullus de his: libertatem, jura, leges omnia strepebant, colloquia in circulis, compitis, ecclesiis publice & privatim Remp. esse amissam dolebant.Et cum ita armati atque instructi adessent,ut omnibus exercitibus omnium Regum & Imperatorum pavori essent; tamen illos invictos viros ita tum dolor movebat,

vebat, ut illos non tubarum sonitus ad pugnam, sed ad legenda statuta & privilegia cognoscenda gallorum excitarent cantus. Mane non hastas, sed leges, non scuta, sed statuta circumferri videres, concursare in opido, conventus agere percrebro, præterea primores partium & Senatum ingredientes, eis patriam, conjuges, liberos, fortunas omnes committere. Quid ego nunc commemorem, quam sollicita, quam ad omnes rumores esset erecta nobilitas, in mutuis salutationibus primum quærebatur, quid actum in Senatu sit, quid decretum in conventu, num bona adempta restituta, num contra leges commissa, abrogata sint. Cum vero rem totam ad comitia trahi alter alteri referret, sic metu exanimati sunt, ut actum esse de legibus & libertate dicerent. Quod enim ipsi à Rege impetrare non possent, suos legatos, nihil minus effecturos sperabant. Quocirca hoc nuntio mœsti erant pueri, dolebant juvenes: quem si describere pergo succumbam oneri, neque minima ex parte illud consequi potero. Quare hoc ipsum faciam, quod ille pictor in immolanda Iphigenia fecerat, ut cum Agamemnonis luctum penicillo imitari non posset, cælandum caput ejus putavit, ut secum quisque quantus sit dolor ille existimaret. Sic & ego etiam involvam dolorem communem, aliisque judicandum relinquam quo in dolore fuerint hi, qui servire nemini, imperare omnibus didicerant, cum vocem legum extinctam, libertatem esse omnem oppressam dicerent. Sic enim tum ea jactabantur in populo, verene an contra, nescio. Ego certe cum præcipuam historię laudem veritatem esse sciam, non quid factum, sed quid in bello actum sit, attendere debeo. Dolebat itaque Equestris ordo, & omnes,

nes, ut victi ex acie, sic ipsi spe frustrati, à Leopoli discedebant. Præterea ad hunc dolorem summum ille incredibilis accesserat, quod illa scuta, illas hastas, illa agmina, quæ timebat Germania, formidabat Asia, metuebat Scythia, sine effectu domum redirent. O misera & infelicia tempora, centum & quinquaginta lectissimorum virorum millia citra, vel ultra ad Leopolim, sic enim dicebatur, eo splendore atque apparatu frustra convenerunt. Hîc enim fortissimi Equitatus, hîc enim fortissima bello corpora fuerunt, ut post hominum memoriam nullus exercitus instructior aut apparatior fuerit. Neque me hac in re fallit amor patriæ, si ea refero, quæ à prudentissimis & eruditis viris tam exteris quam civibus acceperam. Verum is, talis & tantus domesticus exercitus, remoratus discordia apud Leopolim consedit. Et dum leges sibi restitui, libertatem reddi postulat, ita duobus mensibus in Russia mansit, ut non inde discederent, quam alter alteri confirmaret, se ita leges libertatemque tutaturos, ut, si aliter non possent, vitam potius quam leges libertatemque desererent. Sed hæc fuissent tolerabilia, si illa ferri aliquo modo possent. Cum enim Valachum majores nostri servum hæreditarium nobis reliquissent, & cui afflicto & prostrato illas ipsas compedes, quibus se exuerat, induimus; nunc rursus nostræ solverunt dissensiones, aut eum in nos civilis armavit error. Sed querelæ facessant, cum nihil prosint, quibus ego ideo utor liberius, quia mihi doleo, mihi ipsi scribo. Verum si forte aliquo casu hæc in manus hominum pervenerint, ab omnibus hanc petam veniam, ut me has conciones sic tractasse existiment, ut nihil neq; falsi affinxerim, neque veri detraxerim. Præterea scio hoc

onus impar meis viribus fuiſſe, & in quo tractando, divina illa Ciceronis laboraſſet eloquentia. Quocirca ab omnibus poſtulo, ut multo magis de his viris, quam à nobis eloquentes introducti ſunt, ſuſpicentur. Neque enim hoc mihi ſumo, ut ſubtilitatem Petri Zborowski, modeſtiam Taſzycki, vim in dicendo Martini Zborowski, aut ingenio complecti, aut imitatione conſequi poſſim. Quid dicam de duobus Principibus Senatus? quibus in turbulentiſſimo tempore prudentior & conſtantior nemo fuit? ita ut diverſa ratione ſummam & ingenii & prudentiæ adipiſcerentur laudem. Alter enim ſubmiſſa modeſtia, facili & benigna oratione omnes populares ſedabat, ventos & graviſſimas Reip. placabat procellas. Alter vero toto conatu incumbens cum ſecundis navigare non poſſet, adverſis ventis vela tulit, & quo non ſuccedebat velificatio, vi & impetu orationis portum petebat. Quare ignoſcant mihi omnes, qui hæc legent, ſi eloquentiſſimorum virorum in dicendo præſtantiam mea ad amuſſim non indicat oratio. Nam non Eloquentiæ, ſed veritatis laudem hic quærimus. Deinde vero hæc congeſſi, non ut in vulgus ederem, ſed ut tempus fallerem, & hac meditatione, otio & inertia languentem animum exercerem.

LECTOR

LECTOR, Hac vita Kmithæ ab Orichovio scripta non est, sed tamen à viro non malo, & non usquequaque indocto scriptam ipse cognosces & agnosces, certe quod maxime in historia quæritur, veritas & libertas hic tibi patebunt. Si quid improbare, mi lector, volueris, tuo jure & more facias, per me licet, ego nec intercessor nec deprecator ero. Satis sit mihi, ea te non celare, quæ te doctiorem & meliorem facere possent. Adjunximus illam Annalibus Orichovii, quod Kmitha toto hoc tempore, quod Orichovius descripsit, Reip. non interfuit solum, sed præfuit, & rerum quæ laudari, & quæ culpari debent, pars magna fuit. Vale.

VITA PETRI KMITHÆ

De Wisnicze, Palatini Cracoviensis.

PETRUS Kmitha de VVisnicze, Kmitharum generis ultimus, de familia Srzeniavitarum, quæ flumen cum cruce pro insigni gentilitio defert, Stanislao Kmitha Patre, Catharina Tarnovia matre genitus fuit, literis latinis, & varia lectione doctus, primos ætatis annos in Germania & apud Maximilianum Cæsarem in militia, in morum cultu, & Germanica lingua perdiscenda exegit. Inde ad aulam Sigismundi Primi, Regis Poloniæ se contulit. Is cum & proceritate staturæ, & oris dignitate, & animi magnitudine, & dicendi copia ac industria præstaret, Marschalcus curiæ Regiæ creatus est, post ad magnum Marschalcatum Regni evectus, utrumque ex sua Regis & Regni dignitate gessit. Cæteros Magistratus, videlicet Castellaniam Voini-

Voinicenſem, poſt Palatinatum Sendomirienſem, mox Cracovienſem una cum ejus Capitaneatu ordine cepit. Præfecturas etiam Scepuſienſem, Golenſem, Præmiſlienſem cum poteſtate juriſdicendi obtinuit.

Majorum ſuorum, qui ab initio uſque per multas ætates magnis in Regno honoribus perfuncti ſunt, rebus etiam geſtis clari fuerunt, virtutes ac fortia facta imitatus, Reipub. contra omnes caſus hoſtileſque incurſus præſens ſemper affuit, hoſteſque à Regno communibus cum cæteris viribus repreſſit. Quam ad rem ordinem Equeſtrem ſumma benevolentia ſibi conciliavit, viros fortes fovit, doctos amavit, matrimonii honeſtatem ac fidem pudice ſervavit, in amicos officioſus, adverſantibus aſper, cedentibus placabilis, graves offenſiones minima deprecatione condonans, pudore & temperamento linguæ duriſſimos inimicos frangens, & molliens. Hæreſes, quæ multiformes ac prodigioſæ ex Germania in Poloniam invaſerunt, execratus eſt. Ipſe in una Sancta Catholica Apoſtolica fide, rituque veteri Eccleſiæ Romanæ, cæteris etiam Magnatibus ad hæreticos deſciſcentibus immobilis permanſit. Gaudebat videri & eſſe pius, religioſus, Catholicus, ejuſque rei ſigna aperta dedit. Nam & jejunia ab Eccleſia inſtituta ſervavit, Deum pie caſteque coluit, Sanctos Dei, quo par eſt honore, eſt proſequutus, omni quadrageſima pœnitentiam diligenter egit, ſe ad Sacram communionem digne ſumendam magna cura præparando, Miſſas & omnia divina officia attente ac religioſe audivit. Templum in VViſnicz ex muro ad honorem & laudem Dei Optimi Maximi extruxit, manſionarios dotavit, vaſa ſacra, ac veſtes ad decorem illius templi donavit, arcem

etiam

etiam illic novis muris reſtauravit, ædificiis, habitaculis, picturis, Regumque ac majorum ſuorum imaginibus illuſtravit, turribus, bombardis, machinis, armis munivit.

Legationes publicas ad Cæſarem Carolum, ad Ferdinandum, ad Ioannem Regem Vngariæ, ad conventus Imperiales, ad Duces, & Principes Germaniæ multo comitatu obivit, pacem & fœdera procurando, multo verborum ornatu ſuadens, ut compoſitis bellis ſuis domeſticis, arma ac vires ſuas non in viſcera ipſorum, ſed in Chriſti nominis hoſtes facta generali expeditione converterent, Regno Poloniæ auxilia ferrent, Vngariam & amiſſa Regna Chriſtiana recuperarent, hæreſes exterminarent, & in Sancta Catholica Apoſtolica fide conſtanter perſeverarent.

Controverſias, injurias, hoſtilitates inter confines Poloniæ, Vngariæ, Bohemiæ Regum populos pro finibus, furtis, cædibus, damnis exortas, Regis & Regni nomine diremit, pacemque & gratiam utrinque reconciliavit.

Graſſatores Polonos plebejos & Nobiles, qui ſumpto habitu & nomine Vngarico, confinia Poloniæ & Vngariæ latrocinio ſcelerato prædabantur, facto diligenti ſcrutinio capitis ſupplicio affecit, & oram illam pacavit.

Scepuſium, intra bellum Ioannis & Ferdinandi de Regno Vngariæ contendentium, ab invaſione & prædis integrum & incolume conſervavit, Ioanni Regi Vngariæ, contra Regem Ferdinandum, in contentione de Regno Vngariæ, favit. Quæ tamen res non ex ſententia ſucceſſit, nam ex Scepuſio, cujus ille Præfecturam obtinuit, cum Antonium Rinconem Franciſci Regis Gallorum Oratorem, pecuniam, tormenta bellica, & aliquantam militum ma-

num

num ad Regem Ioannem ducentem, & per Regis Ferdinandi ditionem clam perrumpere satagentem deduceret atque adjuvaret, cives Cassovienses & Bardejovienses (Almani hi sunt) eductis armatis cohortibus in angustiis locorum Rinconem & Kmitham hostiliter adorti sunt. Sed hi ferro iter sibi aperientes periculum evaserunt, amissis tamen è suis aliquot viris militaribus & tormentis bellicis. Quæ cives illi unà cum equo Kmithæ adempto per forum in triumpho cum clamore & scommatis, tanquam re bene gesta, circumduxerunt. Cæterum cum hi ipsi Cassovienses, & Bardejovienses ad mercaturas, & negotiationes suas domo egredi, ac venire in Poloniam, ob metum Kmithæ, non auderent, reconciliationem per Regem Ferdinandum apud Sigismundum Regem Poloniæ, & apud Kmitham quæsierunt. Ad quam tamen, cum ea per Sigismundum Erbestain Consiliarium Ferdinandi inchoaretur, cum proceribus Polonis, Kmitha non venit: remittens tamen nonnihil de severitate animi, in gratiam Regiam per Ioannem Taszycki Iudicem terræ Cracoviensis, & per alios honestos homines suique studiosos, rem illam transegit. Arbitri cives illos ad resarcienda damna, & Vernerum Magistrum civium cum nonnullis aliis primariis civibus, ad carcerem condemnarunt. In quo una die duriter habiti, post emissi supplices ad pedes Kmithæ prostrati veniam rogarunt, & ad sua abierunt.

Convivia crebra, sumptuosa, sed ebria egit, in his delectabatur, convivas vino obruere, ebriosque facere, paribus cum eis certans poculis. Inter quæ donare solebat militaribus viris equos, vestes, annulos, torques, pecuniam, & cætera id genus donaria, quæ orationis

tionis suæ jucunditate acceptissima illis faciebat.

Hominibus calamitosis, & injuria pressis, consilio & ope, cum apud Regem, tum in judiciis subveniebat, pauperibus, egenis, monachis, hospitalibus, scholis eleemosynas largiter donabat.

AVARITIA KMITHÆ.

HAs tantas virtutes ingentia vitia æquabant, vel superabant, odium, asperitas animi, cupiditas, crudelitas, legum Regni prava interpretatio, & ad Remp. sub prætextu boni publici, perturbandam, cum factiosis conjurationes, propter quas nulla Comitia omni anno habita, nulla consilia Regum in bono ordine & defensione constitui poterant.

Decimas Ecclesiis jure divino & humano debitas invitus ac maligne dabat, pecuniam probis conventam, aut non solvebat, aut diu retentam exiliter solvebat.

Villas monasteriorum conductas tenuit, ex quibus fructu amplissimo percepto, non quod pactum fuit, sed quod & quantum cupiditas permisit, ægre misereque solvebat.

Apud Ecclesiasticos, & apud cæteros creditores, qui vel verecundarentur, vel non auderent suam repetere pecuniam, intentione non solvendi, commodatam sumebat, quos postea vel ducendo tempus, vel jocando & mulcendo eludebat.

Iudæos deplumabat, commotis & concitatis in eos, in Comitiis Regni, clamoribus nuntiorum Equestris ordinis, vel ad restringendam eis mercaturæ licentiam, vel ad furta inhibenda & publicanda, vel ad usuras minuendas ac tollendas, vel ad ferenda bireta & signa in ve-

ſtibus glauci coloris. Ad hæc avertenda, Iudæi collata in commune pecunia ingentia ei munera afferebant.

Hac eadem ratione mercatores Cracovienſes emungebat, propoſito ac promulgato rumore de permittenda ex totius Conventus decreto, libera Iudæis omnis generis mercatura, quod ſcilicet Iudæi parvis lucris contenti merces ſuas minoris, quam Chriſtiani mercatores vendere ſolerent. Hinc hi ipſi mercatores rebus ac lucris ſuis metuentes, munera magna Kmithæ dabant, quo vetus mos mercandi conſervaretur, & Iudæi in priſtina eorum reſtricta mercatura continerentur.

Similiter in Comitiis fecit, ut, inſtante univerſo Regno, Iudæi è Polonia ejicerentur, propter furta & fraudes eorum in Chriſtianos, mox Chriſtiani mercatores, ut pellerentur Iudæi, Iudæi contra, ne expellerentur, utraque pars munera dabant. Kmithæ quidem majora, cæteris Conſiliariis, & nunciis equeſtribus minora: quibus ille veluti inſtrumentis ad hujuſmodi nequitias, & ſycophantias utebatur. Et hoc eſt illud, Ex eadem fidelia duos parietes dealbare.

Ad eundem modum civitatem Cracovienſem vindemiabat. Nam omni anno aliquos è plebe in Senatum ac in numerum conſulum eligebat: in eo non ſpectans, nec honeſtatem generis, nec induſtriam, non uſum rerum, non virtutes, non conditionem ſtatus, ſed qui plus numerarunt, ſellularios, ſartores, ſutores, piſtores, lanios, caupones, homines item verſutos, ac ſibi addictos ad dignitatem conſularem, ac Senatoriam pro pecuniis promovit. Cum quibus honeſti conſules non ſunt dignati in Senatu ſedere, ſed aut ſubtrahebant ſe ab illorum conſortio, aut officio Senatorio abibant,

bant,renunciabant,ne cogerentur illorum acta probare,aut iis reclamantes,odium & persecutionem subire Kmithæ.

Senatum etiam ipsumCracoviensem coegit; partim blanditer, partim minis ac terrore, donare sibi nunc aurum & argentum,nunc cupas, & pecuniam ac monilia pretiosa. Nonnunquam etiam per speciem crediti non parvam ab eis pecuniam mutuatus est,quam nunquam tamen eis postea reddidit.

Adhæc, cum nonnulli ex civibus, præcipue Cracoviensibus quæsitas haberent à Nobilibus villas ac possessiones in jure militari fundatas, ex quibus pro jure Regni expeditio bellica Reip. debebatur:hos Kmitha volens despoliare, commovit contra eos hos istos equestris ordinis nuncios, qui magno clamore in Comitiis institerunt, ut iidem cives, viri probi, possessionibus illis ex decreto Conventus privarentur: scilicet quod hi ipsi cives cum ex mercatura viverent, vina potionesque amphoris,& merces suas cubitis venderent, alioqui non essent,qui cum nobilitate una militare, & in acie contra hostes dimicare deberent: quos quæstus, voluptas, ignavia, pusillanimitas timidos fugitivosque arguerent.

Quæ res cum invidiam civibus illis peperisset, ferveretque contentio illa, territi cives ad Comitia ob id vocati, quisque pro se dona ac pecuniam Kmithæ & cæteris insidiatoribus obtulerunt, &, obturatis oribus clamantium, absoluti discesserunt. Sic hi lupi tondent oves miseras.

Servi ac domestici Kmithæ.

AVla, clientes, servitores, ministri inquinatissimi fuere. Erant enim qui se illi addicebant nobiles ac plebei homines egentes, aleatores, potatores, prodigi, temerarij, homicidæ, qui in malis caufis severitatem legum metuentes, apud eum delitescebant, & ob solam impunitatem nulla ei mercede serviebant. Quod licet Kmitha pius ipse ac religiosus esset, catholicumque se exhiberet, hæreticosque execraretur, ipsos tamen hæreticos, quod opera eorum uteretur, aliquandiu apud se fovit. Stanislaum Orzechowski, Sacerdotem, Decanum Præmisliensem, ac Plebanum, Iacobum Iessovitam Przyluski Notarium, Plebanum, Martinum Krowicki, Notarium, Plebanum, uxoratos, falsarios, ac perjuros homines, qui uti oves morbidæ non solum aulam ejus, sed multos in terris Cracoviæ, Sandomiriæ, Russiæ nobiles ac plebeos nefaria Picardorum hæresi infecerunt. Quos ipsos sacerdotes postea Kmitha ipse à se expulit, & persecutus est. Sed habebat insuper in curia sua alios seculares homines atheos, multis vitiis contaminatos, Iurkum, Album Petrum, Baranowskium, Kumelskium, Broniewskium, Odolińskium, Sczerbas, Pelkas, Dambicios, Iudices, Subjudices, rabularum gregem, versutos quidem illos ac malitiosos prævaricatores, cæterum, specie aliqua probitatis vestitos, dolisque ad perterrendos ac emungendos homines, ad turbas contra Regem excitandas, & ad causas prave judicandas instructissimos.

De injustitia in Magistratu.

IVstitiam in Magistratu, quemadmodum voluit, administrabat, quam licet aliquando non tam summo jure, quam æquitate, pro tenuioribus contra potentiores temperaverit, eam tamen non semper, non unicuique, non eodem tenore administravit.

Functio ejus Capitanealis in terra, & Præfectura Præmisliensi, & omnis vicinia ejus, sæva, Tyrannis erat. Nam cædes & homicidia clientum suorum, & cæterorum Nobilium hominum contra leges occisorum, funera arbitraria habuit, quanti ea voluit æstimavit. Nec meritis pœnis homicidas illos affecit. Occisus est in domo sua Drohoiewski per Pelkam scelere ac invasione nefaria, cui post cædem & fugam ad se reverso favit Kmitha, & pœnam capitis ac honoris, interposita legitimo judicio mora, avertit, & ad compositionem pecuniarum reduxit.

Occisus est Laurentius VVoiakowski Iudex Præmisliensis, cliens Kmithæ, à Ioanne Rozborski, cum homicidam exulem infamem judicio damnatum Kmitha in integrum restituit, ac sibi adjunxit, Nicolao Orzechovio sylvas excidit, usum Sani fluminis per utramque bonorum ejus ripam fluentis, vi ademit matri ejus Bronissiæ, item Krasicio, Sliwnicio, Ostrowscio eundem fluvium Sanum à bonis eorum avertit, & piscatoribus Præmisliensibus certa pecunia locavit.

Stanislaum Iaskmanicki, Ioannem Starechowski, Andream Krukiennicki à silvarum Regiarum usu contra eorum privilegium prohibuit.

Droiowsciis campos Sementarios per vim ademit. Venceslaum Sliwnicki, & Iacobum

Krafnicki ferro ac igne perfecutus bona ac fortunas eorum vexavit, vaftavitque.

Catharinam Czafzyńska primariam fœminam, alienis perlucris, hifque à Petro Brzefcianski efflagitatis, fævo judicio bonis paternis atque avitis exuit, fed & plures alios ejufmodi perlucris acerbe afflixit, ac profcripfit.

Mofcifcenfium, & Nizankovicenfium opidanorum jus ac libertatem oppreffit. Villicos etiam ac bonorum fuorum procuratores, ac Vicecapitaneos duros homines habuit, qui vicinos quofcunque gravibus injuriis ac damnis afficiebant.

Hac ejus Tyrannide, cuncti Nobiles terræ Præmiflienfis averfi, Kmitham, quem ante amarunt, poft invifum habebant.

De turbis in Republica contra Regem.

QValis autem in adminiftranda Rep. fuerit, aut quantum ei intempeftivo ftudio & ftultitia profuerit, nocueritve, tum ex fupra fcriptis, tum ex his quæ fequuntur actionibus ejus facile judicari poteft.

Creditus quidem eft publicæ rei amator effe, fed ab his, qui turbulento, ut & Kmitha, ingenio fuerunt, & quicquid Refpub. fit, penitus nefcierunt. Et fub prifcis illis Senatoribus Petro Tomicio Epifcopo Cracovienfi, & Chriftophoro Szydloviccio Caftellano Cracovienfi, qui ambo erant Cancellarii, duo lumina Regni, ad Reip. gubernacula fedentibus, ftatus ejufdem Reipub. fi non optimus, in illa plebis inobedientia, tolerabilis tamen erat. Hi enim duo fapientiffimi confiliarii Regi affidentes, tranquillitatem Regni cuftodierunt, homines quietos in Senatum elegerunt, plebem vero furere, & publicam rem turbare non permiferunt.

runt. Verum his rectoribus vita defunctis, maxima mutatio facta est. Nam & Tarnovius, Kmitha ipso turbulentior, nunc obmittatur, Kmitha ad amplissimos Regni Magistratus per Reginam evectus, Ducem se omnibus factiosis præbuit : equestremque ordinem uti levissimum ac stultum, ita in Rep. inquietum ad se traduxit, & per ejus temeritatem, quæ voluit, tum privatim, tam publice in omnibus Comitiis Regni fecit, & rem eo deduxit, ut ex Rep. non mala pessimam reddiderit. Ipsi vero equestri ordini tantam potentiam quæsivit, ad omnia publica negotia turbanda & confundenda, ut, his obstantibus, nec Rex, nec lex, nec jus, nec fas, nec publica honestas aliquid etiam nunc valeat, nec Regnum ordinari, nec defensio certa constabiliri, nec judicia exerceri, nec Comitia concludi possint.

Statuta Regni à vitiis correcta & abrogata.

IS igitur Kmitha, in Comitiis Regni, Anno Domini Millesimo, quingentesimo, trigesimo quarto, Petricoviæ, absque Rege (Vilnæ tum Rex erat) actis, leges, ac statuta Regni, quæ perplexa, & pugnantia inter se erant, judicibusque varios ac incertos sensus juxta versutas rabularum interpretationes ad decernendum afferebant, ea inquam statuta ex ejusmodi errore, & perplexitate per præcipuos Iurisperitos spirituales ac seculares, ex toto Regno delectos à longo tempore magno Regis sumptu, maximo equestris ordinis rogatu ac desiderio correcta, & in æquabilem juris formam redacta, Kmitha cum aliis idem secum spirantibus voto ac sententia sua sustulit, persuasitque, ut communi totius illius Conventus decreto abrogarentur, priora vero illa originalia statuta,

ut erant, in suo tenore permanerent: id quod ea intentione hic insidiator justitiæ alienæ fecit, ut causas & contrarias justitias & injustitias de jure litigantium pro affectu & pro muneribus veteribus his statutis utens judicaret, ac versaret prout vellet. Quam abrogationem legum hujusmodi correctarum approbarunt & cæteri Consiliarii, & nuncii terrarum, quorum Petrus & Martinus Zborowski factiosi homines antesignani fuere. Visa sunt enim illis statuta illa vetera rebus eorum utilia atque accommodata.

Sed & alia multa indigna in eo ipso conventu, & privatim in domibus Magnatum, sub illa absentia Regis à Regno, compracticata fuerant in Reip. & in Regis perniciem, quorum effectus in sequentibus anni 1536 Comitiis Cracoviensibus, & in castris ad Leopolim in bellica totius Regni expeditione apparuerunt.

Kmitha per plebem, instigante Regina, etiam veluti turbine ac dæmone quodam, Regno Poloniæ infesto, sese his insanis practicis immiscente, & occasionem majorem his malis præbente. Hæc enim mulier mortuis Tomicio & Szydlovecio, duobus sapientissimis rectoribus Regni, statim totam potentiam imperandi & confundendi omnia ad se transferens, Episcopatus, Palatinatus, Castellanatus, & cætera Regni officia vendere cœpit, fenestramque hominibus ambitiosis malis artibus præditis, Reipub. ignaris, nihil de Republica meritis, sibi Regique ignotis, patefecit ad Magistratus invadendos, ac à se petendos, viris probis, meritis, prudentibus, spretis ac rejectis. Hæc Latalicium, vanum, ac temulentum hominem, Gamratum, adulterum, Buczacium, fornicatorem

torem, Lucam Gorcanum, avariſſimum fœneratorem, Izbieńskium, homicidam, Branickium, Rabulam, Noſcovium, mercatorem, Dzierzogium, ſtupidum, & telluris inutile pondus, Leonardum Ciffram, Drojevium, hæreticum, Vchanium, fantaſticum ardelionem ac hypocritam, peſtem perniciemque Eccleſiæ ad Epiſcopatum promovit. Hæc peregrinos, externoſque Italos, Alphonſum Palamedem, Andream de Valentinis, Alexandrum Annibalem, Scipionem, Carolum Metellum, Vittos, Franciſcos ſcortatores, ſodomitas, cinædos, atheos, epicureos, & cæteros impuros mercatores ac ſimoniacos, qui Regnum ante exſuxerunt, ad Eccleſias Cathedrales & collegiatas, ad Plebanias, ac ad reliqua opulenta ſacerdotia, & eorum penſiones introduxit. Non diſſimiles his & ſeculares Conſiliarii, quos Regina promovit, fuerunt, quorum piget ſentinam commovere.

Hæc mulier odia inter proceres, opibus, clientelis, autoritate vigentes inflammabat, alterum exacuens in alterum, quemadmodum id vidimus inter Kmitham & Tarnovium magno Reip. malo.

De motu gravi propter Cancellariatus.

SEcuta ſunt ſub finem Anni Domini 1536, Generalia Regni Comitia, ad diem Sancti Martini, Cracoviæ indicta, ad perjuria, & falſa teſtimonia, ad homicidia ſiſtenda, ad juramentum à Rege juvene per ſubditos accipiendum, ad conſultandum de ulciſcendo Valacho, qui paulò ſuperiori tempore Ruſſiam igne & ferro populatus eſt, ac ad pecuniam in exercitum ab omnibus conferendam. In his Comitiis Kmitha una cum aliis turbulentis res & nego-

negotia publica ſtulte tractans, graviſſima in Regem odia, fœdoſque ac ignominioſos Regno motus ſuſcitavit. Quibus initium & cauſam ambitio Cancellariatuum Regni tum vacantium præbuit. Vacarunt enim poſt mortem Tomicii & Szydlovicii ambo ſimul Cancellariatus, qui ſunt magnæ in Polonia reputationis, & non niſi in magnis Regni Comitiis ex præſcripto ſtatuti conferuntur. Conferuntur autem ſeu conferri debent, alter Eccleſiaſtico viro ad id idoneo, uni ex Epiſcopis minoribus, aut Camenecenſi, aut Chelmenſi, aut Præmiſlienſi, ſeu alicui ex ordine Canonicorum, homini docto, induſtrio, prudenti, eloquenti, fideque ac probitate prædito: alter vero Cancellariatus datur alicui ex ſecularibus viris, præter Palatinos & Caſtellanos majores, cujus induſtria, prudentia, fides & probitas ſpectata ſit, & probata. Sed non facile eſt invenire, etiam in maximo cœtu hominum, viros ad hæc officia gerenda idoneos, juſtos, & non avaros. Qui enim ſunt avariſſimi, hi hos Magiſtratus maxime ambiunt, & per factiones plebiſque ſubordinatos clamores rapere conantur. Hos Cancellariatus tum vacantes ambiebant multi, clam alii, alii aperte, ſed plures ex ſecularibus, Kmitha eodem ad id ſtimulante, & quiritante apud illos, quod hos toto præterito tempore, primarii Epiſcopi, & ſummates Palatini, aut Caſtellani contra leges Regni geſſerint, ac in ſua ipſorum poteſtate detinuerint. Veniſſe jam tempus, quo jus Regni & lex de Cancellariis lata, & cum cæteris legibus violata, in jus tandem ac in executionem reducatur. Igitur varii varias hac de re practicas pro ſe quiſque faciebant. Erat eo tempore Ioannes Choiński, Epiſcopus Plocenſis, Iuris utriuſ-

utriusque Doctor, in literis divinis, & humanis egregie doctus, ac eloquens, prompti ingenii, & exacti, vir judicio, vultu, vita, morum honestate, ac religione conspicuus, justitiæ amator & custos. Is per illud tempus quo Rex in Lituania ab Anno Christi 1528, ad annum usque 1536, commoratus est in Curia Regia, agens Vicecancellarium Tomicii & Szydloviecii in Regno degentium, obiens negotia omnia externa ac domestica, quæ tum magna ac difficilia eveniebant, egregie uti alter Tomicius expediebat, & ob id gratus Regi erat: Reginæ contra, quod & clarus, ac magnanimus esset, & quod eo ad cupiditates suas uti non poterat, invisus fuit.

Sed & Cricius Archiepiscopus Gnesnensis invidit Choinicio famam prudentiæ, & nominis claritudinem, similiter Kmitha cum factiosis, quod metuerat, ne Rex Choinicium ipsum Cancellarium crearet, summa vi ipsi Choinicio adversus fuit. Hi igitur invidi, Regina, Cricius, Kmitha, cum suis dabant operam, ut Choinicium non finerent obstantibus Regni constitutionibus Cancellarium creari, sed eum ipsum Cancellariatum ad Petrum Gamratum Episcopum Præmisliensem deferri contendebant.

Erat autem Gamratus ex terris submontanis, patre plebeio ortus, sed qui possessionibus coemptis à Nobilibus, & uxore ducta nobili, nobilis est reputatus. Is initio Erasmi Cioleck Episcopi Plocensis Romæ diu degentis Marschalcus erat, nullis literis imbutus, corpore vasto ac procero, in Sacerdotiis aucupandis fortunatus ac prodigus, ex Italica Cortisanorum disciplina, prava conscientia, imposturis, adulteriis, stupris famosus. Hunc talem

lem hominem Regina, conſtellatione genethliaca inter eos congruente, incònſulto quodam impetuKmitha eum promovente, omnibus fortunis ornandum ſibi deſumpſerat, & paulo ante Præmiſlienſem Epiſcopum à ſe factum, Cancellarium Regni creare inſtitit, quod eum ſibi in hoc officio ad nutus ſuos obſequuturum eſſe exiſtimaret. Cricius etiam in gratiam Reginæ, cui ſeſe addixerat, & odio Choinicii, quo is à Cancellariatu repelleretur, haſce de Gamrato creando practicas cupide amplexus eſt, & in curia Regis, neglecto Archiepiſcopatu, præſens ipſe Cricius manere ſemper decreverat, à quo Gamratus omnem ſcribendarum literarum rationem, legationes, ac reſponſa, dictata à Cricio, veluti ex fonte atque à pædagogo hauriret.

Sic re de Gamrato conſtituta, Regina, Cricius, Kmitha crebro Regem pro ſigillo Gamrato dando fatigabant: at Rex cum nec verbo, nec ſigno eis annuens rem tacitus duceret, Regina rurſus cum ipſa per ſe, tum per Cricium & Kmitham inſtigabat nuncios equeſtris ordinis, quo à Rege contenderent Cancellariatus, ſecundum ſtatuta Regni, minoribus Conſiliariis, nominatim vero Gamrato conferri, alioquin Comitia illa concluſionem non habitura, cum non conſentirent, nec ad contributionem exercitui ad ulciſcendum bello Valachum conferendam, nec ad juramentum à filio Rege juvene ſubditis præſtandum. Id quod à Regina nuntii turbulentiſſimi illi homines cupidiſſime arripuerunt. Cum autem Rex hanc nuntiorum petitionem ſolito ſilentio duceret, eo quod Gamratum hoc officio non dignum videret; mox odium in Regem coortum eſt, &, Kmitha Reginaque rem exaſperante, colligi ac

ſcribi

ſcribi cœpta ſunt in aliis Cracovienſibus Comitiis,&Regi exprobrari gravamina, quæ Regnum à Rege contra Rempublicam pateretur. Quorum hæc præcipua fuere,ſcilicet,Quod jus & privilegium eligendi Regis , in electo Sigiſmundo Auguſto Rege juvene, Regis filio, violatum ſit.

De teloneo novo Regi adimendo.

De teloneis novis Nobilitati & civitatibus conceſſis.

De teloneatoribus Regiis impoſſeſſionatis.

De gravaminibus & rapinis teloneatorum.

De ademptis bonisNobilium jure prius non victorum.

Quod citationibus Regiis ad curiam homines citarentur.

Quod Abbates & Præpoſiti monaſteriorum plebei crearentur.

Quod Sculteti Spiritualium in bello non ſerviunt.

Quod bona terreſtria ſeu militaria Eccleſiæ immunitati ſunt adſcripta, per quod ſervitium bellicum eſt diminutum.

Quod fraternitates civitatum noxiæ ſunt Nobilibus.

Quod Nobiles pro delictis in civitatibus captivantur.

Quod terræ Pruſſiæ Zator & Oſviecim , ex quibus Rex tributa percipit, in bello cum Regno non ſerviunt.

Quod Rex inhibitionibus ſuis judicia perturbat.

Quod Rex ad bellum Nobilitatem educit, cum hoſtis nullus eſt.

Quod cives & plebeji ad Eccleſias Cathedrales inducuntur.

Quod cives, & plebeji homines, bona militaria possident.

Quod Cancellariatus magnis Dominis contra statuta conferuntur.

Quod plerique Palatini & cæteri officiales, plura simul officia incompatibilia contra jus publicum obtinent.

Quod arces & Præfecturæ peregrinis conferuntur.

Quod literæ ac privilegia ex libris Cancellariæ descripta, non faciunt fidem de bonis & possessionibus Regiis.

Quod Regina multa bona Regiæ mensæ ademit, ut ea restituat, & dote sua sit contenta, & deinceps bona Regia à Nobilibus non redimat.

Palatinatus Russiæ datus Stanislao de Sprova, homini in Russia impossessionato, Castellaniæ Leopoliensis, Belzensis, Polanecensis datæ hominibus illic impossessionatis, Præpositura Ecclesiæ Cathedralis Cracoviensis data Italo Andreæ de Valentinis, Medico Regis, Canonicatus Cracoviensis & Præpositura Pultoviensis data Carolo Italo, Plebania in Prossovice data Alexandro Italo, citharœdo.

Stanislao Odowasz, Palatino Podoliæ, Capitaneatus Leopoliensis ademptus, contra privilegium, ad vitalitatem.

Contra Kazanowski Iudicem Lucoviensem vadia triplicata imposita.

Zarembie oppidum Grabow ademptum.

Nicolaus Chorazycz Kiętlinski, Bolestraszycki, Dersniak, Bielińsci pro bonis citati, Lisińskim villa Litina adempta.

Crimen læsæ Regiæ Majestatis late per interpretationes extenditur, prout in Castellano Biechoviensi accidit, qui Lubranskium nun-

nuntium cum legatione ad Conventum in via occidit.

Multæ præterea querelæ de injuriis privatis, à Capitaneis, à Consiliariis, ab officialibus, à civitatibus ordini equestri illatis conscriptæ fuerant, sed summa omnium in his quatuor articulis ferebatur, ut Rex teloneo privaretur, ut Regina bonis Regiis, per eam ex oppignoratione redemptis, privaretur.

Vt Officiales Regni ex eorum officiis ac Magistratibus deponerentur, ut Zborowski, & Gamratus, Cancellarii Regni crearentur.

Cumque ea contentio de his articulis suprascriptis, prope jam condicta, composita, ac sedata videretur, in illis Comitiis, Rege ad cætera omnia consentiente, cum ad hos ultimos quatuor articulos consentire nollet, subito vehemens ira, ac indignatio veluti turbo quidam nuntios illos in rabiem egit, ut quæ jam concordata ac composita fuerant, irrita omnia fierent. Quos etiam nuntios vehementius exagitavit judicium de Odrowasz factum, & Cancellariatus præter spem Ioanni Choiński Episcopo Plocensi datus, ita ut nec juramentum à Serenissimo Rege juvene filio Consiliariis præstitum audire, nec de ulciscendo Valacho hiscere voluerint, sed concitato cursu honestatis ac officii sui erga Regem Dominum suum obliti, ira furentes, & minas spirantes, non Regi vale dicto, nec Conventu concluso, discesserint.

De quo quidem Odrowassii judicio, & distributis Cancellariatibus, quoniam horum mentio est facta, quo res ut acta est sciatur, attingendum hic breviter videtur.

Persuasum certumque Regina cum suis habebat,

bebat, quod Rex ad assiduas ac importunas ejus preces Cancellariatum Regni daturus fuisset Gamrato, qui spei jam indubiæ plenus poposcit à Choinicio, Cancellariæ perito, libros Cancellariæ, Notariosque ac scribas peritos, quos illi Choinicius liberaliter se daturum obtulit. Nam non putabat hoc officium mandari sibi debere, eo quod & statutum, & Reginam, & alias plurimos, præcipue vero terrarum nuncios obstare sibi videret. At Rex tacitus cognitam habens Choinicii doctrinam, magnitudinem animi, prudentiam in consilio, & rerum magnarum usum, hunc ipsum Cancellariatum illi servabat. Adveniente itaque die distribuendorum officiorum frequensque adesset Senatus; Petrus Kmitha, Palatinus, & Capitaneus Cracoviensis, Regnique Marschalcus assurgens Regis jussu, verba hæc cum faceret, Sac. Reg. Majestas, Dominus noster clementissimus, sciens hunc morem à majoribus suis Serenissimis Regibus Poloniæ observatum; ut præcipua Regni officia, uti sunt Cancellariatus, Marschalcatus, Campiductoratus, Thesaurariatus, quoties vacarent, non nisi in Comitiis Regni conferrentur: Noluit sua Majestas in hac præsenti Cancellariatuum distributione, contra hunc vetustum ac à se servatum morem novi quidquam admittere, cui satisfaciens, etiam num Cancellariatus in præsens vacantes, in his Comitiis, Regni consiliariis suis, quos dignos ad id judicavit, distribuere conferreque decrevit, cognitam itaque habens Majestas ejus Regia doctrinam, jurisprudentiam, rerum magnarum usum, eloquentiam, fidem ac integritatem, Vestræ Reverendissimæ Dominationi (ad hæc verba assurgit Gamratus, credens

illa

illa ad ſe dici, Rege illi dicente, ſedeatis, non vos eſtis, pudore confuſus conſedit, Marſchalco interim ad Choinicium verba continuante) Reverendiſſime Domine Epiſcope Plocenſis, creat ejus Majeſtas Reverendiſſimam Dominationem Veſtram Regni ſui Cancellarium, & ſigillum ei per me tradit, creditque ejus Majeſtas, quod Reverendiſſima Dominatio Veſtra munus hoc publicum ampliſſimum ita geret, quemadmodum integritas & ſpectata ejus fides, & Regis Regnique dignitas expoſcit. Quod ego Reverendiſſimæ Dominationi Veſtræ fæliciter evenire cupio. Et tradito ei in manus ſigillo, in eandem ſententiam pauca perlocutus ad Paulum VVolski Vicecancellarium creatum, ſigillum ei minus tradidit. Varie tunc affectos erat videre, cum cæteros Conſiliarios, ac nuntios furioſe clamoſos, alios quidem gaudentes, alios dolentes, tum vero hos duos Epiſcopos, quorum alter de ſtulta ſpe dejectus fabula hominum fuit: alter vero præter ſpem evectus honorem, ac laudem eſt conſequutus. Et ad inſperatum illud Regis factum Choinicius aliquandiu obſtupuit, cæterum videns hæc geri Dei voluntate, in cujus manu cor Regis eſt, egit Regi gratias, quod ampliſſimam hanc dignitatem ad eum detulit: quod eum dignum judicavit, quem cæteris præferret, cui ſua & Regni arcana crederet. Agnoſcere ſe tanto muneri imparem, & ob id nunquam hunc Magiſtratum cupiviſſe: neque verbum ullum, ut ſibi mandaretur, Regi dixiſſe: Deum ſe & Regem teſtem habere, non averſandam tamen ſibi eſſe gratiam ac voluntatem Regis Domini ſui, neque contraire voluntati divinæ præbenti exercendæ ſibi virtutis, ac bene merendi

rendi de Regno materiam, operam ſe ſuam in ſancto adminiſtrando officio Deo & cunctis hominibus probare velle. Offenſa hinc erat, ac irata Regi Regina, propter Cancellariatum Choinicio collatum, & per plures dies ad Regem venire noluit. Æſtuabat igitur gravi odio apud pleroſque Choinicius, duabus de cauſis, tum quod Cancellariatum contra ſtatuta cœperit, tum quod contra temeritatem ſubditorum ac nuntiorum terreſtrium, pro Rege & pro conſervanda autoritate Regis magno ſemper animo reſtiterit. Putatuſque fuit elati animi homo, ac Nobilitati infeſtus, qui tametſi ſeverior in vultu verbiſque appareret, re tamen ipſa humanus & clemens erat, Regnique in concordia, tranquillitate, & in bono ordine ac obedientia conſervandi ſtudioſiſſimus. Quem poſtea, vix dum elapſo dimidio anno, cognito ejus in cuſtodia Reip. optimo animo, mutata voluntate amarunt etiam hi, qui irati illi erant, & Cancellariatum illi inviderant, lætatique ſunt habere ſe talem libertatis Regni, jurisque publici cuſtodem, qui contra Reginæ machinationes, quas illa per Gamratum, ſi Cancellarius is crearetur, aggreſſura putabatur, intrepide ſeſe opponeret. Hæc opinio ſeu ſuſpicio de Regina & Gamrato, per amicos Choinicii Senatores, eo neſciente, injecta fuit inter equeſtrem ordinem, quæ illum (ſemper eſt inconſtans, ac mutabile vulgus) in propoſito facile mutavit, & odium à Choinicio in Reginam & Gamratum avertit.

De Odrowaſſii judicio priuſquam dicatur, operæ precium eſt, de fortuna ejus, initiis & ſucceſſibus aliqua referre.

Erat Odrowas non multo ante Reginæ beneficio factus Palatinus Podoliæ, Leopolienſiſque

que & Samboriensis Capitaneus. Is desponsaverat sibi Annam virginem, sororem Ducum Masoviæ steriliter defunctorum, in quibus stirps Regum mascula à Piasto usque continuata defecit. Hæc virgo Dux, postea quam Masovia per mortem Ducum devoluta, ad Regnum est incorporata, habebat illic in Masovia quasdam possessiones ad sustentandam se, donec innupta esset, non in hæreditatem, sed in usum fructum à Rege sibi assignatas. Hac virgine ducta uxore Odrowas, & accepta, à Rege jam Domino Masoviæ, dotali pecunia, noluit uti juvenis, & à stultis persuasus, cum uxore possessionibus illis cedere, nisi easdem Rex ab eis redimeret, & nisi pro jure legitimæ successionis satisfaceret. Monitus à Rege pluries per literas & nuncios humaniter, ut bonis illis, quæ nullo sibi jure vendicaret, excederet. Verum cum parere mandatis nollet, & titulum sibi insuper Ducalem usurparet, pœnalibus mandatis inde est exactus, & ad judicium Comitiorum Regni citatus læsæ Majestatis est damnatus, & Capitaneatu Leopoliensi privatus. Ex Samboriensi vero Capitaneatu, quem oppignoratum tenuit, per Reginam redemptus, licet utrumque jure quod vocant advitalitio, Reginæ beneficio, reservatum antea ad vitam habuerit. Flebat Odrowas in illo judicio, flebat uxor ejus, prostrati ad pedes Regis & Reginæ clementiam obsecrantes.

Idem nonnulli ex Senatoribus pro supplicibus orabant, quorum alter per ætatem, altera per sexum & consilii inopiam, errare cum excusatione poterant. Miserabilis facies illius judicii fuit. Misereri fortasse Rex potuisset, sed Regina nullis nec precibus, nec lachrymis moveri potuit, quæ ad bona Sambor summe festinabat.

nabat. Ea judicii, ut videbatur, acerbitas, ut sunt hominum mutabiles parvis etiam rerum momentis voluntates ac sententiæ, & ad male interpretandum recte acta proclives, non modo nuntios illos Equestres Regi adversos, sed & plerosque Consiliarios etiam hos, qui sententiis suis Odrowasium damnarunt, ac universum Regnum, fama sese late diffundente, adeo in Regem & Reginam exacerbavit, ut ex eo tempore, nonnisi dira quæque in eos spirarent. Eratque tum acerba omnium querela, Regem, leges, immunitates, advitalitates, privilegia, jus ac libertatem Regni violare, jusjurandum subditis non conservare, Reginam, quos illi collibuerit, bonis Regiis spoliare, officia ac Magistratus Regni indignis conferre, & pro libidine omnia confundere. Actum jam & conclamatum esse de jure ac libertate Regni, neque aliud cupivisse tunc militarem ordinem, & plerosque ex ordine Senatorio, quam ut primo quoque tempore omnes simul in castra bellica congrederentur, ad jus & libertatem Regni, clamore, temeritate, ac tumultu multitudinis recuperandam. Hinc consilia & conjurationes perniciosæ, in cunctis Palatinatibus Regni, per cerebrosos ac loquaces homines practicabantur. Et ex eo tempore benevolentia inter Kmitham & Reginam propter Odrowasium in odium conversa est.

Solutis sic, ut supra scriptum est, Comitiis illis Cracoviensibus, & non conclusa in his Regni ordinatione, neque contributione, ad exercitum, ulciscendi Valachi causa, scribendum, Rex, evocata edictis suis ad bellum Valachiæ universa Regni nobilitate, ad Leopolim se contulit, loco illic ad conveniendum castris indicto, animo, & intentione terrendi cogendique

gendique nobilitatem , ad conferendum in exercitum alendum pecuniam. Cujus tamen nobiles ne mentionem quidem apud se fieri passi sunt.

Adeo obstinatis, & ira accensis in Regem animis, eo etiam numero convenerant, eo apparatu, quo etiam cum Turco confligere potuissent. Verum pro armis literas, privilegia, libros legum ac statutorum , calamos ac scripturas in manibus circumferebant, querelas, rixas, disputationes, conciones furiosas, adversus Regem & Reginam, consiliariosque primarios, de jure Regni, de legibus violatis, de libertate oppressa, deque cæteris rebus in Conventu Cracoviensi ante aliquot menses tractatis, in castris illis ad Leopolim iterabant agebantque. Quarum turbarum antesignani & instrumenta Kmithæ fuerunt,

Petrus Zborowski Castellanus Malogostensis.

Martinus Zborowski frater ejus, Pincerna Regis.

Ioannes Taszycki, Iudex terræ Cracoviensis.

Xiaski.

Valentinus Dambiński.

Sierakowski.

Parzniczewski.

Gomoliński.

Splawski.

Et licet Rex per primarios Consiliarios respondisset, omnia quæ præstari tum in castris poterant, se exequi velle : cætera vero quæ nisi visis privilegiis fieri non poterant, in proxime futuro Conventu Regni, deliberatione cum Senatu habita facturum se promiserit, illi tamen justis Regis rationibus locum

non

non darent, magisque ac magis furerent, nec in Valachos ulturum injurias progredi vellent. Rex eos è castris illis post ingentia damna Russicis per eos illata domum redire permisit. Qua seditione ac temeritate sua Valacho Podoliam, cæso illic præsidio nostro vastandam iterum, & Turco Valachiam occupandi caussam præbuerunt, quam ille anno sequenti imposito illi una cum novo VVaiewoda jugo Turcico in suam ditionem redegit. Sic hoc antemurale Regni Turcis proditum Petro Kmithæ tantarum turbarum autori, & nobilium inobedientiæ, acceptum referendum est.

Extant conscriptæ hæ ipsæ furentium hominum conciones in ipsis castris ad Leopolim habitæ, ita ut dictæ sunt per hominem turbulentum ac seditiosum Stanislaum Orzechowski Petri Kmithæ servitorem, qui declamatoribus illis, & eorum insanis concionibus veluti belle ac sapienter perorantibus multum tribuere videtur. Quæ quidem querelæ & conciones, cum de cæteris rebus, tum de jure publico violato, ac oppressa communi omnium libertate his verbis extensæ, quibus dictæ, & conscriptæ sunt, videntur rerum ignaris ingentia gravamina, & veluti Tyrannis fuisse. Contra quæ si responsa videres, videres Regem omni fere culpa vacare. Nam teloneum Regum vectigal est, quod Nobilitas mercaturis utens, pendere Regi subterfugiebat. Bona etiam Regia, quæ ex oppignoratione redimebantur, juste ab usurariis redimebantur.

Rex etiam cætera bona mensæ suæ Regiæ, non vi, sed jure ac juste à ministris detentoribus per sufficientissimas probationes

nes recuperabat. Quod vero homines violenti & culpabiles citatione curiali citabantur, id ſemper jure ac more veteri injuriatis licitum fuit.

Officiales autem Regni homines honeſtiſſimos ac benemeritos exautorare & degradare nullo modo licebat.

In creandis vero Cancellariis, homines malicioſos bonis præferre, dedecus Regni, & res extremæ dementiæ eſſet.

Odrowaſium propter inobedientiam erga Regem, & Maſoviæ ſibi titulum Ducatus uſurpantem, recte fuit punitus.

Pruſſiam, Oſviecimum, ac Zator, ſponte ſua Regno adhæſerunt, hac lege tamen, ut ab oneribus Regni liberi eſſent.

Ex his paucis, quæ videntur eſſe præcipua, facile eſt judicare, quod reliqua omnia per Equeſtrem ordinem poſtulata minuta ſint, & prope inania, ut pigeat, quid ad ea à Rege reſponſum ſit, commemorare, & quia injuſte ob ea, is Rex ſit accuſatus, qui Regni hujus Polonici ſub prioribus Regibus afflicti ac dilacerati reſtaurator ac pater patriæ erat. Etenim ſub nullo priorum Regum Poloniæ Regnum ipſum majore religione, fide, juſtitia, cultu, fama, gloria, Senatus Majeſtate, conſilio, ſplendore, pace, victoriis, legationibus, Regum fœderibus, matrimoniis, congreſſu, amore, benevolentiâ Cæſarum, libertate & divitiis domeſticis, libertate ſubditorum adeo floruit, atque ſub hoc uno Monarcha omnium maximo, qui lætis ſucceſſibus, ac fælicitate divinitus ei data, illud adeo illuſtravit, ut par cæteris ampliſſimis Regnis exiſtimaretur; ſed hæc tanta bona ſua populus ſtultus intelligere non potuit.

Sic

Sic visum fuit Deo, Regem bonum ac sanctum, ne fælicitas ejus omni ex parte beata ac perfecta esset, malitia subditorum suorum exerceri. Cui Cæsar Carolus Quintus, Rex Ferdinandus, Rex Ioannes Vngariæ, Principes Germaniæ, Turcus etiam per literas & nuntios condolentes, & eum consolantes, adesse, venireque cum potentia sua ad coercendam hanc tantam subditorum malitiam, promittebant. Sed maluit Rex clementia ac lenitate subditos suos ad cor ac ad officium reducere. Verum improbitas vinci nullo beneficio potest. Nam paulo post in aliis aliquot consecutis Comitiis Regni, Kmitha & Tarnovio plebem seu Equestrem ordinem instigante, decreto seu plebiscito conventus abrogata fuit Regi potestas causas & controversias omnes judicandi. Prætextus rei hujus erat, tanquam judicia illa ex nutu ac libidine Reginæ fierent, quasique Rex ætate jam ac senio delirans, non posset, quid in unaquaque causa rectum esset, pronuntiare. At valebat Rex sanæ mentis judicio, ita ut officium boni ac justi judicis desiderari in se passus non esset. Causas etiam, in lecto æger jacens, egregie expediebat, assidentibus illi nonnullis probis Senatoribus, Regina etjam, ut justitia injuriatis expedita fieret cooperante. Sed alio turbatores spectabant. Qui quietos ac imbecilles homines, bonis ac possessionibus, vi, aut judicii iniquitate spoliarant, & ob id Regis judicium pertimescebant. Proinde, ut impune, & quam diutissime alieno fruerentur, Regi potestatem judicandi abrogarunt.

Sed neque hoc malitia eorum contenta erat, institerunt etiam postea in aliis Comitiis, tam Consiliarii, quam nuntii terrarum, ut

Rex

Rex Regno se abdicaret, & Regi filio illud traderet, qui tum in Lituania mascaris ac vanitati deditus nihil, quod Principe dignum esset, agebat, Tartaris confinia Lituaniæ intra unum annum undecies vastantibus. Ea divisio Regni exposcebatur, partim ut Tarnovius, ut Kmitha, ut Samuel Macieiowski Episcopus Cracoviensis & Cancellarius, Rege filio dominante, regnarent ipsi, partim ut remoto Rege sene à Regni administratione, una & Reginam etiam removerent. Quæ tamen de Regno recte administrando longe magis quam hi ipsi consiliarii sollicita erat, & cui fæliciter omnia quæ à vicinis, & ab hostibus timebantur, succedebant, præterquam à subditis insidiatoribus domesticis. Quorum Rex pravos conatus, & filii Regis leves progressus videns, non fecit, quod poscebatur, & sceptrum donec vixit, tenuit. Satis inquiens esse illis temporis ad omnia post mortem suam in Regno subvertenda. Cujus tamen solius vel somniantis felicitas, utilior Regno erat, quam eorum accurata omnis administratio. Cujus postea mortui cuncta nobilitas cum dolore & desiderio reminiscebantur, cum vidissent neglecta à Rege juvene judicia publica esse, Regnumque inhonesto ejusdem Regis Lituanico matrimonio ad summam infamiam & dedecus conjectum esse. Et hæc quidem tam indigna abrogatio, videlicet judiciorum, & abdicatio Regni, à Tarnovio, Kmitha, & à Samuele Macieiowski Episcopo excogitata, & fabricata fuêre. Quos reliqui omnes sunt secuti, fatis malignis eos in perniciem Regni trahentibus.

De animi Magnitudine Petri Kmithæ Contra Regis Matrimonium.

QVod quidem Regis juvenis matrimonium Lituanicum, cujus ſupra mentio facta eſt, cum ad laudem pertineat Kmithæ, non eſt ſilentio prætereundum, contra quod ille uti turpe ac inhoneſtum reſtitit, ſeque in eo verum Regii honoris ac Majeſtatis Regni Poloniæ amatorem apud omnes declaravit,& verum ac fortem Kmitham ſe eſſe teſtatus eſt. Etenim Sigiſmundus Auguſtus Rex, ipſe juvenis, habens à patre Rege traditam Lituaniæ adminiſtrationem,Vilnæ agens & in conviviis, maſcaris, luxu, inter adulatores diſſolute vivens, captus fuit amore viduæ Barbaræ, quæ Georgio Radzivilo patre Caſtellano Vilnenſi nata erat, & domi educata apud matrem, quæ male ſemper audivit,maritoque juniori Gaſtoldo collocata,matrem turpitudine ſuperavit.Eo vero mortuo, Rex duxit eam uxorem clam, & nullo legitimo modo aut ordine, inconſultis Rege ac Regina parentibus, inconſulto Senatu,inſciis omnibus Regni ordinibus, fidem ei conjugii dedit. Cujus nuptias aulicis quibuſdam ſuis, qui & amoris impatientia, & opum ſtudio flagrabant, cum propter turpitudinem diſſuaderet,tamen ipſe ſibi diſſuadere non potuit, ſed ea ducta omnem turpitudinem in ſe tranſtulit, & honorem ac dignitatem ſuam à majoribus ſuis acceptam, & laudem ac gloriam, qua ſemper ab initio floruit,obſcuravit, & omnes Regni ordines in ſummum luctum & dolorem conjecit. Quod quidem matrimonium non Deo autore, non virtutum amore, non ullo legitimo & debito ordine contra-

ctum fuit, sed Diabolo instigante per veneficia matris, per incantationes mulierum longe quæsitarum, & per reliquas Diabolicas artes ac fraudes quæsitum fuit, & comparatum. Quod Regi Patri mortem acceleravit, matrem Reginam à filio abalienavit, & in Italiam abire coegit, & sororibus Reginulis opinionem bonam diminuit, & Regnum infame, & exteris despicabile reddidit. De quo universi regnicolæ obstupuerunt, exteri homines & Principes vehementer admirati sunt, & qui amici, & benevolentes, aut sanguinis, vel alterius cujuspiam societatis vinculo devincti fuerant, ingentem dolorem, inimici vero & malevoli, & laudi gloriæque Polonæ invidi, maximam voluptatem ac lætitiam ceperunt.

Rex, & Nicolaus Radziwil Marschalcus Lituaniæ, nuptæ hujus Regiæ frater patruelis, qui matrimonii hujus perficiendi pars magna erat, cum viderent sine Senatorum Regni consensu matrimonium illud ratum non esse, & neque omnes, ut consentirent, induci posse; duos præcipuos, Samuelem Macieiowski Episcopum Cracoviensem Regni Cancellarium, & Ioannem de Tarnow Castellanum Cracoviensem exercituum Regni Capitaneum adorti sunt. Quos variis rationibus & promissis, ut assensum præberent, pellexerunt, sperantes fore, ut cæteri facile consentirent illis duobus in partes suas adductis. Mirandum est, quod qui præcipuum in Rep. locum tenerent, & honoribus amplissimis ornati essent, & tales se esse semper videri voluissent, quasi Reip. amantes essent, apud hos, hujusmodi corruptelas locum habuisse, ut cum nihil illis aut ad honorem, aut ad felicitatem deesset, obliti tamen fidei & officii, ac jusjurandi, quo se Principi & Reip. ob-

ſtrinxerunt, ſpe quorundam commodorum, conjugium illud approbarent. Qui mox, mortuo Rege patre, miſſo in Lituaniam cum literis nuntio, ſuaſerunt Regi filio, ut ſublato jam hoc uno omnium obice, maximo Rege patre, arbitratu ſuo Rex ageret: uxorem, ac nuptam ſuam, publice ad ſe in aulam ſuam acciperet, & ei cohabitaret. Quo ille nuntio de morte Regis patris accepto, non ingemuit, ſed, ut illi ſuaſerant, tabellario latitare in hoſpitio juſſo, & morte Regis patris per triduum occultata, uxorem turpem ac veneficam miſſis pro ea aulicis, & optimatibus Lituanis, è ſuburbio Vilnenſi in arcem ad ſe deduci, & uxorem ac Reginam nominari, atq; haberi ab omnibus ſuis edixit. Quo perfecto, tum demum producto è tenebris tabellario illo, veluti tum primum accurriſſet, mortem Regis patris annuntiari fecit. Quod autem Tarnovius matrimonium hoc inhoneſtum probavit, ac defendit, Regemque in eo confirmavit, putatus eſt id feciſſe non benevolentia erga Regem juvenem, ſed dolore ac malevolentia in patrem ejus Regem, & matrem Reginam, quos ob negatum ſibi ab eis Capitaneatum Cracovienſem, Kmithæ vero ejus inimico datum, ſumme oderat, & ſubinde Regem filium oblata hac matrimonii turpitudine ſperni à ſubditis, pellique è Regno ſubdola hac arte voluit, ambiens ipſe ex promiſſo Aſtrologorum, ſe in locum Regis ejecti, Regem electum iri. Quod cum ei non proceſſiſſet, evectis non paucis ſuorum, Regis junioris beneficio, ad dignitates & poſſeſſiones, dignis & indignis, aperte Regem ipſum magis odiſſe cœpit & factis conſpirationibus, gravia ei impedimenta ingeſſit ſemper, & omnia deinceps comitia diſſolvi ſine ulla concluſione procu-

ravit, & multis contumeliis per nuntios equestris ordinis, quibus veluti canibus rabidis abutebatur, Regem mansuetum in iisdem Comitiis indignissime affecit.

Maciejovius vero, licet intelligeret turpem esse hunc Regis Regnique casum, tamen cum reditus Episcopatus ejus Cracoviensis in sumptus ei non sufficerent, conciliatam sibi habere Regis voluntatem matrimonii hujus approbatione voluit, ad omnia, quæ vellet, à Rege consequenda. Multos itaque ex suis ad Magistratus & officia publica evexit, & amplis fortunis auxit. Duodecim item millia florenorum stationis, per plures annos ex Gedano retentæ, donari sibi à Rege impetravit. Multa insuper bona mensæ Regiæ, datis super ea privilegiis, & pecunia accepta distribuit, vendidit, ac dissipavit, & alia id genus suorum amore, à recto abductus, indigna. Adeo etiam sumptuosos habuit patrem, matrem, fratres, sorores, adeoque gulosos, ac voraces, ut in eum luxum, non modo facultates eorum, sed nec reditus Episcopatus sufficerent. Quæ in vita ejusdem Episcopi latius sunt perscripta. At Kmitha nihil horum de hoc matrimonio indigne egit, sed Regi magno animo, uti fidelis Consiliarius & amator Regni, restitit, matrimoniumque illud ratum habere noluit, rescindereque adnixus est. Verum cum id nisi Rex Regno pelleretur perficere non posset, Rege uxorem turpem deserere nolente, Tarnovioq; & Macieiovio eum defendente ac confirmante, Kmitha donec vixit abalienato à Rege fuit animo, & à curia consilioque ejus se subducebat. Vnde laudem boni & fortis viri, & Reip. amatoris est consecutus. Illi contra duo odium & execrationem sibi cōpararunt, & turpes ac spreti habiti sunt.

De Simultate & inimicitia ejus cum Ioanne Tarnovio.

ET licet cum cæteris omnibus concorditer & amanter vixerit, cum Ioanne deTarnow, avunculo ſuo, Caſtellano Cracovienſi & exercituum Regni Poloniæ Capitaneo Generali, graviſſimas ſimultates à juventute ſua mutuo exercuit, infeſtiſque ac implacabilibus odiis alter alterum magno Reip. malo perſequutus eſt. Cauſa odiorum orta in juventute amborum erat, quod Tarnovius (Kmitha tum in Curia Regis in Lituania erat) bona Sczebrzeſzyn, quæ uterque ad ſe devoluta arbitratus eſt, vi occuparat. Quæ res graves inter eos inimicitias excitaverat. Putabatur & hæc altera cauſa odiorum inter eos fuiſſe, quod Tarnovius ambitione Regni teneri diceretur. Ad quod conſequendum Rotmagiſtros, Centuriones militum, præfectos, milites, nobiles, Caſtellanos, Officiales, quos poterat, ſibi conciliabat, qui circa illum, quod Dux belli eſſet, non invite ſeſe congregabant. Kmitha hoc ei non concedens, homines itidem ad ſe pari numero ac potentia, humanitate, menſa, officiis, largitione trahebat, & impedimenta occulta contra Tarnovium ſtruebat. Civitatem etiam Cracovienſem, ſedem Regni, cum Rex Sigiſmundus Primus, Rex grandævus, in Lituania ægritudinibus conflictabatur, in ſuas partes adduxit, claves & portas civitatis cuſtodiri, & quæ ad propugnandum opus ſunt, parari, ac muniri ordinavit. Quo in eventu mortis Regiæ nemini, niſi ipſi Kmithæ, veluti Palatino & Capitaneo loci civitatem liberam aſſervarent. Et ob id exiſtimatus eſt Regnum etiam, ut & Tarnovius, affectaſſe. Qui tamen ad invicem inter ſe comparati,

Kmitha Tarnovio, homini superbo, iracundo, injuriam nunquam obliviscenti, implacabili, affectibus laboranti, & in consiliis de Rep. in singulos annos mutabili ac vario, ab intelligentibus Senatoribus, quoad Regni administrationem, præfervbatur.

Accesserat & alia causa, quæ iras atque odia eorum magis accenderat, ambitio & Magistratuscupido. Ambiebat uterque, ut suprascriptum est Capitaneatum Cracoviensem vacantem post mortem Christophori Szydlovecii, quem Capitaneatum uterque propter eminentiam & merita sua deberi sibi putabat. Sed Regina Kmitham sibi addictum, Tarnovio veluti tumido, & magna quædam animo volventi prætulit, eique Capitaneatum hunc à Rege dari impetravit. Quo facto suo Regina odia eorum vetera, quæ jam prope extincta videbantur, resuscitavit, & implacabilia effecit. Tarnovium vero vehementius à se abalienavit, multaque odia, & ipsa sibi, & Regi marito, & Regi filio paravit. Cæterum ea repulsa adeo ussit Tarnovium, ut irarum plenus Ferdinando Vngariæ, & Bohemiæ Regi sese pro subdito addiceret, & in Bohemiam, ubi quædam bona Ecclesiæ, per hæresim olim adempta, sibi coemerat, commigrare summa vi contenderet, & præfectura exercituum Regni Poloniæ, publice & privatim, crebris Regni Comitiis sese abdicaret. Quæ res magnam ei levis ac impotentis animi notam peperit, & non parum de existimatione ejus detraxit.

Hisce supra memoratis rebus, animis eorum exulceratis, alter alterum non ferro, sed superbia, tumore, contemptu, tum in Senatu & in sententiis Senatoriis, tum in Iudiciis causarum ulciscebatur, & alter alterius servitores, fami-

liares, amicos, adhęrentes, in caufis eorum controverfis perfécutus eft, ut alter alteri ægre faceret. Quam ad rem procuratores, caufidicos, rabulas, litigatores, juris ac juftitiæ fubverfores, Iudices etiam uterque ad fe trahebat, alebat, confilia verfuta, ac practicas funeftas, ad mutuo nocendum, inibat.

Funeftum erat videre, hos duos Summates, pares genere, ætate, nominis claritudine, pares opibus, clientelis, confilio, animo, Magiftratibus, pares rebus geftis, fanguinis etiam vinculo conjunctos, dum neuter alteri cedere vellet, adeo implacabilibus odiis mutuum fefe ulcifci. Fato quodam ac fidere adverfo ad has tam pertinaces inimicitias nati effe ambo videbantur. Quas cum neque Rex, neque Senatus, neque Refpub. nec religio, nec amici tollere poffent, eas mors, quæ tollit ac finit omnia, Kmitha horum altero ex humanis fublato, fuftulit, & greges illos rabularum nocentiffimorum hominum difpulit, ac disjecit.

DE MORTE KMITHÆ.

Mortuus eft autem Cracoviæ in arce, longa ægritudine confumptus, Sacramentis omnibus Ecclefiafticis procuratus, pœnitens, contritus, confeffus, communicatus, fiduciam falutis in mifericordia Dei reponens, domo fua, & rebus bene difpofitis, pridie Kalendas Novembris, Anno Salutis noftræ 1553, ætatis fuæ 76, fepultus in Ecclefia Cathedrali Cracovienfi, in fepulchro majorum fuorum, ad quos appofitus requiefcit, expectans refurrectionem mortuorum.

De uxoribus & finito Kmitharum Genere.

VXores duas habuit, alteram Annam Lucæ de Gorka Castellani Posnaniensis, & Capitanei majoris Poloniæ Generalis, filiam, qua steriliter defuncta, alteram superduxit Barbaram, filiam Ioannis Herbult Dobromilski, ex qua etiam nulla prole suscepta, Kmitha ipse, qui ultimus & propagandæ familiæ suæ spes unica erat, steriliter mortuus est, in quo stirps mascula Kmitharum extracta est & terminata, ingenti nobilitatis dolore, amplissimo patrimonio Barzys, & Stadniciis, nepotibus, sororum suarum filiis, relicto.

Ne mirere Lector Kmitharum genus defecisse, nec cur defecerit causas investigare contendas, cum occulta sint Dei judicia: sed si propter peccata dixeris, & quod Deus nolit ex Tyranno Tyrannos nasci, & crescere super terram, non multum à vero aberrabis. Cæterum communis est sors hæc Kmithis, cum cæteris magnis in Regno familiis, quæ ante non multos annos cum omni stirpe mascula interierunt. Quarum hæ præcipue fuerunt, familia Dambno, Buczac, Hodecz, Haliciorum, Colarum, Strusorum, Rithuaniorum, Rzeszoviorum, Iaroslaviorum, Szydloveciorum, Krzepiciorum, Gamratorum, Srzeńskorum, Zabrzezińskorum, Glińskorum, Gastoldorum, Ducum Masoviæ, Ducum Zatoriæ, Osviecimiæ, Silesiæ.

Sed & Regia domus Iagellea, Tarnovia etiam, una cum cæteris familiis brevi post, eodem fine, propter injustitias, interituræ sunt, sive quod omnia in mundo senescant ac intereant, & nil extet sub sole diuturnum præter solam virtutem, & famam bonam aut malam, quam horrent vivi simul & post fata Tyranni. Non eos

mortuos quibus moriendum erat dole, magis plange vicem noſtram, vicem Regni in ſummo periculo poſiti, quod viris magnis, juſtis, prudentibus, ſpoliatum eſt. In quorum loca ſucceſſerunt filii ſui prodigi, alieni appetentes, degeneres, homines ſuperbi, arrogantes, ſeditioſi, doloſi, Eccleſiarum & Reip. prædatores, ſtulti, Reip. ignari, hæretici, blaſphemi, fidei Catholicæ deſertores, falſi Chriſtiani, Iudæis, Turcis, Saracenis nequiores, effrenatæ mentis, adeo perculſi, quos tradidit Deus in ſenſum reprobum.

An non certa ſunt hæc ſigna Regni cito perituri. Quandoquidem receſſit à nobis Dominus, & abſtulit à nobis Regem, Pontificem, Prophetam, ſapientem, conſiliarium, & vultu venerabilem, & dedit nobis Principes pueros, puerisq; ſimiles & effœminatos. Idem confudit conſilia noſtra, & ſpiritum diſcordiæ ac vertiginis in mentes omnium immiſit, excæcavit, ut videntes ac ſcientes Regnum per ſeditionem domeſticam amittamus, ut tradat nos Deus propter peccata noſtra in ſervitutem genti crudeli, genti immundæ, genti cujus linguam non intelligamus.

Levate ergo capita veſtra ô Proceres Poloni, quia in proximo eſt perditio veſtra.

LECTOR

LECTOR *Amice, Tute te in hac ſcena vidiſſe, quibus plauſum, & quibus ſibilum dares. Mei judicii non eſt eò te ducere quò ipſe eo, vel ſi judicii eſſet, modeſtia certe non patitur, cui ego quavis hora rem ſacram facio. Nec dubito te advertiſſe, cum pauculi in utraque parte ſe jactent, plurimos in tam frequenti Republica otioſos ſpectatores fuiſſe. O peſſimum hominum genus & pejus cane & angue. Quid enim illi non præſtarent ſi probi eſſent? quia vero hæc ætas etiam eorum feraciſſima fuit, nec minori ab illis malo Reſpublica adfecta, pœnam in illos à Divino Solone ſancitam adſcribere hic non abs re viſum.*

In legibus illis antiquiſſimis, quæ Athenis axibus ligneis inciſæ ſunt, quaſque latas ab eo, Athenienſes, ut ſempiternæ manerent, pœnis & religionibus ſanxerunt, legem eſſe Ariſtoteles refert ſcriptam ad hanc ſententiam:

Si ob diſcordiam diſſenſionemque ſeditio atque diſceſſio populi in duas parteis fieret, & ob eam cauſam irritatis animis utrinque arma caperentur pugnareturque; tum qui in eo tempore, in eoque caſu civilis diſcordiæ, non alterutra parte ſeſe adjunxerit, ſed ſolitarius ſeparatuſque à communi malo civitatis ſeceſſerit, is domo, patria, fortuniſque omnibus careto, exul, extorriſque eſto.

FINIS.

Biblioteka Jagiellońska
stdr0020594

